

JULKAISU 2005:5

Mediakasvatus 2005

Kansalliset kehittämistarpeet

JULKAISU 2005:5

Mediakasvatus 2005

Kansalliset kehittämistarpeet

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2005

ISSN 1458-6444
ISBN 952-466-291-4
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
30.5.2005

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji	
Kotilainen, Sirkku & Sintonen, Sara (toim.)		Toimeksiantaja	
		Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi			
Mediakasvatus 2005. Kansalliset kehittämistarpeet.			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
<p>Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -projektissa pyrittiin kartoittamaan keskeisiä mediakasvatusalan toimintoja Suomessa kevään 2005 aikana. Tavoitteena oli hahmottaa mediakasvatuksen moninaista kenttää sekä ennen kaikkea toimintaan liittyviä mahdollisuuksia ja kehittämistarpeita. Näkökulmana oli erityisesti kansalaisten media(luku)taidon edistäminen.</p> <p>Raporttiin sisältyvät toimenpide-ehdotukset perustuvat avaintoimijoille suunnatun verkkokyselyn tuloksiin, asiantuntijahaastatteluihin ja toimijoiden julkaisukartoitukseen sekä kehittämisminäriin osallistuneiden asiantuntijoiden työryhmissä esittämiin näkökulmiin. Raporttia varten pyydettiin myös kymmentä mediakasvatusalan asiantuntijaa kirjoittamaan näkemyksensä mediakasvatuksen kehittämistarpeista.</p> <p>Selvitystyö osoittaa, että maassamme on laaja kirjo mediakasvatusalan toimijoita. Koulun ohella mediakasvatus on ottanut paikkansa niin nuorisotyössä, kirjastoalalla kuin varhaiskasvatuksessakin. Meillä vallitsee yhteisymmärrys siitä, että mediakasvatuksella voidaan tukea kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen kehittymistä. Toiminta on kuitenkin kaikilla sektoreilla edelleen pääosin aihepiiristä kiinnostuneiden avaintoimijoiden harteilla ja käynnistysvaiheessa. Mediakasvatustoiminnan asema toteuttajien organisaatioissa on pääosin epäselvä, vaikka aihealue koetaan tärkeänä.</p> <p>Alalla tarvitaan kansallista koordinaointia (esim. mediakasvatusinstituutti), suunnitelmallista koulutusta, tukea monitieteiselle tutkimukselle sekä kansainvälisen yhteistyön tehostamista. Raportti toimenpide-ehdotuksineen on tarkoitettu keskustelunavaajaksi ja kansallisen tilanteen kuvaukseksi suunnannäyttäjäksi mediakasvatuksen kehittäjille ja aihealueesta kiinnostuneille toimijoille. Raportissa esitetään myös tarpeita jatkoselvitysten tekemiseen.</p>			
Avainsanat: (asiasanat)			
mediakasvatus, mediataito, medialukutaito, kansalaistaito, tietoyhteiskunta			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero)			
OM 22/014/2004, OM016:00/2003			
Sarjan nimi ja numero		ISSN	ISBN
Oikeusministeriön julkaisuja 2005:5		1458-6444	952-466-291-4
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta	Luottamuksellisuus
134	Suomi		julkinen
Jakaja		Kustantaja	
Edita Prima Oy		Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
30.5.2005

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation	
Kotilainen, Sirku & Sintonen, Sara (red.)		Uppdragsgivare	
		Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln)			
Mediefostran 2005. Nationella behov av utveckling.			
Publikationens delar			
Referat			
<p>Projektet "Nationella behov av mediefostran" försökte kartlägga centrala aktiviteter inom området mediefostran i Finland under våren 2005. Målet var att skissera det mångsidiga fältet mediefostran samt framför allt möjligheter till och behov av utveckling i samband med verksamheten. Speciellt fokuserades på att främja medborgarnas medie(läs)kunnighet.</p> <p>De förslag till åtgärder som framfördes i rapporten var baserade på resultaten av en webbenkät till nyckelaktörerna, intervjuer med sakkunniga och kartläggning av aktörernas publikationer samt på de synpunkter som framfördes i arbetsgrupperna av sakkunniga som deltog i utvecklingsseminariet. För rapporten ombads också tio sakkunniga på området mediefostran skriva ned sin uppfattning om behovet av att utveckla mediefostran.</p> <p>Utredningen ger vid handen att vårt land har ett brett spektrum av aktörer i mediefostran. Utom i skolan har mediefostran fått en plats inom såväl ungdomsarbetet, biblioteksverksamheten som förskolepedagogiken. Hos oss råder samförstånd om att mediefostran kan stöda utvecklingen av medborgerliga färdigheter och kompetens för informationssamhället. Verksamheten är emellertid på alla sektorer fortsättningsvis huvudsakligen beroende av de nyckelaktörer som intresserar sig för frågan och befinner sig på inledningsstadiet. Mediefostrans ställning inom deras organisationer som omsätter mediefostran i praktiken är huvudsakligen oklar trots att området upplevs som viktigt.</p> <p>På området behövs nationell koordinering (t.ex. ett institut för mediefostran), systematisk utbildning, stöd för tvärvetenskaplig forskning samt intensivare internationellt samarbete. Rapportens förslag till åtgärder är avsedd som diskussionsinledare och vägvisare för dem som utvecklar mediefostran samt för dem som intresserar sig för detta ämnesområde. I rapporten framhålls också behovet av ytterligare utredningar.</p>			
Nyckelord: (sakord)			
mediefostran, mediapedagogik, medieläskunnighet, medborgarfärdighet, informationssamhälle			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer)			
OM 22/014/2004, OM016:00/2003			
Seriens namn och nummer		ISSN	ISBN
Justitieministeriets publikationer 2005:5		1458-6444	952-466-291-4
Sidoantal	Språk	Pris	Sekretessgrad
134	Finska		offentlig
Distribution		Förlag	
Edita Prima Ab		Justitieministeriet	

Saatteeksi

Mediakasvatus 2005 -raportti on työstetty osana Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -projektia. Projekti syntyi jatkona Vanhasen hallituksen Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman ja Tietoyhteiskuntaohjelman järjestämälle mediakasvatusseminaarille, joka pidettiin Helsingissä lokakuussa 2004. Seminaarissa syntyi ajatus kansallisen tilanteen kartoittamisesta ja mediakasvatusalan kehittämissuuntien luotaamisesta.

Projekti toteutettiin kevään 2005 aikana, ja sen hallinnointi osoitettiin Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikölle. Projektiin koottiin tiimi, jossa työskentelivät allekirjoittaneiden lisäksi KL, assistentti Jorma Vainionpää Tampereen yliopiston Hämeenlinnan toimipaikasta ja YTM, tutkija Niina Uusitalo sekä yht.yo Suvi Tuominen Tampereen yliopiston tiedotusopin laitokselta.

Raporttiin kirjatut mediakasvatusalaan liittyvät konkreettiset toimenpide-ehdotukset on tarkoitettu lähinnä keskustelun avauksiksi ja suunnan näyttäjiksi eri toimijatahoille. Kirjatuilla ehdotuksilla pyritään ennen kaikkea edistämään nykyisen hallituksen politiikkaohjelmiin sisällytettyjä mediakasvatuksen kehittämistavoitteita. Kokonaisuudessaan raportti palvelee toivottavasti laajemminkin alan kenttää ja sen yhteistyöpyrkimyksiä.

Haluamme tässä yhteydessä esittää lämpimät kiitokset kaikille tämän projektin osapuolille. Toimenpide-ehdotusten tasolle ei olisi päästy ilman seminaareihin osallistuneiden mediakasvatusalan asiantuntijoiden pohdintoja, suuret kiitokset kaikille heille. Kiitokset kuuluvat myös tämän raportin tekemiseen osallistuneille puheenvuoroartikkelien kirjoittajille, haastatetuille henkilöille sekä verkkokyselyyn vastanneille toimijoille.

Suhteellisen lyhyessä ajassa toteutettu intensiivinen projekti ei olisi onnistunut ilman toimivaa tiimiä. Lämpimät kiitokset Niinalle, Suville ja Jormalle. Kiitokset myös Journalismin tutkimusyksikölle ja erityisesti sen johtajalle Esa Reunaselle samoin kuin raportin tekniseen toteutukseen osallistuneille henkilöille.

Politiikkaohjelmien vetäjille Katrina Harjuhahto-Madetojalle ja Seppo Niemelälle esitämme erityisen lämpimät kiitokset heidän panostuksestaan mediakasvatuksen kehittämisen hyväksi. On ollut ainutlaatuista saada työskennellä projektissa, jossa hallintorajat eivät ole olleet esteenä hedelmälliselle vuorovaikutukselle.

Tampereella 13.5.2005

Sara Sintonen
Helsingin yliopisto

Sirkku Kotilainen
Jyväskylän yliopisto

Kotilainen, Sirkku & Sintonen, Sara (toim.)

Mediakasvatus 2005

Kansalliset kehittämistarpeet

Sisällys

Saatteeksi	7
Sisällys	8
1. Sirkku Kotilainen, Sara Sintonen, Suvi Tuominen, Niina Uusitalo, Jorma Vainionpää Mediakasvatuksen kansalliset kehittämistarpeet ja toimenpide-ehdotukset	11
2. Sirkku Kotilainen, Jorma Vainionpää Kyselyn ja haastattelujen antia: Ykköstarpeena mediakasvatuksen aseman vahvistaminen	18
3. Asiantuntijanäkökulmia mediakasvatuksen kehittämiseen	28
Sara Sintonen Johdanto	28
Anne Seppänen Rajapintoja mediakasvatuksen maailmankaikkeuteen	31
Heikki Kynäslähti Mediakasvatus soveltavassa kasvatustieteessä	36
Jorma Vainionpää Oppimateriaalit mediakasvatuksessa	40
Mari Hankala Sanomalehtiopetuksen mahdollisuudet ja haasteet	44
Sonja Kangas Mediakasvatuksen avaimet digitalisoituvaan leikkiin	47
Kirsi Pohjola Mediakasvatus koulujen iltapäivätoiminnassa ja harrastekerhoissa	53
Marjatta Hemming & Irma Asikainen Internet ja informaatiolukutaito: Vantaan kirjastot ja koulut asiantuntijuutta jakamassa	58

Marja-Liisa Viherä Mediakasvatusta viestintäleirien kokemuksen pohjalta	62
Sirkku Kotilainen & Juha Suoranta Mediakasvatuksen kaipuu – ajatuksia alan tutkimuksen kehittämistarpeista	73
4. Asiantuntijaseminaarin osallistujien näkemyksiä työryhmittäin	78
Työryhmä 1: Mediakasvatuksen tutkimus	78
Työryhmä 2: Mediakasvattajien koulutus	82
Työryhmä 3a: Mediakasvatuksen oppimateriaalit ja media	83
Työryhmä 3b: Mediakasvatuksen oppimateriaalit ja media	84
Työryhmä 4: Mediakasvatuksen opetus ja ohjaus	85
Liitteet	90
Liite 1: Suomalainen mediakasvatuskirjallisuus vuodesta 1990 alkaen	90
Liite 2: Suomalaisia mediakasvatuksen artikkeleita vuodesta 1990 alkaen	107
Liite 3: Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -verkkokysely	132

1. Mediakasvatuksen kansalliset kehittämistarpeet ja toimenpide-ehdotukset

Sirkku Kotilainen
Sara Sintonen
Suvi Tuominen
Niina Uusitalo
Jorma Vainionpää

Mediakasvatuksen kehittämistarpeet –projekti syntyi jatkona syksyllä 2004 toteutetulle, Helsingissä järjestetylle mediakasvatusseminaarille. Seminaarin järjestivät Vanhasen hallituksen Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma yhdessä Tietoyhteiskuntaohjelman kanssa. Hallituksen politiikkaohjelmat ovat hallituksen keskeisiä poikkihallinnollisia tehtäväkokonaisuuksia. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman koordinoivana ministeriönä toimii oikeusministeriö ja tietoyhteiskuntaohjelmaa vastaavasti koordinoi valtioneuvoston kanslia. Ohjelmajohtajina toimivat Katrina Harjuhahto-Madetoja ja Seppo Niemelä.

Sekä Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma että Tietoyhteiskuntaohjelma pyrkivät osaltaan edistämään mediakasvatuksen kehittymistä Suomessa. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman tavoitteena on edistää aktiivista kansalaisuutta tukemalla muun muassa koulun toimintoja elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti sekä etsimällä uusia toimintamuotoja ja kanavia aktiivisen yhteiskunnan ja yhteisöjen toiminnan tukemiseen. Tietoyhteiskuntaohjelma tavoittelee tietoyhteiskuntavalmiuksien lisäämistä, sekä esimerkiksi tietoturvallisuuden edistämistä, ja yleisemmin elämänlaadun ja hyvinvoinnin kohentamista. Näihin tavoitteisiin päästään muun muassa kehittämällä mediakasvatusta ja vahvistamalla sen asemaa maassamme.

Mediakasvatuksen kehittämistarpeet –projekti toteutettiin mainittujen politiikkaohjelmien toimesta kevään 2005 aikana. Projektissa pyrittiin kartoittamaan keskeisiä mediakasvatustalan toimintoja Suomessa. Tätä kautta tavoitteena oli kartoittaa mediakasvatuksen moninaista kenttää sekä ennen kaikkea alaan liittyviä mahdollisuuksia ja kehittämistarpeita. Näkökulmana oli erityisesti kansalaisten media(luku)taidon edistäminen. Projektissa etsittiin vastauksia erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

- A. Mitkä instituutiot ja ketkä ovat alan keskeisiä toimijoita?*
- B. Millaista mediakasvatusta ne tarjoavat lapsille, nuorille ja aikuisille?*
- C. Millaisia kansalais- ja tietoyhteiskuntavalmiuksia mediakasvatus välittää?*
- D. Millaisia kehittämistarpeita mediakasvatuksen kentällä on?*

Aineistoa kerättiin (i) avaintoimijoille suunnatulla verkkokyselyllä, (ii) asiantuntijoiden haastatteluilla, (iii) kotimaisen alan kirjallisuuden kartoituksella sekä (iv) kutsuseminaarin

osallistujien kuulemisella. Lisäaineistoina toimivat vastaajien sekä seminaarin osallistujien meille lähettämät koulutusohjelma- ja oppimateriaaliesitteet ja verkkosivustot.

Projektin raporttia varten pyydettiin myös kymmentä mediakasvatusalan asiantuntijaa kirjoittamaan näkemyksensä mediakasvatuksen kehittämistarpeista. Asiantuntijoiksi määriteltiin henkilöitä, joilla asemansa, kokemuksensa tai historiansa valossa voidaan olettaa olevan tuore käsitys suomalaisen mediakasvatuksen nykytilasta sekä sen kehittämistarpeista omalla sektorillaan. Alueen moninaisuuden ja kentän hajanaisuuden vuoksi aihealuetta rajattiin osittain koulun ja sen yhteistyökumppaneiden toteuttaman mediakasvatuksen tarkasteluun.

Kansallisen mediakasvatuksen kehittämisen ydinalueiden määrittelyyn osallistuivat myös projektin toukokuussa 2005 pidetyn kutsuseminaarin osallistujat. He laativat työryhmissä käytyjen keskustelujen pohjalta tiivistelmät, joissa kiteytyivät ryhmissä esiinnousseet toimenpiteideat ja tarpeet. Seminaarin jälkeen ryhmien puheenjohtajat raportoivat keskustelun kehittämisideoineen kirjallisesti raporttia varten. Niistä ilmenee eri toimijaryhmien näkökulmia mediakasvatuksesta ja sen kehittämistarpeista.

Tätä selvitystä tulee pitää suuntaa-antavana keskustelun avaajana. Kattavaa kuvaa eri sektoreiden toiminnasta ja yksityiskohtaisempia kuvauksia eri toimijoiden työstä ei tämän tehtävänannon puitteissa ole ollut mahdollista kirjata. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että maasamme tehdään merkittävää mediakasvatustyötä monilla eri tahoilla. Toiminta on kuitenkin kaikilla sektoreilla edelleen pääosin aihepiiristä kiinnostuneiden avaintoimijoiden harteilla ja käynnistysvaiheessa. Mediakasvatustoiminnan asema toteuttajien organisaatioissa on pääosin epäselvä.

A) Selvityksen perusteella mediakasvatusta toteuttavien instituutioiden ja toimijoiden määrä on laaja. Koululaitoksen rinnalle toteuttajiksi ovat ryhtyneet tai ryhtymässä ainakin useat päiväkodit ja lastensuojelun organisaatiot, kunnallinen ja järjestöjen nuoriso- ja kulttuurityö sekä kirjastotoimi. Lisäksi media-alan organisaatiot ja järjestöt ovat vahvistaneet asemiaan esimerkiksi mediakasvatuksen oppimateriaalituotannossa. Mediakasvatuksen toimijoiksi määrittyvät siis edelleenkin ensisijaisesti opettajat, mutta yhä useammin myös lastentarhanopettajat, lapsi-, nuoriso- ja kulttuurityöntekijät, kirjastotyöntekijät ja media-alan ammattilaiset. Yliopistojen rinnalle mediakasvatustajien kouluttajiksi ovat ryhtyneet myös ammattikorkeakoulut erityisesti medianomien ja yhteisöpedagogien koulutusohjelmien puitteissa.

B) Selvityksen perusteella mediakasvatusta toteutetaan lähinnä lasten ja nuorten parissa. Aikuisille suunnattu mediakasvatus liittyy enimmäkseen ammattiin kouluttautumiseen, kuten esimerkiksi mediakasvatus opettajankoulutuksessa.

Mediataitoja ovat esimerkiksi viestimien käytön tekniset taidot, ilmaisutaidot sekä kriittisen tulkinnan taidot. Aineiston perusteella mediakasvatustoiminta eri sektoreilla on pääosin koulutusta ja mediataitojen opetusta. Mediakasvatuksen toteutustapa kiinnittyy pitkälti tarjoavan organisaation omaan toimintaan ja mahdollisuuksiin; toteutustapoina mainitaan yksittäisiä tapahtumia, kerhoja, leirejä tai työpajatoimintaa.

Koulussa viestintätaidot ja mediaosaaminen on kirjattu valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan aihealueena, jota kukin opettaja soveltaa opettamansa aineen puitteissa tekemällä oppilaiden kanssa vaikkapa videoita tai keskustelemalla päivän sanomalehden uutisteemoista. Median lukiodiplomi on vakiinnuttanut asemansa lukion diplomiperheessä. Kirjastoissa sekä nuoriso- ja kulttuurityössä toiminta on myös erilaisten mediaan liittyvien mahdollisuuksien tarjoamista, esimerkiksi video- tai musiikkivinkkausta.

Oppimateriaalituotannossa aktiivisia ovat edelleen sanoma- ja aikakauslehdet sekä elokuva-alan toimijat, joiden materiaalit on pääosin suunnattu kouluille. Lisäksi ainakin Opetushallitus, oppikirjojen kustantajat, mainosala ja Yleisradio ovat ryhtyneet tuottamaan aihealueelle oppimateriaalia.

C) Mediakasvatuksen voidaan sanoa jo lähtökohtiensa puitteissa edistävän kansalais- ja tietoyhteiskuntavalmiuksia sosiaalista vahvistumista ja aktiivista kansalaisuutta tukevana toimintana. Tekniset mediataidot sinällään valmistavat kansalaisia verkottuvaan ja sähköisiin palveluihin siirtyvään tietoyhteiskuntaan. Viestimillä ilmaisun taidot ja median annin kriittisen arvioinnin taidot voivat rohkaista kansalaisena vaikuttamiseen ja oman äänensä kuuluville saamiseen. Aineiston perusteella tällaisia tavoitteita on esimerkiksi lasten ja nuorten omaa mediatyötä edistävillä projekteilla ja -pajatoiminnalla, joissa heitä tuetaan itseilmaisuun median avulla.

Mediataidot kietoutuvat elämänhallinnan taitoihin. Taitojen harjaannuttamista ja mediakulttuurissa valtautumista voidaan tukea suunnitelmallisella opettamisella. Mediataitamisessa kyse on pitkältä oppijan kyvystä jäsentää medioitunutta ympäristöään, kehittää itselleen sopivia toimimisen taitoja sekä vaikuttaa ja tulla kuulluksi käyttämällä näitä taitoja. Mediataitojen myötä mahdollisuudet osallistumiseen ja osallisuuteen lisääntyvät, ja aidon vuorovaikutuksen myötä oppijat oppivat, että heidän ajatuksillaan on merkitystä, ne ovat esittämisen arvoisia ja on ennalta mietittävä, miten itseään kannattaa ilmaista.

Yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, millaisia kansalais- ja tietoyhteiskuntavalmiuksia mediakasvatustoiminta edistää, tulisi arvioida kohderyhmien kohdalla tapauskohtaisesti.

D) Kansallisen mediakasvatuksen kehittämistarpeet nousevat voimakkaimmin esiin viidellä alueella:

1. Kansallisen mediakasvatustoiminnan koordinoiminen
2. Mediakasvattajien koulutus
3. Mediakasvatusalan oppimateriaalit
4. Mediakasvatuksen tutkimuksen tukeminen
5. Kansainvälisen yhteistyön edistäminen

1. Kansallisen mediakasvatustoiminnan koordinoiminen

Yhdeksi merkittävämmäksi ongelmakohtaksi mediakasvatuksen alalla nousee projektissa mediakasvatusalan moninaisuus ja pirstaleisuus. Kyselyssä, haastatteluissa ja työryhmien yhteenvedoissa tulee esille voimakkaimmin tarve kansalliseen toiminnan koordinointiin, joka takaisi ja edistäisi ennen kaikkea toimijoiden verkostoitumista. Alalle kaivataan elintä tai tahoja, joka kokoaisi yhteen eri toimijoita, materiaaleja, tutkimusta, koulutusta ja kehittelytyötä. Konkreettisena toimenpiteenä ehdotetaan yhteisen portaalin rakentamista Internetiin sekä alan instituutin perustamista. Portaalin osalta kysymykseksi jää, mihin se sijoittuisi, kenellä tai millä taholla olisi sen sisällöllinen ja ylläpitovastuu. Instituutin tehtävänä olisi alan kehittäminen tutkimuksen, koulutuksen ja toimijoiden välisen koordinoimisen avulla sekä yleisen mediakasvatustietoisuuden lisääminen.

2. Mediakasvattajien koulutus

Mediakasvatuksen tarve liittyy selkeästi yhteiskunnassa tapahtuvaan viestinnän ja mediakulttuurin sekä tieto- ja viestintäteknologian kasvuun. Suomalaisissa kouluissa ei opeteta mediataitoa erillisenä oppiaineenaan, joten meillä ei myöskään kouluteta kyseisen aineen opettajia (aineenopettajakoulutus). Luokanopettajakoulutusohjelmissa mediakasvatus hakee vielä monilta osin paikkaansa. Vakiintunut asema mediakasvatuksella on vain muutamissa koulutusohjelmissa ja vankin asema sillä on Lapin yliopiston luokanopettajakoulutusohjelmassa.

Tilannetta kompensoidaan täydennyskoulutustarjonnalla, jota onkin jonkin verran lisätty viimeisen vuoden aikana esimerkiksi Opetushallituksen henkilöstökoulutuksessa. Koulutuksiin osallistuu usein opettajia eri koulutusasteilta ja eri oppiaineista. Monesti esteenä osallistumiselle on kuitenkin ajan ja koulutusmäärärahojen puute arjen työpaineiden puristuksessa. Myös alan pätevistä kouluttajista on pulaa. Tarvetta alan täydennyskoulutukseen ovat tuoneet merkittävästi uusien perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelman perusteiden mediakasvatuksen aihekokonaisuudet sekä median lukiodiplomi, joka käynnistyi syksyllä 2004.

Mediakasvattajia toimii tämän projektin aineiston perusteella merkittävästi muissakin kuin perus- ja lukiokoulutuksen opetustehtävissä. Esimerkiksi mediatatolot ovat palkanneet mediakasvatusalan asiantuntijoita. Nämä henkilöt ovat usein koulutukseltaan toimittajia, medianomeja tai opettajia joilla on mahdollisesti opintoja myös mediakasvatuksesta. Kaikilla ei ole varsinaista opettajan pätevyyttä. Työssään he toimivat usein yhteistyössä koulujen kanssa. Kouluissa mediakasvatus näyttääkin toteutuvan parhaimmillaan silloin, kun on olemassa mahdollisuus yhteistyöhön median ammattilaisten ja koulutettujen mediapedagogien kanssa.

Mediapedagogiset opinnot kuuluvat ammattikorkeakouluissa ainakin yhteisöpedagogien ja usein myös medianomien koulutukseen perustasolla. Sen lisäksi on joissakin yksiköissä käynnistetty ammatilliset mediakasvatuksen erikoistumisopinnot. Näyttäisi siis siltä, että mediakasvatus olisi tulossa myös osaksi tulevia ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja. Tämä asettaa haasteita myös ammatilliselle opettajankoulutukselle.

Mediakasvattajien koulutuksen kehittämistarpeina nähdään selvityksen perusteella koordinaatio ja konkreettiset toimenpiteet. Ammattikorkeakoulujen panostuksen perusteella mediakasvatustoiminta on tulevaisuudessakin kehittymässä muuallakin kuin koulun piirissä. Kouluille tämä avaa mediakasvatustoiminnan toteuttamisen uusia mahdollisuuksia yhteistyössä koulutettujen mediapedagogien kanssa. Seutuyhteistyön puitteissa tulisi luoda esimerkiksi mahdollisuuksia mediapedagogille, joka avustaisi ja kouluttaisi muun muassa opettajia, nuoriso- ja kulttuurityöntekijöitä organisaatiokohtaisesti. Alalla on siis tarvetta erityisesti kouluttajakoulutukselle sen lisäksi, että aihealue tulisi saada kaikkiin opettajankoulutuksen ohjelmiin perustasolla ja lisäpätevyyden tuottavina opintoina.

3. Mediakasvatusalan oppimateriaalit

Kansalliset oppimateriaalien tuottajat ovat huomioineet mediakasvatusta varsin vaihtelevasti, joskin selvitys osoittaa, että kiinnostus on nyt herännyt ja materiaalia on tuotettukin tietyiltä aloilta runsaasti. Kustantajat ja muut oppimateriaalituottajat tuottavat kuitenkin edelleen oppimateriaalinsa perinteisesti tietyn oppiaineen näkökulmasta, ja

erilaiset teemoihin perustuvat aihekokonaisuudet, mukaan lukien mediakasvatus, ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Toisaalta erilaiset viestintäinstituutiot ja –järjestöt sekä kansallinen yleisradio ovat jo varsin pitkään ja laajasti tuottaneet oppimateriaalia nimenomaan mediakasvatukseen. Tämä on ollut arvokas lisä esimerkiksi perusopetuksen varsin niukkoihin oppimateriaaliresursseihin.

Tämän selvityksen perusteella oppimateriaalin kohdalla merkittävä ongelma on tietoisuuden puute. Opettajat ja kouluttajat pitäisi saada tietoisiksi jo olemassa olevista oppimateriaaleista, joita on viime vuosien aikana tuotettu eri tahoilla. Jokin taho voisi esimerkiksi järjestää alan messut tai tapahtuman, jossa esiteltäisiin valmiita materiaaleja ja niiden käyttömahdollisuuksia. Sen lisäksi on tarvetta tukitoimiin ja ohjaukseen siitä, miten oppimateriaaleja voi soveltaa eri yhteyksissä. Oppimateriaaleja monimediaisesti eli useilla eri viestintämuodoilla kaivataan, ja uutta materiaalia kehittyviin mediakasvatuksen toteutusilanteisiin. Oppimateriaalien kansallinen koordinointi, laaduntarkkailu ja tuki niiden käytölle on ensisijaisin kehittämistarve.

4. Mediakasvatuksen tutkimuksen tukeminen

Yliopistoissa mediakasvatus on sijoittunut kasvatustieteellisissä tiedekunnissa erityisesti opettajankoulutuslaitoksiin ja varhaiskasvatuksen yksiköihin. Mediakasvatus kytkeytyy myös media- ja viestintätieteiden laitosten tutkintovaatimuksiin ja opetusohjelmiin.

Mediakasvatus on luonteeltaan selkeästi monitieteinen. Tarkasteltaessa mediakasvatus- ta kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa, liittyvät siihen luonnollisina kasvatustieteen, viestintätieteiden ja mediatutkimuksen ohella myös esimerkiksi audiovisuaalisen kulttuurin, filosofian, sosiologian, kielitieteen, psykologian ja taideaineiden alueet.

Mediakasvatuksen tutkimuksen toteuttamisen rajoitteena on ennen kaikkea vähäinen tutkimusrahoitus. Perusongelmia ovat myös alakohtaisen tutkijakoulutuksen ja kollegiaalisen yhteistyön vähäisyys, ja tutkijoiden kiinnittyminen mitä moninaisimpiin tieteenaloihin. Todellista tieteiden välistä vuoropuhelua käydään vielä liian vähän. Tilannetta parantaisi osaltaan tutkijoiden verkostoituminen sekä tutkijatapaamisten järjestäminen.

Mediakasvatuksen tieteellisten asiantuntijoiden piiri on vielä pieni suhteessa asiantuntemusta edellyttäviin tehtäviin. Yhteistyötä edistäisivät esimerkiksi yhteiset seminaarit ja julkaisut. Näihin olisi tarvetta myös muiden Pohjoismaiden kesken, joissa alan kehitys on ollut samansuuntaista kuin meillä.

Tutkimussektorilla tulisi erityisesti edistää kansalais- ja tietoyhteiskuntataitoihin liittyvää arvioivaa tutkimusta mediapedagogisissa toteutuksissa. Lisäksi alan tutkijoita tulisi kannustaa kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta uusia muotoja ja tapoja etsiviin mediapedagogisiin tutkimushankkeisiin eli niin sanottuihin sosiaalisiin innovaatioihin.

5. Kansainvälisen yhteistyön edistäminen

Suomalaisten mediakasvatukseen liittyvien innovaatioiden vieminen maailmalle on vielä alkutekijöissään. Vientikelpoiset tekniset ja sosiaaliset innovaatiot liittyvät käytännön toteutusmalleihin, materiaaleihin sekä alan tutkimukseen. Verkostoitumista ja alan yhteisten merkittävien hankkeitten valmistelua on tuettava niin tutkimuksessa kuin muillakin toiminnan sektoreilla.

Edellä esitettyyn liittyen esitämme keskustelun avauksena ja toimenpide-ehdotuksina seuraavaa:

Muutoksia lakeihin ja asetuksiin. Perusteluna tarve mediakasvatuksen toteuttamisen ehtojen parantaminen, jos mediakasvatus nähdään kansallisena voimavarana kansalais- ja tietoyhteiskuntavalmiuksien edistämiseksi. Lailla tulee taata jokaiselle kansalaiselle oikeus mediataitoihin ja niiden edistämiseen. Lakimuutokset ovat tarpeen erityisesti kansalaisoikeuksien, kouluopetuksen ja opettajankoulutuksen kohdalla. Laki- ja asetusmuutoksin tulee korjata esimerkiksi mediakasvatukseen liittyviä pätevyysongelmia sekä oppimateriaalikysymyksiin liittyviä tekijänoikeusongelmia.

Kansallisen mediakasvatusinstituutin ja alan Internet-portaalin perustaminen. Lisäksi tulisi parantaa alueellista tukea ja tukiverkostoa mediakasvatuksen toteuttamiselle maakunnissa. Perustamisessa voi hyödyntää olemassa olevia organisaatioita ja alan toimijoita esimerkiksi muuttamalla toimenkuvan kattamaan koko mediakasvatuksen kansallisen kentän. Välittömästi tulisi myös perustaa asiantuntijatyöryhmä (neuvottelukunta) kansallisen mediakasvatuksen instituutin ja portaalin suunnittelemisen ja toteuttamisen tueksi.

Mediakasvatuksen vahvistaminen opettajien yliopistollisella perus- ja täydennyskoulutuskentällä sekä ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmissa. Myös alan kouluttajakoulutus tulee käynnistää mahdollisimman pian. Tarvitaan selvitystyötä alan koulutusmahdollisuuksien parantamisesta, koulutusyhteistyön tukemisesta sekä valmistuneiden sijoittumisesta.

Mediakasvatusalan oppimateriaalien kartoittamisen, koonnin ja tuotannon tukeminen. Toteutetaan osana perustettavaksi ehdotetun instituutin toimintaa.

Mediakasvatusalan monitieteisen tutkimusohjelman edistäminen ja rahoittaminen. Mediakasvatuksen tutkimuksen verkostoitumista ja toteuttamista tulisi edistää toteuttamalla aluksi kansallinen tekeillä olevan ja toteutetun tutkimustoiminnan kartoitus. Samalla tulisi rakentaa kansallisten tutkimusrahoittajien kanssa mediakasvatuksen monitieteinen tutkimusohjelmaesitys Suomen Akatemialle. Tohtoritasoisen asiantuntijatarpeen täyttämiseksi tulisi perustaa mediakasvatuksen tutkijakoulu varsinkin yhteiskunnallisen ja kulttuurintutkimuksen painotuksella. Mediakasvatuksen verkkojournalin toteuttamista tulisi tukea tutkijoiden keskinäiseen tiedonvälitykseen ja vuoropuheluun käytännön toimijoiden kanssa.

Kansainvälisen yhteistyön edistäminen. Tuetaan kansainvälistä yhteistyötä edistämällä kotimaisten mediakasvatusinnovaatioiden vientiä sekä toimijoiden ja tutkijoiden liikkuvuutta. Tuetaan Pohjoismaisten mediakasvattajien ja alan tutkijoiden tapaamista. Lisäksi edistetään kotimaisten mediakasvatusinnovaatioiden rakentumista.

Mediakasvatuksen kehittämistarpeita on kartoitettu myös Opetusministeriön vuosille 2005–2007 laatimassa luonnoksessa hallituksen toimenpideohjelmaksi ”Mediaväkivalta. Lapset ja Media”. Ohjelman ensisijaisena tavoitteena on lapsille suunnatun mediaväkivallan vähentäminen. Tässä mediakasvatus nähdään yhtenä keinona. Kulttuuriministeri Tanja Karpela käynnisti toimintaohjelman valmistelun vuonna 2003 kuulemalla alaikäisten suojelua hoitavia organisaatioita, media-alan edustajia ja mediakasvatuksen asiantuntijoita.

Toimenpideohjelmaluonnoksessa esitetään mediakasvatuksen osalta toiminnallisina johtopäätöksinä muun muassa lastenkulttuurikeskusten mediakasvatustoiminnan tukemista, alan tutkimuksen edistämistä, mediakasvatuksen edistämistä kouluissa, iltapäiväkerhotoiminnassa ja nuorisotyössä sekä alan instituutin ja neuvottelukunnan perustamista.

”Mediaväkivalta. Lapset ja media” –toimenpideohjelmaluonnoksessa esitetty kohtaa tässä raportissa esitetyn monella tasolla. *Ehdotammekin, että mainittuja toimenpiteitä edistetään ja lisäselvitystyötä tehdään yhteisvoimin eri hallinnonalojen toimijoiden kesken.* Mediakasvatus on laaja alue, jossa eri osapuolten erityisosaamista tarvitaan. Erityisalueiden teemoja voisivat olla esimerkiksi a) lastensuojelun, nuorisotyön, kirjastotoimen näkökulma (kulttuurihallinto), b) opetus- ja koulutusnäkökulma (opetushallinto), c) lakien ja asetusten näkökulma (oikeuspolitiikka) sekä d) median rooli ja merkitys (viestintäpolitiikka).

Seuraavaan hallitusohjelmaan tulee kirjata mediakasvatuksen kehittäminen ja kansalaisten mediataitojen edistäminen yhdeksi hallituksen tehtäväalueeksi koulutuksen ja kulttuurin alueella. Nykyisen hallituksen strategia-asiakirjassa mainitaan kansallisen mediakasvatushankkeen käynnistäminen sekä alan tutkimuksen tehostaminen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman toteutussuunnitelmassa yhteistyössä tietoyhteiskuntaohjelman kanssa (Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2005, 58). Tämän projektin johtopäätöksenä katsomme, että kansallisen mediakasvatushankkeen tulee johtaa alan instituutin perustamiseen. Instituutti koordinoisi ja edistäisi tutkimusta, yhteistyötä ja vuoropuhelua akateemisen maailman, hallinnon, päättäjien, alan järjestöjen ja toimijoiden sekä kansalaisyhteiskunnan välillä Suomessa ja kansainvälisesti. Erillisenä yksikkönä se voisi sijoittua esimerkiksi jonkin yliopiston alaisuuteen tai perustua jonkin olemassa olevan organisaation laajennettuun toimenkuvaan.

Selvitystyö osoittaa, että maassamme on laaja kirjo mediakasvatusalan toimijoita ja toimintoja. Koulun ohella mediakasvatus on ottanut paikkansa niin nuorisotyössä, kirjastoalalla kuin varhaiskasvatuksessakin. Meillä vallitsee vankka yhteisymmärrys siitä, että mediakasvatuksella voidaan tukea kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen kehittymistä. Haluamme erityisesti osoittaa huolestamme tasa-arvon toteutumisesta, koska mediakasvatuksen nykyinen kehityssuunta johtaa kansalaisten eriarvoisuuteen. Nyt tarvitaan yhteistä tahtoa ja konkreettisia toimenpiteitä asioiden edistämiseksi sekä hallitustasolla tehtyjen päätösten toimeenpanemiseksi sekä hallitustasolla tehtyjen päätösten toimeenpanemiseksi.

2. Kyselyn ja haastattelujen antia: Ykköstarpeena mediakasvatuksen aseman vahvistaminen

Sirkku Kotilainen
Jorma Vainionpää

Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -projektissa kerättiin aineistoa alan kotimaisille avaintoimijoille suunnatulla verkkokyselyllä, joka toteutettiin keväällä 2005. Nämä avaintoimijat olivat eri sektoreilla toimivia mediakasvatuksen ja median ammattilaisia, koulutussuunnittelun ja hallinnon edustajia. Kyselyä täydentämään tehtiin 12 haastattelua, joihin valittiin eri toimijasektoreiden edustajia. Tässä artikkelissa esittelemme tuloksia näiden molempien aineistojen pohjalta.

Suuri osa kyselyn 81 vastaajasta oli osallistunut syksyllä 2004 Helsingissä järjestettyyn mediakasvatusseminaariin, jonka järjestivät hallituksen Kansalaisvaikuttamisen politiikka- ja Tietoyhteiskuntaohjelma. Kyselyn vastauspyynnöt lähetettiin sähköpostilla näihin tiedossa oleviin osoitteisiin, ja samalla vastaajia pyydettiin lähettämään vastauspyyntöä eteenpäin muille tuntemilleen mediakasvatuksen toimijoille. Kyselyyn sai vastata nimellä tai nimettömänä. Puhelimitse ja henkilökohtaisesti tehtyihin haastatteluihin osallistui opetushallinnon, koulutussuunnittelun, opettajankoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja median edustajia, joita käsittelemme nimettöminä vastaajina.

Kyselylomakkeen verkkoon laativat tutkija Sirkku Kotilainen ja projektiassistentti Suvi Tuominen. Se sisälsi yhteensä 16 kysymystä, joista kuusi oli monivalintakysymyksiä ja loput avoimesti kirjoittaen vastattavia (ks. liite 3). Tutkija Jorma Vainionpää analysoi monivalintavastaukset SPSS-ohjelmalla ja avoimet vastaukset laadullisella analyysillä.

Kyselyn tavoitteina oli kuvata

- ketkä ovat alan keskeisiä toimijoita ja millä sektoreilla?
- millaista mediakasvatustoimintaa he harjoittavat?
- millaista yhteistyötä toimijat harjoittavat mediakasvatuksessa?
- millaisia kehittämistarpeita mediakasvatuksessa ja yhteistyössä on?

Laadullisissa haastatteluissa haluttiin tarkentaa kuvaa mediakasvatuksesta ja kehittämistarpeita eri toimijaryhmien näkökulmasta. Kysymykseen, mitä mediakasvatus on, haastateltavilta löytyy erilaisia vastauksia:

”Se on suunnattu kaiken ikäisille eikä rajoitu tietylle kouluasteelle. Mediakasvatus käsittelee yhteiskunnallisen, ilmaisu, taide ja teknisen puolen.” (Haastateltava 5)

”Mediakasvatus toteutuu parhaiten tekemällä oppimisen kautta. Media teknologioina ja mediakulttuuri avautuvat, kun analyttisen tuottamisen valmius lisääntyy.” (Haastateltava 11)

”Mediakasvatus tukee kansalaistaitoja ja siitä ollaan yhtä mieltä, mutta ei ymmärretä, mitkä ne olis toimintamuodot yhteistyössä muiden paikkakunnan toimijoiden kanssa” (Haastateltava 7)

“... onko median parissa toimiminen ilmaisullista taidetoimintaa vai osallistuvaa vuorovaikutusta, näiden kahden osa-alueen ero on höttöinen.” (Haastateltava 2)

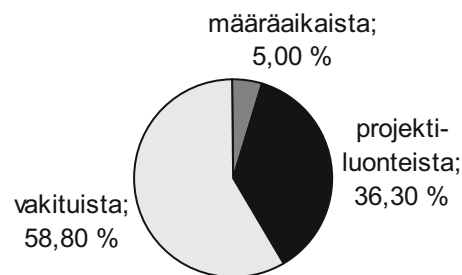
Toiminta on koulutusta, pedagogista tukea ja tutkimustoimintaa

Verkkokyselyyn vastasi 81 henkilöä, joista suurin osa ilmoitti nimensä, organisaationsa ja keskeisimmät yhteistyökumppaninsa. Vastausten perusteella voidaan sanoa, että useilla vastaajilla oli monenlaisia mediakasvatuksen toteuttajarooleja. Nämä roolit voitiin luokitella neljään pääkategoriaan, jotka olivat:

1. Tutkimustoiminnassa mukana olevat
2. Mediakasvattajien koulutuksen parissa työskentelevät
3. Mediakasvatuksen oppimateriaalien ja median parissa työskentelevät
4. Mediaopetuksen ja ohjauksen parissa toimivat (ns. kenttätoimijat)

Kyselyssä tiedusteltiin myös oman mediakasvatustoiminnan aloitusvuotta. Tulokseksi saatiin, että aikaisin aloitusvuosi oli 1942 ja myöhäisin 2006 (aikoo siis aloittaa). Aloitusvuoden keskiarvo oli 1994 ja mediaani 1997. Vastaajista 28 prosenttia oli aloittanut ennen vuotta 1990, 28 prosenttia oli aloittanut 1990-luvulla ja 44 prosenttia 2000-luvulla.

Mediakasvatustoiminnan pysyvyydelle saatiin kuviossa 1 näkyvä jakauma.

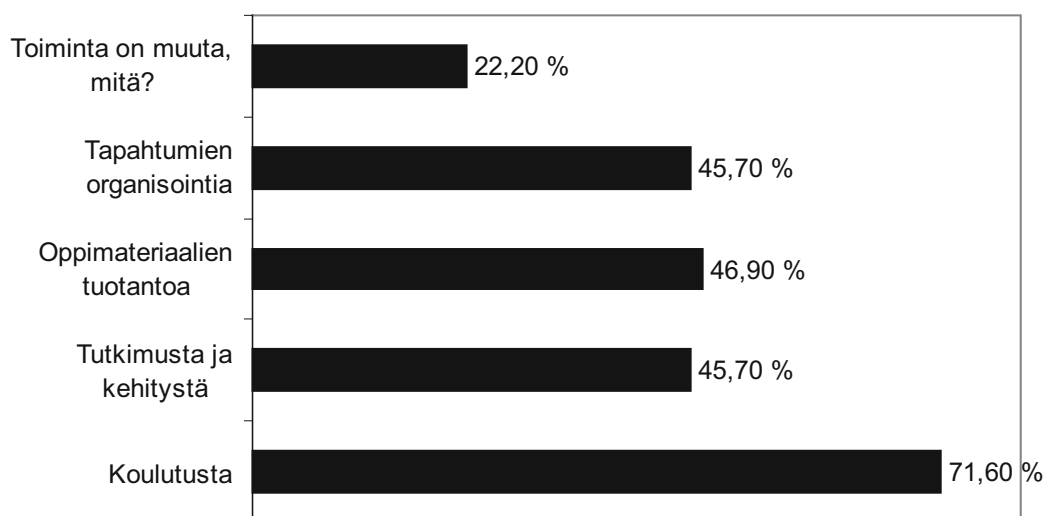

Kuvio 1. Mediakasvatustoiminnan pysyvyys toimenkuvan näkökulmasta.

Suurin osa vastaajista oli siis vakituisessa mediakasvatukseen liittyvässä toiminnassa. Varsinaisia määräaikaista toimenkuvia on suhteellisen vähän. Toisaalta voidaan ajatella, että kysymykseen on vastattu oman viran pysyvyyden näkökulmasta eikä mediakasvatustoiminnan pysyvyyden perusteella. Suuri osa vastaajista nimittäin kokee myös pulmaksi mediakasvatustoiminnan pysyvyyden (ks. kuvio 6).

Vastaajien mediakasvatuksen toimintamuotojen yleisyydet on havainnollistettu kuviossa 2. Kuviossa mainitut prosenttiluvut tarkoittavat kyseisen vaihtoehdon valinneiden osuutta kai-

kista vastaajista. Kuviota tulkittaessa kannattaa huomioida, että vastaaja sai valita useamman kuin yhden vaihtoehdon tarjotuista vastausvaihtoehdoista.

Kuvio 2. Mediakasvatuksen eri toimintamuodot vastaajien keskuudessa.

Vastaajista yli kaksi kolmasosaa on siis mukana mediakasvatukseen liittyvässä koulutustoiminnassa. Tapahtumat, oppimateriaalituotanto ja tutkimus ovat kukin lähes yhtä yleisiä ja niitä kutakin harjoittaa hieman alle puolet vastaajista. Kohdassa ”toiminta on muuta, mitä?” oli mainittu esimerkiksi (1) toimintaa lapsille ja nuorille (useita mainintoja), (2) valistustoimintaa (useita mainintoja), (3) vaikuttamista ja virtuaalisen toimintakulttuurin kehittämistä, (4) alan strategista kehittämistä, (5) monimuotoista yhteistyötä koulujen ja opistojen kanssa sekä (6) sanomalehden teon vaiheiden esittelyä ja nuorten sivujen tuottamista.

Kun vastaajilta tiedusteltiin heidän tärkeintä suunnitteilla ja meneillään olevaa mediakasvatuksen projektia, saadut vastaukset voitiin luokitella neljään kategoriaan. Nämä olivat

- koulutustehtävä (esim. opintokokonaisuus, kurssi)
- opetussuunnitelmatyö tai strategia/hanke-suunnittelu
- tutkimusprojekti
- oppimateriaali- tai sisällöntuotantoprojekti

Näistäkin kategorioista ilmenee, että koulutus ja siihen liittyvä toiminta on keskeisellä sijalla mediakasvatustoiminnassa. Tämä on toisaalta luonnollista, koska kasvatustoiminta on ylipäätään läheisesti yhteydessä koulutukseen, opettamiseen ja niihin liittyviin tukitoimiin.

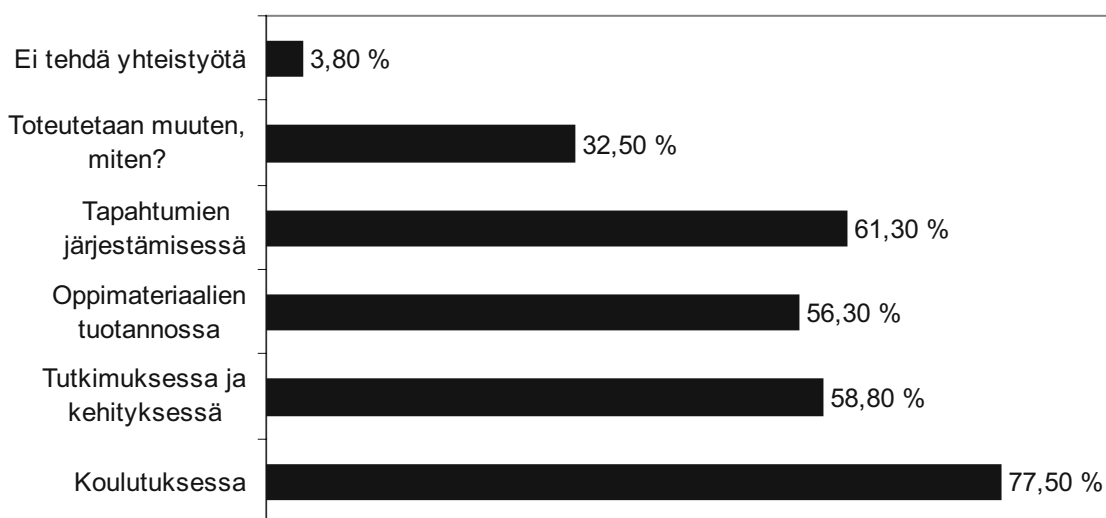
Haastatteluaineiston perusteella strategia- ja hankesuunnittelua tehdään yli aine- ja organisaatorajojen:

”Alueellista mediakasvatustoimintaa hankkeen muodossa on suunniteltu mutta ei ole saatu rahoitusta. Käytännön tavoitteena olisi alueellinen mediatukikeskus...” (Haastattava 4)

”Vähintään 15, mielellään 35 opintopisteen kokonaisuus, erikseen palkattu vetäjä tai koordinaattori. Mediakasvatuksen pitäisi olla koko yliopiston yhteinen projekti, ei pelkästään opettajankoulutuslaitoksen” (Haastateltava 5)

Portaalin avulla yhteistyötä tutkijoiden ja mediakasvattajien välille

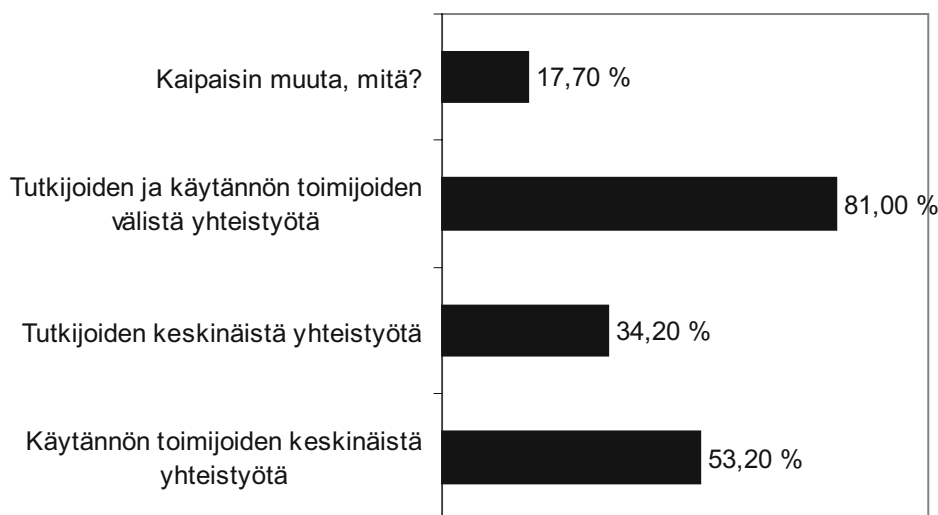
Kyselyssä keskeisellä sijalla oli mediakasvatukseen liittyvien yhteistyömuotojen ja -tahojen kartoitus. Kun vastaajia pyydettiin erittelemään, missä toiminnoissa hän itse tai hänen organisaationsa toteuttaa yhteistyötä, oli vastausten jakauma kuvion 3 kaltainen. Tässäkin kysymyksessä vastaaja sai valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuvio 3. Mediakasvatuksen yhteistyömuodot omassa organisaatiossa.

Kuviosta 3 huomataan sama koulutuspainotus kuin edellä esitellyissä tuloksissa. Yhteistyö koulutuksessa on selvästi yleisin yhteistyömuoto. Sen jälkeen mediakasvatuksen tapahtumat, oppimateriaalituotanto ja tutkimus ovat lähes yhtä yleisiä yhteistyön aikaansaajia (vrt. kuvio 2). Huomattavaa on, että vain kolme vastaajaa (3,8 %) ilmoitti, että mediakasvatuksessa ei tehdä yhteistyötä. Kohdassa ”yhteistyötä toteutetaan muuten, miten?” oli mainittu muun muassa viestintäleirit, alan toimijoiden itsesäätelyn tukeminen, ohjeistaminen ja neuvottelut, sidosryhmätilaisuudet, pyydetty selvitykset, raportit, nuorten harrastustoiminta ja kansainvälinen yhteistyö.

Yhteistyön kohdalla tiedusteltiin myös toiveita eli sitä, keiden välillä vastaaja toivoisi olevan yhteistyötä enemmän. Vastausten jakauma on kuviossa 4. Vastaaja sai valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuvio 4. Mediakasvatuksen toimijaryhmät, joiden välillä yhteistyötä pitäisi olla enemmän.

Näistä selvästi eniten kaivattiin tutkijoiden ja käytännön toimijoiden välistä yhteistyötä. Kohdassa ”kaipaisin muuta, mitä?”, tuli mainituksi seuraavia yhteistyötahoja:

”vanhempien, koulujen, lähipiirin toimijoiden ja ministeriön yhteistyötä; rahoitusta kansalais- ja kouluhankkeille”

”peruskoulun opettajien ja elokuva(media)-alan ammattilaisten yhteentörmäyksiä”

”hallinnon, tutkimuksen, opetuksen ja median yhteistyötä”

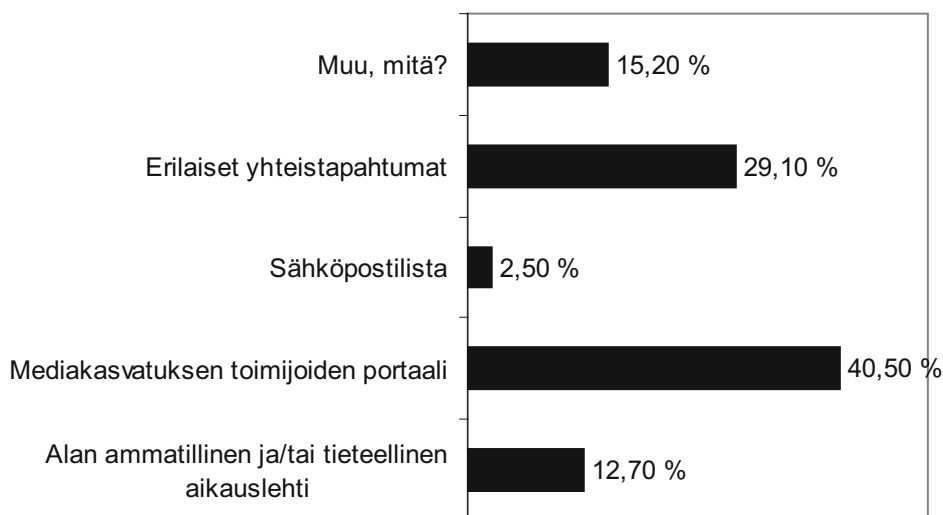
”tutkijoiden ja oppimateriaalituottajien välistä yhteistyötä”

”päättäjien ja nuorten välistä toimivaa yhteistyötä”

Yhteistyön kehittämistarve näkyy monin tavoin laadullisissa toimijahaastatteluissakin. Se koskettaa myös mediakasvatukseen liittyvien erilaisten lähestymistapojen yhteistyötä, jolla on merkitystä monella tavoin mediakasvatuksen toteuttamisessa:

“Tietotekniikan opetus ja mediakasvatus ovat kulkeneet liian kauan erillään, niiden pitäisi lyöttäytyä yhteen. Viimeisten viiden vuoden aikana kentällä on ollut aktiivisempaa toimintaa tietotekniikkataitojen ja audiovisuaalisten taitojen yhdentymisessä.” (Haastateltava 10)

Kyselyn vastaajia pyydettiin vielä valitsemaan yksi yhteistyön muoto tai -väline, jota kaipaisi mediakasvatuksen toimijoiden välille. Näiden tarjottujen välineiden tai yhteistyömuotojen suosituimmuus näkyy kuviossa 5.

Kuvio 5. Yhteistyön muodot tai -välineet, joita mediakasvatukseen kaivattaisiin.

Selvästi suosituimmaksi vaihtoehdoksi nousi mediakasvatuksen toimijoiden Internet-portaali, jota kannatti noin 40 prosenttia vastaajista. Myös yhteistapahtumat saivat lähes kolmannekselta kannatusta. Kohtaan ”muu, mikä?” kirjautui vain muutama maininta. Esimerkkejä näistä vastauksista:

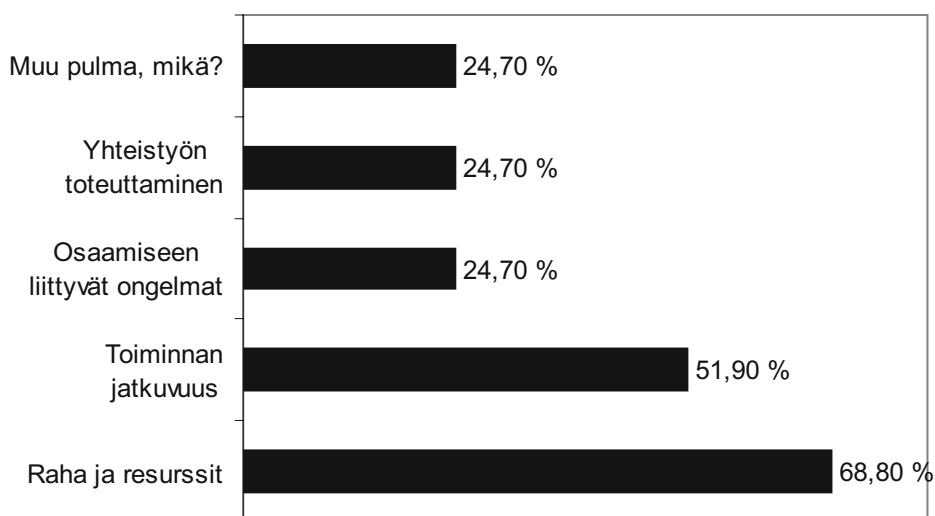
”Kouluttajien kouluttamista”

”suorat kontaktit kohderyhmiin eli lapsiin ja nuoriin”

”pilotit, hankkeet, kokeilut ja niiden arviointi”

Pulmista huolimatta toimijat uskovat asiaansa

Mediakasvatustoiminnan arviointi -osassa vastaajia pyydettiin erittelemään, mitkä olivat suurimmat pulmat mediakasvatuksen toteuttamisessa tällä hetkellä. Näiden vastausten jakauma näkyy kuviossa 6. Vastaaja sai valita useamman kuin yhden tarjotuista vaihtoehdoista.

Kuvio 6. Mediakasvatuksen toteuttamisen suurimmat pulmat tällä hetkellä.

Kuviosta nähdään, että raha ja resurssit koetaan selvästi suurimpana pulmana. Myös toiminnan jatkuvuus huoletti yli puolta vastaajista, vaikka edellä kerrotusti lähes 60 prosenttia vastaajista ilmoitti mediakasvatustoiminnan olevan vakinaista (vrt. kuvio 1).

Haastatteluaineistossa tulee esiin se, että mediakasvatus on organisaatioissa voinut lähteä liikkeelle aihealueesta kiinnostuneen yhden henkilön aloitteesta. Tällöin pysyvyys kiinnittyy henkilöön varsinkin, jos aihealueen toimijoiden määrä organisaation sisällä ei ole lisääntynyt eli organisaatio ei ole lähtenyt tukemaan mediakasvatuksen kehittämistä. Myös raha ja resurssit koetaan pysyvyyttä tukevaksi elementiksi:

“Rahoitus on haaste. Toiminta pitäisi turvata, jotta se jatkuisi aina, eikä kolmen vuoden pätkissä.” (Haastateltava 3)

Yhteistyön toteuttaminen ja osaamiseen liittyvät ongelmat huolettivat noin viidesosaa kyselyn vastaajista. Myös kohdan ”muu pulma, mikä?”, oli valinnut noin viidennes vastaajista. Näitä muita pulmia olivat esimerkiksi:

”alan asema on epämääräinen (ei omana oppiaineenaan kouluissa ja oppilaitoksissa)”

”täydet opetussuunnitelmat, aineessa kuin aineessa opettajat valittavat aikapulaa, jolloin mediakasvatukseen liittyvistä asioista saatetaan tinkiä”

”konkreettisten, selkeiden ammattikuvien ja työtilaisuuksien puute valmistuville opiskelijoille”

”’oma tontti’ puuttuu”

”oppikirjojen ja materiaalien puute”

”aikapula”

Toimijahaastatteluissa tulevat esiin lisäksi ennakkoluulot ja asenteet uutta aluetta ja teemaa kohtaan:

”Mediakasvatus tunnustetaan olevan tärkeää yleisellä tasolla, mutta käytännössä jokin pitää kynsin hampain kiinni omista tunneistaan eli mediakasvatukselle ei löydy tarpeeksi tunteja yliopistossa” (Haastateltava 5)

”Ongelmana asenteet opettajilla, kun he eivät välttämättä ajattele sitä, että yhteiskuntakelpoisten kansalaisten kasvattaminen on tehtävänä myös ammatillisella toisella sektorilla” (Haastateltava 7)

Yksi haastateltava nostaa esiin myös kysymyksen siitä, onko alan kehittämistarve ajankohdaisempi koulutuspoliittisen hallinnon ja tutkimuksen kentillä kuin vaikkapa kouluissa:

”10 vuoden päästä media on vahva osa-alue kouluissa. Jo nyt on upeita prosesseja kenttäkouluissa, mutta opetushallitus, opetusministeriö ja tutkijat ei tiedä niistä, vaan tuputtaa samoja asioita yhä uudestaan (esim ITK:ssa)” (Haastateltava 6)

Kyselyn vastaajia pyydettiin kirjaamaan mediakasvatuksen kehittämiseen liittyviä odotuksia avoimeen vastauksilaan. Odotukset liittyvät jo edellä esiin tulleisiin yhteistyön toteuttamiseen, nykyistä tarkempaan alan käsitteiden määrittelyyn ja asenteiden muuttumiseen:

”...luoda kunnallisen nuorisotoimen sisälle malli, jota voisi toteuttaa yhteistyössä koulun kanssa...”

”...henkilökohtaisesti siis mistä puhumme, kun puhumme mediakasvatuksesta?”

”Virtuaalinen toimintakulttuuri on arkipäivää. Asiat ovat esillä tässä ympäristössä ja niihin voi oikeesti vaikuttaa tässä ympäristössä ja se on luonteva osa eri toimijoiden työtä”

Haastatteluaineisto tukee kyselyssä esiin tulleita kehittämistarpeita. Osa haastateltavista kaipaa järeitäkin hallinnon toimenpiteitä aihealueen eteenpäin viemiseksi:

”Se, että valtakunnan päättäjäsasto ymmärtäisi määrätä mediakasvatuksen pakolliseksi opettajankoulutuslaitoksiin, koska kaikki opettajankoulutuslaitokset eivät tunnu sitä itse tajuavan, vaikka vääntäisi rautalangasta.” (Haastateltava 5)

“Mediakasvatus vaatisi hallinnon tasolla vankan neuvottelukuntatasoisen yhteiselimen, joka ottaisi valvoakseen alan kehittämisen. Päätoiminen sihteeristö pitäisi kenttää kassassa, toisi toimijat yhteen, loisi resursseja ja puhuisi asian puolesta.” (Haastateltava 10)

Median vastuu mediakasvatuksen toteuttajana ja yhteistyökumppanina korostuu osallisuuden mahdollistamisen, julkisuuden ja tarjonnan laadun näkökulmista:

“Suomalaisen nuorisotyön kannalta mediakasvatuksen haasteena on se, miten nuoret pääsisivät muokkaamaan myönteistä nuorisokuvaa mediassa. Tätä kautta kiinnostus mediaan sekä osallisuus lisääntyisivät, lehdistöllä olisi muukin merkitys kuin pintajulkisuus.” (Haastateltava 2)

”Digitalisoituminen ja huima teknologioiden kehitys saattaa meitä vakavan tilanteen eteen: erityisesti lapsille ja nuorille suunnatun mediakulttuurin laadusta pitäisi pystyä pitämään kiinni... Hyvät käytännöt ja alalla tehty pioneerityö pitäisi saada paremmin esiin.” (Haastateltava 11)

Haastateltavat toivovat tietoisuuden lisäämistä mediakasvatuksesta myös kuntien päättäjien keskuudessa. Seuraava lainaus johdattaa myös kysymykseen mediakasvatuksen toteutumisen mukanaan tuomasta eriarvoisuudesta – toisaalla ollaan pitkällä ja toisaalla ei vielä edes alussa:

“Kaikki kunnanvaltuutetut eivät ole kulttuurin harrastajia. Heidät pitäisi altistaa kulttuurille ja saada heidät ymmärtämään, että kulttuurilla on viihteellisen arvon lisäksi sivistyksellinen ja kasvatuksellinen arvo.” (Haastateltava 3)

Kehittämistoimenpiteille on tarvetta

Kysely ja haastatteluaineisto osoittavat, että mediakasvatuksen toteuttajajoukko on moninainen. Koulun rinnalla toteuttajina toimivat vuonna 2005 ainakin varhaiskasvatus, kirjastot, nuorisotyö, erilaiset järjestöt, media-alan organisaatiot, yliopistot ja ammattikorkeakoulut. Mediakasvatusta on ainakin lastentarhanopettajien, yhteisöpedagogien ja medianomien koulutusohjelmissa sekä kirjastonhoitajien täydennyskoulutuksessa. Aihealue on kirjattuna kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen lisäksi myös yliopistoissa mediatutkimuksen ja viestintätieteiden tutkintovaatimukseen. Opettajankoulutuksessa mediakasvatus on laajinta ja vankimmalla pohjalla Lapin yliopistossa, kun sen asema muualla on vaihteleva.

Maassamme voidaan sanoa siis olevan laaja yhteisymmärrys siitä, että mediakasvatuksella voidaan tukea kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen kehittymistä yksilöiden ja yhteisöjen keskuudessa. Toiminta on kuitenkin kaikilla sektoreilla edelleen pääosin aihepiiristä kiinnostuneiden avaintoimijoiden harteilla ja käynnistysvaiheessa. Mediakasvatus-toiminnan asema toteuttajien organisaatioissa on pääosin epäselvä, vaikka aihealue koetaan tärkeänä. Tärkeimmäksi kehittämistarpeeksi asettuu siis mediakasvatuksen aseman vahvistaminen.

Tässä selvityksessä esiin tulleet avainongelmat, kuten esimerkiksi mediakasvatuksen käsitteistön kirjavuus ja yhteistyön toteuttamiseen liittyvät asenne- ja aikapulmat, ovat tulleet esiin myös aikaisemmissa viestintäkasvatuksen toteutumista kouluissa ja alan oppimateriaaleja tarkastelevissa tutkimuksissa (esim. Kotilainen 2000; Vainionpää 2001). Mediakasvatuksen kohdalla uusi aihealue ja teknologia asettavat haasteita olemassa oleville organisaatioille sopeuttaa tai muuttaa toimintatapojaan eikä se käy välttämättä kivuttomasti ja eikä varsinkaan nopeasti. Tämä on havaittu myös kansalaislähtöistä verkkojulkisuutta ja demokratiaa koskevissa tutkimuksissa (esim. Sirkkunen & Kotilainen 2004).

Kyselyn ja haastatteluaineiston perusteella mediakasvatustoiminta painottuu eri sektoreilla koulutukseen ja pedagogiseen tukeen, mutta se ei rajoitu pelkästään pedagogisen koulutuksen teemaksi. Median vastuu julkisuustilan tarjoajana tulee esiin varsinkin lasten ja nuorten aineistoille, heihin liittyvän julkisen kuvan muokkaajana ja laadukkaan aineiston tarjoajana. Lisäksi viestimiltä odotetaan mediapedagogista otetta esimerkiksi oppimateriaalien tuotannossa ja yhteistyötä kasvatustieteen kanssa. Mediakasvatus määrittyy siis mediapedagogiseksi alueeksi, joka kiinnittyy vahvimmin kasvatuksen alueeseen, mutta myös median toimintaan. Tällöin mediakasvatukseen liittyvä pedagoginen koulutuskin tulisi kuulua kasvatuksen ja median alojen opetusohjelmiin.

Lasten ja nuorten parissa tai heille suunnattua mediakasvatusta toteutetaan runsaasti vastaajien keskuudessa. Aikuisten mediakasvatukseen viitataan harvoin, mutta näissä viittauksissa sitä pidetään tärkeänä kehittämiskohteena. Aikuiset määrittävät aineistoissa mediakasvatuksen kohderyhmäksi lasten vanhempina ja ammattipedagogeina, mutta joissakin vastauksissa myös tietoyhteiskunnan kansalaisina. Aineisto tukee mediakasvatuksen suuntaamista lasten ja nuorten lisäksi nykyistä enemmän myös aikuisiin. Sukupolvien välisen eriarvoisuuden lisäksi esiin on noussut myös esimerkiksi koulukohtainen eriarvoisuus mediakasvatuksen tarjonnassa.

Mediakasvatus koetaan vastausten perusteella oppimisen, kasvun ja sosiaalisen vahvistamisen ympäristöksi, jossa toiminnan odotetaan suuntaavan kehitystä kohti kansalais- ja tietoyhteiskuntataitoja. Näihin taitoihin liittyviä mainintoja löytyi haastatteluaineiston lisäksi useista kyselyn avoimista vastauksista varsinkin tutkijoiden ja nuoriin kohdistuvan mediakasvatuksen edustajien piirissä. Mediataidot määrittivät aineistojen perusteella yhtäältä yh-

teiskunnallista osallistumista tukeviksi kansalaistaidoiksi ja toisaalta ilmaisullista vuorovai-
kutusta tukeviksi luoviksi taidoiksi. Mediataidot määrittyvät aineistossa myös joko teknisinä
tai kulttuurisina taitoina. Esiin tulee myös tarve näkökulmien yhteistyöhön ja tarve ylittää
näitä kahtiajakoja alan kehittämisen esteiden poistamiseksi.

Kyselyn vastaajat toivovat yhteistyön ja tiedotuksen lisäämiseksi Internet-portaalia ja
mediakasvatuksen tapahtumia kansallisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti. Yhteistyö on
olennainen osa mediakasvatusta ja sitä haluttaisiin kehittää erityisesti alan toimijoiden ja
tutkimuksen välillä. Mediasvatuksen tutkimukselle asettuu haasteita varsinkin käsitteistön
selkeyttämiseksi.

Mediasvatuksen kehittämistarpeiksi tulevat aineistojen perusteella (1) alan aseman van-
kentaminen ja tietoisuuden lisääminen eri sektoreilla mediasvatuksesta, (2) alan toimijoi-
den välinen yhteistyö, (3) median vastuu ja (4) alan tutkimuksen lisääminen muun muassa
käsitteellisen selkeyttämisen ja ajankohtaisen arvioivan otteen lisäämiseksi.

Lähteet

- Kotilainen, Sirkku (2000): *Viestintäkasvatusta perusopetuksessa. Tilastollinen kuvaus ai-
healueen toteutumisesta kouluissa keväällä 1998*. Tampereen yliopiston opettajankou-
lutuslaitoksen julkaisuja A22.
- Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.) (2004): *Toimijaksi tietoverkoissa. Raportti
kansalaislähtöisen verkkoviestinnän mahdollisuuksista*. Tampereen yliopiston tiedo-
tusopin laitoksen julkaisuja B44/2004.
- Vainionpää, Jorma (2001): *Oppimateriaalit viestintäkasvatuksessa*. Kasvatustieteen lisensi-
aatintutkimus. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos.

3. Asiantuntijanäkökulmia mediakasvatuksen kehittämiseen

Johdanto

Sara Sintonen

Tieto- ja kansalaisyhteiskunnan johtavana suuntana tulisi olla tiedon valtatie rakentamisen lisäksi kehitys kohti sisällöllisesti merkityksellistä ja laadukasta digitaalista kulttuuria. Tämä nousee ennen kaikkea kulttuuria luovasta kyvykkyydestä. Tavoitteeksi tulee ottaa mediakulttuuriin vastuullisesti suhtautuvien kansalaisten kasvattaminen sekä kansalaisten mediateknologisten perusvalmiuksien ja kyvykkyyden takaaminen. Näiden tavoitteiden saavuttamisessa keskeinen rooli on mediakasvatuksella, jota toteutetaan yhdessä muun muassa perusopetuksen, opettajakoulutuksen, media-ammattilaisten sekä kasvatusalan järjestöjen ja muiden tahojen kanssa.

Mediakasvatuksen tavoitteena on kasvattaa kriittisiä ja luovia kykyjä mediaesitysten analyysin ja oman mediatuottamisen kautta. Esimerkiksi kun on kysymys kulutustottumuksista, elämäntyylistä, arvostuksista ja asenteista, voidaan mediakasvatuksella opettaa kansalaisia tunnistamaan heihin itseensä kohdistuvia ulkopuolisia vaikutteita ja motiiveja. Mediakasvatuksella pyritään lisäämään kriittistä mediaymmärrystä, eli muun muassa sitä, miten eri viestinnän muodot ja teknologiat rakentuvat, kuinka niissä tuotetaan mitä erilaisimpia prosesseja, ja tarkastellaan mediaa myös esteettis-eettisestä näkökulmasta.

Jos mediakasvatus käsitetään muunakin kuin välineorientoituneena käyttötaidon oppimisena, sen eettis-esteettinen ulottuvuus vahvistuu. Tällöin mediakasvatus näyttäytyy esimerkiksi viestimien parissa piristävän puuhastelun sijaan tavoitteellisempänä toimintana, jossa yksilön ja yhteisöjen identiteettien rakentumista mediakulttuurissa sekä kasvua kriittiseksi ja osallistuvaksi kansalaiseksi tuetaan. Kansalaisten aktiivisuutta ja osallisuutta edistävän mediakasvatuksen tueksi tarvitaan ihmisten hyvän elämän kannalta merkityksellisiä sisältöjä. Mielikuvitukselle stimulointia ja ravintoa, uteliaisuuden herättämistä, vertauskuvia – tilaa ja aikaa inspiraatioille.

Peräänkuulutan sellaista kasvatuksellista perustaa, missä luodaan valmiudet ja edellytykset mediakulttuurissa aktiivisena kansalaisena elämiseen ja toimimiseen. Pidän sen lähtökohtana laadukkaan mediakulttuurin lisäksi itseilmaisun ja kriittisen reflektion taitoja, kyvykkyyttä luovaan ilmaisuun ja kulttuuriseen merkityksenantoon. Ilman kyvykkyyttä omien ajatusten, tuntojen ja arvojen ilmaisemiseen mahdollisuudet mediakulttuuriseen osallisuuteen ovat heikot, ja ihminen jää mediakulttuurissa vaikuttavien tahojen armolle. Mediakulttuurissa on (olisi) paljon mahdollisuuksia hyvän edistämiseen ja aktivoimiseen.

Voimassa oleviin valtakunnallisiin perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmiin mediakasvatus on kirjattu yhdeksi aihekokonaisuudeksi. Perusopetuksessa viestintä- ja mediataito –aihekokonaisuuden tavoitteena on ennen kaikkea ilmaisu- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen. Viestintä on vuorovaikutusta. Aihekokonaisuuden tarkoituksena on myös median (muun muassa teknologioina ja teksteinä, esityksinä) merkityksen ja roolin ymmärtäminen kulttuurissa sekä median käyttötaitojen oppiminen.

Opetussuunnitelman viestintä- ja mediataidon aihekokonaisuutta toteutetaan harjoittamalla monipuolisesti sekä vastaanottamisen että tuottamisen mediataitoja. Usein nämä nivoutuvat myös toinen toisiinsa. Opetussuunnitelmien mukaan mediakasvatus liittyy niin analogisiin kuin digitaalisiin viestimiin, painettuun ja audiovisuaaliseen joukkoviestintään, tietotekniikkaan, elokuvaan, televisioon, Internetiin ja peleihin ja moniin muihin.

Kokemukset erilaisista koulua koskevista uudistuksista ovat monesti osoittaneet, ettei koulu-kulttuuri muutu pelkästään uusimalla opetussuunnitelmiä, vaan opettajat itse ovat oleellisimmassa asemassa uudistusten läpimenon kannalta. Ilman opettajien oman ajattelun ja toiminnan kehittymistä ei luokan arkielämässä ja koulun toimintakulttuurissa tapahdu muutoksia. Mediakasvatuksen kohdalla on usein niin, että opettajanhuoneissa ei juurikaan käydä keskinäistä ajatustenvaihtoa mediakasvatukseen liittyvän pedagogiikan ympärillä, vaan keskusteluissa kauhistellaan lähinnä uuden aihealueen vaatavuutta ja omien taitojen puutetta. Yksittäisen opettajan kohdalla kyse voi olla myös omien mediataitojen tunnistamisesta; opettajat ovat monesti taitavampia mediakasvatuksen toteuttajia kuin he itse oivaltavatkaan. Valitettavan usein mediakasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen jää eri koulutusasteilla yksittäisten opettajien oman aktiivisuuden ja kiinnostuneisuuden varaan.

Mediakasvatuksen kehittämistarpeet –projektin raporttia varten pyydettiin kymmentä mediakasvatusalan asiantuntijaa kirjoittamaan näkemyksensä mediakasvatuksen kehittämistarpeista. Asiantuntijoiksi määriteltiin henkilöitä, joilla asemansa, kokemuksensa tai historiansa valossa voidaan olettaa olevan tuore käsitys suomalaisen mediakasvatuksen nykytilasta sekä sen kehittämistarpeista omalla sektorillaan. Puheenvuoroissa tarkastellaan erityisesti mediakasvatusta koulun ja sen potentiaalisten yhteistyökumppanien näkökulmasta.

Ensimmäisessä puheenvuorossa Helsingin kaupungin opetusviraston Mediakeskuksen suunnittelija Anne Seppänen kirjoittaa mediakasvatusalan täydennyskouluttajan kokemuksella alan problematiikasta. Hän näkee työssään pedagogiikan puutteen hyvin konkreettisenä; opettajat tuntevat mediakasvattajina olevansa yksin ja ilman pedagogista tukea. Seppänen peräänkuuluttaakin yhteisiä foorumeita tematiikan ympärille sekä lisää oppikirjoja ja uudemmaa teknologiaa hyödyntäviä materiaaleja. Myös panostamista mediakasvatukseen liittyvään luovuuteen tarvitaan hänen mukaansa. Erityisesti aktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta Seppänen pitää uutis- ja ajankohtaisjournalismia mielenkiintoisimpana alueena.

Jotta vaatimukset täydennyskoulutuksen suhteen eivät liian koviksi, mediakasvatuksen vahvistamista myös opettajien peruskoulutuksissa tarvitaan. Heikki Kynäslahti kertoo mediakasvatuksesta Helsingin yliopiston opettajankoulutuksen näkökulmasta perspektiivinä soveltava kasvatustiede. Hänen mukaansa aihealueen tuleminen koulutusohjelmaan liittyy 1990-luvun tietotekniikan opetuksen buumiin. Kynäslahti pitää tärkeänä pedagogiikan kehittämistä mediavalistuksen sijaan. Yliopistoissa mediakasvatus etenee hänen mukaansa parhaiten, kun yhteistyötä toteutetaan yli laitos- ja tiedekuntarajojen. Ongelmana ja pitkäjänteisen kehittämistyön esteenä ovat usein virkojen määräaikaisuus ja mediakasvatusalan paikattomuus.

Tampereen yliopiston Hämeenlinnan toimipaikassa työskentelevä Jorma Vainionpää luo puheenvuorossaan katsauksen alan vaihtelevaan oppimateriaalitalanteeseen. Hänen mukaan-

sa keskeistä on oppimateriaalien valinta; mediakasvatuksessa on opettajan näkökulmasta aina kyse valintojen tekemisestä. Eri instituutiot ja järjestöt ovat maassamme tuottaneet jo pitkään mediakasvatukseen soveltuvaa materiaalia, joka ei aina kuitenkaan tavoita riittävässä määrin käyttäjäkuntaansa. Vainionpää pitääkin tärkeänä alan toimijoiden yhteistyön kehittämistä sekä oppimateriaalien paremman saatavuuden tukemista.

Mediakasvatuksen toteuttamiseksi ei aina tarvita uusinta teknologiaa ja huimaa teknistä taituruutta. Mari Hankala Jyväskylän yliopistosta muistuttaa, että tutulla ja turvallisella sanomalehdellä on koulussa jo institutionaalistunut asema. Sanomalehti opetuksessa -toiminta on pitkäjänteisintä mediakasvatustyötä maassamme. Merkittävänä yhteistyökumppanina on vuosien varrella toiminut Sanomalehtien liitto. Hankala huomauttaa, että mediakasvatuksen tutkimus ja kehitystyö ei saisi keskittyä vain uusiin digitaalisiin medioihin perinteisten kustannuksella.

Toisaalta digitalisoituminen asettaa mediakasvattajat myös uusien mielenkiintoisten haasteiden eteen. Jopa leikki on digitalisoitumassa, kuten Sonja Kangas VTT:sta kirjoittaa. Hän tarkastelee mediakasvatusta digitaalisen median integroitumisen kautta pohtien, miten kasvatuksessa saataisiin ote myös viihdesisällöistä ja esimerkiksi pelielämykset osaksi mediakasvatusta. Kangas kysyy, kenelle mediakasvatusta itse asiassa tulisi suunnata? Hän näkee vallitsevassa tilanteessa kuilun eri osapuolten välillä, ja ehdottaa ratkaisuksi muun muassa teknologiahaasteiden pehmentämistä ja aitojen madaltamista.

Koska opettajat kokevat oppimateriaalipulan konkreettisenä ja oman mediakasvatukseen liittyvän pedagogiikanäkemyksensä puutteellisenä, niin tulisiko koulun avautua ja tehdä yhteistyötä rohkeammin alan muiden asiantuntijoiden kanssa? Kirsi Pohjola Jyväskylän yliopistosta esittää koulun mediakasvatuksen paikaksi iltapäiväkerhotoimintaa. Hänestä mediakasvatusta sopisi luontevasti osaksi koulujen iltapäiväkerhotoimintaa ja voisi sitä kautta juurtua osaksi koko koulun toimintakulttuuria. Pohjola ehdottaa, että koulut voisivat yhdessä koordinoida mediakasvatuskerhoja, joissa vetäjinä voisivat toimia esimerkiksi opettajaksi opiskelevat.

Yksi koulun avainyhteistyökumppaneista mediakasvatuksen alalla on kunnalliset kirjastot. Marjatta Hemming ja Irma Asikainen Vantaalta kertovat puheenvuorossaan Vantaan kirjastojen ja koulujen yhteistyöstä erityisesti mediakasvatukseen liittyvän informaatiolukutaidon kehittämisessä. He kuvaavat kirjastoammattilaisten työnkuvan muuttumista ja korostavat, että yhteistyötä toteuttavilta kirjastoalan ammattilaisilta vaaditaan myös pedagogiikkaymmärrystä.

Projektiluontoisemmin koulut yhteistyökumppaneineen voisivat toteuttaa mediakasvatusta esimerkiksi viestintäleiriformaatilla. Marja-Liisa Viherä on ollut mukana ideoimassa ja toteuttamassa leirejä jo vuodesta 1987 alkaen. Hän pitää toiminnan perustavoitteena tietoyhteiskunnassa subjektiksi kasvamista. Leireillä mediakasvatusta toteutetaan pääasiassa yhdessä tekemällä. Tällöin myös sosiaalisuuden ja oman elämän hallinnan aspektit tulevat mediakasvatukseen voimakkaasti mukaan. Leirien perusfilosofian mukaan jokaisella on oikeus ilmaista itseään eri viestimillä. Viherä suunnittelee parhaillaan kirjaa viestintäleirikokeuksista.

Jotta mediakasvatus kehittyisi ja näissäkin puheenvuoroissa esiteltävät erilaiset toimintamallit muodostuisivat pysyvimmiksi käytännöiksi, tarvitaan alan tutkimusta. Juha Suoranta Joensuun yliopistosta ja Sirkku Kotilainen Jyväskylän yliopistosta tarkastelevat tilannetta tutkimuksen toteuttajien näkökulmasta. He esittävät, että on tärkeää käynnistää välittömästi alan laajapohjainen tutkimusohjelma, edistää alan tutkijakoulujen kehittymistä sekä luoda pohjaa kansallisten kehittämishankkeitten syntymiselle esimerkiksi mediakasvatuksen selviytyskeskuksen puitteissa.

Rajapintoja mediakasvatuksen maailmankaikkeuteen

Anne Seppänen

Mediakasvatuksesta on syystäkin tullut yksi nykyisen koulutuskeskustelun kestoaiheita. Käytännössä erilaisilla foorumeilla silti useammin puhutaan mediakasvatuksesta sen sijaan, että kouluissa todella *mediakasvatettaisiin*. Seuraavassa pyrin havainnollistamaan niitä ongelmia, joihin käytännön tason mediakasvatusta usein törmää, sekä esitän muutamia hyväksi havaittuja lähestymistapoja mediakasvatukseen. Esitetyt huomiot perustuvat kokemukseeni mediakasvatuksen erityissuunnittelijana Helsingin kaupungin opetusviraston mediakeskuksessa ja vuosien varrella käymiini keskusteluihin opettajien ja oppilaiden kanssa.

Helsingin kaupungin opetusvirastoon kuuluva mediakeskus edistää mediakasvatusta ja opetuksen kehittämistä helsinkiläisissä kouluissa. Mediakeskus on sekä täydennyskoulutusta kehittämissäkeskus, jonka tuella koulut voivat toteuttaa myös omia mediaprojektejaan.

Mediakeskuksessa on vuodesta 2002 alkaen kehitetty mediakasvatusta täydennyskoulutusmallia, joka tähtää siihen, että opettaja voi halutessaan saada monipuolisen audiovisuaaliseen mediaan painottuvan koulutuksen. Uuden opetussuunnitelman viestinnän ja median aihekokonaisuuksien tavoitteet ovat omalta osaltaan vaikuttaneet koulutuskokonaisuuteen. Viime vuonna kokonaisuuteen lisättiin media-analyysikursseja. Perinteisen elokuva-analyysin rinnalle tuotiin lisää kriittistä media-analyysia ja kuvanlukutaitoa.

Toimintamme tavoitteet pohjaavat opetussuunnitelmassa mainittuihin median *tuottamisen* ja toisaalta median *vastaanottamisen* taitojen oppimiseen. Keskeisenä sisältönä on neljä lähestymistapaa mediakasvatukseen: 1. tarinankerronnan, 2. analyysin, 3. ilmaisun ja 4. tekniikan näkökulmat.

Median vastaanottaminen:	Tarinankerronta Analyysi
Median tuottaminen:	Ilmaisu Tekniikka

Teknologialla tulisi mediakasvatuksessa olla palvelumerkitys mediakasvatuksen yleistä persoonallisuutta kasvattaviin, sosiaalisiin ja taiteellisiin tavoitteisiin nähden. Näin ollen tekniikan suhde muihin osatekijöihin on tässä kokonaisuudessa yhden suhde neljään.

Median erityisominaisuuksia opetuksen kannalta

Media voi tarjota mahdollisuuden tutkivaan ja yhteisölliseen oppimiseen. Se on väline, jota voidaan luontevasti hyödyntää vaikka dialogisessa oppimisessä. Median välineillä voidaan synnyttää keskustelua ja vieläpä keskustelua eri näkökulmista. Kuten hyvä journalismi käytännössä, niin myös media opetuksessa on erinomainen väline asioiden problematisointiin eli kasvatuksen termin: tutkivaan oppimiseen.

Valitettavasti ”menkää ja tehkää näillä välineillä *jotain*” -ajattelu on koulumaailmassa yleistä ja huono projektin ohjaus naamioidaan ”nuorten ehdoilla tekemisen” kauniiseen kaa- puun. Onnistuneen tutkivan mediaprojektin ja minkä tahansa projektin ehtona on kuitenkin pedagogisesti perusteltu tavoite ja prosessin riittävä ohjaus. Ryhtyessään tekemään elokuvaa tai mitä tahansa mediaprojektia opettajalla tulisi olla teknisten taitojen ohella vankat projek- tin ohjaamisen taidot. Joskus oppilailla on paremmat tekniset taidot kuin opettajalla, jolloin projektin ohjaajan rooliin jättäytyminen lankeaa opettajalle luonnostaan. Ongelmana on se, että tätä roolia ei automaattisesti oteta, vaan liian usein jäädään passiivisesti taustalle ja jätetään myös prosessin hallinta oppilaiden vastuulle.

Toinen yleinen mediakasvatuksen haltuunoton ongelma on itse käsitteen laajuus. Samas- ta syystä mediakasvatukseen liittyvä keskustelu tuntuu usein olevan kaukana konkretiasta. Miksi mediakasvatuksesta puhuttaessa siihen halutaan välittömästi kytkeä niin perinteiset joukkotiedotusvälineet, elokuva, Internet, pelit kuin mainoksetkin? Eihän mitään muutakaan kulttuurin aluetta, vaikkapa historiaa, pyritä nielaisemaan kokonaisuena. Mediakasvatuksen alueen laajuus edellyttää kasvattajilta kykyä keskittyä ja rajata media osa-alueisiin – sekä sisäistää rajaamisen merkitys. Rajaus ja taito luoda näkökulma aiheeseen on myös yleinen median itsensä hyödyntämä tekniikka. Pintaliitely median maastossa kääntyy pahimmillaan kasvatusta itseään vastaan. Sen sijaan hyvällä rajauksella päästään pintaa syvemmälle ja par- haimmillaan sellaisiin yleispäteviin huomioihin, jotka pätevät median kentässä myös laajem- min. Pelkkä puuhastelu ei vie mediakasvatusta eteenpäin. Median eri osa-alueita tulisi jakaa ja jaotella eri ainekokonaisuuksiin konkreettisesti, jolloin myös yksittäisen opettajan taakka mediakasvatuksen sfääreissä vähenisi.

Median laajuus vastaanottamisen näkökulmasta ja median tuotannollistekninen monimut- kaisuus tuottamisen näkökulmasta korostavat opettajan roolia projektia ohjaavana osapuo- lena. Varsinkin kun mediakasvatusalan oppikirjoja ei vielä ole, opettajan pitää itsenäisesti kyetä rajaamaan mediakasvatus järkeviin siivuihin, jolloin jäsentely on usein vaikeaa tehdä hatarin pohjatiedoin. Miten sitten auttaa ”kokkolalaista” opettajaa mediakasvatustyön struk- turoimisessa? Tutut keinot: mediakasvatuksen jakaminen ja soveltaminen järkevällä tavalla ainekohtaisesti. Myös opettajien perus- ja täydennyskoulutus, joka ulottuu valtakunnan joka kolkkaan. Lisäksi mediakasvatuksen sisältöjä tulisi myös yhdenmukaistaa valtakunnallisesti sekä oppikirjoihin pitäisi panostaa kiireellisesti kuten myös muihin vapaasti käytettäviin ai- neistoihin.

Perinteet velvoittavat myös uutta teknologiaa

Ajankohtaista uuden opetussuunnitelmatyön rinnalla on ollut tehdä koulukohtaisia median taitotaso-ohjeistuksia. Tämä on ollut hyödyllinen tapa ohjata kouluja konkreettisesti ja käy- tännöllisellä tasolla esimerkiksi tietoteknisissä taidoissa. Mediakasvatuksen osalta vastaa- vanlainen työ on kesken.

Kun päämääränä on määritellä osaaminen eri luokka-asteilla, tulisi mediakasvatuksen oh- jeissa erotella toisistaan puhtaasti välineiden hallintaan liittyvä osaaminen sisällön tuotta- misesta. Koulumaailmassa yleistä on, että näitä ei lainkaan erotella vaan opetellaan kaikkea *yhtä aikaa*, mikä on hankalaa erityisesti onnistuneen sisällöntuotannon kannalta. Vaikka tek- niikka ja sisältö kulkevat audiovisuaalisella saralla käsi kädessä, kokemukseni mukaan näitä kuvan ja kerronnan eri osatekijöitä kannattaa opetella viipale viipaleelta erikseen.

Tässä artikkelissa painotan omaa aluettani, audiovisuaalista mediaa, jonka välineitä ovat ennen kaikkea elokuva, televisio, video- ja valokuva. Visuaalisessa kulttuurissa on tärkeää

ymmärtää seuraava kytkös: kuvalla yleensä, niin valokuvalla kuin videokuvallakin on oma teoriansa – varsin pitkäikäinen sellainen, joka liittyy kiinteästi sekä kuvan tulkintataitoihin että itse tekniikkaan. Tämä tietyllä tavalla johtaa siihen, ettei ole olemassa teknistä osaamista ilman asioiden teoreettista ja käsitteellistä ymmärtämistä. Hyvän digivalokuvan ottamisessa pitää kameran hallinnan lisäksi hallita sommittelu, ymmärtää kuvan merkityksiä ja metaforia (yhtä kuin kuvanlukutaito), ja vielä niiden lisäksi pitäisi olla jotain kerrottavaa. Hyväksi koettuja menetelmiä audiovisuaalisen kulttuurin opetuksessa ovat jälleen kerran oppisisältöjen erottelu, jäsentely ja jaottelu. Edellä mainitun jaottelun mukaisesti myös yksittäistä kuvaa voidaan lähestyä samalla tavalla neljää eri kautta: 1. Kuva tarinankerronnallisesti: Mitä kuva kertoo? 2. Kuva analyttisesti: Miten kuva kertoo? 3. Kuva ilmaisullisesti: Tekijän intentio ja käsiala? 4. Kuva teknisesti: Miten lopputulokseen on päästy teknisesti?

Liian usein digikuvaamisen kurssin käynyt opettaja ihmettelee, miksi kuvaaminen ei kursista huolimatta näytä luonnistuvan. Miten voisikaan, kun käsitys kuvasta on ainoastaan hatarasti opitun tekniikan varassa ja sekin keskittyy usein pelkästään laitteen ominaisuuksiin.

Tarinankerronnan merkitys

Yleisen intellektuaalisen jäsentelyn lisäksi mediakasvatus tarvitsee vankkaa otetta käytännössä siitä prosessista, jossa median tuotokset syntyvät. Usein mediaa lähdetään käsittelemään valmiista lopputuloksesta käsin. Pohditaan sanomalehtiartikkelin välittämää maailmankuvaa tai sitä, millaisia arvoja jokin tv-sarja ihmisille tyrkyttää. Pelkästään lopputulosta analysoimalla voi kuitenkin olla vaikea ymmärtää niitä ehtoja, jotka ohjaavat median toimintaa sekä sisällöllisesti että muodollisesti. Prosessin tuloksiin keskittyvän analyysipainotteisen mediakasvatuksen rinnalle tarvitaan siis keskittymistä itse prosessiin. Median tuottamisen taidot, omaan ilmaisuun ja oman näkemyksen esittämiseen panostaminen, ovat mediakasvatuksessa itseisarvo.

Oman maailmankuvan peilaaminen mediasta on mediakasvatuksen ydinaluetta. Media sekä heijastelee että luo ympäröivää maailmaa. Tuottamalla mediaa itse voidaan maailmaa jäsentää, tulkita, ilmaista ja analysoida. Tähän kietoutuu koko mediakasvatuksen ydin. Samanaikaisesti palvellaan uuden opetussuunnitelman muita tavoitteita kuten ihmisenä kasvamista, elämän hallintaa tai aktiivista kansalaisuutta.

Mediakasvatuksen molempiin suuntiin eli vastaanottamiseen ja tuottamiseen liittyy vahvasti tarinankerronta. Siinä, missä videon teknistuotannollista vaihetta voidaan pitää ulkoisena prosessina, on tarinankerronta elokuvan, television ja muun digitaalisen median *sisäistä prosessia*, joka työstetään pääsääntöisesti ennen kuvausvaihetta. Omaksumalla ikivanhan aristotelisen tarinan työkaluja ja hyödyntämällä mielikuvitusta tuetaan nuoria median vastaanottamisessa ja omaehtoisessa median tuottamisessa. Ja mikä tärkeintä, tarinaa voidaan hyödyntää todellisuuden kohtaamisessa. Kiteytettynä voidaan sanoa, että varsinkin audiovisuaalisen median erityisominaisuuksien vuoksi tarinankerronta ansaitsee erityisen aseman mediakasvatuksessa.

Mitä kritiikki olikaan?

Uusi opetussuunnitelma edellyttää opetukselta myös panostamista median kriittiseen tarkasteluun.

Mediakritiikki on vaikea laji. Suomen kielessä kritiikki tarkoittaa liian usein samaa kuin toisen työn tarkoitushakuisen negatiivinen arviointi. Pohjimmiltaan kritiikki on kuitenkin

positiivinen käsite. Sen tehtävänä on lisätä ymmärrystä ja saavuttaa luotettavaa tietoa. Heikkouksien etsiminen toki kuuluu olennaisesti kritiikkiin, samassa mielessä kuin tarkastusinsinööri tutkii rakennuksen kantavia rakenteita, jotta talo olisi turvallinen asua. Kritiikki on tiedon lujuuslaskentaa.

Kriittisen tarkastelun lopputuloksena tiedon perustukset ovat hieman aiempaa kestävämmällä pohjalla. Näin on myös kriittisen media-analyysin laita. Kriittisen tarkastelun rinnalla voidaan perehtyä muihin mediakasvattamisen alueisiin. Seuraavassa pyrin kartoittamaan kriittiseen media-analyysiin sopivia aihealueita.

Mediakasvatuksen ja *aktiivisen kansalaisuuden* kannalta uutis- ja ajankohtaisjournalismi on erityisen kiinnostava viestinnän lajityyppi. Sen reagoivuus, uutiskilpailu ja toisaalta juuri aikaulottuvuuden rajallisuus aiheuttavat sen, että uutis- ja ajankohtaisjournalismissa tehdään hyvin nopeita valintoja sisältöjen ja näkökulmien suhteen. Juuri nämä valinnat ja valitsematta jättämiset ovat kiintoisia mediakasvatuksen näkökulmasta. Toteutuvatko tiedonvälityksen eettiset, esteettiset ja sananvapauden periaatteet? Jälleen opettajan harteille lankeaa melkoinen taakka. Tiedonvälityksen käytäntöjen analyysi edellyttää kasvattajalta näiden periaatteiden tuntemisen. On siis vähintäänkin tunnettava journalistin eettiset ohjeet, ennen kuin voidaan tarkastella niiden toteutumista. Sama koskee uutiskriteereitä, sananvapauslakia, yksilön suojaa jne.

Uutis- ja ajankohtaisjournalismilla on korostuneesti yhteiskunnallinen tehtävä. Tämä rooli neljäntenä valtiomahtina ja sananvapauden airueena ansaitsee tulla perusteellisesti käsitellyksi mediakasvatuksessa. Jokainen ihminen saa huomattavan suuren osan jokapäiväisen elämänsä kannalta keskeisestä informaatiosta juuri mediasta ja ainoastaan mediasta. Tämä velvoittaa opettajaa. Tiedonvälityksen prosessin tarkastelu voitaisiin luontevasti sisällyttää mediakasvatuksen ainekohtaisiin tavoitteisiin, jolloin ainakin osan opettajista tulisi hallita median keskeiset eettiset säädökset ja periaatteet. Yhteiskuntaoppi, filosofia, uskonto ja elämäntutkimustieto ovat kokemukseni mukaan luontevia aineita kriittiselle media-analyysille.

Lopuksi

Opettajakohtaiset vaatimukset mediakasvatuksen saralla eivät ole vähäiset. Kokemukseni mukaan opettajat tuntevat olevansa yksin ja tyystin ilman mediakasvatuksen oppikirjoja ja muita aineistoja. Mediakasvatus on liian usein jäsenitelemätöntä, aukkoista ja toisaalta päällekkäisten toimintojen vyyhtiä. Mahdollisuus täydennyskoulutukseen on valtakunnallisesti jakautunut epätasaisesti. Yleisesti ottaen suurin puute näyttäisi olevan mediakasvatuksen kokonaisrakenteen puute, sekä mediakasvatustavoitteiden aine- ja luokkakohtaisen delegoinnin epätarkkuus. Miten päästä järkevään ja yhdenmukaiseen mediakasvatukseen, joka edistää kasvua ihmisenä, kansalaisuutta, luovuutta ja tietoyhteiskuntataitoja? Olen listannut alle muutamia konkreettisia ehdotuksia:

1. Valtakunnallinen asiantuntijatyöryhmä luomaan konkreettiset mediakasvatuksen taitotasot eri aineisiin ja luokkatasoille
2. Oppikirjoja perinteisessä muodossa sekä uusia aineistoja, jotka ovat tekijänoikeuksiltaan esteettömiä
3. Mediakasvatuksen täydennyskoulutuksen saatavuus turvattu

4. Opettajankoulutukseen integroitua mediakasvatuksen opiskelua
5. Harkittua panostamista mediakasvatuksen luovaan ulottuvuuteen: tarinankerrontaan, visuaalisuuteen, ääneen kerronnallisena elementtinä ja mediataiteeseen äidinkielen, musiikin ja kuvataiteen opetuksessa, sekä opettajien täydennyskoulutuksessa
6. Yhteisiä foorumeita, joilla voidaan jakaa hyviä käytänteitä sekä opettajien täydennyskoulutuksesta että opetuksen konkreettisista käytänteistä

Mediakasvatus soveltavassa kasvatustieteessä

Heikki Kynäslahti

Tarkastelen tässä mediakasvatusta Helsingin yliopiston Mediakasvatuskeskuksen näkökulmasta. Perspektiiviksi tulee näin soveltava kasvatustiede, opettajankoulutus. Mediakasvatuksen olemukseen sellaisena, kuin se nykyään ymmärretään Helsingin yliopiston opettajankoulutuksessa, on paljolti vaikuttanut se ajallinen konteksti, jossa mediakasvatus sai nykyisessä soveltavan järjestäytyneen muodon opettajankoulutuksessa. 1990-luvun alkupuolella tieto- ja viestintätekniiikan käyttö yleistyi oppilaitoksissa siinä määrin, että se alkoi herättää laajahkoa kasvatustieteellistä kiinnostusta. Sekä tekniikan käyttö että käytön tutkimus saivat tukea yhteiskunnalliselta suunnittelulta, jonka päämääriä kirjattiin tietoyhteiskuntaohjelmissa. Kasvatustieteessä koettiin tarvetta tutkimusalaan, joka selkeästi suuntautuisi sen aikaisiin uusiin medioihin liittyvien ilmiöiden tutkimukseen kasvatuksen ja koulutuksen alalla.

Merkityksellistä oli mediakasvatuksen professuurin perustaminen vuonna 1996, joka oli alansa ensimmäinen professuuri Suomessa. Kyseessä oli nimenomaan kasvatustieteen professuuri, jonka erityisalaksi määriteltiin mediakasvatus. Tuon ajan tutkimuksellisia tarpeita voidaan tulkita niiden perusteiden pohjalta, joilla professuuria esitettiin perustettavaksi. Virka kohdistui ”tietoyhteiskuntaan pyrkivän Suomen keskeisiin koulutuspoliittisiin alueisiin, kasvatustieteeseen ja mediakasvatukseen” (Anon., 2). Perusteissa korostettiin, että mediakasvatus tulkittiin ”modernilla telelogiseen tulkintaan perustuvalla tavalla ... vastakohtana joukkoviestinten monologiseen kommunikaatioon perustuvasta traditionaalista tulkinnasta” (emt.). Professuuri myös sidottiin nimenomaan opettajankoulutukseen.

Professuurin myötä mediakasvatus sai uudenlaisia painotuksia. Meneillään oli useita tutkimus- ja kehittämishankkeita, jotka koskivat siihen mennessä melko tutkimattomia ilmiöitä kuten kahden koulun yhdistäminen videoneuvottelulla ja virtuaaliluokka (Meisalo 1996) tai mobiili opetus ja opiskelu (Nummi, Rönkä & Sariola 1998). Teleloginen määritelmä, joka liittyy keskusteluun viestinnän monologisuudesta ja dialogisuudesta korostamalla telemaattisten viestinten kasvavaa roolia (esim. Tella & Mononen-Aaltonen 1998), suuntasikin mediakasvatuksen huomiota modernin tieto- ja viestintätekniiikan välineiden ja sovellusten analyysiin. Keskeistä oli analysoida käyttäjien intentioita, mikä yhdisti mediakasvatusta luontevasti ajankohtaiseen didaktiseen teoriaan (Uljens 1997, Kansanen et al. 2000). Ominaista oli myös etäopetuksen teorian, joka muutoin näyttää jääneen Suomessa vähemmän tunnetuksi alueeksi, huomioiminen osana mediakasvatuksen teoreettista viitekehystä.

Professuuri sijoittui opettajankoulutuslaitokseen perustettuun Mediakasvatuskeskukseen, joka huolehtii alan tutkimuksesta, opetuksesta (approbatur ja cum laude -opinnot) ja jatkokoulutuksesta. Nytemmin mediakasvatuksen määräaikainen, viisivuotinen professuuri on päättynyt. Mediakasvatuskeskus jatkaa edelleen toimintaansa.

Mediakasvatus ja opettajankoulutus

Kuten edellä on käynyt ilmi, tässä artikkelissa tarkasteltu mediakasvatus on nimenomaan kasvatustiedettä. Voidaan miettiä, mitä se itse asiassa mediakasvatukselle merkitsee. Puhuttaessa kasvatustieteen, erityisesti mediakasvatuksen professuurista, tutkimusalan tulee jotenkin sijoittua kasvatustieteen systematiikkaan.

Voidaan sanoa, että perinteisesti kasvatustiede jaetaan kasvatuksen filosofiaan, kasvatustieteeseen, kasvatustieteen historiaan, vertailevaan kasvatustieteeseen ja didaktiikkaan (Harva 1960, 15–18; Leino & Leino 1995, 24–71). Mediakasvatusta voidaan tarkastella tietysti useastakin kasvatuksellisesta näkökulmasta, mutta luonteva tarkastelutapa opettajankoulutuksen yhteydessä on didaktiikka. Sittemmin kasvatustiede on kuitenkin saanut lukuisia uusia tulkintoja esim. ikäkauden perusteella (kuten andragogiikka) tai oppilaitoskontekstiin liittyen (kuten yliopistopedagogiikka).

Miten mediakasvatusta sijoittuu näihin eri tulkintoihin, kun tutkimusalaksi on siis nimetty mediakasvatusta? Kansanen on kasvatustieteen tulevaisuuden näkymiä kartoittaessaan (Kansanen 2004) pohtinut erilaisia kasvatustieteen osa-alueita. Osa-alueen nimen päättyminen ”kasvatukseen” ei ole lainkaan yksiselitteinen asia. Sen tilalla saattaisi olla ”pedagogiikka” tai ”didaktiikka”. Niinpä mediakasvatusta voisi olla mediapedagogiikkaa tai mediadidaktiikkaa. Näin päästään lähelle opettajankoulutuksen erilaisia ainedidaktiikkoja. Ne perustuvat useasti tieteenalaan kuten maantieteen didaktiikka tai oppiaineeseen kuten uskonnon didaktiikka. Kansanen (emt.) huomauttaa, että didaktiikan eriytymisen perusteena voisi olla jokin muukin, esim. sisällöllinen teema: terveystieteellinen kasvatusta, seikkailukasvatusta, lapsitutkimus tai leikin tutkimus. Mediakasvatuksella ei ole tukenaan mitään tiettyä tieteenalaa toisin kuin ainedidaktiikan kohdalla yleensä on. Sen sijaan oppiaineena se on olemassa yliopistollisina arvosanoina. Toisaalta opettajankoulutuksen näkökulmasta se ei ole peruskoulussa tai lukiossa opettava aine toisin kuin ainedidaktiikkojen oppiaineet ovat.

Kun mediakasvatusta tarkastellaan – Kansanen spekuloinnin mukaisesti – mediadidaktiikkana, on luontevaa, että sen teoreettista viitekehystä lähestytään didaktiikan tiedetaustan mukaisesti. Tämä tiedetausta jakautuu normatiiviseen ja deskriptiiviseen osaan (Kansanen 1990). Opettajankoulutusta määrittää sitoutuneisuus formaaliin kasvatukseen, kouluun (”koulu” laajemmin ymmärrettynä kuin pelkästään peruskoulu tai lukio) ja opetussuunnitelmaan. Tällöin pohditaan, mitä sisältöjä mediakasvatukseen kuuluu oppiaineena (vaikkei se koulun tavanomainen oppiaine olekaan), ja miten noita sisältöjä opetetaan. Keskustellaan esim. mediataidoista tai medialukutaidosta. Näkökulma on normatiivinen.

Nostettaessa esiin formaali kasvatusta, herää kysymys, entäpä nonformaali kasvatusta? Kuten Vesterisen (<http://bursa.helsinki.fi/~ovesteri/mediavalistus.html>) käyttämä käsite mediavalistus vihjaa, nonformaalia mediakasvatusta voi pitää kansanvalistukseen viittaavana. Opettajankoulutukseen se liittyy sikäli, että opettajat ovat työssään ”kansanvalistajia”, mutta suhde on etäisempi kuin formaalin koulutuksen kohdalla. On kyseenalaista, kuuluuko tämäntapainen kasvatustyö (jota järjestävät esim. erilaiset järjestöt) opettajankoulutuksen yhteydessä toimivalle mediakasvatukselle. Se ei ainakaan ole sen pääasiallinen tehtävä.

Deskriptiivinen mediakasvatusta on luonteeltaan edellistä tutkivampaa, eikä se tähtää normatiivisen mediakasvatuksen tapaan tietojen tai taitojen opettamiseen. Tutkimus kohdistuu sellaisiin ilmiöihin, jotka em. telelogisen lähestymistavan mukaan ovat olennaisia. Näitä ovat esim. virtuaalisuus, verkko ja välitteisyys. Näkökulma pohjautuu kasvatukseen – niinpä esim. verkkoa tutkitaan pedagogisena ilmiönä.

Yhteisenä keskeisenä teoreettisena kehittämisalueena on mediakasvatukseen tarkastelu didaktiikan teoreettisessa viitekehyksessä. Kiinnostus on kohdistunut ajankohtaiseen opetuksen teoriaan (Uljens 1997; Kansanen et al. 2000) ja siitä on johdettu mediakasvatukseen soveltuva teoreettinen malli (Kynälahti 2000; Tella et al. 2001). Menetelmällinen kiinnostus suuntautuu virtuaalisten ympäristöjen tutkimuksen metodologiaan, kuten em. ympäristöjen etnografinen tutkimus. Tässä ollaan kuitenkin vasta alkuvaiheessa.

Näkymiä tulevaisuudesta

Kuten yliopistossa yleensäkin opiskelijat ovat mediakasvatuksen rikkaus. Opintoihin hakeutuu ja valikoituu monipuolisen kokemuksen omaavia opiskelijoita ja heidän taustatieteissään on kirjavuutta, mikä on omiaan synnyttämään toimivan keskusteluilmapiirin. Mediakasvatuksen 25 opintopisteen opinnot järjestetään vuosittain 40 opiskelijalle. Hakijoita on ollut sisäänottoa enemmän. 60 opintopisteen opinnot aloitetaan joka toinen vuosi. Opintojen tulevaisuus näyttää melko turvatulta.

Mediakasvatuskeskuksen tieteellistä toimintaa haittaa professuurin puuttuminen. Soveltavan kasvatustieteen laitoksen tutkimusyksiköistä se on ainoa, joka ei ole professorin (vaan tätä nykyä dosentin) johtama. Toisaalta keskuksen tutkimuksellinen ilmapiiri on innostunut ja henkilökunnassa on vaihtelua kokeneista tutkijoista doktorandeihin. Oma julkaisusarja antaa työskentelylle motivoivaa statusta.

Keskukselle on ollut ominaista useisiin kotimaisiin ja kansainvälisiin projekteihin osallistuminen. Tässä se on ollut edelläkävijä Soveltavan kasvatustieteen laitoksessa. Kasvatustieteellisten tiedekuntien yhteinen KasVi-hanke, jossa Mediakasvatuskeskus on ollut aktiivisesti mukana, on ratkaisevassa vaiheessa erillisen määrärahan loppuessa v. 2006 jälkeen. Tällä hetkellä KasVin jatkuminen näyttää Helsingin yliopiston näkökulmasta melko todennäköiseltä.

Mediakasvatuksen päällimmäiset ongelmat ovat yliopistomaailmasta tuttuja. Työsuhteiden määräaikaaisuudet rasittavat pitkäjänteisen tutkimustyön jatkuvuutta. Erilaiset projektit ovat tuoneet kiitettävästi lisäresurssia, mutta toisaalta niidenkin luonteeseen kuuluu hetkellinen kiinnostus tiettyihin tutkimuskysymyksiin. Erityisen hyvältä tulevaisuudenkuvassa näyttää yhteistyö eri tutkijoiden kanssa uuden käyttäytymistieteellisen tiedekunnan sisällä. Yhteistyötahoja ovat esim. taidekasvatus, kasvatuspsykologia ja yliopistopedagogiikka, joissa kaikissa tehdään mediakasvatukseen liittyvää tutkimusta. Tutkimusyhteistyötä on aloitettu myös elokuvatiiteen ja TV-tutkimuksen kanssa.

Kirjallisuus

- Anon. *Kasvatustieteen, erityisesti mediakasvatuksen professorin virka. Perusteluja*. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta.
- Harva, U. (1968): *Systemaattinen kasvatustiede*. Helsinki: Otava.
- Kansanen, P. (1990): *Didaktiikan tiedetausta: Kasvatuksen teoriaa didaktiikan näkökulmasta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kansanen, P., Tirri, K., Meri, M., Krokfors, L., Husu, J., & Jyrhämä, R. (2000): *Teachers' pedagogical thinking. Theoretical landscapes, practical challenges*. New York: Peter Lang.
- Kynäslahti, H. (2000): *Näkökulmia opetusteknologian käytön leviämiseen Helsingin yliopistossa*. Helsinki: Opetusteknologiakeskus. Julkaistu myös sähkökirjalaitteelle editoituna Rocket e-Book –sähkökirjana: Kynäslahti, H. 2000. Näkökulmia opetusteknologian käytön leviämiseen Helsingin yliopistossa. Helsinki: Opetusteknologiakeskus. Rocket e-Book.
- Leino, A-L. & Leino, J. (1995): *Kasvatuksen perusteet*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Meisalo, V. (ed.) (1996): *The Integration of Remote Classrooms: A distance Education Project Using Video Conferencing*. Department of Teacher Education. University of Helsinki. Research Report 160.
- Nummi, T., Rönkä, A. & Sariola, J. (Eds.) (1998): *Virtuality and Digital Nomadism: An Introduction to the LIVE Project (1997–2000)*. University of Helsinki. Department of Teacher Education. Media Education Centre. Publications 6.
- Tella, S. & Mononen-Aaltonen, M. (1998): *Developing Dialogic Communication Culture in Media Education: Integrating Dialogism and Technology*. University of Helsinki. Department of Teacher Education. Media Education Centre. Publications 7.
- Tella, S., Vahtivuori, S., Vuorento, A., Wager, P. & Oksanen, U. (2001): *Verkko opetuksessa – opetus verkossa*. Helsinki: Edita.
- Uljens, M. (1997): *School didactics and learning. A school didactic model framing an analysis of pedagogical implications of learning theory*. Hove, East Sussex: Psychology Press.

Oppimateriaalit mediakasvatuksessa

Jorma Vainionpää

Mediakasvatus toteutuu etenkin perusopetuksessa oppiaineet ylittävänä teemana, jota käsitellään monen eri oppiaineen ja -sisällön yhteydessä. Myös muualla koulutusjärjestelmässä mediakasvatus näkyy enimmäkseen muihin oppialoihin liittyvinä teemoina, joille ei välttämättä ole määritelty selkeää paikkaa. Se, että mediakasvatuksella ei ole omaa ”kiinteästi” määriteltyä paikkaa opetussuunnitelmissa, aiheuttaa tietynlaista kirjavuutta, sekavuutta ja epätietoisuutta. Tämä kävi ilmi esimerkiksi keväällä 2005 tehdystä mediakasvatuksen asiantuntijoille suunnatusta kyselystä (ks. sivu 18), jonka tulosten mukaan useat vastaajat toivat esille käsitteiden ja oppialan sekavuuden yhtenä mediakasvatuksen toteuttamisen ongelmista.

Toisaalta tiukan määrittelyn puuttuminen antaa mediakasvatustoiminnalle sen luonnostaan kaipaamia vapauksia. Sitä voidaan toteuttaa monissa yhteyksissä ja monilla tavoilla ilman tiukkoja rajoituksia (ks. esim. Kotilainen 2001, 29). Mediakasvatusta voidaan lähestyä monista eri näkökulmista, joista mikään ei ole toistaan poissulkeva. Näitä näkökulmia voivat olla ilmaisullinen, tuotannollinen, yhteiskunnallinen tai vastaanottajan näkökulma.

Mediakasvatuksen moninaisuus ja monipuolisuus näkyvät myös sen toteutuksessa tarvittavissa oppimateriaaleissa. Kun mediakasvattajalla on valittavana monenlaisia näkökulmia, on hänellä samalla myös monia vaihtoehtoja opetus- ja kasvatustoiminnan suunnittelussa. Oppimateriaalien valinta taas on yksi keskeinen suunnittelussa päätettävä asia. Opettajan tai kasvattajan pitää päättää mitä oppimateriaalia käytetään ja missä tilanteissa ja järjestyksessä sitä käytetään. Kyse on siis valintojen tekemisestä. Mutta koska mediakasvatus perustuu moninaiisiin teemoihin, valintojen tekeminen on haastavaa. Haasteellisuus ja moninaisuus aiheuttavat vaatimuksia monipuolisten oppimateriaalien saatavuudelle. Jotta opettaja tai kasvattaja voisi tehdä mielekkäitä valintoja, pitää oppimateriaaleja olla riittävästi saatavilla ja niiden hankinta pitää olla riittävän helppoa.

Vaihteleva oppimateriaalitalanne

Mediakasvatuksen nykyiseen varsin vaihtelevaan oppimateriaalitalanteeseen olisi puututtava yhteiskunnan tukemien ja koordinoimien laajojen yhteistyöverkostojen toimesta. Nämä verkostot tuottaisivat vapaaseen käyttöön oppimateriaaleja ja etenkin opettajan ohjeita erilaisia mediakasvatustilanteita varten. Yksi vartenotettava mahdollisuus näiden materiaalien jakelulle ovat erilaiset verkko-oppimateriaalit (ks. esim. Kotilainen & Tuominen 2004) ja verkko-opiskelu. Esimerkiksi aikuisopiskelijoille ja muille tietoverkon käytön hallitseville kohderyhmille viestinnän verkko-opiskelu näyttää soveltuvan hyvin (Vainionpää 2005). Verkkokurssien yhteydessä käytettävien verkko-oppimateriaalien tuottaminen julkiseen, avoimeen verkkoon on samalla tärkeä oppimateriaalien saavutettavuuden parantaja. Tällöin oppija voi palata saman materiaalin ääreen uudelleen myös kurssin jälkeen (tai jopa osallistumatta kurssille), eivätkä esteenä ole esimerkiksi salasanat ja muut rajoitukset.

Avoimeen verkkoon tuottamisessa on kuitenkin monia ongelmia, kuten tekijänoikeudet ja tuotannon taloudellinen kannattavuus. Tästäkin syystä oppimateriaalien laatijoita pitäisi koota yhteen laajoiksi joukoiksi, jolloin he voisivat jakaa tehtäviä, hyödyntää toistensa osaa-

mista ja ennen kaikkea saada helpommin taloudellista tukea esimerkiksi hankerahoituksista. Laajempien yhteisöjen on myös helpompi huolehtia ja valvoa tekijänoikeudellisia asioita.

Tekijänoikeudellisia asioita voitaisiin valvoa osin siten, että mediakasvatusta opettaville annettaisiin hakemuksesta pääsy maksuttomiin (tai hyvin edullisiin) oppimateriaalitietokantoihin. Tietokantoihin pääsyn ohella opettaja saisi oikeuden lisätä tietokantaan omia oppimateriaalejaan. Ei-digitaalisista oppimateriaaliresursseista näihin tietokantoihin koottaisiin hakutoiminnoissa tarvittavat niin sanotut metatiedot. Digitaaliset resurssit voisivat olla kokonaan itse tietokannassa.

Ilmeisesti näistä tekijänoikeudellisista ja taloudellisista syistä oppimateriaalien tuottajat ovat huomioineet mediakasvatusta varsin vaihtelevasti. Kustantajat ja muut oppimateriaalituottajat tuottavat oppimateriaalinsa usein tietyn oppiaineen näkökulmasta ja erilaiset teemoihin perustuvat aihekokonaisuudet, mukaan lukien mediakasvatusta, ovat voineet jäädä vähemmälle huomiolle. Toisaalta erilaiset viestintäinstituutiot ja -järjestöt ovat jo varsin pitkään ja laajasti tuottaneet oppimateriaalia nimenomaan mediakasvatukseen. Se on ollut arvokas lisä esimerkiksi perusopetuksen varsin niukkoihin oppimateriaaliresursseihin.

Mediakasvatusta, oppimateriaalit ja laatu

Kun mediakasvatusta toteutetaan opetusviestintänä osana muita oppiaineita, on ratkaisevaa miten oppimateriaalissa ja työtavoissa huomioidaan viestinnälliset näkökohdat. Kun taas itse media ja viestintä on opetuksen kohteena eli kyse on viestintäopetuksesta, tilanne lähennee oppiaineen mukaista asetelmaa. Tällöin voidaan valita sellaisia oppimateriaaleja, jotka keskittyvät lähes pelkästään viestinnällisten asioiden opiskeluun. Lisäksi pitää muistaa, että mediaopetuksessa käytetty väline voi olla samalla oppimateriaali. Kuten muunkin oppimateriaalin kohdalla, myös mediakasvatuksessa oppimateriaalin ja välineen välinen ero ei ole selkeä, eikä jaottelua ole aina tarpeen tehdä (vrt. Lahdes 1997, 234). Andrew Hart (1992, 99) puhuukin mediakasvatuksen resursseista, jotka voivat olla julkaistuja materiaaleja, mutta myös ihmisiä ja tilanteita. Tämä käsitteellinen epäselvyys oppimateriaalin, välineen ja resurssin välillä tekee oppimateriaalin arvioinnista vaikeaa.

Oppimateriaalien laadunarviointi on oppimateriaalin valintaprosessin keskeinen elementti. Laadunarvioinnissa korostuu opettajan ammattitaito, joka taas perustuu hankittuun teoriatietoon, kokemukseen ja usein myös intuitioon. Kuitenkin pelkkään intuitioon perustuva valinta voi olla epävarmaa ja aiheuttaa virheratkaisuja. Olen omissa tutkimuksissani (Vainionpää 2001; 2005) pyrkinyt määrittelemään kriteerejä oppimateriaalien laadunarviointiin. Näiden kriteerien tehtävänä on tarjota oppimateriaalien käyttäjille ja tuottajille välineitä ja apua oppimateriaalien laadunarviointiin. Tutkimuksissani määrittelemiäni oppimateriaalien arviointikriteerejä on kahdeksan ja ne ovat

1. ajankohtaisuus ja luotettavuus,
2. laaja-alaisuus ja kattavuus,
3. saatavuus,
4. kustannukset,
5. uudelleenkäytön mahdollisuudet,
6. käytettävyys ja yksilöllisen etenemisen mahdollistaminen,
7. monimuotoisen aktiivisen oppimisprosessin mahdollistaminen erilaisten vaihtoehtojen avulla ja
8. arviointia tukevat seikat.

Pitää kuitenkin muistaa, että vaikka oppimateriaali olisi kuinka laadukasta ja sitä olisi riittävästi saatavilla, opettajan pitää osata hyödyntää sitä oppimista edistävällä tavalla. Ja toisaalta hyväkään oppimateriaali tai opetus ei takaa tehokasta oppimista. Oppimisen laatu on paljolti riippuvainen myös oppijan kyvyistä ja motivaatiosta.

Edellä mainituista arviointikriteereistä mediakasvatuksessa korostuu ajankohtaisuus. Median hektisyyteen ja jatkuvaan muutokseen perustuvat aiheet asettavat voimakkaita vaatimuksia oppimateriaalien ajankohtaisuudelle. Usein kuitenkin ajankohtaisuus ja laatu ovat ristiriidassa keskenään (Hart 1992, 102). Mitä perusteellisempi oppimateriaali on, sitä todennäköisempää on, että se on ainakin osittain vanhentunutta. Oppimateriaalin pitäisikin olla helposti päivitettävää, esimerkiksi tietoverkon välityksellä (Ylä-Kotola & Mehdi 2000).

Ehkäpä juuri ajankohtaisuusvaatimuksen vuoksi oppimateriaalien itsevalmistus on yleistä mediakasvatuksessa (Vainionpää 2001). Se on usein jopa välttämätöntä, koska tiettyihin sisältöihin ei voida valmistaa materiaaleja etukäteen. Oppimateriaalien itsevalmistus vaatii kuitenkin osaamista ja näkemystä, joka taas vaatii oikeanlaista opettajien perus- ja täydennyskoulutusta, koska koulutus ja aihekokonaisuuden arvostus selvästi vaikuttaa tietoisuuteen oppimateriaaleista ja niiden itsevalmistuksen määrään (Vainionpää 2001). Koulutuksen ja osaamisen puute saattaa olla suurimpia mediakasvatuksen toteuttamisen ongelmia.

Koulutuksen lisäksi yhteistyö mediakasvatuksen parissa toimivien kesken helpottaa oppimateriaalien laatimista ja tietoisuutta erilaisista oppimateriaaleista. Tästäkin syystä oppimateriaalien tuotantoon ja jakeluun pitäisi muodostaa edellä mainittuja laajoja yhteistyöverkostoja. Toki tälläkin hetkellä oppimateriaalituotanto ja siihen liittyvä yhteistyö ovat keskeisiä mediakasvatuksen toimintatapoja, mutta niiden edelleen kehittäminen on ilmeisen tarpeellista.

Oppimateriaalien saatavuutta parannettava

Oppimateriaalien saatavuuden parantaminen on siis tärkeimpiä mediakasvatuksen kehittämiskohteita, koska ilman helposti saatavilla olevaa oppimateriaalia opettaja saattaa jättää aiheen kokonaan käsittelemättä (vrt. Atjonen 1993, 193). Useissa tutkimuksissa on todettu, että oppimateriaalien puute tai epä tietoisuus oppimateriaaleista on merkittävä mediakasvatuksen toteuttamisen ongelma yhdessä koulutuksen, ajan ja pedagogisen tuen puutteen kanssa (mm. Stigbrand 1989; Hart 1998, 55; Vainionpää 2001). Siitä syystä oppimateriaalia olisi tuotettava lisää, materiaalin pitäisi olla helpommin käytettävää ja materiaalia työstäviä opettajia pitäisi palkita opetusvelvollisuuden huojennuksilla tai muilla korvauksilla. Toisaalta pitää muistaa, että erilaisten välineiden ja medialähteiden kautta saatavaa materiaalia on tarjolla runsaasti ja oppijat voivat sitä itsekin hankkia.

Mediakasvatuksen oppimateriaalit voivat olla hyvin monimuotoisia tai ne voivat edellä mainitun kaltaisia resursseja. Opettajat käyttävät mediakasvatuksessa varsin vähän varsinaisia oppikirjoja, mutta erilaiset viestimet, kuten sanomalehdet, nauhoitteet, radio ja televisio ovat suosittuja (Vainionpää 2001). Tästä seuraa, että varsinaisten oppimateriaalien pitäisi sisältää runsaasti ohjeita opettajille, jotta heidän kynnyksensä aloittaa mediakasvatus alenisi ja itse toteutus olisi mahdollisimman vaivatonta. Etenkin viestintävälineisiin liittyvien taitojen opettamisessa opettajat kokevat tarvitsevansa oppimateriaalia. Tähän saattaa olla syynä välineiden jatkuva tekninen kehitys, jonka mukana esimerkiksi täydennyskoulutusjärjestelmä ei ole aina pysynyt. Viestintävälineiden käyttöön liittyvällä pedagogisella materiaalilla olisi siten kysyntää. Välineiden käyttö ei kuitenkaan saa olla itsetarkoitus, sillä se ei yksistään

takaa laadukasta oppimista. Laadukkaan oppimisen mahdollistaminen vaatii opettajalta pedagogista taitoa, myös erilaisten välineiden pedagogista käyttötaitoa.

Tätä kannattaa tavoitella, koska mediakasvatuksella on huomattavia etuja moneen muuhun oppialaan verrattuna. Viestinnälliset välineet mahdollistavat opetuksen monipuolistamisen ja ympäröivän yhteiskunnan ilmiöiden liittämisen opiskeltaviin sisältöihin. Viestintävälineiden käytön avulla opiskelu saattaa myös syventää oppimista.

Kirjallisuus

- Atjonen, P. (1993): *Kunnan opetussuunnitelma koulun hallinnollisen ja pedagogisen kehittämisen kohteena ja välineenä. Peruskoulun ala-asteen luokanopettajien kokemukset ja käsitykset kunnan opetussuunnitelman laadinnasta, toteuttamisesta ja kehittämisestä*. Acta Universitatis Ouluensis E11.
- Hart, A. (1992): "Teaching with What? Making Sense of Mediaeducation Resources". In Bazalgette, C. (toim.) *New Directions: Media Education Worldwide*. UNESCO Press.
- Hart, A. (1998): (ed.) *Teaching the Media. International Perspectives*. London: LEA Publishers.
- Kotilainen, S. & Tuominen, S. (2004): "Median maailma". Opetushallitus. <<http://www2.edu.fi/medianmaailma/index.html>> viitattu 19.4.2005.
- Kotilainen, S. (2001): *Mediakulttuurin haasteita opettajankoulutukselle*. Acta Universitatis Tamperensis 807.
- Lahdes, E. (1997): *Peruskoulun uusi didaktiikka*. Keuruu: Otava.
- Stigbrand, K. (1989): *Mediekunskap I skolan: En studie av massmedieundervisningen ABC*. Stockholm: Pedagogiska institutet I Stockholms Universitet. Väitöskirja.
- Vainionpää, J. (2001): *Oppimateriaalit viestintäkasvatuksessa. Kasvatustieteen lisensiaattitutkimus*. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Vainionpää, J. (2005): Erilaiset oppijat ja oppimateriaalit verkko-opiskelussa. Kasvatustieteen väitöskirjan käsikirjoitus (julkaisematon). Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Ylä-Kotola, M. & Mehdi, A. (2000): *Uusmediatieteen perusteet*. Helsinki: Edita.

Sanomalehtiopetuksen mahdollisuudet ja haasteet

Mari Hankala

Sanomalehtiä on perinteisesti pidetty suomalaisessa yhteiskunnassa merkittävänä viestiminä, jotka päivittäin kokoavat lukijoille tietoa ja mielipiteitä yhteiskunnallisista asioista. Paikallista sanomalehteä lukeva on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa omassa yhteisössään ja kiinni yhteiskunnan tapahtumissa. Sanomalehtien lukeminen on siten demokratian ja kansalaisuuden näkökulmasta hyödyllistä toimintaa, jopa kansalaisvelvollisuus, johon nuoria lukijoita tulee kannustaa ja ohjata. Työtä tällaisten mediakriittisten ja aktiivisten kansalaisten kasvatamiseksi on tehty jo yli 40 vuoden ajan Sanomalehtien Liitossa ja sen jäsenlehdissä. Sanomalehtiopetusta on kehitetty ja kokeiltu yhteistyössä koulujen kanssa. Samalla lehdet ovat pyrkineet kasvattamaan itselleen tulevaisuuden lukijoita.

Mediakasvatuksessa sanomalehtiopetuksen asema on poikkeuksellinen. Nuorten holtiton, liiallinen ja kritiikitön sanomalehtien lukeminen ei ole ongelma eikä julkisen keskustelun aihe, eivätkä sanomalehdet herätä moraalista paniikkia tai kauhistelua iltapäivälehdistöä lukuun ottamatta. Tutulla ja turvallisella sanomalehdellä on kouluissa institutionaalistunut asema. Tuttuuteen ja turvallisuuteen liittyy myös vaaransa, sillä on olemassa merkkejä siitä, että kouluopetuksessa sanomalehti on opettajille hieman liian itsestään selvä asia, kuin vanha parisuhde, jota ei enää jakseta pitää kunnolla yllä. Uusille opettajille sanomalehtien käyttö tai edes lukeminen ei välttämättä ole jokapäiväistä arkea.

Paljon on tehty

Sanomalehti opetuksessa -toiminnan voi ehkä sanoa olevan pitkäjänteisintä, organisoiduinta ja laajamittaisinta mediakasvatusta maassamme. Toiminnan volyyymista kertovat lukuisat esimerkit. 1980-luvulta lähtien sanomalehtiopetustoiminta on ollut hyvin koordinoitua, sillä tuolloin työnsä aloittivat läänikohtaiset toiminnanohjaajat, jotka järjestivät alueillaan erilaisia tapahtumia ja koulutuksia. Läänimuutoksen jälkeen vastuu kunkin alueen sanomalehtiopetuksesta siirtyi enemmän lehtien ja niiden nimeämien toimittajien vastuulle. Lehdet pyrkivätkin ottamaan nuoret lukijat ja opettajat huomioon monin tavoin. Useilla niistä on jatkuvaa yhteistyötä ja erilaisia projekteja levikkialueensa koulujen kanssa. Opettajille järjestetään koulutuksia, opettajankoulutuspaikkakunnilla jäsenlehdet kouluttavat tulevia opettajia ja opettajaksi opiskeleville annetaan Sanomalehti opetuksessa -materiaalikansioita. Toimittajien kouluvierailut ovat myös tärkeä toiminnan muoto, samoin koululaisten vierailut lehtitaloissa. Yli kolmellakymmenellä lehdellä on vierailuja varten nimetty oma toimittaja, ja vuonna 2004 lehtitaloihin kävi tutustumassa yli 25 000 opiskelijaa ja koululaista. Käytännön näkökulmaa toimittajan työhön antavat myös Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Taloussanomien yhteinen toimitussimulaattori Piste sekä Aamulehden Päivä toimittajana -multimediapeli.

Jokavuotisesta sanomalehtiviikosta on tullut kouluissa varsin suosittu, sillä esimerkiksi vuonna 2004 liiton jäsenlehtiä toimitettiin maksutta kouluille 1,2 miljoonaa kappaletta. Sanomalehtien Liitosta voi tilata maksuttomia materiaaleja ja pedagogisia oppaita monelle kouluasteelle esiopetuksesta lähtien. Oppaiden lisäksi on laadittu muun muassa lukupasseja

eli sanomalehtiaiheisia työkirjoja eri-ikäisille oppilaille. Näitä Tähti-, Kroko- ja Sannakko-passeja sekä Painomustekalapeliä lehdet ostivat vuonna 2004 kouluille 180 000 kappaletta. Materiaaleja on saatavana myös verkkoympäristössä. Netistä löytyvät lehden teon ja lehteen tutustumisen avuksi uusi Lehtiverstas ja uudistunut Juniorijournalistin tutkinto.

Paljon on kehitettävää

Sanomalehtien Liiton ja sen jäsenlehtien mittavista taloudellisista ja henkilöresursseista huolimatta sanomalehtiopetuksessa on silti kehitettävää. Seurantatutkimusten mukaan opettajat käyttävät sanomalehtiä vuodesta toiseen varsin perinteisesti. Tyypillisimmillään luokassa käsitellään opettajan mukanaan tuomia lehtijuttuja. Tällöin oppilaat ja opiskelijat eivät aina välttämättä edes miellä sanomalehtitekstiksi monisteita, jotka liittyvät käsiteltävään opiskelulisälttöön. Sanomalehtiä on vuodesta toiseen käytetty paljon joissain oppiaineissa, etenkin äidinkieliessä ja kirjallisuudessa, mutta viimeisimpien tutkimustietojen mukaan opetuskäyttö on vähentynyt useiden oppiaineiden, esimerkiksi historian ja yhteiskuntaopin, maantiedon, biologian, uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetuksessa. Sanomalehtiopetuksen vähentyminen etenkin historiassa ja yhteiskuntaopissa huolestuttaa, sillä kansalaisuuden ja demokratiaan liittyviä asioita on usein käyty läpi sanomalehden avulla.

Huolta aiheuttaa myös se, että nuorten sanomalehtien lukeminen on hiljalleen laskenut parinkymmenen vuoden ajan. Lukuinnostuksen laimenemiseen on useita syitä. Mediatarjonta on lisääntynyt räjähdysmäisesti samassa ajassa, samoin nuorten harrastusmahdollisuudet ja ajanviettotavat ovat monipuolistuneet. Myös sanomalehtien lukemisen malli puuttuu useilta oppilailta, sillä kotien lehtitilaukset ovat vähentyneet. Pääkaupunkiseudulla onkin alueita, joissa nuorten ainoita saatavilla olevia ”sanomalehtiä” ovat ilmaisjakelulehdet. Internetistä luettavat sanomalehdet eivät ole osaltaan lisänneet lehtien lukemista, sillä harva nuori seuraa nettilehtiä säännöllisesti. Nettiä käytetään enemmänkin viihteen hankintaan ja seurusteluun. Verkkolehdistä ei myöskään olla valmiita maksamaan.

Mikä on sanomalehtiopetuksen merkitys lukuharrastuksen laskussa? Eikö se kohtaa oppilaita? Vai olisiko lukeminen vieläkin vähäisempää ilman sanomalehtiopetusta? Kokonaisuudessaan nuorten sanomalehtien lukeminen on kuitenkin vielä varsin yleistä, jos se suhteutetaan valtavasti lisääntyneisiin mediankulutus- ja harrastusmahdollisuuksiin. Kansainvälisesti vertailtuna suomalaiset nuoret ovat edelleen maailman ahkerimpia sanomalehtien lukijoita.

Mitä lasten ja nuoren lukuharrastuksen edistämiseksi ja sanomalehtiopetuksen kehittämiseksi voisi tehdä? Toiveita voi esittää Sanomalehtien Liitolle ja sen jäsenlehdille, kouluille sekä mediakasvatuksen valtakunnallisista linjauksista päättävälle. Kotien mediankäyttöön ja lehtitilauksiin kenelläkään ei liene valtaa puuttua? Sanomalehdet voivat tosin miettiä, ovatko ne hinnoitelleet itsensä ulos kotien mediatarjonnasta tai onko vähenevissä tilauksissa kyse lehtien vähenevästä arvostuksesta – mieluummin maksetaan kännykkälaskuja ja digisovittimia? Lehtien soisi tarjoavan myös kouluille halpoja tilauksia, jotta jokaisella lapsella ja nuorella olisi mahdollisuus vaikkapa koulun kirjastossa tutustua lehteen. Näin sanomalehtiopetuksessa välttyttäisiin noloilta tilanteilta, joita syntyy, kun kaikkien oppilaiden koteihin ei tule lehtiä.

Monet sanomalehdet ovat uudistaneet ilmettään viime vuosina, ja niihin on ilmestynyt lapsille suunnattuja sivustoja perinteisten nuortenpalstojen lisäksi. Kuitenkin lehdissä on syytä pohtia lisää keinoja, joiden avulla tavoitetaan paremmin lasten ja nuorten maailma ja kiinnostuksen kohteet. Nuoret lukijat ovat kiinnostuneet journalistisesti korkealaatuisesta sanomalehdestä, joten ainakaan liian sensaationhakuisten viihdejuttujen lisääminen ei liene

oikea keino. Tällöin voi käydä niin, että sanomalehdet saattavat opetuksessa muuttua pelkäksi mediakritiikin kohteeksi ja menettävät koulussa yhteiskunnallisen merkityksensä.

Sanomalehtien Liiton ja jäsenlehtien kannattaa edelleen jatkaa vahvaa panostustaan. Vastineeksi ne voisivat olla tyytymättä lahjoittajan rooliin ja vaatia myös kouluja aktivoitumaan yhteistyöhön entistä enemmän. Siihen saa tukea uusista perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteista, joihin on suoraan kirjattu yhteistyö median kanssa. Kouluissa voitaisiin esimerkiksi tehdä erilaisia tehtäviä ja tutkimusprojekteja, joissa analysoidaan ja tutkitaan lehtiä jonkin oppiaineen näkökulmasta tai muusta vinkkelistä. Tuloksia voitaisiin esitellä lehtien toimituksille, jotka saisivat näin kaipaamaansa lukijapalautetta ja kontaktia nuoriin lukijoihin. Oppilaat puolestaan kokisivat työskentelevänsä muutakin kuin koulua varten ja saisivat tilaisuuden vaikuttaa sanomalehteen.

Miten herätellä opettajia ja kouluja katsomaan tuttua ja turvallista sanomalehteä uusin silmin? Opettajien täydennyskoulutusta kannattaa entisestään jatkaa ja laajentaakin, koska sanomalehtiopetuksen työtapoja tulisi kehittää vielä oppilaita kiinnostavimmiksi ja monipuolisemmiksi. Yhteistyö opettajankoulutuslaitosten kanssa on edelleen tärkeää, koska niissä mediakasvatuksen opinnot ovat usein vähäisiä. Muutosta kaikkien opettajankoulutuslaitosten opetusohjelmiin tuskin tulee, ennen kuin ylhäältä määrätään. Siksi voisikin vaatia mediakasvatusopintoja pakollisiksi.

On tärkeää, että mediakasvatuksen tutkimus- ja kehitystyössä ei keskitytä vain uuteen mediaan. Opettajille ja muille aikuisille sanomalehdet ovat ”vanha” viestintäväline, ja uudet herättävät enemmän niin epäluuloja kuin kiinnostustakin. Tämän päivän lapsille ja nuorille sanomalehdet ovat samalla viivalla uuden median kanssa, eivät sitä vanhempia. Lapset ja nuoret ovat kasvaneet maailmassa, jossa sekä sanomalehti että uudempi media ovat kuuluneet elämään pienestä pitäen.

Kirjallisuus

Hankala, M. (2002): *Sanomalehti mediakasvatuksessa. Kokeiluja perusopetuksen 7.–9. luokilla*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Journalistiikan lisensiaatintyö.

Linnakylä, P., Malin, A., Blomqvist, I. & Sulkunen, S. (2000): *Lukutaito työssä ja arjessa. Aikuisten lukutaitotutkimus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Nuorison mediankäyttötutkimus 2004. Sanomalehtien Liitto ja Taloustutkimus oy.

Sloppari 2005. Sanomalehtien Liiton julkaisu.

Mediakasvatuksen avaimet digitalisoituvaan leikkiin

Sonja Kangas

Digitaaliset pelit ja leikit ovat monelle nuorelle arkinen kerronnan ja sosiaalisen kommunikation muoto. Harrypotterien, helloworldien tai sormustarujen tyypiset megabrändit limitävät pelit muuhun mediakäyttöön nivoen sulavasti yhteen eri mediamuotoja ja esitystapoja. On ilmeistä, että digitaalinen media on integroitumassa sisällöllisesti ja laitteiden tasolla television, tietokoneen, elokuvien ja suosittujen nuorten kirjojen kanssa. Digitaalisten pelien vuorovaikutteisuuden ja rikkaan graafisuuden myötä niillä on oma vaikutuksensa kuluttajan minäkuvan ja identiteetin rakentumiseen sekä moraalikäsitteiden ja maailmankuvan muotoutumiseen. Mutta miten mediakasvatuksen avulla otetaan ote viihdesisällöistä sekä kuluttamisen että tuottamisen tasolla, entä kenelle ja millä tavalla mediakasvatusta tulee suunnata?

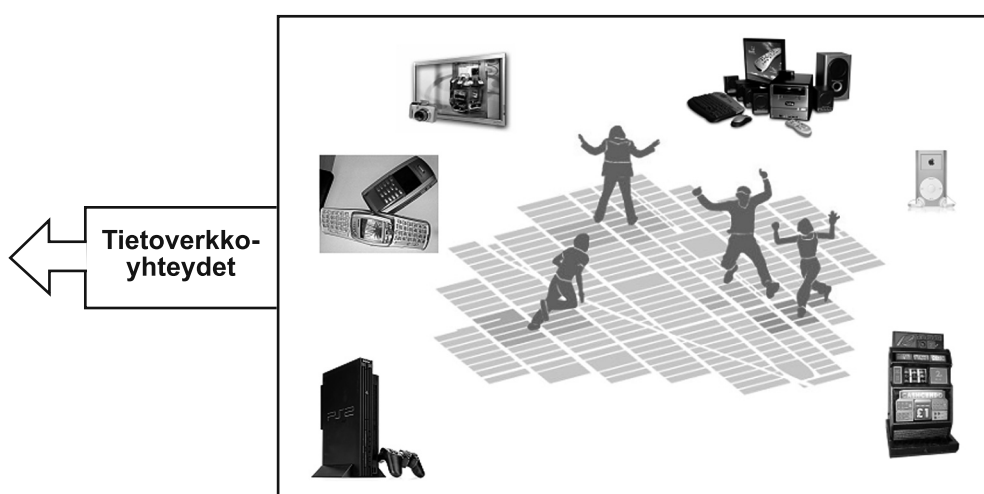
Esitän digitaalisen kulttuurin ja teknologiakehityksen tulevaisuuskuvan ja perustelen kolme seikkaa, jotka ovat ensisijaisen tärkeitä digitaalisiin viihdesisältöihin kohdistuvan mediakasvatuksen tehostamiseksi. Nämä seikat ovat:

- 1) Mediakasvatus on liian etäälle populaarikulttuurista ja nuorten viihteen kulutukseen painottuvasta arjesta. Mediakasvatus tulee yhtenäistää ja ajaa ulos 1970-lukulaisen joukkotiedotuskasvatuksen sekä liian suppeaksi todetun medialukutaidon bunkkereista. Käytäntöjen tulee lähteä arkitilanteista ja nuorten suosimat sisällöt tulee ottaa luokkahuoneissa ja kotona käytävään keskusteluun.
- 2) Digitaalisten pelien ja leikkien kasvatuksellinen vaikutus tulee ymmärtää osana nuorten muuta mediakulutusta. Digitaalisuus ja viihteellisyys tuovat kuluttamiseen, viihteelliseen tai tiedolliseen, omat nyanssinsa; muun muassa vanhemmista vapaat vyöhykkeet, vuorovaikutteisuuden, kaksisuuntaisen verkottuneisuuden ja rikkaan visuaalisuuden. Sisällöllisesti digiviihteessä käsitellään pitkälti samoja asioita kuin muissa medioissa. Sisältöjen tai välineiden arvottamisen sijaan kasvattajien tulisi ymmärtää vapaa-ajanvietto ja digitaalisen viihteen kulutus kokonaisuutena. Digitaalinen ei enää ole toissijainen tai irrallinen asia, se on elimellinen osa arkielämää ja kuluttamista.
- 3) Mediakasvatus ei ole oma kouluaineensa, jota opetetaan tietynikäisille lapsilla ja nuorilla. Se linkittää koulut jo nyt nuorisotalojen ja -järjestöjen kasvatuksellisiin pyrkimyksiin. Samaan ketjuun tulee liittää kodit. Ammattikasvattajien tulisi olla huolissaan digi-invaliditeetin omaavista, pelisivistymättömistä vanhemmista, joilla ei jälkikasvunsa tapaan ole jo vuosien kokemusta monipuolisista digitaalisista viihdesisällöistä (vrt. Tella 1998, 1999).

Haaste 1: Mediakasvatus osaksi pelielämyksiä

Digitaalisille peleille on annettu moninaisia määrittelyjä. Tässä puheenvuorossa määrittelen digitaalisen pelin minkä tahansa teknisen laitteen mahdollistamaksi interaktiiviseksi osallistumiseksi mielikuvituksellisiin, graafisesti rikkaisiin ympäristöihin. Tällöin ei ole kriittistä, noudattavatko pelit määriteltyä sääntörakennetta ja muotokieltä, jotta niitä suunnittelun nä-

kökulmasta tai akateemisessa mielessä voitaisiin kutsua peleiksi. Olennaisempaa on ymmärtää digitaalisuuden mahdollistama tekemisen intensiteetti sekä loogiseen ajatteluun, moraalikehitykseen ja maailmankuvan rakentumiseen liittyvät kysymykset sekä se, mitä lapsi tai nuori tietystä mediatuotteesta saa, mitä antaa. Kuluttajan tulee ymmärtää pelien muuttava merkitys ja niiden kehittyminen monipuoliseksi digitaalisiksi tekemiseksi, liittyy se sitten yhdessä olemiseen, Internetin kautta kommunikoimiseen, pelin motivoimaan oppimiseen ja kuntoiluun tai matkapuhelimella pelaamiseen. Tämä siitä syystä, että vaikka kasvatuksen tai oppimisen yhteyksissä reaktiiviset äly-ympäristöt tai monikanavaisuus eivät vielä merkitse juuri mitään, ovat ne jo nyt kaupallisten viihdetuotantojen keskiössä ja oletettavasti muuttamassa tapaa, jolla sisältöjä käytetään tulevaisuudessa aika-, paikka- ja välineriippumattomasti (kuva 1).

Kuva 1: Pelit ovat kiinteä osa arjen muuta mediakäyttöä. Yli mediasarjojen kehittyvät monimediabrändit haastavat pelin käsitteen. Tulevaisuudessa kaikki digitaalinen viihde on verkotettua. Esimerkkinä NYC Asphalt Games.

Julkisessa keskustelussa digitaalisista peleistä puhutaan usein erillisenä sisältökategoriana, vaikka ne eivät sitä enää kulttuurisesti ole. Digitaaliset pelit ovat teknisen kehityksen myötä monimuotoistumassa ja liittymässä osaksi muuta tiedon- tai seuranhakua ja arjen ajankulua (King & Krzywinska 2002). Digitalisoituvat pelit ja leikit muodostavat tiiviin kokonaisuuden, joka keskustelee myös ”vakavampien” mediamuotojen kanssa. Välineiden integroitua sisältö sekoittuvat keskenään. Tämä kehitys ilmenee uudenlaisten käyttökulttuurien muodostumisena. Vaikka digitaaliset pelit ovat edelleen pääosin poikien harraste, myös monet tytöt pelaavat enenevässä määrin ainakin Internet-pelejä (Kangas 2000, 2002; Jenkins 2003). Sen sijaan erilaiset pelimäisyyttä hyödyntävät yhteisötilat, seuranhakupalvelut, itsetunnon pönkittämisportaalit¹, nettikilpailut ja tavaroidenvaihtojärjestelmät viekoittelevat nuoria

¹ Itsetunnon pönkittämisportaalit viittaavat erilaisiin valokuvien arviointijärjestelmiin kuin IRC-galleriaan tai City-lehden Peilikuva-palveluun. Näissä käyttäjät voivat arvioida toistensa kuvia ja antaa toisinaan myös sanallista palautetta. Itsetunnon pönkittäminen ilmenee siinä mielessä, että ulkonäkö ja hyväksyttävyyden tai ihailtavuus ovat entistä keskeisemmässä roolissa monen nuoren tytön elämässä. Semi-anonymistia Internet-palvelusta haetaan arvostusta.

– enenevässä määrin tyttöjä – itsetunnon, arvostuksen ja sosiaalisuuden merkityksissä (NOP World 2005).

Mediakasvatuksen kiinnittäminen arjen käytäntöihin ja vapaa-ajan viihteen kulutukseen auttaa muodostamaan kuvaa mediakulutuksen kokonaisuudesta ja sen kasvatuksellisista painopisteistä. Oletettavasti esimerkiksi oppijoiden epäyhtenäisyys voitaisiin näin ottaa uusilla tavoilla huomioon ja mahdollistaa nuorten omien viihdemediakokemusten esille tuomisen ja oman tulkinnan kehittämisen henkilökohtaisten mielenkiinnonkohteiden ja kokemusten kautta.

Haaste 2: Vakavan opetuksen liittäminen vapaa-ajan huvitteluun

Kuten kuvailtu, nuorille digitaalisuus on pääosin viihteellisyyttä, joka on laajenemassa ulos perinteisen viihteen kentältä². Toisaalta digitaalisuus tarjoaa uudenlaista vuorovaikutteisuutta ja vanhemmista vapaita tiloja (Coogan & Kangas 2001), mikä edellyttää uudenlaista keskustelutapaa digitaalisen viihteen käytöstä ja merkityksistä. Digitaalisella huvittelulla, jonka tulevaisuuden muotoja voi vielä vain arvailla, on kasvava merkitys suomalaisten lasten ja nuorten vapaa-ajassa. Muuttuvat kulutustyyliä tulee ymmärtää jo niiden kehityksen alkuvaiheissa. On nähtävissä, että passiivisen seurannan sijaan kuluttajat luovat entistä enemmän omia palveluita, yhteisöjä ja sisältöjä. Etenkin viihdemediat tulevat olemaan entistä multimediaalisempia, vuorovaikutteisempia ja mukana kaiken aikaa, jos kuluttaja niin tahtoo. Ensivaiheessa pelit ja Internetin yhteisötilat edistävät voimakkaimmin nuorten kuluttajien osallistumista sisältöjen tuottamiseen ja muokkaamiseen. Suosittujen nuorison verkkotilojen, muun muassa Hotelli Kultakala, Runescape-peli tai IRC-galleria (kuva 2), esille nostamat huolet vahingollisen aineiston jakamisesta ja käyttäjän antamien tietojen väärinkäytöstä tai rahankäytön oppimisesta, haastavat peli-käsitteen ohella osallistumiseen ja sisällöntuottamiseen liittyvät mediakasvatukselliset kysymykset laajemminkin.

Kuva 2: 2000-luvun kehittyvät nuorisobrändit tulevat netistä

Nuoret ovat kehittämässä nopeasti mediavälitteistä ilmaisutaitoa, joka itsessään mahdollistaa omien mielipiteiden tai muiden itsetuotettujen sisältöjen jakamisen hyvinkin laajalle yleisölle. Medialukutaidon – kyvyn lukea, ymmärtää ja tulkita kuvien ja viestien todenmukaisuus/oikeellisuus – ohella on syytä pohtia kuluttajien roolia sisältöjen ja merkitysten muokkau-

² Brants & Neijens totesivat vuonna 1998 julkaistussa artikkelissaan ”The Infotainment of Politics”, että lehti- ja pääkirjoitukset ovat viime vuosien aikana viihteellistyneet. Pelimäisyydellä tai muunlaisella viihteellisellä esitystavalla pyritään tukemaan myös muun muassa oppimista, elävöittämään uutisia tai urheilua ja kulttuuria. Tällainen tiedon viihteellistyminen kohdistuu myös aikuisiin

tumisessa. Erilaiset arvostelujärjestelmät, verkkopäiväkirjat eli blogit ja deittipalvelut ovat jo tänä päivänä erittäin suosittuja. Sisällöt voivat olla mitä tahansa päiväkirjamerkinnoista omiin valokuviiin tai yksityiskohtaisiin tietoihin nuoren asuinpaikasta ja iästä. Vaikka verkkoyhteisöt ovat lähtökohtaisesti anonyymisiä, tutkimuksissa on todettu että verkkokommunikaation sitominen paikkakuntaan, ikään ja sukupuoleen on keskeistä. Osin tämä johtuu siitä, että nuoret etsivät uusia kontakteja; ystäviä tai seurustelukumppaneita, joita voivat tavata tosielämässäkin (Coogan & Kangas 2001).

Medialukutaidon ohella pitääkin ymmärtää – samanlaista sanastoa käyttäkseni – median kirjoitustaitoa ja kielioppia, jotta mediakasvatuksen tavoitteet toteutuisivat. Tutkija Annikka Suoninen käyttää medialukutaitoa laajempaa mediakielitaito-termiä korostamaan tapaa, jolla kuluttaja valitsee, käyttää ja tulkitsee eri medioita ja mediasisältöjä osana omaa elämäänsä. Mediakielitaito kehittyy arkielämässä medioita käytettäessä, mutta sen kehitystä voidaan edistää myös opetuksella. Suonisen tulkinnassa mediakielitaitoon sisältyy ilmaisu- tai kirjoitustaito. Kuluttajalla tulee olle riittävä ymmärrys mediavaihtoehtoista ja kyky (tekniset, kognitiiviset, fyysiset jne.) käyttää niitä monipuolisesti. Mitä tietoisempi kuluttaja on käyttömotiiveistaan, sitä tarkoituksenmukaisemman mediavalinnan hän kussakin tilanteessa pystyy tekemään. Mediakasvatuksen kannalta kuluttajan tulee osata ilmaista ja tulkita median välittämää sisältöä: enenevässä määrin ymmärtää sisällön tuottajien moninaisuus ja tiedon oikeellisuus (Suoninen 2003). Kulutuksen näkökulmasta mediakielitaidon kehitys johtaa uudenlaisten kuluttajaprofilien ja kulutustyylien kehittymiseen.

Haaste 3: Mediaymmärryksen eritahtinen kehitys lapsilla, nuorilla ja heidän vanhemmillaan

Sisältöjen digitalisoituminen muuttaa median käyttötapojen ohella käyttäjien keskinäisiä suhteita. Myös tarve mediasisällön oikeellisuuden ja tiedon lähteiden tarkastamiseen kasvaa voimakkaasti. Internetissä tai toisinaan myös television ruudulla, tosi-tv -ohjelmissa ja tv-chateissa esitettävä sisältö voi olla ammattimaisesti tuotettua, tai toisten kuluttajien tuottamaa. Toden, mielipiteiden, tulkintojen ja suoranaisten valheiden raja on digimedioissa entistä joustavampi. Viihteellisissä palveluissa tietosisällön oikeellisuudelle ei usein anneta samanlaista painoarvoa kuin esimerkiksi uutissisällöille.

Digitaalisuuden mukana tuomat huolet muuttuvat haasteiksi, kun eri tason oppilaitoksissa ja muilla kasvatustahoilla joudutaan taitotiedon ja laitekannan kehittymisen myötä ottamaan monipuolisemmin kantaa median kasvatuksellisiin ja ilmaisullisiin kysymyksiin. Mediakasvatuksen onnistumisen edellytyksenä on yhtenäisen ymmärryksen tuottaminen, jossa kasvattajat eivät mieti pelkästään väkivaltapeliin vaikutuksia tai verkon jaettuun ajanvieteympäristöjä, samaan aikaan kun markkinoiden kulttuuris-tekniinen kehitys on etenemässä kohti mobiilisuuden mukana tuomia trendejä. Arkiympäristöistä tulee reaktiivisia informaatioympäristöjä, käyttäjän konteksti voidaan tunnistaa tai antaa käyttäjien tuottaa omaa sisältöä ja jakaa sitä valituille kohderyhmille. Viihdemediat hallitsevat uudenlaisia vuorovaikutteisuuden areenoita ja tarjoavat dynaamisempia tapoja vuorovaikutukseen – asioiden tekemiseen. Mediakasvatuksen tulee antaa työkaluja uudenlaisen kuluttajuuden ja monipuolisten digitaalisten viihdesisältöjen ymmärtämiseen. Kasvattajien tulee kyetä vastaamaan kysymyksiin, kuten: miten nuorten kuluttajien tarpeet ovat muuttumassa, kun vuorovaikutteisuus, tosiaisuus ja osallistuminen ovat nousemassa teknisen kehityksen johtaviksi trendeiksi?

Yhteenveto

Mediakasvatuksen liittäminen sekä digiviihteen kulutukseen että tietoyhteiskuntastrategioihin madaltaa aitoja nuorten omaksumien tai luomien käyttökulttuurien ja viihdetarjonnan markkina- ja teknologiatrendien välillä. Digitaalisten viihdemedioiden tutkijan näkökulmasta mediakasvatuspyrkimyksissä ei oteta riittävästi huomioon sitä, että uusi teknologinen laite tai ratkaisu yleistyy siinä vaiheessa, kun kuluttajilla on sosiaalinen ja kulttuurinen kyky vastaanottaa uudet ratkaisut käyttöön, ja kun markkinointikoneistot ovat ne mielekkäällä tavalla kuluttajille tarjonneet. Laitteen yleistyminen vaikuttaa välittömästi uudenlaisten käyttökulttuurien muokkautumiseen, joiden muodostamiin tarpeisiin mediakasvatuksen tulisi fokusoida. Prosessuaalisena vaikeutena on olemassa olevien kokemusten, tutkimustulosten ja käytäntöjen soveltaminen. Mediakasvatusta on harjoiteltu maailmanlaajuisesti usean vuoden ajan. Menestyksekkäiden ratkaisujen ja toimivien käytäntöjen soveltaminen koko Suomen laajuisesti eri instituutioiden kautta on ensiarvoisen tärkeää.

Nostan lopuksi koosteena esille tosiasioita, jotka pehmentävät teknologiahaasteiden omaksumista ja sisäistämistä.

1) Kaikki mediasisällöt (television talkshow, Internetin uutispalsta, lehtiartikkeli, radiouutinen jne.) on toimittajien tuottamia. Nykypäivänä digitaalisissa välineissä toimittaja voi tosin olla ammattilainen tai tietyn aiheen harrastaja. Silti, olivat kirjoittajat ammattilaisia tai harrastajia, he ovat viestiä (palvelu, sisältö) tuottaessaan päättäneet, mitä asioita otetaan mukaan, mitä jätetään ulos ja millä tavalla viestejä painotetaan³. Kaikilla viesteillä on omat sisään kirjoitetut merkityksensä. Tulkinta ja edelleen prosessointi on kuluttajan vastuulla.

2) Annikka Suonisen sanoin, jokaisella medialla on omanlainen kieli. Esimerkiksi iltapäivälehdien luovat uteliaisuutta herättäviä lööppejä, jotta kuluttajat ostaisivat lehden. Digitaalisessa mediassa kuva on vahva mielenkiinnon ja mielikuvien herättäjä. Etenkin peleissä kuvan ohella käytetään vahvasti ääntä tehostamaan tarjottua tunnevaikutusta. Nuoren kuluttajan on syytä oppia digitaalisen viihdemedian tapa esittää viestejä, jotta hän ymmärtää miten viesti on rakennettu, miten sitä voi tulkita ja edelleen muokata.

3) Digitaalisen viihteen tuottajilla on lähtökohtainen oletus viestin vastaanotosta. Silti on tärkeä korostaa, että mediaviestin tulkinta on yksilöllistä. Tulkintaan vaikuttaa kuluttajan kulttuurinen tausta, ikä, arvot, muistot, opitut asiat jne. Tulkintojen vaihto rikastaa sekä viestin tulkintaa että vahvistaa kuluttajan kykyä arvioida annettua viestiä ja esittää omia tulkintojaan.

4) Myös peleihin on lähtökohtaisesti kirjoitettu tietyt arvot, näkökulmat ja opit. Peleissä ne viestitään usein karrikoidusti. Nuorten on hyvä ymmärtää oman ja annetun ero ja oppia vertaamaan annettuja arvoja omiinsa. On tärkeää, että viestin sisällön analyysin ohella ymmärretään näkökulmien ja arvoasetelmien useus sekä mahdollisuus hylätä tarjottu viesti.

³ Esimerkiksi GTA3 Vice City –peli sai paljon huomiota korostaessaan seksismiä ja väkivaltaa. Pelin tekijät ovat haastatteluisissa todenneet painotusten olevan hyvin harkittuja ja tarkoituksenmukaisia. Pelin myynnin kasvattamisen ohella aihe- ja painotusvalinnoilla pyrittiin herättämään keskustelua. Molemmissa pyrkimyksissä onnistuttiinkin erinomaisesti.

Jo tänä päivänä digitaalinen viihde on lasten ja nuorten arkea ja siksi hyvä lähtökohta kasvatuksellisten kysymysten arvioimiseen. Kulttuurisesti digiviihde lähestyy ja osin integroituu muiden mediamuotojen kanssa. Kasvatuksen määrittelyn lähtökohdaksi on usein asetettu se, että kasvatusta on aina päämäärätietoista toimintaa, jonka tarkoituksena on kasvatettavan ihmisen muuttuminen. Digitaalisen viihteen kuluttaja on jo valinnut painopisteet, suosikkilajityypin, tavan kommunikoida ja osallistua, joista muuttuminen voi lähteä sujuvasti kehittymään.

Kirjallisuus

- Coogan, Kaisa & Kangas, Sonja (2001): *Nuoret ja kommunikaatioakrobatia. 16–18-vuotiaiden kännykkä- ja Internetkulttuurit*. Elisa Tutkimuskeskus raportti 158. Nuorisotutkimusverkosto ja Elisa Communications, Helsinki.
- Jenkins, Henry (2003): ”Reality Bytes: Eight Myths About Video Games Debunked”. <<http://www.pbs.org/kcts/videogamerevolution/impact/myths.html>>.
- Kangas, Sonja (2000): *Tytöt elektronisten pelien kohderyhmänä. Suunnittelutieteellinen metodi tytöille suunnattujen tietokonepelien tuotannossa*. Pro Gradu -tutkielma. Mediatieteen laitos, Taiteiden tiedekunta, Lapin yliopisto.
- Kangas, Sonja (2002): ”Koulu muokkaa mielikuvaa tietotekniikasta”. Teoksessa Riitta Smeds et. al. (toim.): *Tieto ja tekniikka – missä on nainen?* TEK:Helsinki.
- King, Geoff & Krzywinska, Tanya (toim.) (2002): *ScreenPlay: Cinema/videogames/interfaces*. Wallflower Press.
- Koivuviita, M. & Leinonen, N. (2004): *Pleikkari mallina – Moral Combat? Tutkimus 6.-luokkalaisten lasten tietokone- ja konsolipelitottumuksista sekä pelaamisen yhteydestä moraalikehitykseen*. Pro Gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Rauman okl.
- Latvala, Tarja (2001): *Yleisen käsityskyvyn ja moraalitajun yhteydet tietokonepelien pelamiseen kuudesluokkalaisilla lapsilla*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- NOP World (2005): ”Digital Entertainment Drives Internet Usage to Record Levels”. <http://www.nop.co.uk/news.asp?go=news_item&key=160>.
- Suoninen, Annikka (2004): *Mediakielitaidon jäljillä. Lapset ja nuoret valikoivina mediankäyttäjinä*. Jyväskylän yliopiston Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Tella, Seppo (1998): ”Mediakasvatus: Kasvatuksen ja viestinnän synergiaa”. Teoksessa Viteli, J. (toim.) *Esimerkkejä ja kokemuksia korkeakoulumaailmasta. Tieto- ja viestintätekniikka opetuksessa ja oppimisessa. Osaraportti 2*. Sitra 190. Helsinki, 105–118.
- Tella, Seppo (1999): ”Mediakasvatus – aikamme arvoinen”. *Kasvatus* 30 (3), 205–221.
- Wolf, Mark J. P. (toim.) (2002): *The Medium of the Video Game*. University of Texas Press.

Mediakasvatus koulujen iltapäivätoiminnassa ja harrastekerhoissa

Kirsi Pohjola

Vaikka mediakasvatus sisältyy uusimpiin opetussuunnitelmien perusteisiin (2004), ovat koulut hyvin alkuvaiheissa mediakasvatuksen haasteen edessä. Lapsille suunnattu mediakasvatus on ollut satunnaista niin kouluissa kuin koulun ulkopuolella. Tarkastelen tässä mediakasvatuksen kehittämistä koulujen kerhotoimintojen yhteydessä.

Mediakasvatusta koskevan oppimateriaalin tarve on polttava. Tarvitaan ylipäätään oppimateriaaleja, mutta ennen kaikkea lasten ikä- ja kehitystason huomioivaa aineistoa ja pedagogiikkaa. Mediakasvatustarjonta on ollut riippuvaista opettajien kiinnostuksesta ja suuntautuneisuudesta mediakasvatuksen sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttöön. Tällä hetkellä vain 20 % opettajista käyttää tietotekniikkaa opetuksessaan merkittävässä määrin (Mustonen, Pulkkinen 2003, 34). Tästä luvusta voi päätellä, kuinka paljon kouluissa lapsia ohjataan ylipäätään tietoiseen median käyttöön. Maarit Arvajan (2005) väitöstudkimuksen mukaan tietotekniikkaa käytetään oppitunneilla lähinnä viihtymisen välineenä, ja sen käyttö on luonteeltaan pinnallista. Ymmärrettäväksi tilanteen tekee se, että opettajankoulutukseen ei ole mahtunut uusia oppisisältöjä, joten nykyisen opettajakunnan valmiudet aiheeseen ovat ohuet. Jos mediataitojen (lukutaito, tunnetaidot, kriittinen refleksiivisyys) kehitystä ajatellaan lapsen kasvuun systemaattisena kuuluvana, on pohja luotava mahdollisimman varhain, jo osana varhaiskasvatusta.

Koulu on olemassa valmiina

Niin iltapäivätoiminta kuin harrastekerhotkin tarjoavat luontevan paikan mediakasvatukselle. Ensinnäkin koulussa lapset ovat valmiina, ilman kuljetuksia ja mainontaa. Lasten kannalta koulun tiloissa toimiminen säästää heiltä siirtymisen vaivan ja vaarat koululta muualle järjestettäviin kerhoihin. Ympäristö on lapsille tuttu ja turvallinen, etenkin kun puhumme pienistä koululaisista. Paitsi että lapset ovat valmiina, on koulussa valmiina myös tilaa, ATK-luokkahuoneita, laitteistoja, välineitä ja tekniikkaa – ylipäätään infrastruktuuria mediakerhon aktiviteeteille.

Koulujen kerhotoiminnalla on se etu, että se mahdollistaa pitkäjänteisyyden mediakasvatukselle. Kertaluonteisista tapahtumista, teemapäivistä tai työpajoista, ei ole lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta juurikaan hyötyä. Mediakasvatuksen tavoitteet (joita ollaan vasta muokkaamassa) edellyttävät pitkäjänteistä ja säännöllistä osallisuutta.

Mediakasvatuserhojen myötä mediakasvatus voi juurtua osaksi koko koulun toimintakulttuuria. Koulu on ylipäätään alkanut avautua erilaisille oppituntien ulkopuolisille aktiviteeteille. Visio koulusta yhteisöllisyyttä luovana toimintakeskuksena on lisännyt motiivia järjestää kerhotoimintaa. Haaste tulee tilanteessa, jossa pohditaan keinoja suomalaisten oppilaiden huonoon kouluviihtyvyyteen. Suurin tekijä kuitenkin on koululaisten iltapäivätoiminnan laajeneminen ja kunnallistuminen vuodesta 2004 alkaen. Yli puolet suomalaisista ensimmäisen ja toisen luokan oppilaista kuuluu kunnallistetun aamu- ja iltapäivätoiminnan pariin, ja suurin osa niistä toimii koulujen yhteydessä. Koulu on laajentunut aikaisemmasta,

ainoastaan oppitunteja sisältävästä laitoksesta lasten päiväaikaista elämää laajemmin ja monipuolisemmin koskettavaksi.

Lasten harrastukset sijoitetaan yleensä ilta-aikaan. Eri toimijoilla, koululla ja järjestöillä, ei ole ollut tapana koordinoita lapsille tarjottavaa harrastetoimintaa lapsen päivän kulun tai perheen toiminnan sujuvuuden näkökulmasta. Erilaisia työpajoja järjestetään myös viikonloppuisin. Jos mediakasvatusta tarjotaan koulupäivän yhteydessä, ilta-aikaa ja viikonloppuja ”säästyy” perheiden yhteiselle ajalle, mikä osaltaan mahdollistaa vanhempien läsnäolon lasten mediankäytön näkökulmasta. Vanhemmat voivat päästä sisään lasten mediankäytön maailmoihin, mikä luo osaamista ja ymmärrystä molemmin puolin. Lapset voivat ohjata vanhempiaan mediavälineiden, uuden teknologian ja pelien käyttöön. Ylipäätään vanhemmat hallitsevat lapsiaan huonommin sekä mediaosaamisen että -sisällöt.

Keskustelua lapsen parhaasta ja median uhkasta

Suomessa keskustelu lasten ja median suhteesta on perustunut ennemminkin uhkaan kuin median ja uuden teknologian luomiin mahdollisuuksiin. Uhkapuhe on liittynyt kiinteästi keskusteluun lasten yksinvietetystä ajasta, etenkin pienten koululaisten yksinäisistä iltapäivistä. Median haittavaikutuksista spekulointi perustuu suurimmaksi osaksi oletuksiin, ei tutkittuun tietoon, koska on tehty suhteellisen vähän media(teknologian) käyttöön nähden. Poleemisen keskustelun perustana eivät useinkaan ole ajankohtaiset tieteelliset tutkimukset (Valkonen, Pennonen & Lahikainen 2005, 59). Ylipäätään median vaikutukset muodostuvat uhkiksi tai mahdollisuuksiksi aina tietyissä konteksteissa. Lasten mediasuhdetta on mahdotonta saada hallintaan tai ylipäätään vaikuttaa siihen ulkoisten keinojen avulla. Ikärajoituksilla ei ole merkitystä ilman kasvatuksellista ja kokemuksellista ulottuvuutta. On kuunneltava, mitä lapsella itsellään on kerrottavana ja miten hän itse kokee median.

Jonkin verran empiiristä todellisuutta lasten suhteesta mediaan valottaa Lea Pulkkisen johtama koulututkimus, jossa kysyttiin yli tuhannelta oppilaalta, mitä he tekivät kotona iltapäivisin ennen aikuisten kotiin tuloa. Vapaat vastaukset sisälsivät toistuvia teemoja, joista yleisimpiä olivat läksyjen teko, kavereiden kanssa oleminen, television katsominen ja pelaaminen tietokoneella tai pelikoneella. ”Ensin läksyjen teko, sitten tv:n katselu, välipala siinä välissä” tai ”Katsoin tv:tä, pelasin tietokoneella” (VAPSU- raportti 1/2003, 17–18).

Tampereen yliopistossa toteutettua lasten ja tietoyhteiskunnan suhteita tutkineessa hankkeessa selvitettiin myös lasten omia kokemuksia yksinolosta ja sen suhteesta median käyttöön. Lapset, jotka mielestään ovat liikaa yksin, eivät vietä aikaa medialaitteiden parissa sen enempää kuin muutkaan vastaajat, eikä heillä ole lupaa siihen muita useammin. Heillä ei myöskään ole televisiota tai tietokonetta omassa huoneessaan sen useammin kuin muilla tutkituilla lapsilla. Tämä tulos ei siis tue käsitystä, että paljon yksin olevien lasten seurana ovat vain media ja sen huolestuttavatkin sisällöt (Matikkala & Lahikainen 2005, 103–104).

Sitä vastoin Tarja Salokosken väitöstutkimuksessa havaittiin, että pelaamisen valvonta on vielä suhteellisen vähäistä. Alle puolet vanhemmista rajoitti lastensa pelaamista arkisin. Nuoremmat ja koulutetummat vanhemmat valvoivat lastensa pelaamista eniten. Pelaamisen aktiivinen valvonta oli yhteydessä vähäiseen riskipelaamiseen. Suurimmalle osalle tutkituista yli tuhannesta lapsesta on kohtuudella käytetty mukava ajanviete ystävien kanssa.

Tilanteen voi kääntää uhkasta mahdollisuudeksi ja lähteä siitä, mitä lapset haluavat tehdä kouluajan jälkeen, jos heille tarjotaan siihen mahdollisuuksia. Tämän kaltainen asetelma toteutettiin Jyväskylän yliopistossa Mukava-hankkeessa, jossa oppilailta kysyttiin heidän toivomuksiaan koulun järjestämän harrastetoiminnan sisällöiksi. Valmiiksi annettiin 23 harras-

tevaihtoehtoa, joista he saivat valita kaksi kiinnostavinta. Tyttöjen toivelistan kärkeen media ei ulottunut, mutta toiselle sijalle tulivat mukaan muun muassa valokuvaus ja elokuvat. Harrastusluettelon nimi ”ATK/tietotekniikka” varmasti karsi tyttöjen kiinnostusta yksinomaan tekniikkasisältöisenä kerhona. Poikien suosikkilistalla kyseinen kerho taas nousi (liikunnan ohella) ykköseksi (VAPSU-raportti 1/2003, 22–24).

Mediakasvatuksella on siis puolellaan sellainen etu, mitä ei välttämättä kaikilla muilla oppimisen alueilla ole: lapset ovat hyvin kiinnostuneita mediamaailmasta, uusmedian ja uusteknologian sisällöistä. Se on lapsille mieluisa oppimisympäristö, jolla on vetoa. Tämän lisäksi mediataidot ovat myös parhaita hyvinvoinnin turvaajia tietotekniikkakehityksessä. Ne paitsi lisäävät lasten tietotekniikasta ja sen sisällöistä saatavaa iloa, myös suojelevat tunne- ja käyttäytymisriskeiltä (Mustonen, Pulkkinen 2003, 3). Koulujen mediakasvatuskerhot voivat tarjota paikan ja ajan, missä lapset aktiivisina toimijoina ovat oppimassa keinoja paitsi käsitellä ja tulkita, myös työstää ja tuottaa itse mediasisältöjä.

Mediataitoja ikätason mukaan

Elokuvaa, Internetiä, ATK-taitoja, pelikasvatusta, multimediaa – mediakasvatus sisältää lähes mitä tahansa aina yhteiskuntakritiikkiin ja moraalikasvatukseen saakka. Vakiintunutta käsitystä mediakasvatuksesta ei ole. Sen otsakkeen alla on liikuttu näihin päiviin pitkälti elokuvan kehityksessä. Kuvaavaa on, että eräässä viime syksynä järjestetyssä mediakasvatusseminaarissa oli pääpuhujana brittiläinen Ian Wall, joka edustaa ennen kaikkea elokuvan tulkintaa, *film education*, joka on vain yksi osa mediakasvatusta.

Mediakasvatuksen tärkeydestä sitä vastoin vallitsee konsensus. Perusteluna on, että medioiden määrä lisääntyy ja sen vaikutusmahdollisuudet kasvavat, ja lapsen havaitseminen ja kokeminen tapahtuvat yhä enemmän medioiden välityksellä. (Suoranta 2003, 50). Mediakasvatuksellinen lukutaito lähtee siitä, että ihmisistä (lapsia) opetetaan havainnoimaan, analysoidaan ja tulkitsemaan mediaa. Tämän lisäksi medialukutaitoon katsotaan kuuluvan kriittisen otteen harjaannuttamista median vastaanottamisessa ja tulkinnoissa. Yhteiskuntakritiikki tuntuu melko kaukaa haetulta tavoitteelta alkuopetusvaiheessa oleville lapsille.

Kun lähtökohtana on lapsi, on otettava huomioon kasvun ja kehityksen reunaehdot. Mediakasvatuksen sisältöjä olisikin rakennettava ikä- ja kehitystason edellytyksille. Mediakasvatuksesta ei siten puutu vain oppimateriaaleja, vaan myös ikätason mukaisia sisältöjä ja pedagogiikkaa.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle esitettyssä raportissa mediakasvatuksen tehtäväksi määritellään, että sen tulee harjaannuttaa tietotekniikan aktiiviseksi ja valikoivaksi käyttäjäksi, mahdollistaa tekemällä oppimiseen ja kehittää kriittisiä tulkintataitoja sekä *minäkuvaava suhteessa maailmaan* [kurs. kirj.] (Mustonen, Pulkkinen 2003, 3). Mediakasvatuksen tavoitteet tulevat siten hyvin lähelle lasten identiteettiprosessin tukemista, ja sitä kautta tässä määritelmässä tunne- ja sosiaalisten taitojen oppimista.

Ikätason mukaisen mediakasvatuksen tulisi rakentua tunnetaitojen harjaannuttamiseen. Se, miten hyvin lapsi voi säädellä omia emotionaalisia reaktioitaan, on yhteydessä kehitystasoon. Kun lapsella on välineet käsitellä median erilaisten tuotteiden ja kokemusten herättämiä tunteita, luovat nämä välineet pohjaa mediataitojen seuraavalle vaiheelle. Tunnetaitojen päälle ja varaan voi laskea medialukutaitojen seuraavat tavoitteet, kuten analyysin ja kriittisyyden.

Tunnetaitojen harjaannuttaminen voi jo menetelmällisesti olla osana mediakasvatusta ja mediataitojen harjaannuttamista. Mediakasvatuksen keinoin voidaan oppia tunnistamaan ja nimeämään tunteita. Viihteellistenkin sisältöjen äärellä voidaan oppia muun muassa empa-

tia- ja roolinottotaitoja (Mustonen, Pulkkinen 2003, 67). Perusemootioiden tunnistamisharjoituksissa voidaan käyttää esimerkiksi digitaalikameraa. Oppilaat kuvaavat toistensa ilmeitä ja tunteita, kuvat poltetaan cd-levylle ja heijastetaan valkokankaalle. Kuvista analysoidaan ilmeitä ja eleitä. Oppilaat toimivat itse malleina, kuvaajina ja kuvan käsittelijöinä (Kalaja ym. 2004, 143). Ohjaaja suuntaa tunteiden tunnistamista ja analyysia. Tunteita voidaan opetella tunnistamaan eri mediatuotteiden kokemuksen yhteydessä. Kuvaa voi pysäyttää, väliin tuottaa itse tunteiden kuvaamista jne.

Mediakasvatuksen kytkeminen lasten ikä- ja kehitystasoon johtaa siihen, että mediataitojen opettamisessa ei voida jäädä mediataitojen spesiaaliosaajien tai harrastajien varaan. Elokuvakeskukset ovat tehneet jo pitkään arvokasta työtä elokuvan tulkinnan ja tekemisen parissa. Heillä ei useimmiten ole, eikä voi edellyttää olevan, lapsen kehityksellistä ja pedagogista osaamista. Erikoisosaajia voi ja tulee jatkossakin hyödyntää kerhotoiminnassa ja työpajoissa. Mediakasvatuksen ja mediataitojen perusta on kuitenkin luotava kouluissa, alun käynnistymisen vuosina ensin koulutuntien ulkopuolella, tulevaisuudessa toivon mukaan yhä enemmän oppitunteihin integroituna. Median osuutta lapsen elämän muotoutumisessa kun ei ylipäätään voida eristää muusta päivittäisestä tapahtumien virrasta, jossa lapsi on osallisena. Sitä ei tulisi erottaa myöskään lasten keskeisestä oppimisympäristöstä, koulusta.

Lopuksi

Jyväskylän yliopistossa on suunnitteilla tutkimus- ja kehittämishanke, jossa tunnetaitoihin pohjaavaa mediakasvatusta tarjottaisiin koulujen iltapäivätoiminnan yhteydessä toimivissa harrastekerhoissa. Hankkeen on tarkoitus olla läheisessä yhteydessä opettajankoulutuksen kanssa; mediakasvatukseen perehtyneet opiskelijat toimisivat kokeilukoulujen mediakerhojen ohjaajina. Tätä kautta pyritään vahvistamaan mediakasvatuksen asemaa muutoin melko täydessä opettajankoulutuksen aineohjelmassa sekä vakiinnuttamaan mediakasvatusta osaksi koulukulttuuria.

Tutkimusten mukaan televisio ja muut mediavälineet ovat lapsille mieluisia kumppaneita, mutta mieluisinta puuhaa se ei lasten mielestä yleensä ole. Kun lapsilta haastattelussa (Valkonen, Pennonen & Lahikainen 2005, 91) kysyttiin, mitä he mieluiten tekevät ja mikä tekee heidät onnellisiksi, syntyi vaikutelma, että tärkeintä on muiden ihmisten kanssa vietetty aika. Koulujen mediakerhot tukevat myös tätä lasten toivetta.

Kirjallisuus

- Arvaja, Maarit (2005): *Collaborative knowledge construction in authentic school contexts*. Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen Tutkimuksia -sarja, 14.
- Ermi, Mäyrä & Heliö (2005): ”Digitaaliset lelut ja maailmat: pelaamisen vetovoima”. Teoksessa (toim.) Lahikainen, Hietala, Inkinen, Kangassalo, Kivimäki & Mäyrä. *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Gaudeamus, Tampere, 92–110.
- Kalaja, Sami, Koponen, Jari & Siponen, Ulpu (2004): ”Terveystieto osana koulun opetusta ja toimintakulttuuria”. Teoksessa (toim.) Lea Pulkkinen & Leevi Launonen (toim.) *Koulu kasvuyhteisönä. Kohti uutta toimintakulttuuria*. PS-kustannus, Juva, 131–147.
- Matikkala & Lahikainen (2005): ”Pelit, tietokone ja kännykkä lasten sosiaalisissa suhteissa”. Teoksessa (toim.) Lahikainen, Hietala, Inkinen, Kangassalo, Kivimäki, Mäyrä. *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Gaudeamus, Tampere, 103 – 104.
- Mustonen, Anu ja Pulkkinen, Lea (2003): *Sosiaalinen alkupääoma ja tietotekniikka. Loppuraportti*. Tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 14.
- Pohjola, Kirsi, Pulkkinen, Lea ja Kotamäki, Niina (2005): *Kunnallistetun aamu- ja iltapäivätoiminnan ensiaskeleet*. (Ilmestyy kesällä 2005).
- Salokoski, Tarja (2005): Väitöskirjakäsikirjoitus. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos.
- Suoranta, Juha (2003): *Kasvatus mediakulttuurissa*. Vastapaino, Tampere.
- Valkonen, Pennonen & Lahikainen (2005): ”Televisio pienten lasten arjessa”. Teoksessa (toim.) Lahikainen, Hietala, Inkinen, Kangassalo, Kivimäki, Mäyrä. *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Gaudeamus, Tampere, 54–92.
- Vapaa-ajan toimintasuunnitelma (VAPSU) Lea Pulkkinen, Janne Tauriainen & Leevi Launonen. Valtakunnallinen kokeilu- ja tutkimusprojekti MUKAVA raportti 1/2003.

Internet ja informaatiolukutaito: Vantaan kirjastot ja koulut asiantuntijuutta jakamassa

Irma Asikainen
Marjatta Hemming

Internet on olennainen osa jokaisen lapsen ja nuoren arkipäivää. Tietokoneiden käytöstä on tullut tärkeä osa kommunikaatiota ja vapaa-aikaa. Kouluissa koneita on runsaasti, ja opettajia on koulutettu käyttämään niitä. Heitä rohkaistaan kaikin tavoin omaksumaan Internet opetuksen apuvälineeksi ja hyödyntämään sen kautta avautuvia mahdollisuuksia.

Internetiä on kuvattu tiedon maailmankaikkeutena ja sitä se onkin, mutta se on myös kaoottinen, jättimäinen kauppakeskus, jonka ihmeelliset tarjoukset yltävät sekunnissa kaikille maailmaan. Se antaa paljon mahdollisuuksia, mutta upottaa samalla tiedon valtamerelle uskaltautuvan, jos tämän navigointitaidot eivät riitä.

Tämän päivän koulussa opettaja ja oppikirja eivät ole enää ainoita tiedon auktoriteetteja ja jakajia, vaan rinnalle ovat astuneet erilaiset tietoresurssit, joita opetuksessa hyödynnetään. Vallitseva oppimiskäsitys korostaa oppijan aktiivista roolia: oppiminen nähdään oppijan oman toiminnan tuloksena. Oppija on omien sisäisten malliensa rakentaja, tiedon konstruoija, jonka tietopohja täydentyy koko ajan aikaisemmin opitun pohjalle. Uusissa perus- ja lukiopetuksen perusteissa tavoitteena on aktiivinen tiedonhakija ja erilaisten informaatioressurssien käyttäjä, yhteistoiminnallinen aiheiden ja käsitteiden analyysoija, vastuuntuntoinen relevantin informaation etsijä ja reflektiivinen oman toiminnan ja sen tulosten arvioija. Tiedonhallintataidot nähdään keskeisenä osana oppimaan oppimista. Opetuksen tulisi myös luoda edellytykset sellaiselle oppimiselle, jossa oppija tuntisi saavansa riittävästi haasteita ja kykenisi siten rakentamaan tietopohjaansa eteenpäin.

Uudistuvassa koulussa oppilaan pitäisi kehittyä ilmeisen taitavaksi tiedonhakijaksi ja -käyttäjäksi. Se edellyttää, että opettajan tulisi osata tiedonhaun perusasiat ja hänen tulisi pystyä ohjaamaan opiskelijaa tehtävien suorittamisessa ja tiedonhankinnan prosessissa. Oppimisen lähtökohtana on uuden tiedon hankkimiseen ja rakentamiseen innostaminen. Opettajan tehtävänä on tutoroida ja ohjata oppimista oikeaan suuntaan, arvioida ja kannustaa. Tässä prosessissa kysymysten esittäminen, monipuolinen tiedonlähteiden käyttö ja arvioinnin taito ovat keskeisiä. Koululle on säilytetty paljon vastuuta oppijan tiedonhallintataitojen kehittämisestä, ja siksi opettajille pitää antaa välineitä tehokkaan opiskelun tukemiseen ja perustaidot tietoverkkojen hyödyntämiseen. Uudet opetussuunnitelmat edellyttävät kouluilta entistä aktiivisempaa avautumista ympäröivään yhteiskuntaan ja samalla yhteistyökumppaneiden hakemista oman tehtävänsä toteuttamiseen.

Tehokas ja aktiivinen oppija

Ainakin paperilla ja juhlapuheissa asia toimii edellä kuvatulla tavalla. Todellisuudessa useimpien ihmisten tiedonhankintataidot ovat kovin puutteelliset. Internet-haut rajoittuvat yhden sanan hakuihin yhdeltä tietyltä sanahakukoneelta. Kaikki näyttää helpolta, ei tarvitse muuta

kuin kirjoittaa haluamansa hakusana hakulaatikkoon ja painaa enteriä. Hakukoneen antamien vastausten määrällä ei usein ole rajoja. Palkinto on kuitenkin välitön, eikä kopioimisessa ja liimaamisessakaan ole paljon vaivaa. Tällainen Googlen sattumanvarainen käyttö ei kuitenkaan ole kovin tehokasta Internetin hyödyntämistä, eikä takaa tuloksellista oppimista tai kehittä oppijan tiedonhallintataitoja.

Yleisesti oletetaan, että Internetin opetusikäyttö lisää opiskelumotivaatiota ja oppimistuloksia. Emme ole löytäneet tutkimuksia, jotka tukisivat tätä näkemystä, mutta toivottavasti asiaan paneudutaan ja tutkimustietoa tulee enemmän saataville. Tarvitaan myös selvityksiä tietotekniikan käyttöön liittyvistä pedagogisista ja kasvatuksellisista näkökohdista ja siitä, kuinka aktiivisen oppijan ideaali käytännössä toteutuu. Usein tuntuu, että Internetiä käytetään, koska koneita on hankittu, ja ne sattuvat olemaan käytössä. Tietokoneen käyttö on välttämätön, mutta ei alkuunkaan riittävä asia, kun puhutaan aktiivisesta ja tehokkaasta oppimisesta.

Keskeinen käytännön kysymys tiedonhankinnassa ja tiedonhallintataitojen opetuksessa on tehtävänanto. Jos opettajalla ei ole selkeää käsitystä tiedonhallinnan prosessista, on vaara, että oppilas saa tehtäväkseen liian yleisen ja rajaamattoman, analysoimattoman tehtävän. Mitä paremmin opettaja on selvillä tiedonhallinnan prosessista, sitä parempia oppimistuloksia voidaan odottaa.

Usein unohtuu, että kriittisyys ja käytettyjen lähteiden arviointi kuuluvat olennaisina osina tiedonhallinnan prosessiin. Asia ei tietenkään ole mikään uusi, sillä ainahan asioita tutkivan on pitänyt varmistua tiedon paikkansapitävyydestä. Aikaisemmin kuitenkin kaikki oppimateriaali oli huolellisesti mietittyä ja tarkistettua. Nyt sen sijaan oppilaita rohkaistaan hakemaan informaatiota itse. Hakukoneen kautta hankittuna tulokset ovat mahtavia määrällisesti, mutta asiasisältö voi olla mitä tahansa. Opettajat eivät yleensä pysty mitenkään seuraamaan verkon kautta hankittuja tietoja ja niiden oikeellisuutta. Tekijyyden ja vastuullisuuden määritelmät eivät myöskään ole kovin selviä Internetin maailmassa.

Tiedonhankinta ei ole mikään erillinen taitosetti, joka opitaan kerralla. Toki on tärkeää, että oppilas löytää vastauksen esittämänsä kysymykseen ja saa faktatietoa, jota on hakemassakin. Tiedonhankinta on kuitenkin nähtävä oppimisen käsitteistössä laajemmin. Sen ytimessä ovat agumentointi ja kritiikki. Se on nähtävä prosessina, informaatiolukutaitoon tähtäävänä taitona, osana merkityksellistä toimintaa, joka on tehtävään sidottua, analyttistä ja selkeästi tarkoitushakuista, tuloksellista toimintaa.

Informaatiolukutaito

Informaatiolukutaidon käsite on omaksuttu meille anglo-amerikkalaisesta tiedonhallinnan-opetuksen traditiosta. Sen pohjana ovat kansainväliset standardit. Käsite on vähitellen yliopisto- ja korkeakoulumaailman kirjastoista siirtynyt myös yleisten kirjastojen käyttöön. Mielestämme käsite sopiikin tarkoitukseensa erinomaisesti. Sen taustalla on perinteinen lukutaito, joka sinällään antaa koko käsitteelle tukevan pohjan. Toisaalta lukutaito nykyisellään käsitetään perustaksi mitä moninaisimpien lukutaitojen kirjolle. Puhumme muun muassa kuvanlukutaidosta, medialukutaidosta tai jopa ympäristönlukutaidosta. Erilaiset lukutaidot täydentävät toisiaan, ja lukutaidon vaatimukset muuttuvat jatkuvasti yhteiskunnan muuttuessa. Informaatiolukutaito on kykyä tulkita ja seuloa, siis toisin sanoen lukea, kaikkialta tulvivaa informaatiota.

Informaatiolukutaito on olennainen osa oppimista, työtä ja elämää. Tehokas ja aktiivinen oppiminen edellyttää aste asteelta syvenevää informaatiolukutaitoa. Oikeastaan kyse on van-

hasta asiasta uudessa kontekstissa; informaatiolukutaito on osa lukutaitoa, osa kommunikatiokulttuurin muutosta, kyky toimia ja elää tietoyhteiskunnassa, taito hyödyntää tietoresursseja opetuksessa ja oppimisessa. Se on myös elinikäisen oppimisen edellytys.

Tärkeät kysymykset informaatiolukutaidon hyödyntämisessä ovat: oman tiedontarpeen täsmentäminen, taito hyödyntää erilaisia tietoresursseja, taito löytää tärkeä ja relevantti aineisto, kyky arvioida kerättyä tietoa kriittisesti, valitun tiedon työstäminen sekä koko prosessin eettisten ja laillisten ulottuvuuksien huomioon ottaminen. Näihin kaikkiin seikkoihin tulisi oppijaa ohjata ja kouluja. Parhaisiin tuloksiin päästään, kun prosessi käynnistetään koulua aloitettaessa. Meillä Suomessa onkin jo olemassa joitain erinomaisia esimerkkejä tästä, erityisesti voisi mainita Jyväskylässä, Oulussa ja Salon seudulla aikaansaadut toimintaohjelmat oppijoiden informaatiolukutaidon kehittämiseksi. Nämä kaikki ovat useamman tahon yhteistyön tulosta, ja keskeistä on yleensä koululaitoksen ja yleisen kirjaston yhteistoiminta. Tällaisten ohjelmien perustana on ajatus tietoisesta oppijan tiedonhallintataitojen asteittaisesta syventämisestä.

Myös meillä Vantaalla on edetty samansuuntaisesti, ja olemme olleet kaupunginkirjaston edustajina mukana laatimassa perusopetuksen uutta kuntakohtaista opetussuunnitelmaa ja tieto- ja viestintätekniikan opetussuunnitelmaa tiedonhallintataitojen osalta. Tämän lisäksi laadittiin myös erillinen tiedonhallinnan opetussuunnitelma, jonka suuntaviivoja noudattaen kehitetään uudenlaista yhteistyötä kirjaston ja koulun välille oppijan informaatiolukutaidon kasvattamiseksi. Työ etenee aluksi kirjastojen ja erityisten pilottikoulujen yhteistyönä.

Kirjastot oppijan tukena

Kirjastonhoitajat ja informaattikot ovat tiedonhankinnan ja tietoresurssien asiantuntijoita. Kirjaston käyttäjille, erityisesti koululaisille, on ollut jo pitkään tarjolla tiedonhaun opetusta. Internet on muuttanut radikaalisti myös kirjastojen työtapoja. Tietoresurssien avaaminen ja tiedon käsittely helpottaa oikean tiedon löytymistä, samoin erilaiset sisältötuotantohankkeet, palvelut ja tietokannat. Kirjastonkäyttäjän ei välttämättä tarvitse käydä kirjastossa saadakseen vastauksen ongelmaansa.

Toinen kysymys on, osaako tiedontarvitsija hakea tarpeeksi tehokkaasti. Osaako hän käyttää käsitteitä ja hakusanoja ja hyödyntää maksimaalisesti erilaisia tietolähteitä? Osaako hän arvioida hakutulosta ja laajentaa tai kaventaa sitä edelleen? Ehkä hän löytäisikin parhaan vastauksen kirjaston käsikirjasta tai jostain aivan toisesta tietokannasta, johon hänellä ei ole pääsyä kotoa tai koulusta.

Kirjastojen tietoasiantuntijat ovat varsin hyvin selvillä siitä, että tiedonhankinta ei ole yksinkertaista napin painallusta ja että kirjastoilla on oma vastualueensa informaatiolukutaitoisen käyttäjäkunnan ohjaamisessa. Se edellyttää uusia yhteistyökumppaneita ja reippaita muutoksia toimintakulttuurissa. Se edellyttää myös pedagogiikan tuntemusta, käsitteiden ja menetelmien hallintaa sekä opettamisen ja ohjaamisen taitoja. On tunnettava kasvatuksen teoriaa ja sanastoa. Myös kirjastonhoitajat tarvitsevat tiedonhallinnan opettamisen täydennyskoulutusta.

Vantaan kaupunginkirjasto on tarjonnut henkilökunnalleen koulutusta pedagogisten taitojen kehittämisessä. Koululaisten lisäksi myös suurelle yleisölle on annettu Internetin käyttöön liittyvää ohjausta ja järjestetty kursseja erilaisille kohderyhmille. Tiedonhankinnan ohjaaminen ja opetus ovat tulleet yhä arkipäiväisemmiksi työtehtäviksi, mutta aivan kivuttomasti ei tietoasiantuntijan työnkuvan muuttuminen ole tapahtunut. Moninaisten työpaineiden puristuksessa on joskus vaikeaa priorisoida tulevaisuuden hyväksi.

Kirjastot ovat halukkaita ottamaan vastuuta kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen kehittämisestä. Ne ovat tietoisia informaatiolukutaidon merkityksestä ja perustehtävänsä mukaan vahvistavat käyttäjien osallisuutta. Kirjastonhoitajat ovat asiantuntijoita tiedonhankinnan ja arvioinnin alueella sekä tuntevat erilaisten informaatiolähteiden käyttökelpoisuuden kussakin kysymyksessä. Opettajat ovat oman aihealueensa ja opetuksen tavoitteiden asiantuntijoita sekä oppijan pedagogisia tukijoita. Se mitä tarvitaan, on yhdistetty asiantuntijuus, molempien ammatillisen osaamisen yhdistäminen oppijoiden hyväksi. Kun tiedonhallinta liitetään mielekkäisiin oppimistehtäviin, jotka nousevat kouluopetuksen tarpeista, saadaan yhteisvoimin myös relevantein ja sopivin osa Internetistä käyttöön.

Yhdistetystä asiantutijudesta ja suunnittelusta tarvitaan uusia ideoita. Vaikka resursseista on pulaa, kirjastonhoitajien on oltava aktiivisia ja tarjottava palveluksiaan opettajille. Ei riitä, että odotetaan tiskin takana, että apua tullaan pyytämään. Parhaimmillaan yleinen kirjasto voi tuoda opetukseen lisää luovuutta sekä uusia näkökulmia opettajille ja oppilaille. Olisi saatava aikaan yhteistyön positiivinen toimintamalli, jota noudattamalla kumpikin osapuoli tuntisi olevansa yhteisellä asialla ja tekevänsä oppijoiden hyväksi sitä, mitä parhaiten osaa.

Vantaa kehittämässä informaatiolukutaidon opetusta

Kirjasto on Vantaalla ottanut aktiivisen roolin lähestyessään koululaitosta eri tavoin niin hallinnon kuin käytännön toimijoiden, siis yksittäisten kirjastonhoitajien ja opettajien, tasolla. Tälle toiminnalle luo hyvän pohjan molempien kuuluminen sivistystoimessa saman opetuslautakunnan alaisuuteen. Kirjaston edustajina olemme olleet lukuisissa opettajille suunnatuissa tilaisuuksissa puhumassa ja kouluttamassa. Perusmuodossaan toiminta on tiedonhallintataitojen opetusta opettajille kirjaston omissa tiloissa.

Uuden tiedonhallintataitojen opetussuunnitelman mukaista opetusta on yhteistyössä lähetetty antamaan, ja erilaisia kokeilujakin on tehty. Yhdessä niistä kirjaston informaattikko suunnitteli vantaalaisen lukion opettajien kanssa ”Tieteellisen tutkimuksen perusteet” –lukiokurssin, joka toteutettiin useita oppiaineita integroiden. Tulokset olivat hyviä, mutta valitettavasti toiminta ei resurssipulan takia ole vielä saanut jatkoa. Eräät kirjastonhoitajat ovat erikoistuneet kirjavinkkaukseen, jolla tiedonhallintataitojen opetuksen ohella on kouluilla suurta kysyntää. Asiat liittyvätkin läheisesti yhteen, sillä peruslukutaitoa tukeva vinkkaus edistää samalla informaatiolukutaidon edellytyksiä.

Myös tiedonhallintaan liittyvä verkkomateriaali on ollut Vantaan kirjastolaitokselle tärkeä painopistealue. Allekirjoittaneet ovat osallistuneet aktiivisesti pääkaupunkiseudun koulu-, kirjasto- ja opistotoimien yhteiseen hankkeeseen, jonka tuloksena valmistui *Tiedonhankinnan portaali opettajille* eli tuttavallisemmin *Tipo* (<http://www.tipo.edu.hel.fi/>). Sen tarkoituksena on ollut koota yhteen opettajan kannalta keskeistä, tarkasti valittua tiedonhallintaan liittyvää verkkoaineistoa opetuksen tueksi ja opettajan omien tiedonhallintataitojen kehittämiseksi. Tämän lisäksi vuoden 2004 alussa valmistui opetusministeriön tuella toteuttamamme *Informaatiolukutaitoa lukio-opetukseen* -verkkoaineisto (<http://www.informaatiolukutaito.net/>), jossa sovellamme kansainvälisiä informaatiolukutaidon standardeja tiedonhallinnan opetuksessa lukiotasolle.

Monia askeleita on otettu ja kehitystyötä Vantaalla jatketaan. Informaatiolukutaito eli taidot, joiden avulla yksilö pystyy etsimään itselleen tietoa, ratkomaan kohtaamiaan ongelmia ja suhtautumaan kriittisesti eteen tulevaan informaatioon, ovat arvokasta pääomaa kaikessa opiskelussa ja oppimisessa. Informaatiolukutaito palvelee yleisen kirjaston keskeisen tavoitteen, elinikäisen oppimisen edistämistä.

Mediakasvatusta viestintäleirien kokemuksen pohjalta

Marja-Liisa Viherä

Näkökulmani on tulevaisuuden tutkijan näkökulma. Tarkastelen, millaisia tieto- ja viestintätekniikan (tv) ja -palvelujen käytön valmiuksia kansalaiset tarvitsevat tulevaisuudessa, eli sitten kun tieto- ja viestintätekniikka on arkipäiväistynyt. Nykyään puhutaan edelleen enemmän tekniikasta kuin sen käytön tarpeesta. Tarkastelulleni antavat empiiristä tukea kokemukset viestintäleireiltä, jotka ovat syntyneet vastauksena tarpeeseen ymmärtää tulevaisuuden vuorovaikutusyhteiskunnan toimintaa ja siinä käytettävää tekniikkaa. Vaikka olen tässä puheenvuorossani hyvinkin poleeminen, on taustalla vakava huoli huomisen rakentamisen eväistä.

Mihin tarpeeseen tarvitaan mediakasvatusta?

Lapset oppivat erilaisia asioita sosiaalistumisen myötä kotonaan, päiväkodeissa ja kavereilta. Oppiminen tapahtuu usein leikkien avulla. Leikitään kotia tai liikennesääntöjä hiekkalaatikolla, pihassa tai leikkipuistossa. Oppiminen tapahtuu usein huomaamatta, äitiä tai isää auttaessa ja vanhempien neuvoessa. Tieto- ja viestintätekniikan avulla tapahtuvissa asioissa tilanne on monesti toinen, sillä vanhemmat eivät ehkä osaaakaan tietokoneen hienouksia ja kännykän eri toimintoja. Olemme uuden haasteen edessä: ehkä ensimmäistä kertaa vanhemmat ja lapset joutuvat opettelemaan samoja asioita. Nuoret oppivat nopeammin sorminäppäryyttä vaativia asioita, vanhemmat saattavat usein jopa pelätä tarttuakin tietokoneen näppäimistöön.

Yhdessä oppimista vaikeuttaa vielä tieto- ja viestintätekniikan kieli, joka aiheuttaa usein yksinkertaistenkin asioiden mystifointia. Kyse lienee osittain vallankäytöstä (tietohan on valtaa, samoin osaaminen), sillä tekniikan kehittäjät ja myyjät eivät ehkä haluakaan tai heitä ei kiinnosta, että ihmiset tietäisivät, mitä hankkivat ja mihin tarkoitukseen, puhumattakaan, että palvelujen kehitys lähtisi ihmisten tarpeista. Lea Pulkkinen on todennut, että viestintätekniikan käytön tarpeita ohjaa nuorten, koulutettujen valkoihoisten miesten tarpeet (Pulkkinen, 2002).

Oman haasteensa tuo tekniikan integroituminen ja konvergoituminen, niin ettei laitteesta voi ulkoa päin konkreettisesti tietää, mitä kulloinkin tuolla harmaalla laatikolla tehdään. Ajatteluhan etenee konkreettisesta abstraktiin. Puhumme tv:n oppimisesta ikään kuin opetellisimme kynän ja paperin käyttöä, pohtien kynän laatua ja paperin kokoa yms. tietämättä onko tarkoitus laskea, kirjoittaa, piirtää, tehdä taulukoita, lukea kirjoja vai lähettää kirjeitä. Ihmisellä on ihan eri suhde kynään ja paperiin, jos hän tekee kauppalistaa tai kutsukorttia. Aivan samoin meidän tulee tv:n käyttöä opetellessamme tietää ensin, mikä on toimintamme motiivi, mihin tarkoitukseen tv:tä tarvitsemme. Kun välineistä on tullut arkipäivää, niistä ei enää tarvitse keskustella, vaan keskustellaan siitä, mitä välineillä tehdään ja mihin tarkoitukseen niitä käytetään.

Mediakasvatus on sana, johon en saa syntymään suhdetta. Mediahan on väline. Kasvatamme välineeseen, esimerkiksi sanomalehden formaattiin tai television ohjelmastrukturiin? Vai sisällyttämekö mediaan myös sisällön? Kun puhumme mediasta, tarkoitammeko medi-

an välityksellä saatuja impulsseja? Tieto- ja viestintäteknikan alueista ehkä joukkotiedotus (=media?) on helpoin, koska se on jo vanha asia, siihen ovat sosiaalistuneet jo kaikki ikäluokat. Oppia ei ole saanut kukaan vastaanottajista, mikä sinänsä on ihme, onhan kyse niin vanhasta ilmiöstä. Mutta nuoremmat ja jo aika vanhatkin ihmiset ovat jo toisen polven television katsojia, sinänsä rutinoituneita – mutta vielä kuitenkin haavoittuvia sen edessä.

Olen vuosikymmenien ajan pohdiskellut, miksi esimerkiksi mainontaa ei opeteta koulussa, mutta sen sijaan mainontaa ja markkinointia varten on ihan omat professuurinsa kauppakorkeakouluissa. Tuntuu kuin kansalaiset olisi jätetty heitteille. Jos halutaan puhua mediakasvatuksesta, niin tulisi sen mielestäni sisältää myös mainonnan ja markkinoinnin kasvatuksen puhumattakaan tiedotuskasvatuksesta. Itselleni oli yllätys joskus kauan sitten se, että tiedottajien tavoitteena ja tarkoituksena ei ole kertoa koko totuutta, vaan edustamansa instituution totuus. Toki uskon, että tiedottajat eivät suorastaan valehtele, mutta heidän on kerrottava asiat parhain päin ja vaiettava osasta asioita. Mediakasvatuksen tulee tarttua myös tähän ilmiönselvään asiaan.

Tähän asti olen rajannut mediakasvatuksen koskevan korkeintaan journalismia, mainontaa ja markkinointia sekä tiedotusta sinänsä. Nämä muodostavat vain osan tv:t:n käytön alueista, kuten kaikki tiedämme.

Onko mediaa median ulkopuolella?

Hah, mikä kysymys? Oikeastaan kuitenkin ihan järkevä, jos mietimme, mistä ihmiset puhuvat muun muassa tietoyhteiskuntaa koskevissa paneeleissa. Paneeleihin on usein kutsuttu ihmisiä, jotka edustavat median ja sisällön asiantuntijoita kirjaston, tietohallintopalvelun, pelien, pankin ja journalismin alueilta. Harvemmin paneeleissa näkee asiantuntijoita keskinäisviestinnän tai oman sisällön tuottamisen alueilta. Johtuneeko asia siitä, että viimeksi mainituissa ei ole tekniikan ja käyttäjän välissä erillisiä ammattikuntia – ainakaan vielä? Syntykö noissa paneeleissa lainkaan uutta ajattelua tai jäsenystä? Ei ainakaan niissä, joita olen kuullut tai joihin olen osallistunut. Olen miettinyt, että miksi ei? Olen havainnut, että ei voi syntyäkään, koska panelisteilla on aivan eri ammattiorientaatiot, kieli ja jopa ihmiskäsitys. Miten tästä voisi syntyä hedelmällistä keskustelua, kun näitä eroja ei ole edes ennalta havaittu?

Tieto- ja viestintäteknikan käytön ymmärtämiseksi olenkin jakanut tieto- ja viestintäteknikan käytön tarpeet seitsemään eri alueeseen. Näillä alueilla on omat syntyhistoriansa ja tekniikan kehityksensä. Ei olekaan itsestään selvää, että jos osaa käyttää tietotekniikkaa yhdellä alueella, osaa sitä automaattisesti käyttää myös muilla alueilla. Ohjelmoija ei esimerkiksi ole välttämättä hyvä kuvaaja ja kuvankäsittelijä. Kyse on ihan samasta asiasta kuin että muistivihkoon runoja kirjoittava henkilö ei ehkä ole paras mahdollinen kodin kirjanpitäjä, vaikka molemmilla on käytössä sinikantiset vihkot.

Vaikka eri alueet palvelevatkin osittain toisiaan ja tekniikan käyttö noudattaa joitakin yleisluonteisia ominaisuuksia, on kuitenkin hyvä ymmärtää tekniikan merkitys ja sen osaamisen vaatimat valmiudet kullakin alueella erikseen. Jäsenyys edistää myös kouluopetuksessa huomioitavan taitojen opettamisen. Nykyäänhän tietotekniikan käyttöä opettavat niin matematiikan, fysiikan, kuvataiteiden kuin äidinkielenkin opettajat – mikä on erittäin hyvä asia. Jo tämä osoittaa, kuinka erilaisia taitoja tietotekniikan käyttö edellyttää. Onko kyse edelleenkin mediakasvatuksesta, on eri asia. Mutta jos medialla ymmärretään välinettä ja sen avulla luotua erilaista sisältöä, niin kyse on mediakasvatuksesta.

Median alueet käyttötärpeen mukaan

Seuraavassa käsittelen tieto- ja viestintätekniikan käytön edellyttämää osaamista jäsentäen sen tarvealueiden mukaan seitsemään eri alueeseen. Samalla kerron, miten viestintäleireillä on kukin alue koettu ja yritän samalla pohtia, millaisia toimenpiteitä voitaisiin tehdä asioiden edistämiseksi. Ensin kuitenkin pieni katsaus viestintäleireihin (Viherä, 2003).

Viestintäleiri

Viestintäkasvatuksen seura on järjestänyt viestintäleirejä jo vuodesta 1987 erilaisille ryhmille. Tavoitteena on ollut oppia toimimaan viestinnän viidakossa (Härkönen, Viherä, 1987). Vaikka leirit eivät vastaa eivätkä pyrikään vastaamaan oppimisen koko haasteeseen, ovat ne omiaan osoittamaan tv:n merkityksen eri alueilla sekä tekemään näkyväksi useat tekniikan näkymättömät alueet.

Viestintäleireillä tekniikan käyttö on osa luonnollista toimintaa, se on iloinen asia. Tekniikan käyttöä tärkeämpää on se, mitä sanotaan, miten toimitaan ja tehdään yhdessä sekä miten huolehditaan toisista. Tieto- ja viestintätekniikkaan liittyy lähes aina viestinnän osuus. Viestintäleirien perustan muodostaa videon, radio-ohjelman, lehden ja ruoan teko. Leirin toiminnan struktuuri muotoutuu näiden tehtäväalueiden kautta. Leiriläiset kiertävät ryhmässä toimintapisteestä toiseen tavoitteenaan kokonaisnäkömyksen saaminen muun muassa tekniikan mahdollisuuksista. Leireillä on oma raha ja pankki sekä kioski ja kioskissa kirjanpito. Tieto- ja viestintätekniikkaa ei voi oppia vain lukemalla kirjoista tai tietämällä millaisia välineitä on olemassa, sitä voi oppia elävissä tilanteissa, asioiden hoitamisessa ja organisoimisissa, siis kokemuksen kautta. Viestintäleirit ovat paikkoja, joissa voi oppia viestintää sekä vuorovaikutustilanteissa että toiminnassa. Usein viestinnästä puhuttaessa ja sen taitoja arvioitaessa unohdetaan toimeen tarttumisen taito sekä taito käyttää viestintää arkisten asioiden hoitamisessa. Viestintäleireillä opitaan näitä kaikkia. Leireillä toimitaan avoimesti ja oma-aloitteisesti, leiriläinen oppii myös katsomaan asioita uudella tavalla ja kyseenalaistamaan vanhoja toimintatapoja. Hän oppii tarkastelemaan ympäristöään tulevaisuuden visioon verrattuna, *tulevaisuuden tietämisen intressistä käsin*. Viestintäleireillä kaikki jakavat tietoaan ja osaamistaan muille, sillä ilman yhteistoimintaa eivät tuotokset valmistuisi. Kukaan ei selviydy yksin. Kuitenkin jokainen voi toimia itsenäisesti. Leirit ovat kasvupaikkoja kohti omatoimisuutta, yhteisöllisyyttä ja oman elämän hallintaa. Hyvä henki perustuu leiriläisten keskinäiseen luottamukseen ja avoimuuteen. Luottamus ja avoimuus kasvavat arvostuksen ilmapiiristä. Viestintäleireillä ei arvostella, mutta arvostetaan toinen toisia sitä enemmän. Jopa leirin medioissa kritiikki on arvostavaa kritiikkiä.

Viestintäleirin pääperiaatteet kumpuavatkin sosiaalisuudesta ja yhdessäolosta. Pääperiaatteet voidaan kirjata seuraavasti:

- tekemällä oppiminen
- työn loppuunsaattaminen
- oma-aloitteisuus
- toisista huolehtiminen
- vastuun ottaminen ja kantaminen
- jokainen on toisensa opettaja ja oppilas
- itsenäisesti yhdessä toimiminen
- tiimityö

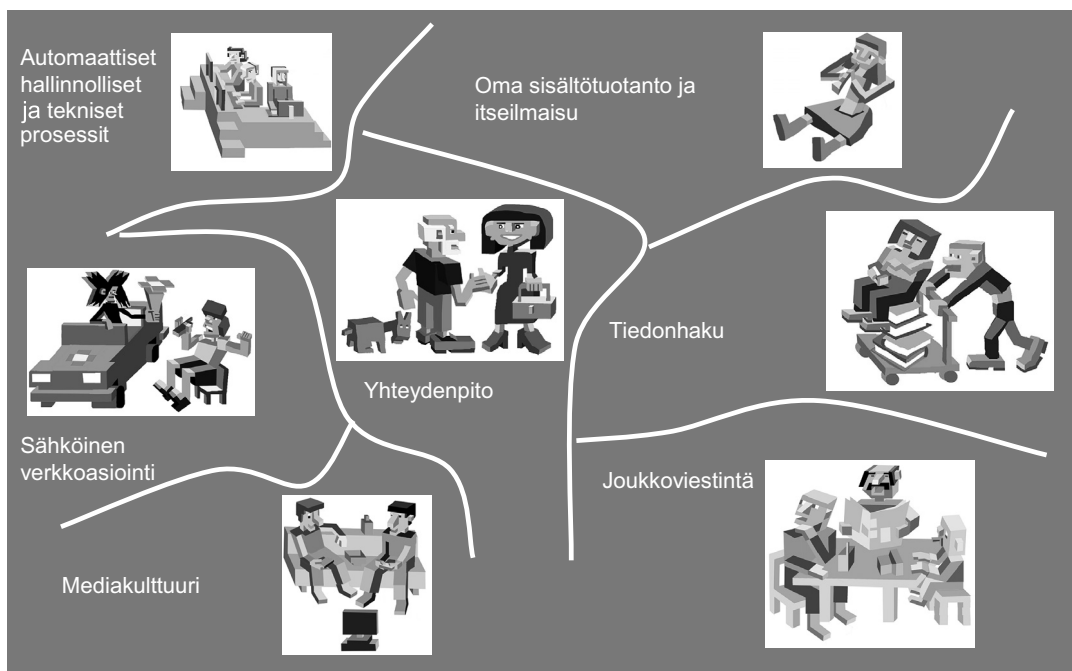
- kokonaisprosessin oppiminen ja näkeminen
- toisen työn arvostus.

Näiden periaatteiden avulla kasvetaan tietoyhteiskunnassa subjekteiksi, oman elämän hallitsijoiksi yhdessä muiden kanssa.

Perusviestintäleiri – se, missä ideat syntyvät ja missä ne testataan – on nuorisoleiri kesällä. Kesäleiri kestää 8 päivää muodostaen kiinteän yhteisön. Kesäleirien lisäksi on järjestetty leirejä kaupunginosissa, kouluissa, kehitysvammaisten ja aistivammaisten kanssa, väitöskirjan tekijöiden joukossa sekä päiväkodeissa. Leirikonseptia joudutaan aina räätälöimään käytävissä olevan ajan mukaan, mutta pääsääntöisesti mukana ovat aina lehti-, radio- ja videoryhmät sekä toivottavasti ravintolaryhmä ja inforyhmä. Malli taipuu moneen erilaiseen mutkaan ja arkipäiväistä samalla tv:t:tä.

Viestintäleirit näyttävät ensi silmäykseltä mediakasvatusleireiltä. Tämä on kuitenkin osittain harhaa, sillä media – joukkoviestintä – on vain toiminnan antama puite. Varsinaista joukkoviestinnän edustamaa mediakasvatusta viestintäleireillä on vähän, sillä leirillä vain hipaistaan esimerkiksi uutisen merkitystä, tekijänoikeuksia sekä yksityisyyden suojaa koskevia asioita. Pääpaino on yhdessä tekemisen avulla oppia käyttämään viestintä- ja tietotekniikkaa arjen eri toiminnoissa – sosiaalistua tieto- ja viestintätekniikan käyttöön. Leirien tavoitteena on ennemmin oppia ilmaisemaan omia ajatuksiaan ja tunteuksiaan eri viestintävälineiden avulla sekä jakamaan nämä toisten kanssa kuin toimittaa joukkojulkaisuja.

Yritän tarkastella tekniikan käyttöä ja oppimista mystifioimatta sitä enempää. Mielestäni tv:t on kuin kynä ja paperi. Kuten jo totesin, emmehän puhu kynän ja paperin oppimisesta vaan oppimisesta lukemaan, laskemaan, piirtämään, kirjoittamaan kirjeitä ja novelleja sekä vieläpä oppimisesta piirtämään taloja, kukkia, ilmaisemaan tunteita, laskemaan kauppalaikua, tekemään tilastoja... Samoin yritän puhua tiedon hankinnasta, yhteydenpidosta, asiointista, joukkoviestinnästä, omista tuotoksista kuvan tekstin ja äänen avulla, pelaamisesta, musiikin tekemisestä, erilaisten prosessien hallinnasta ja rakentamisesta ja siitä, kuinka käytämme näissä töissä tv:t:tä avuksi.

Kuva 1: Mediakasvatuksen alueet käyttäjän näkökulmasta

Yhteydenpidolla tarkoitan tavallista ihmisten välistä kommunikointia. Yhteydenpito on yhteisöä koossapitävä voima, se vahvistaa sosiaalista pääomaa ja luottamusta. Sosiaaliset suhteet ovat ihmisen biologinen ja kulttuurinen universaali tarve (Jeja-Pekka Roos, Tieteiden päivät, 2003). Tyypillistä yhteydenpidolle on, että viestin lähettäjiä on yleensä yksi (takana voi olla kyllä ryhmänkin mielipide) ja vastaanottajia joko yksi tai useampia, mutta kuitenkin tuttuja, tiettyjä henkilöitä. Yhteydenpidon viestintä ei ole julkista, sitä koskee enemmänkin perustuslain tasoinen salaisuus. Yhteydenpidon viestit ovat ainutkertaisia, usein häviäviä. Viestintä ja yhteydenpito edellyttävät eri osapuolilta yhteensopivia viestintävalmiuksia, liittymää, osaamista ja motivaatioita. Yhteydenpitoviestinnän taitoihin kuuluukin valita oikea väline, osata muotoilla sanomansa, osata tulkita saamansa sanoma, sosiaaliset taidot, tieto yksityisyydestä, puhelinsalaisuudesta jne. Viestintä ja yhteydenpito ovat osa sosiologian ja psykologian opetusta.

Viestintäleireilläkin yhteydenpito voidaan jakaa kolmeen alaryhmään:

1) Toiminnan vaatima yhteydenpito. Leirillä tämä näkyy infopisteen toiminnassa, tilauksissa kauppaan, esimerkiksi kutsuista syömään ryhmätekstiviestien avulla, push to talk – puhelinten (aiemmin La-puhelimien) käyttö erityisesti leiriä rakennettaessa. Leirin oma puhelinverkko on edesauttanut keskinäisviestintää eri toiminnoissa. Ensi kesänä on tarkoitus toteuttaa leirin sisäinen puhelinviestintä IP-puhelujen avulla. Leirien valmistelu vaatii erittäin paljon toiminnan organisoinnin vaatimaa viestintää. Toiminnan tehostamiseksi on kokeiltu myös erilaisia keskustelupalstoja ja muun muassa wikki-ohjelmaa, zigzag-ohjelmaa, reissuvihkoa, chattipalstaa.

2) Liittymisen vaatima yhteydenpito. Leirillä tämä näkyy ehkä eniten soittoina kotiin ja ystäville, sähköposteinä jne. Soittaa voi illalla teltasta, sillä teltoihin on vedetty omat puhelimet leirin sisäisen vaihteen avulla. Teltoissa voi myös kuunnella iltasatua omasta radioista. Iltasatu onkin osa yhteydenpitoa leirillä. Tekstiviestit myös kulkevat edestakaisin. Liittymisen vaatimaa viestintää on myös kehitelty erilaisilla kuvakoosteilla leireiltä jne. Jos kuvakoosteet ovat yksityiseltä henkilöltä yksityisille henkilöille, ne kuuluvat tähän ryhmään. Kun ne ovat julkisia leirin omalla nettisivulla, ne kuuluvat vertaisviestinnän piiriin. Leiriläiset ovat asentaneet suosikki-oleilupaikkansa lähelle webkameran, jotta kotona olevat ystävät pääsevät sen kautta osittain mukaan leirin tunnelmaan.

3) Yhdessä asioiden ymmärtäminen, ääneen ajattelu, pohtiminen. Ääneen ajattelua tapahtuu ehkä eniten suunniteltaessa päivän töitä. Ääneen ajattelua tehostamaan on otettu myös luovat ongelmaratkaisumenetelmät. Jo vuosien ajan on haaveena ollut tehdä ongelmaratkaisumenetelmistä tietokoneelle omat sovellukset, nyt on ensimmäiset versioit tehty, ensi kesänä niitä käytetään! Puhelin on tietysti ensisijainen liittymä ääneen ajattelussa.

Toimenpidesuositus: Kouluissa tulisi kiinnittää huomattavasti nykyistä enemmän huomiota yhteydenpidon vaatimaan osaamiseen. Yhteydenpito on verkostoyhteiskunnassa entistä tärkeämpi osaamisen alue. Koulujen omat sisäiset puhelinverkot helpottaisivat yhteydenpitoa kotiin. Reissuvihko on tietysti hyvä tässä tapauksessa, mutta sitä tulee käyttää myös positiivisten asioiden esittämiseen. Koulujen omat chattipalstat ovat myös merkittäviä yhteydenpidon areenoita. Erityisen tärkeää yhteydenpidosta huolehtiminen on luokkatomassa koulussa, koska luokka ei luo luonnollista yhteydenpidon areenaa.

Oman sisällön tuottaminen on osa **itseilmaisua**. Itseilmaisuus on ihmisen idea (Ahlman, 1982). Tvt:n käyttö itseilmaisussa, omien ajatusten, tunteiden, tietojen esittämisessä ja jakamisessa on tv:n mukanaan tuoma hieno mahdollisuus. Tämä mahdollisuus ei vain avaudu kaikille, koska taidot puuttuvat ja ohjelmatkin ovat yhteensopimattomia ja standardit moninaisia. Weblogit ovat osoittaneet osaltaan itseilmaisun tarpeen olemassaolon. Itseilmaisun alueella opittavaa ja opetettavaa on paljon, tekniikan käytöstä ja sisältöjen muodosta itse sanomaan. Itseilmaisuus on äidinkielen, kuvaamataidon ja musiikin aluetta.

Viestintäleirit ovat yksi tapa itseilmaisun oppimiseksi, tosin vain alkulopaus. Leirin tuotokset niin lehdessä, videossa, radiossa kuin ruoassakin ovat itseilmaisua parhaimmillaan.

Toimenpidesuositus: Tieto- ja viestintätekniikan käyttö tulee olla osa jokapäiväistä koulutyötä esimerkiksi kokeiden vastauksissa ja esitelmissä. Mikä estää esittämästä koevastaukset lehden muodossa ja historian opit videoina?

Joukkoviestinnän ymmärtäminen, mediakritiikki, toimittajan työ, tiedotus ja markkinointi ovat varsinaista mediakasvatuksen aluetta. Vaikka mediakasvatusta ei juurikaan ole ollut vanhojen medioiden aikana, sen asema ja tietoisuus sen tarpeesta ovat nousseet keskustelun ja toimenpiteiden kohteeksi nyt, kun uusien viestintätapojen mukaantulo vaikuttaa myös mediakasvatuksen sisältöön.

Viestintäleirillä luulisi joukkoviestinnän olevan avainasemassa. Mutta niin ei ole joukkoviestinnän perinteisessä merkityksessä, sillä perinteinen joukkoviestintä on ammattimaisesti toimitettua toisten antamien aiheiden mukaan. Toimittajan tulee olla puolueeton tarkkailija ja hän on tiedon tuottamisen väline. Viestintäleirillä joukkoviestinnän välineet on alistettu itseilmaisun välineiksi. Tuotteiden muoto on joukkoviestinnän muoto, mutta sisällön tuottamisen etiikka on erilainen. Ehkä tässä toteutuu konstruktivistinen lähestymistapa: tuotetaan tietoa ja mielipiteitä kunkin omasta ajatusmaailmasta lähtien.

Perinteinen joukkoviestintä voidaan jakaa kolmeen osaan:

1. Journalismi (puolueeton tarkkailija).
2. Tiedotus (tavoitteellista työnantajan näkökulmasta)
3. Markkinointi ja mainonta

Leirin toiminnassa on mukana tiedotus silloin, kun lähetetään leiriä koskeva leirikirje Tietotuutin nimisenä, kun laitetaan Internetin ilmoitustaululle viestejä leiristä tai kuvia leirielämästä vanhemmille nähtäväksi.

Viestintäleiriä on markkinoitu hyvin vähän, mutta 1990-luvun puolivälissä järjestettäessä useita leirejä kesän aikana tehtiin myös markkinointikirjeitä. Itse leirillä on markkinoitu omia tuotteita ja ravintoloita toisille leiriläisille. Radioon on tehty oma tunnus.

Leirin perustuksen muodostavien lehden, radion ja videon tekemisellä on perinteisestä journalismista poiketen itse asiassa opeteltu tuottamaan omia tuotoksia muille, jakamaan oma tietämys. Tällöin on kyse tietoyhteiskunnan avaintaidoista, sillä elleivät ihmiset opi tuottamaan omia sisältöjä, he jäävät vain yleisöksi suurille sisältötuottajille. Kun sisältötuotanto keskittyy yhä enemmän, on suorastaan kohtalon kysymys, kuinka opimme jakamaan kokemuksemme ja tietomme. Se on myös yhdessä toimimisen avaintekijä. Näin viestintäleiri on paneutunut tietoyhteiskunnan perustavaan valmiuteen jo paljon ennen kuin se on tunnustettu yleisesti. Viestintäleiri tulevaisuuden tekemisen paikkana lunastaa samalla itsensä.

Toimenpidesuositus: Jokaisella koululla voi olla oma mediapajansa, missä toimitetaan lehteä, videoita ja radio-ohjelmia. Mediapaja voisi toimia joko kurssimuotoisena vaihtuvien tekijöiden, tai kerhomaisesti. Mediapajaa voi toteuttaa joko itseilmaisun välineenä, eri oppiaineiden apuna tai joukkoviestinnän keinoin. Viimemainitussa tuotoksia voitaisiin julkaista yhteisillä mediasivuilla, jonne kukin paja toimittasi vuoroviikoin muun muassa liveinä radio-ohjelmaa. Unelmani on toteutus kymppiluokasta, jossa syyslukukauden ajan tehtäisiin päivittäin ilmestyviä lehtiä, videoita, radio-ohjelmia ja kevätlukukaudella tehtäisiin pitkäjänteisemmin toimivia omia tuotoksia tutkivan opinnäytetyön tapaan.

Tiedon käytöstä ja hallinnasta on tullut yhä tärkeämpää ja samalla vaikeampaa. Perinteisten tietolähteiden rinnalle on syntynyt tiedon aarreaitta, Internet. Tiedonhakua ja hallintaa opetetaan jo erillisenä aiheena yliopistoissa ja korkeakouluissa. Tiedon lajien ymmärtäminen on osa tiedon hallinnan osaamista. Informaattorit ja kirjastonhoitajat ovat alan ammattilaisia. Samoin on olemassa jo lukuisia nettisivuja, joilla opetetaan tiedonhakua. Tiedonhallinnan avulla selviämme myös tiedontulvasta paremmin. Tiedonhakua tulisi opettaa osana kutakin ainetta: historiaa, biologiaa, psykologiaa, filosofiaa jne.

Leireillä tiedonhaku on mukana lehtiartikkelien, video-ohjelmien, radion taustamateriaalin hankinnassa. Leireillä on ollut käytössä ruoanlaiton apuna ravinto-ohjelmat. Reseptejä etsitään päivittäin netistä. STT:n uutisia luetaan radiossa. Nyt netistä saa uutiset maksutta opiskeluyhteisöön, aiemmin niistä jouduttiin maksamaan melko paljon leirin budjettia ajatellen. Radio-ohjelmien musiikista on maksettu Teosto- ja Gramex- maksut. Satujen ja muun kirjallisuuden lukemista radiossa on vältetty Teosto-maksujen vuoksi. Kuvia ei myöskään ole imuroitu netistä eikä kopioitu muista julkaisuista.

Leirin kaikki toiminta vaatii tuekseen tietoa. Useimmiten sitä saadaan leirillä kysymällä tietävämmältä. Näin saadaan hiljainen tieto käyttöön. Leiriradiossa on ollut todella upeita ohjelmia, joissa leiriläiset ovat soittaneet tunnetuille asiantuntijoille ja kysyneet mieltä askaruttavista asioista. Leirillä tuotetuista aineistoista tuotetaan myös itse tietopankkeja.

Toimenpidesuositus: Opetustarkoituksiin tulisi saada tiedon käyttö maksuttomaksi vaikkapa OPM:n kertamaksun avulla. Kirjastojen ja koulun yhteistyötä tiedonhaun oppimisessa tulee edistää. Oppilaat voivat opetella tietopankkien tekoa arkistoimalla vaikkapa omat koetuloksensa ja kokeiden sisällöt, luomalla niistä metatietokantoja, rakentamalla luetteita omista kirjoista, levyistä, videoista ja peleistä jne.

Tietohallintajärjestelmät ja prosessien ohjaus ovat tärkeitä osia tietoyhteiskunnan toiminnassa. Järjestelmien rakentamisessa tarvitaan muun muassa ohjelmoinnin osaamista. Eri ohjelmointikielten ymmärtäminen ja soveltaminen auttaa ymmärtämään esimerkiksi automaation toimintaa ja robotiikkaa. Ohjelmointitaitojen lisääminen on osa matematiikan opetusta. Sovelluksien käyttäminen helpottuu, jos ymmärtää eri järjestelmien takana olevat logiikat.

Ihan ensimmäiseksi eivät viestintäleiristä puhuttaessa tule mieleen hallinnan vaatimat tietotekniset palvelut. Kuitenkin jo alusta alkaen leirillä on ollut itse rakennetut hallintopalvelut käytössä muun muassa pisteiden laskussa, leirirahan pankkipalveluissa, jäsenrekisterissä, kirjanpidossa ja lokikirjan muodossa. Leiripuhelinluettelo on ollut hyvin vaativa tehtävä, onhan jokaiseen telttaan vedetty puhelin, jokaisessa työpisteessä on puhelin ja leiriläisten omat kännykät vielä lisäksi.

Leirillä on ollut digitaalinen kirjasto jo vuonna 1987. Tosin ensimmäisen kesän jälkeen kirjastoa ei enää koottu verkkoon. Sen sijaan joka kesä on yritetty saada leirin cd-levyistä kortisto, jota voisi hyödyntää radio-ohjelmissa. Leirin ruokavaraston varastokirjanpito oli 90-luvun puolivälissä monena kesänä tärkeä tehtävä. Leirilaitteille on luotu oma elektroninen valvontajärjestelmä.

Hallinnon vaatimat palvelut ovat ehkä eniten olleet vanhimpien leiriläisten mielenkiinnon kohteena. Pistelaskukoneen ja leiripankin käyttö sujuu jokaiselta leiriläiseltä pienen harjoittelun jälkeen ja antaa ensikosketuksen hallinnon vaatimien tietokantojen luomiseen.

Toimenpidesuositus: Tietohallinnon ja prosessien hallinnan logiikkaa on hyvä harjoitella koulussa jo ala-asteelta lähtien luomalla esimerkiksi kortisto-ohjelmien avulla luokan oppilaista rekistereitä. Kukin oppilas voi itse täyttää omat tietonsa.

Etäasiointi, etäosallistuminen ja kaikki mikä liittyy siihen, että voimme hoitaa asioitamme etäältä on uutta kansalaistaitoa. Asioiden hoito kuuluu jokaisen kansalaistaitoihin, oman elämän hallintaan. Asiointipalveluissa on kyse yhdeltä henkilöltä lähtevästä tilauksesta tai toimituksesta. Puheviestintä on vielä asiointipalveluissa ensisijainen välitysmuoto, 80 % suomalaisista sanoo asioivansa mieluiten puhelimitse (Nurmela, 2003).

Asiointipalveluista on mahdollista suorittaa sähköisesti eri osia. Alku voi olla vaikka kuinka vaatimaton, vaikkapa tekstiviestillä tilaaminen. Erityisen suuren haasteen muodostaa tietopalvelujen, asiointipalvelujen ja vuorovaikutteisten palvelujen yhdistäminen (Heinisuo, 2002). Asiointipalvelut voidaan jakaa kaupankäynnin palveluihin ja muihin asiointipalveluihin. Etäosallistuminen on myös osa demokratiaa ja vaatii onnistuakseen yhteiskunnan toimintojen tuntemisen. Vertaisviestintä on osa etäosallistumista. Koululla voisi olla omat intranettiin sijoitetut weblogit, joissa kukin oppilas voi tarpeensa mukaan kirjoittaa koulusta päiväkirjaa sekä itselleen että muille luettavaksi. Opettajat voivat tällöin saada sellaista tietoa koulunsa kehittämisen tueksi, jota ei saataisi ilman weblogeja ja oppilaat saavat mielipiteensä esille. Weblogin kirjoittaminen on paljon helpompaa kuin osallistuminen jo annettuun keskusteluun, sillä omaan päiväkirjaansa saa kirjoittaa omia ajatuksiaan. Täten ne ovat polku yleisemmällekin itseilmaisulle. Etäasiointi ja osallistuminen ovat yhteiskuntaopin aluetta.

Sähköiset kauppapalvelut ovat leirillä olleet käytössä jo ensimmäisestä leiristä, vuodesta 1987 alkaen. Silloin tilattiin maalaistalosta perunat Minitelin avulla. Nyttemmin kauppa- ja leipomotilaukset toimitetaan sähköisesti, faksilla tai sähköpostilla. Leirille on voinut ilmoitautua vain Internetin kautta jo usean vuoden ajan. Leireillä on käytetty erilaisia äänestyspalveluita, muun muassa puhepostin avulla. Itse asiassa asiointipalvelujen tehostaminen leirin lähtökohdista on ollut koko leirihistorian ajan tärkeä kohde. Sen on huomattu helpottavan arjen rutiinien hoitoa huomattavasti sekä mahdollistavan uusia tapoja toimia, kun esimerkiksi ei ole tarvinnut tilata ruoka-aineita jo päiviä aiemmin.

Toimenpidesuositus: Sähköiset asiointipalvelut voi tehdä koulussa monella tavalla tutuksi sekä koulun virallisen hallinnon alueella että osana opetustyötä osittaisena etäopiskeluna. Oppilaskunnan pitämän kioskin avulla voidaan opetella tarjoamaan tuotteita netissä, suorittamaan pankkiasiat, tekemään tilaukset jne. Koulun omille sivuille tulisi perusta omat weblog-mahdollisuus.

Mediakulttuurin alueeseen kuuluvat musiikin, elokuvien, pelien, opetusohjelmien, taiteen tuottaminen ja välittäminen tv:n avulla. Musiikin, elokuvien ja pelien välittäminen nk. peer to peer -verkoissa on kasvava harrastus. Jokaisen tulisikin tietää välittämistä koskeva lainsäädäntö ja tekijänoikeus. Yhteiskuntaopissa nämä tulee opettaa. Pelit tv -tekniikalla toteutettuna ovat aika uusi harrastusalue. Pelien alueella peliteoriat, pelianalyysit, pelin arvot ja itse pelaaminen ovat asioita, jotka nyt opitaan koulun ulkopuolella. Eri aineita yhdistämällä, tekemällä vaikkapa energiankäyttöpeli, voidaan oppia myös pelien maailmaa.

Leirillä kaupallisten viihdepalvelujen (tv, pelit) käyttö on vähäistä. Selityksenä tälle on yhtäältä se, että itse tehty toiminta on mielenkiintoista ja toisaalta se, että viihdepalvelujen käyttö (pelaaminen, chattailu ja tv:n katselu) maksaa lecuja (leirin omaa rahaa). Leirillä itse tehdyt viihdeohjelmat katson kuuluvan itseilmaisun piiriin.

Toimenpidesuositus: Pelien maailmaan haltuunotto on elintärkeä kysymys. On pikaisesti pohdittava, onko se ikioma aiheensa, integroitu aineeseen kuin aineeseen muun muassa opetuspelien avulla, oman pelipajan asia vai kaikkea tätä?

Miten viestintäleirimäistä toimintaa toteutetaan?

Viestintäleirimallin mukaiseen oppimiseen ja yhteistyöprosessiin kohdistuva paradigma voidaan jäljittää konstruktivismiin. Paradigma leirillä ei ole ollut tietoinen valinta, vaan intuitioon perustuva toimintatapa. Konstruktivismi oppisuuntana ei ole uusi, vaan nousee kulttuurimme ajattelun historiaan kuuluvista oppimisen perusolettamuksista. Olennaista konstruktivismissa on näkemys, että niin oppiminen kuin opetuskin ovat ihmisen toimintaprosesseja, saman prosessikokonaisuuden vaiheita. Lähtökohtana on oppijan oma motivaatio ja aktiivisuus. Oppija on innostunut tekemisestään, hänen motivaationsa on korkea.

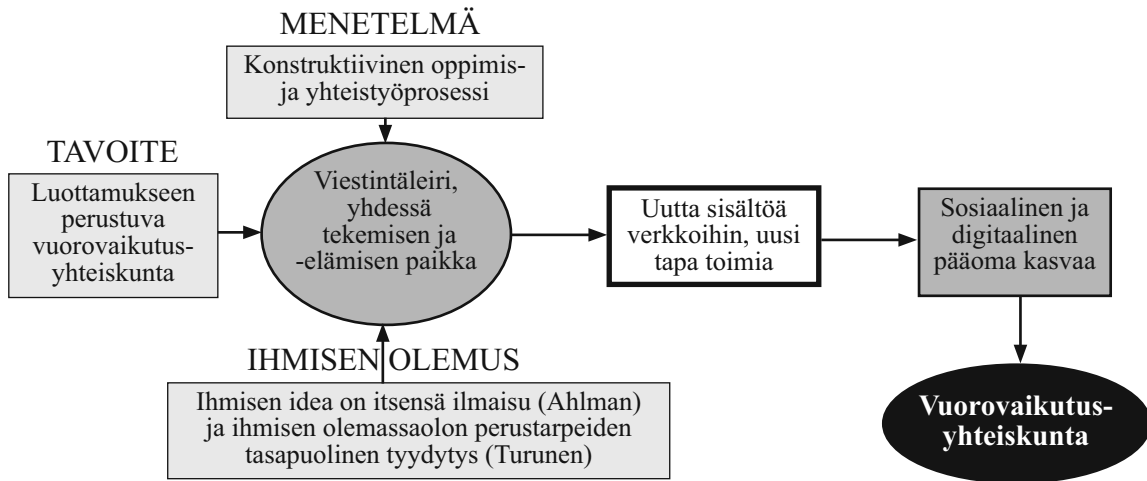
Aktiivisen toiminnan on lähdeittävä omasta mielenkiinnosta tekemistä kohtaan. Samalla kun tehdään, opitaan. Olennaista on yhdistää oma entinen osaaminen ja ymmärrys niihin havaintoihin, joita syntyy leiristä, olipa sitten kyse tunteista, tiedoista tai taidoista (Jäntti, Suonperä, 1999).

Viestintäleirillä ei ole kyse vain oppimisesta vaan koko yhteistoiminnan prosessista, jossa jokainen on toisensa opettaja – kreikkalaisen *paideia* käsityksen tavoin. Nykyään mikä tahansa työ vaatii tekijältään ymmärtämistä sekä omien odotustensa ja käsitysten tiedostamista. Tähän on leirillä pyritty, ja samalla on häivytetty hierarkkinen opettaja/oppilas käsite.

Tähän toimintatapaan on syynä ollut yksinkertaisesti se, että leirien alkuaikoina olimme kaikki oppilaita tietoyhteiskunnan uusien tapojen ja välineiden edessä ja silloin omaksuttu toimintatapa on jatkunut. Tulevaisuuden tutkimuksen näkökulma, tulevaisuuden tekeminen, mahdollisti intuitiivisesti toimia 15 vuotta konstruktivismin tavoin.

Yhdessä tekemisen ja vuorovaikutuksen avulla sosiaalinen pääoma eli yhteiset tavoitteet, normit, arvot ja luottamus, kasvavat ja kehittyvät. Omien tuotosten mukana kertyy yhteinen digitaalinen pääoma (tietoverkkoihin tallennetut lehdet, videot, kuvat, radio-ohjelmat, jäsenrekisterit, keskustelupalstat, matkakertomukset jne.) ja mahdollistaa näin vuorovaikutuksen myötä yhteisen ymmärryksen kumuloitumisen.

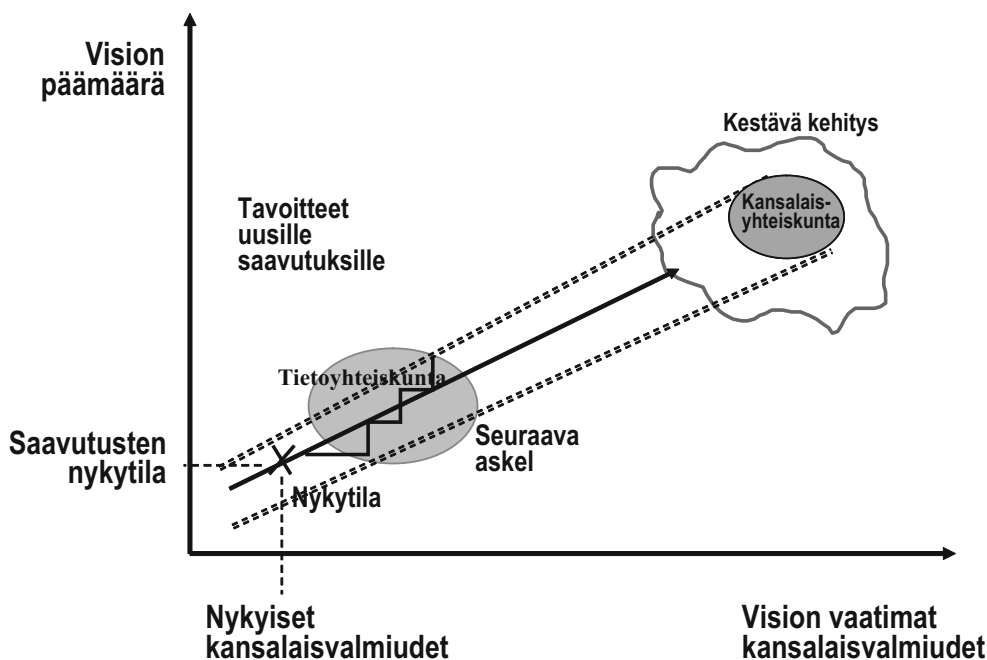
Näen ja koen viestintäleirimallisen toiminnan askeleina kohti tulevaisuutta, jossa jokaisella on oikeus ilmaista itseään myös viestintävälineiden avulla, ja jossa paikallinen yhteisö kasvaa kansainväliseksi toimijaksi yhteisen kestäväen maailman hyväksi.

Kuva 2: Viestintäleiri matkalla kohti vuorovaikutusyhteiskuntaa

Mitä asioiden edistämiseksi tulisi valtakunnassa tehdä?

Viestintäleirimallinen toiminta muuttaa tapoja ja tottumuksia ja edellyttää muutoksia sekä rakenteissa että yksilöiden tavassa toimia. Tehtävä on haasteellinen, mutta se voidaan toteuttaa askel askeleelta kasvattamalla kansalaisten valmiuksia toimia uudella tavalla. Avainasemassa ovat tekniikan tuottajat, joiden tulisi luoda yksinkertaisempia ja helppokäyttöisempiä palveluja, oppilaitokset joiden tulisi kouluttaa tv- ja palvelujen käytön resurssihenkilöitä, jotka osaavat ohjata sekä uutta tapaa toimia että tekniikan yksityiskohtia. Tärkeitä tekijöitä ovat myös koulut ja kansalaisjärjestöt ja muut instituutiot, joiden tulisi luoda areenoita, missä jokaisella on mahdollisuus osallistua oppimiseen. Aloiteentekijöinä voivat olla opettajat, oppilaitokset, yritykset, kansalaisjärjestöt, tutkijat ja yksittäiset henkilöt. Viestintäleiri on ensimmäinen askel kohti kansalaisten viestintävalmiuksia kestävän kehityksen kansalaisyhteiskunnassa oheisen kuvan mukaan (Viherä 1999).

Kuva 3: Mediakasvatuksen portaita kohti elinvoimaista kansalaisyhteiskuntaa

Lopuksi

Olen edellä kyennyt vain hipaisemaan tv:n sovellusten oppimisen eri alueita. Kukin alue vaatisi ainakin yhden artikkelin verran syvennystä ja kaikki yhteensä kirjan verran. Tavoitteeni on kirjoittaa tämä kirja. Toteuttaakseni viestintäleirimäistä tapaa kirjan kirjoittamisessa suunnittelen tekeväni sen Viestintäkasvatuksen seuran sivuilla (www.viekas.fi) yhdessä lukijoiden kanssa. Rungon muodostaisi tämä puheenvuoro ja siihen saisi jokainen lisäillä omia esimerkkejään ja kommenttejaan. Pitäisin kuitenkin itselläni oikeuden katsoa, mitä otan mukaan lopulliseen kirjaan ja mitä en, sekä editoida lisätyt tekstit. Mutta mainitsisin tietysti lopullisessa kirjassa kaikkien mukana olleiden nimet. Kirjan julkaisisin sitten lopulta omakustanteena Kirja kerrallaan – painossa, ellei muuta mahdollisuutta ilmaannu.

Kirjallisuus:

Ahlman, Erik (1982): *Ihmisen probleemi*, Gummerus, Jyväskylä

Heinisuo, Rami (2002): ”Digitaalinen tietohuolto sähköisen asioinnin voimanlähteenä” kirjassa Kekki, Kirsti, Salminen, Oili (toim.): *Digimaan kartta – puheenvuoroja digitaaliseen tietohuoltoon*, Opetusministeriö

Härkönen, Ritva-Sini, Viherä Marja-Liisa (1987): *Kohti kommunikointiyhteiskuntaa*, Futura 3/1987

Jäntti Lauri & Matti Suonperä (1999): *Oppivan organisaation salaisuus – Taso Oy:n tie menestykseen*, Educons Oy, Gummerus, Jyväskylä

Nurmela, J., Ylitalo, M (2003): *Tietoyhteiskunnan kehkeytyminen*, Tilastokeskus, Helsinki

Pulkkinen, Lea (2002), esipuhe artikkeliin: ”Mitä hyötyä viestintäteknikasta on perheelle?” kirjassa Mäkinen, Salminen, Viherä (toim.) *Tietoyhteiskuntaa ymmärtämässä*, Sonera

Viherä, Marja-Liisa (2003): ”Viestintäleiri tulevaisuuden kokeilukenttänä” kirjassa Vaapaavuori, vBruun (toim.): *Miten tutkimme tulevaisuutta? Tulevaisuuden tutkimuksen seura*

Viherä, Marja-Liisa (1999): *Ihminen tietoyhteiskunnassa – kansalaisen viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana*, Turun Kauppar korkeakoulu

Mediakasvatuksen kaipuu

– ajatuksia alan tutkimuksen kehittämistarpeista

Sirkku Kotilainen
Juha Suoranta

Suomessa mediakasvatuksesta on tehty tutkimusta ja keskusteltu eri nimillä ja tavoilla jo useita vuosikymmeniä. 1990-luvulla on nähty uudelleen tärkeäksi ryhtyä kehittämään mediakasvatuksen tutkimusta ja käytäntöjä systemaattisesti. Kehitystyö on kuitenkin edistynyt hitaasti, vaikka (tieto)yhteiskunnan kehitys olisi edellyttänyt ripeämpää toimintaa monilla mediakasvatuksen sektoreilla. Mediakasvatusta ovat tähän asti vieneet eteenpäin lähinnä aktiiviset yksilöt ja alasta kiinnostuneiden pieni joukko. Tämäkin ryhmä on ollut hajallaan monella tieteenalalla ja monissa käytännön toimissa. Tärkeää olisikin saada kootuksi voimia, jotta voitaisiin edistää mediakasvatuksen teoriaa, tutkimusta ja käytäntöjä sekä näiden keskinäistä vuoropuhelua. Mediakasvatuksesta merkityksestä ja määrityksistä on olemassa monia käsityksiä. Näkemysten kirjo ja alan monimuotoisuus ovat seikkoja, jotka kannattaa nähdä niin tutkimuksen kuin käytännön toiminnan rikkaudeksi.

Tieteenala vai monitieteinen tutkimusalue?

Mediakasvatuksen tutkimuskysymykset sijoittuvat monelle eri tieteenalalle. Kaikissa niissä on kuitenkin yhtenä elementtinä media eli viestimet eri muodoissaan tai median kyllästävä kulttuuri (vrt. esim. Kotilainen 2001). Merkittävä yhdistävä elementti on myös yksilön tai yhteisön suhde mediaan ja mediakulttuurin ilmiöihin, varsinkin kasvuun ja kehitykseen sekä yhteiskunnalliseen ja poliittiseen vaikuttamiseen. Myös yhteiskunnalliset ja median rakenteet on nähty osaksi mediakasvatuksen tutkimuskenttää. Mediakasvatuksen perustieteiksi voidaan ajatella viestintä- ja kasvatustieteitä.

Mediatutkimus

Mediatutkimuksessa mediakasvatus sijoittuu varsinkin yleisötutkimuksen piiriin. Yhtä kauan kuin on ollut viestimiä, ovat median ja kasvun tai kehityksen näkökulmat olleet kiinnostuksen kohteina. Yleisötutkimukseen kiinnittyy myös problematiikka mediasta ja aktiivisesta tulkitsijasta tutkimusten ja selvitysten tavoitteiden asetteluissa. Näistä lähtökohdista kehitellään muun muassa erilaisia mediataitoja: esimerkiksi mediakielitaitoa, medialukutaitoa tai mediatajua – yhä useammin etuliitteellä digitaalinen (esim. Sihvonen 2004; Suoninen 2004). Määrittelyn kohteina ovat olleet myös aktiivinen kansalaistoimijuus tietoverkoissa ja digidemokratiassa. Mediakasvatuksen kannalta keskeistä on ollut pohdinta siitä, miten tällaiseksi toimijaksi kehittymistä voitaisiin tukea (esim. Sirkkunen & Kotilainen 2004).

Mutta ovatko nämä mediakasvatuksen tutkimusta, jos pohdinnoista puuttuu pedagogisten kysymysten käsittely? Onko kyseessä enemmän sisällön eli median, yksilön ja yhteisön kuin mediakasvatuksen tutkimus? Toisaalta mediakasvatuksessa on pyritty laventamaan pedagogiikan käsitettä myös muihin kuin muodollisen koulutuksen piirissä tapahtuvan oppimisen käytäntöihin. Toisaalta voidaan kysyä, riittääkö mediakasvatuksen tutkimuksessa se, että

tuodaan esiin pedagoginen näkökulma, jos viestinnän teoriat ja niissä tapahtuneet käsitysten muutokset jätetään huomiotta? Mediakasvatusta ja sen tutkimusta ei kuitenkaan voi olla ilman mediaa ja alan perusymmärrystä. Sama koskee tietenkin kasvatusta (vrt. Tella & Kynäslahti 2005, 84).

Kasvatustieteet

Kasvatustieteissä mediakasvatuksen tutkimusta tehdään ensinnäkin lasten kasvun tukemisen kysymyksistä. Niihin liittyy erilaisia varhais- ja koulukasvatuksen didaktisia teemoja. Toiseksi on suuntauduttu erilaisten informaatio- ja kommunikaatioteknologisten oppimisympäristöjen ja oppimateriaalien tutkimukseen ja kehittämiseen. Kolmanneksi on tutkittu media-kulttuurin ja koulun välisiä suhteita (esim. Kotilainen 2001; Sintonen 2001; Suoranta 2004; Ruokamo 2004). Myös kriittisen pedagogiikan tutkimuksen piirissä mediakasvatuksella on oma vakiintunut asemansa (Giroux & McLaren 2001). Kriittinen pedagogiikka on toiminut myös siltana, joka on vienyt mediakasvatuksen kysymyksiä lähelle yleistä yhteiskunta- ja aikalaiskriittistä (esim. mainonnan ja kulutuksen) tutkimusta.

Mediakasvatusta on vaikea pitää vain media- tai kasvatustieteellisenä tutkimuksena, sillä tutkimusta tehdään myös sellaisissa perustieteissä kuin sosiologia, sosiaalipsykologia, psykologia, kirjallisuustiede ja kauppatieteet. Mediakasvatuksellista tutkimusta tehdään myös sellaisilla ilmiökeskeisillä tutkimusalueilla kuin lapsi- ja nuorisotutkimuksessa, kulttuurintutkimuksessa, elokuvatutkimuksessa, tieto- ja viestintäteknologian tutkimuksessa, taidekasvatuksen tutkimuksessa, informaatiotutkimuksessa ja kuluttajatutkimuksessa. Tarkkaa lokerointia alan sijoittumiseksi tietylle tieteenalalle on turha yrittää. Ensin on yhdistettävä mediakasvatuksesta kiinnostuneet ihmiset, tehtävä alan tutkimusta ja arvioitava sitä. Vasta sitten on mahdollista pohtia mediakasvatuksen tieteenalamääritelmää. Esitämmekin alan väljäksi työmääritelmäksi seuraavan:

Mediakasvatus on ”hybriditieteenala”, jolle mediakulttuurin ja -yhteiskunnan ilmiöt, muodot ja käytännöt tarjoavat jatkuvasti uusia monitieteisen ja ilmiökeskeisen tutkimuksen kohteita, joita voidaan lähestyä sekä empiirisesti ja käsitteellis-teoreettisesti että näitä tutkimusotteita yhdistäen.

Mediakasvatuksen heimot

Mediakasvatuksen tutkimuskysymykset jäsenyivät usean tieteenalan näkökulmasta ja ovat usein monitieteisiä. Tässä monitieteisyys tarkoittaa sitä, että tutkimuskohteet ja kiinnostukset nousevat joistakin käytännön ilmiöistä ja kysymyksistä, eivätkä tieteenalojen sisältä. Mediakasvatuksen tutkimuksen ”rajattomuudesta” seuraa myös tietty marginaalisuus suhteessa valtatieteisiin. Jos kotipesää ei löydy yhden tieteen alalta, mediakasvatuksen tutkimuksen yliopistollinen vakiinnuttaminen voi olla hankalaa. Tämä saattaa näkyä esimerkiksi virkojen, asiantuntemuksen ja opinnäytetöiden vähäisyytenä sekä erilaisina alan pätevyyksien ja tutkimusten arviointipulmina.

Mediakasvatuksen monitieteisen kentän voi hahmottaa erilaisiksi ”heimoiksi”. *Teknologisen* heimon jäsenet korostavat informaatio- ja kommunikaatioteknologioiden käyttöä ja merkitystä opetuksessa. Esimerkkejä tutkimus- ja kehitystoiminnasta ovat erilaiset informaatio- ja kommunikaatioteknologian koulusovellukset sekä verkkopedagoginen ja oppimisympäristötutkimus. Tutkimuksen tiedonintressi on lähinnä tekninen. *Suojelun* heimossa tavoit-

teena on ennen kaikkea lasten suojeleminen median huonoilta vaikutuksilta. Näkökulma on normatiivinen ja mediatarjontaa arvottava sekä ajoittain moralisoiva. Erityinen huoli on koskenut television väkivaltaista tarjontaa.

Kulttuurintutkimuksen heimolle mikään inhimillinen ei ole vierasta. Siinä tutkitaan niin pelien maailmaa kuin perinteisempiä todellisuuden representaatiota. Näkökulma on median analyysi- ja tulkintataidoissa ja tiedonintressi hermeneuttinen. *Kriittisen* heimon edustajat pohtivat median valtaa ja sitä miten media manipuloi ihmisiä. Näkökulma on vastarinnan strategioiden ja osallistuvien käytäntöjen tutkimuksessa sekä ihmisten oman tekemisen ja toiminnallisuuden tukemisessa niin kouluopetuksessa kuin muissa käytännöissä. Kriittisten tutkijoiden tiedonintressi on emansipatorinen.

Mediakasvatuksen markkinat ja tutkimuksen tarve

Mediateknologia on nähty mediakasvatuksen veturiksi (Oesch 2005, 54-59). Tätä on perusteltu teknologian suomilla uusilla mahdollisuuksilla, jotka tekevät medialukutaidosta kansalaisen perustaidon. Tämä näkemys toistuu lähes kaikissa viestintäteknologian käyttöönottoa ja taloudellista merkitystä koskevissa asiakirjoissa. Tämän näkemyksen vastinpari on sosiaalisen vastuun näkökulma. Siinä mediakasvatuksella halutaan tukea kansalaisten toimintakyvyn vahvistamista globalisoituvassa mediayhteiskunnassa (ks. esim. Sirkkunen & Kotilainen 2004; Suoranta 2003). Myös alan tutkijat sitoutuvat jompaan kumpaan näkökulmaan tai näiden väliseen tilaan. Yhteistä näille näkökulmille on tarve kehittää toimintatutkimuksellisia metodeja, joilla voidaan hahmottaa mediakasvatukseen soveltuvia toimintatapoja yksilöiden, yhteisöjen ja median parissa (esim. Oesch 2005; Sirkkunen & Kotilainen 2004). Arvioivassa ja kehittävässä toimintatutkimuksessa voidaan yhdistää viestintäteknologioiden käyttö ja pedagoginen toiminta.

Mediakasvatuksen markkinat laajenevat teknologian kehityksen, median sisällöllisen ja taloudellisen yhdentymiskehityksen lisäksi myös poliittisten linjausten muodossa Euroopassa ja kotimaassa. Tätäkin kautta tutkimustarve koko ajan kasvaa. Yksi tutkimuksen kehittämisen ongelma näyttäisi olevan myös vähäinen yliopisto- ja tutkijayhteistyö. Yliopistoissakin kyse on samasta asiasta kuin kentällä kouluissa tai vaikkapa paikallis- ja keskushallinnossa: nykyisistä tiederajoista ja toimintatavoista pidetään varsin tiukasti kiinni eikä uusia avauksia haluta harkita kuin korkeintaan erillisinä projekteina. Vai olemmeko me tutkijat vain saamattomia rajojen rikkomisessa ja yhteistyön eteenpäin viemisessä? Erikseen on sitten media-alan yritysten kanssa toteutettava mahdollinen tutkimusyhteistyö, jossa on omat mahdollisuutensa ja rajoitteensa, myös paikallisesti.

Mediakasvatuksen tutkimuksen monitieteisen toteuttamisen käytännöllisiä esteitä ovat ajan puute opetustyön puristuksessa ja vähäinen tutkimusrahoitus. Suurin este on kuitenkin alakohtaisen tutkijakoulutuksen ja kollegiaalisen yhteistyön vähäisyys. Mediakasvatuksen tieteellisten asiantuntijoiden piiri on vielä pieni suhteessa asiantuntemusta edellyttäviin tehtäviin. Kollegiaalista yhteistyötä edistävät esimerkiksi yhteiset seminaarit ja julkaisut. Näihin olisi tarvetta etenkin muiden Pohjoismaiden kesken, joissa alan kehitys on ollut samansuuntaista kuin meillä. Mediakasvatuksen tutkimuskenttä näyttäisi täyttävän pääosan Suomen Akatemian kriteereistä toimivalle tutkimusohjelmalle (ks. Suomen Akatemian verkkosivut: <http://www.aka.fi>).

Mediakasvatuksen tutkimusta vauhdilla eteenpäin!

Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -projektin selvityksen perusteella suurin osa viestintä- ja mediakasvatuksen alan julkaisuista (1990–) on opas- ja selvitystyyppejä. Tieteellisiä tutkimusjulkaisuja on vähän. Nimikkeitä on otsikoiden perusteella suhteellisen monipuolisesti eri näkökulmista. Painoalueita ovat tekstiin ja kieleen, sanoma- ja aikauslehtiopetukseen sekä opetusmenetelmiin liittyvät kysymykset. Nimekkeissä korostuvat myös lapset, nuoret ja koulu. Niistä puuttuvat lähes kokonaan aikuisiin kohdistuvan ja muualla kuin koulussa tapahtuvan mediakasvatuksen kysymykset. Tutkimus- ja muista alan julkaisuista ei myöskään löydy vertailevia tekstejä mediakasvatuksesta ja mediataidoista Pohjoismaissa, Euroopassa tai muualla maailmassa (vrt. Varis 2005). Ja missä onkaan mediapedagogisen tutkimuksen metodologinen tutkimus ja kehitystyö? Tässä suhteessa lienee tehtävä yhteistyötä lähitieteiden kanssa.

Mediakasvatuksen juuria tulisi hahmottaa mediakasvatukseen kiinnittyvien yhteisten kytkösten ja kehityksen kautta viestintä- ja kasvatustieteissä. Ajankohtaisista monitieteisistä tutkimustarpeista ei tule pulaa yhteiskunnissa, joissa viestintäteknologia ja medioituminen etenevät vähintään nykyisellä vauhdilla. Päinvastoin, moni yksilön ja yhteisöjen kasvun ja median väliseen suhteeseen liittyvä peruskysymys kaipaasi tutkimusta juuri nyt eikä viiden tai kymmenen vuoden kuluttua. *Katsomme, että Suomen Akatemian, Opetusministeriön ja muiden tutkimusrahoittajien on käynnistettävä yhdessä laajapohjainen mediakasvatuksen tutkimusohjelma.*

Tällainen pohdiskelu johtaa väistämättä kysymään myös sitä, millaista jatkokoulutusta mediakasvatuksen tutkijoille pitäisi olla tarjolla? Alan tutkijakoulutuksen kehittämiseen on kuitenkin selkeä määrällinen tarve, koska mediakasvatuksen asiantuntijatehtävät eri organisaatioissa ovat lisääntyneet samalla, kun alan markkinat ovat kasvaneet. *Mielestämme on tarpeellista käynnistää välittömästi monitieteisen tutkijakoulun suunnittelu.*

Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -projektin puitteissa toteutetussa alan toimijoille suunnatussa kyselyssä käy ilmi alan tutkijoiden tarve keskinäisen yhteistyön ja tutkijoiden sekä mediakasvatuksen käytännön toteuttajien välisen yhteistyön lisäämiseen. Osa alan tutkijoista toivoo myös lisää verkostoitumista kansainvälisesti, mikä onkin edellytys alan tutkimuksen eteenpäin viemiseen. Varsinaisen tutkimusyksikön perustaminen lienee hankala sijoittaa yksittäiseen yliopistoon. Sen sijaan kannattaisi perustaa tutkimusverkosto esimerkiksi siten, että koordinaatio vaihtuisi kausittain verkostossa mukana olevien yksiköiden kesken. Yksiköiden olisi hyvä edustaa mahdollisimman laajapohjaisesti mediakasvatuksen kannalta tärkeitä tieteenoja. *Pidämme tärkeänä, että valtakunnallisen mediakasvatuksen tutkimusverkoston suunnitteluun ja toimenpiteisiin sen käynnistämiseksi ryhdytään pikimmiten.*

Keskeistä näiden toimenpide-ehdotusten eteenpäin viemisessä on valtion vahva tuki ja ymmärrys mediakasvatuksen tärkeydestä. Mediataidot tulisi hahmottaa tieto- ja viestintäyhteiskunnan kansalaisten perusoikeuksiksi, kuten on tehty esimerkiksi Isossa Britanniassa kiinnittämällä medialukutaito viestintälakiin. *Siksi näemme, että mediataidot tulee ottaa huomioon suomalaisessa viestintälaissa. Lisäksi katsomme, että Suomeen on perustettava Ruotsin ja Tanskan mallin mukainen mediakasvatuksen selvityskeskus (clearinghouse), jonka tehtävänä on käynnistää ja koordinoita mediakasvatuksen kansallisia toimenpideohjelmia.*

Kirjallisuus

- Giroux, Henry & McLaren, Peter (2001): *Kriittinen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Kotilainen, Sirkku (2001): *Mediakulttuurin haasteita opettajankoulutukselle*. Acta Universitatis Tamperensis 807.
- Oesch, Klaus (2005): ”Mediateknologia mediakasvatuksen ajurina”. Teoksessa Varis T. (toim.) *Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen*. OKKA-säätiön julkaisuja.
- Ruokamo, Heli (2004): ”Mistä mediataito syntyy?” PEILI (27).
- Sihvonen, Jukka (2004): *Mediatajun paluu (pistokkeen päässä)*. Helsinki: Like.
- Sintonen, Sara (2001): *Mediakasvatus ja sen musiikilliset mahdollisuudet*. Helsinki. Sibelius-Akatemia. Väitöskirja.
- Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.) (2004): *Toimijaksi tietoverkoissa. Raportti kansalaislähtöisen verkkoviestinnän mahdollisuuksista*. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja B44.
- Suoninen, Annikka (2004): *Mediakielitaidon jäljillä: lapset ja nuoret valikoivina media-käyttäjinä*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 81. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Suoranta, Juha (2003): *Kasvatus mediakulttuurissa: mitä kasvattajan tulee tietää*. Tampere: Vastapaino.
- Tella, Seppo & Kynäslähti, Heikki (2005): ”Mediakasvatuksen uustulkintaa ja ajankohtaista didaktista teoriaa – Pohdintaa mediakasvatuksen kahtalaisesta tiedepohjasta”. Teoksessa Varis T. (toim.) *Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen*. OKKA-säätiön julkaisuja.
- Varis, Tapio (2005): ”Medialukutaidon tila ja toteutus Euroopassa”. Teoksessa Varis T. (toim.) *Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen*. OKKA-säätiön julkaisuja.

4. Asiantuntijaseminaarin osallistujien näkemyksiä työryhmittäin

Kansallisen mediakasvatuksen kehittämisen ydinalueiden määrittelyyn osallistui myös projektin toukokuussa 2005 pidetyn kutsuseminaarin osallistujat. He laativat työryhmissä käytyjen keskustelujen pohjalta tiivistelmät, joissa kiteytyivät ryhmissä esiinnousseet toimenpiteideat ja kehittämistarpeet. Puheenjohtajat esittelivät työryhmänsä pohdinnat suullisesti paneelissa. Seminaarin jälkeen ryhmien puheenjohtajat laativat sihteerien avustuksella kirjalliset tiivistelmät keskustelusta kehittämisideoineen tätä raporttia varten.

Työryhmä 1. Mediakasvatuksen tutkimus

Puheenjohtaja Miika Lehtonen, Lapin yliopisto, Mediapedagogiikkakeskus
Sihteerit Sirkku Kotilainen, Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus, Nuorisotutkimusverkosto

Sol-Britt Arnolds-Granlund, Åbo Akademi
Mari Hankala, Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos
Minna Annukka Meriluoto, Tampereen ammattikorkeakoulu, Taide ja viestintä
Hanna Niinistö, Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus ja Helsingin yliopisto, Sokla
Kirsi Pohjola, Jyväskylän yliopisto, Agora Center
Heli Ruokamo, Lapin yliopisto, KTK, Mediapedagogiikkakeskus
Niina Uusitalo, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos
Tapio Varis, Tampereen yliopisto, Ammattikasvatuksen tutkimuskeskus

Työryhmässä keskityttiin alustuksiin ja yhteiskeskustelussa pohtimaan mediakasvatuksen teoreettista taustaa, tutkimusta sekä tutkimuksellisia kehittämistarpeita. Useista toimenpiteidoteuksista keskeisimmiksi nousivat alan tutkimuksen rakenteiden edistämiseen ja monitieteisen uuden alueen yhteisen kovan teoreettisen ytimen rakentamiseen liittyvät hankkeet. Keskeiseksi mediakasvatuksen määrittelyä kokoavaksi näkökulmaksi voitaisiin keskusteluista koostaa seuraava määritelmä:

Mediakasvatus ottaa kasvatuksen näkökulmasta kantaa viestimiin ja välittyneeseen, mediaoituneeseen viestintään osana ihmisen toimintaa, kehitystä, ympäristöä ja kulttuuria.

Tästä näkökulmasta media voidaan nähdä sekä välineinä (“Teaching, learning and studying with media”; media työvälineenä, ajattelun työvälineenä, symbolina/taideartefaktina) että oppimisen kohteena ja osana kulttuuria ja ympäristöä sinänsä (“Teaching, learning and studying about media”; kriittisen mediapedagogiikan näkökulma). Myös mediaan liittyvien taitojen tai mediakompetenssin saavuttaminen ja mediasisältöjen tuottaminen eri muodoissaan

osana kasvatuksellisia prosesseja voidaan katsoa kuuluvan yhtenä tärkeänä osana mediakasvatukseen. Erityisesti yksilön ja yhteisöjen kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen oppimisen tutkimus ja niiden oppimista tukevien eri tyyppisten medioituneiden viestintäympäristöjen hyödyntämisen edistäminen yhteiskunnan eri sektoreilla nähdään mediakasvatuksen tutkimuksen yhtenä keskeisenä ja kasvavana toiminta-alueena. Kasvatuksen, median ja informaatioteknologian sekä kulttuuri- ja viestintätieteiden sekä ihmisen kehitystä ja psyykkistä ja sosiaalista vuorovaikutusta tutkivien näkökulmien yhdistymisen tuloksena tulisi työryhmän mielestä löytää nykyistä tukevampi yhteinen mediakasvatuksellinen ja mediapedagogisia suuntauksia sisältävä näkökulma. Tätä näkökulmaa voidaan nimittää mediakasvatuksen tutkimuksen paradigmatoksi tai kovaksi ytimeksi, ja jonka kehittämistä varten alan tutkimus tarvitsee sekä kehittämistoimenpiteitä että konkreettista taloudellista tutkimusrahoitusta.

Työryhmä oli saanut etukäteen keskustelua herättämään Sirkku Kotilaisen ja Juha Suorannan artikkelin Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -projektin julkaisua varten. Työryhmässä Kotilainen listasi aluksi artikkelissa esitetyjä toimenpide-ehdotuksia, joista hän piti tärkeimpinä Akatemian suuntaan mediakasvatuksen monitieteistä tutkimusohjelmaesitystä, mediakasvatuksen tutkijoiden verkostoon johtavia toimenpiteitä ja tutkijakoulua, jossa myös yhteiskuntatieteilijöiden ja kulttuurintutkijoiden näkökulmat olisivat esillä. Heli Ruokamo pohti esityksessään medialuku- ja kirjoitustaitoa, mediataittoa ja mediakompetenssia sekä kysymystä siitä, mitä mediakasvatuksen opetus eri muodoissaan tuottaa. Ruokamo pohti myös mediakasvatuksen tutkijoiden osaamisen kehittämistä ja eri mediakasvatuksen liittämistä tutkimusverkostojen, kuten oppimisympäristöjen monitieteisen tutkijakoulun ja ciceroverkoston osaksi. Ruokamo piti yhteistyötä juuri verkostojen kesken tärkeänä yli tiedetaide ja tutkimusrajojen (transdisiplinaarisuus) sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Hänen mielestään tärkein toimenpide alan tutkimuksen kehittämiseksi olisi riittävät taloudelliset voimavarat toimivan tutkimusverkoston tai tutkijakoulun toteuttamiseksi sekä tieteellinen, korkeatasoinen tieteellinen aikakauslehti (journaali). Tapio Varis esitteli mediakasvatusta ja mediakasvatuksen käsitteitä eurooppalaisesta näkökulmasta, ja hän piti tärkeänä kansallista mediakasvatuksen keskusta, jossa tutkimus olisi yksi toiminnan alue. Puheenjohtajana toiminut Miika Lehtonen toi esiin oman esityksensä sisältöjä osana keskustelua tehdessään työjärjestysmuutoksen, jolla hän jätti oman esityksensä aikataulullisista syistä pitämättä.

Kaikki yllä esitetyt toimenpiteet saivat tukea yhteiskeskustelussa. Varsinkin väitöskirjaa tekevät tutkijat pitivät tärkeänä kansallista korkeatasoista vertaisarviointiin (*peer review*) perustuvaa Internetistä vapaasti saatavaa (*open access*) journaalia sekä tutkijakoulua omien hankkeidensa julkaisumahdollisuuksien edistämiseksi ja myös tunnettavuuden ja rahoitusrakenteen parantamiseksi. Erityisen kiireellisenä pidettiin riittävää rahoitusta mediakasvatustutkimuksen kokonaiskuvaa ja suhdetta muihin tutkimusaloihin ja tieteisiin kartoittavalle *policy study* -tyyppiselle tutkimukselle (vrt. esimerkkeinä Russell 1999/2001; Ojala, 1984; Tuunanen, 1982). Tutkimusohjelmaa pidettiin tärkeänä alan käsitteiden selkiyttämiseksi ja tiederajojen ylittämiseksi sekä hahmottamiseksi. Professoritasoiseen mediakasvatuksen valtakunnalliseen keskukseseen tai muuhun toimijaelimeen katsottiin myös olevan selkeä tarve.

Keskustelussa painotettiin, että mediakasvatuksen tyyppisiä, perinteiset tiede- ja tutkimusaluerajat rajat ylittäviä, uusia mahdollisia tutkimus- tai tieteenaloja ei välttämättä aina tunnusteta tai tunnusteta vielä traditionaalisten tieteiden ja tutkimusalueiden piirissä. Lisäksi katsottiin, että nykyisestä tutkimusalasta tulisi pyrkiä vähitellen tutkimuksellisen ytimen muodostamisen kautta edetä kohti laaja-alaista kasvatustieteellistä tieteenalaa, joka olisi enemmän kuin osiensa summa kasvatus-, media-, viestintä-, kulttuuri- ja teknisistä sekä ihmisen kehitystä ja psyykkistä ja sosiaalista vuorovaikutusta tutkivista tieteistä.

Ryhmässä käytyä keskustelua voidaan hyvin peilata Tellan ja Kynäslahden (2005) ajatuksilla, että mediakasvatus on viime vuosina selkeästi laajentunut sekä käsitteellisesti että sisällöllisesti laaja-alaisempaan suuntaan ja saanut varsin erilaisia painotuksia eri yliopistoissa ja jopa niiden erilaisissa koulutusohjelmissa. Tella toteaa Herkmania (1998) lainaten, että tämä lienee oikeassa todetessaan, että mediakasvatuksen eri osa-alueiden ei tarvitse olla antagonisissa, vastakkaisissa, suhteessa toisiinsa, vaan niiden tulee ja ne voivat monin tavoin täydentää toinen toistaan. Tällöin ei Herkmanin mukaan ole olennaisen tärkeää se, tähdentääkö osa mediakasvattajista mediateknologiaa, esimerkiksi uusien telemaattisten verkkometodien mahdollistamia uudenlaisia toiminta- tai opiskelu ympäristöjä ja -kokemuksia vai mediasisältöjen tarkastelua ja kriittisen mediataidon tarpeellisuutta. Päin vastoin on vain hyvä, jos mediaa tarkastellaan eri näkökulmista ja eri tieteen- ja tiedonalueista käsin.

Mediakasvatuksen tutkimuskysymykset sijoittuvat keskustelun ja ennakkomateriaalin (Kotilainen & Suoranta) perusteella koottuna perinteisesti monelle eri tieteen- ja tutkimusalalle. Kaikissa niissä on kuitenkin kokoavina elementteinä kasvatus ja media, eli viestinvälitteinen ihmistoiminta ja siinä käytettävät viestimet eri muodoissaan, tai vastaavasti kulttuurin ja yhteiskunnan tasolla median kyllästävä kulttuuri ja sen ilmiöt. Merkittävä yhdistävä elementti on myös yksilön tai yhteisön suhde mediaan ja mediakulttuurin ilmiöihin, varsinkin yksilön kasvuun, kehitykseen kasvatukseseen sekä yhteisölliseen, yhteiskunnalliseen ja poliittiseen vaikuttamiseen. Mediakasvatuksen näkökulmasta ihminen nähdään eri tavoin paitsi vastaanottajana, niin myös aktiivisina median käyttäjänä. Hänet nähdään opettajana, opiskelijana, muun sektorin mediakasvattajana tai kansalaisena joka parhaimmillaan opetuksessa, opiskelussa, työssä ja vapaa aikana valjastaa eri tyyppisen yhä useammin vuorovaikutteisen ja mobiliteetin mahdollistavan median palvelemaan omia kasvatuksellisia, koulutuksellisia, sosiaalisia, viihteellisiä ja muita tarpeitaan. Myös yhteiskunnalliset ja median rakenteet on nähty osaksi mediakasvatuksen tutkimuskenttää. Mediakasvatuksen perustaustatieteiksi voidaan ajatella viestintä- ja kasvatustieteitä, osin kehityspsykologiaa ja muita sosiaalista vuorovaikutusta ja kehityksellisiä suojaavia- ja riskitekijöitä tutkivia tieteitä sekä teknisiä tieteitä. Teknisten tieteiden ja tutkimusalojen piiristä nousevat keskeisiksi erityisesti tieto- ja viestintätekniikan tutkimuksen suuntaukset.

Mediakasvatuksen haasteena on muun muassa systeemisen tai systeemiteoreettisen näkemyksen mukaisen kuvan laatiminen mediasta ja median hyödyistä, haitoista, mahdollisuuksista ja uhista osana yhteiskunnan prosesseja, kuten koulutusta ja kansalaisen arkea, sekä näkemyksen tuottamista mahdollisista keinoista ymmärtää ja vaikuttaa näihin prosesseihin eri tyyppisen mediakasvatustoiminnan kautta. Erityisenä haasteena tulee olla mediakasvatuksen ja median hyötyjen, haittojen, mahdollisuuksien ja uhkien tarkastelu yksilö-, sosiaali- ja kulttuurilähtöisesti osana lapsen, nuoren ja aikuisen muuta elämää ja sen tarkastelua osin systeemisesti tästä laajasta lähtökohdasta käsin.

Haasteena nähtiin myös muun muassa tietoyhteiskuntakehitykseen kytkeytyvän digitaalisen median ja sen pohjana olevan tieto- ja viestintätekniikan eri muodot samoihin jakeluverkkoihin ja päätelaitteisiin yhdistävän konvergentin, vuorovaikutteisen ja mobiilin median ja siihen liittyvän medialuku- ja kirjoitustaidon tai mediakompetenssin alueisiin liittyvä tutkimus. Näissä kohdin korostuu tutkimuksellisten lähestymistapojen kehittäminen joissa perinteisen massamedioista tutun mediavälittyneen sisällön ulkoisesti passiivisen kuulemisen ja katsomisen käsitteestä siirrytään yhä enenevässä määrin mediavälittyneen aktiivisen toiminnan käsitteeseen, jossa mediasta tulee yhä enemmän toiminnan väline kohteen sijaan ja perinteisen medialukutaidon rinnalla korostuvat mediakirjoitustaidolliset ja kansalaisen mediataidolliset ulottuvuudet. Tulevaisuudessa korostunevatkin erityisesti mediaan liitty-

vät kansalaisen tietoyhteiskuntavalmiudet, kyky käyttää, hyödyntää ja ymmärtää mediaa eri muodoissaan osana omaan elämään liittyviä prosesseja ja viestintää. Erityisesti mediakasvatuksen moni- ja poikkitieteellinen sekä tiederajat ylittävä opetus-, opiskelu- ja oppimisympäristöjen tutkimus voidaan nähdä edustavan tätä aluetta tällä hetkellä.

Perusteellisimmin keskustelua käytiin mediakasvatuksen tutkimusjournalista, jota hahmoteltiin vertaisarviointiin *peer-review* -tyyppisenä verkkoon. Tärkeänä pidettiin seuraavia asioita:

- julkaisukielet olisivat suomi, ruotsi ja englanti
- julkaisu sisältäisi selkeän artikkelityyppi- ja osastojaon, ja lehteen otettaisiin sekä vertaisarviointiprosessin läpikäyneitä tutkimus- että myös vastaavantyyppisen arvioinnin läpikäyneitä käytännönläheisiä mediapedagogisia artikkeleita (julkaisun tavoite toimia sekä tutkimusta että käytännön mediakasvatusta yhdistävänä foorumina)
- julkaisuun olisivat tervetulleita oppimisympäristötutkimusten pohjalta tehtyjen artikkeleiden lisäksi myös muut mediakasvatuksen näkökulmat

Uutena toimenpide-esityksenä Mari Hankala toi esiin tarpeen lakimuutoksiin, jotka toisivat henkistä tukea varsinkin yliopistossa opettajankoulutuksessa mediakasvatuksen toteuttamiseen. Tämä ehdotus sai koko ryhmän tuen. Lakimuutostarpeita ryhmä esittää koululakeihin, viestintälakiin ja tekijänoikeuslakiin.

Työryhmä päätyi lopulta seuraaviin toimenpide-esityksiin:

1. Mediakasvatuksen tutkimuksen suhdetta muihin tutkimusalueisiin ja tieteisiin kartoitettava policy survey, joka sisältäisi meta-review -tyyppisen tarkastelun alan tutkimuksesta sen eri näkökulmista. Policy survey prosessin aikana valmisteltaisiin ja rakennettaisiin myös mediakasvatuksen tutkimusohjelmaesitys.
2. Mediakasvatuksen moni- ja poikkitieteellinen sekä tieteidenvälinen tutkimusohjelma jossa huomioidaan kansainvälinen ulottuvuus.
3. Mediakasvatuksen tutkijakoulu ja kotimaiseen tieteelliseen julkaisutoimintaan ja julkaisu- ja koordinaatiorahoitusta (tieteellinen peer review -open access verkkolehti)
4. Lakimuutoksia:
 - Mediakasvatus koululakiin opettajille lisäetuja antavaksi lisäpätevyudeksi ja myöhemmin mahdollisesti omaksi oppiaineekseen
 - Viestintälakiin lausuma jokaiselle kansalaiselle perusoikeudesta mediataitoihin
 - Tekijänoikeuslakiin muutos, joka tukee eri tyyppisten digitaalisten ja ei digitaalisten kaupallisten mediasisältöjen käytön ilman eri lupaa opetuksen yhteydessä ja mahdollistaa eri tyyppisen median käytön ja siihen perustuvan mediakasvatuksen toteuttamisen oppitunneilla laillisesti

Lähteet ja esimerkit:

- Herkman, J. (1998):. *Kasvattava ja kasvoton media*. Tiedotustutkimus 1, 1–3.
- Lehtonen, M. 2004. ”Mediakasvatuksen haasteet tänään. (Perinteinen media, vuorovaikutteinen media ja digitaalinen konvergenssi jälkitekollisessa media- ja viihdeyhteiskunnassa: Nykyinen ja tulevaisuuden media opetuksen, opiskelun ja oppimisen välineenä sekä kriittisenä kohteena)” Julkinen opetusnäyte 23.3.2004 mediakasvatuksen yliassistentin viran hakua varten. Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.
- Ojala, M. (Ed.). (1984): *Varhaiskasvatustutkimus Suomessa*. Vaasa: Lastensuojelun keskusliitto.
- Russell, T. L. (1999/2001): *The no significant difference phenomenon. A comparative research annotated bibliography on technology for distance education as reported in 355 research reports, summaries and papers*. Los Angeles, CA: The International Distance Education Certification Center, IDECC.
- Tella, S. & Kynäslähti, H. 2005. ”Mediakasvatuksen uustulkintaa ja ajankohtaista didaktista teoriaa – Pohdintaa mediakasvatuksen kahtalaisesta tiedepohjasta”. Teoksessa Varis, T. (toim.) *Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen*. Opetus-, kasvat- ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiön julkaisuja. Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, 83–91.
- Tella, S., & Mononen-Aaltonen, M. (1998): *Developing Dialogic Communication Culture in Media Education: Integrating Dialogism and Technology* [Elektroninen aineisto]. Helsinki: University of Helsinki Department of Teacher Education, Media Education Centre.
- Tuunanen, K. (1982): *Erityispedagoginen tutkimus Suomessa*. Joensuu: Lastensuojelun keskusliitto (Pohjois-Karjalan kirjapaino).

Työryhmä 2. Mediakasvattajien koulutus

Puheenjohtaja: Jukka Orava, Taideteollinen korkeakoulu
Sihteeri: Satu Seppä, Tampereen yliopisto

Tomi Alakoski, Taloudellinen tiedotustoimisto
Annika Raveala, Helsingin yliopisto
Esa Vuorenmaa, Seinäjoen koulutuskeskus
Jani Nieminen, Espoon kaupunginkirjasto
Juha Sopanen, Diakonia-ammattikorkeakoulu
Aino Hannula, Lapin yliopisto
Saara Takanen, Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus
Anne Seppänen, Helsingin kaupungin opetusvirasto
Ilkka Kuukka, Jyväskylän yliopisto

Mediakasvattajien koulutus –työryhmän keskustelussa pohdittiin mediakasvatuksen näkemistä erikseen tekniikkaan liittyvänä ilmiönä ja erikseen sisältöihin liittyvänä ilmiönä. Tästä aiheutuu ongelmia, esimerkiksi opettajat itse toivovat enemmän mediatuottamiseen liittyvää koulutusta (animaatiopajoja, radio-ohjelmien tekoa jne.). Analyysiä ei saa pitää irrallaan tekemisestä. Koulutuksiin pitäisi saada mukaan muitakin kuin äidinkielen ja kuvataiteen opettajia.

Mediakasvatuksessa pitäisi muuttaa ajattelua siten, että lähtökohtana ei pidetä opetusta mediaan liittyvään ammattiin vaan kasvatusta aktiiviseen osallisuuteen ja kansalaisuuteen. Kaikkea ei voi kaataa yksittäisen opettajan niskaan, vaan koulun täytyy avautua yhteistyöhön eri osapuolten kanssa. Mediakasvatusta myös kotien suuntaan kaivataan.

Tarvitaan muutosta koulukulttuurissa. Esimerkiksi oppilaskuntatoiminta olisi elvytettävä ja mediakasvatus saatava osaksi koulun toimintakulttuuria. Laajempaa julkista keskustelua aiheesta tarvitaan.

Yksittäisissä kouluissa paljon on kiinni rehtorin asenteesta. Pitäisikö mediakasvatusta viedä systemaattisesti johtotasolle? Valtakunnallisen koordinoinnin lisäksi tarvitaan alueellisia kehittämishankkeita ja niille rahoitusta. Mediakasvatusta on kehitettävä ulottumaan laajemmalla, esim. erityisryhmät olisi huomioitava paremmin.

Työryhmä päätyi keskustelun pohjalta seuraavaan:

1. Mediakasvatukseen liittyvän opetus- ja koulutusyhteistyön kehittäminen yli oppiainerajojen
2. Koulun laajentuminen ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen
3. Kansallisen kokoavan elimen perustaminen (instituutti, portaali)
4. Lisää rahaa koulutukseen, kehittämistoiminta osaksi työnkuvaa
5. Pilottitoimijat, -hankkeet ja ideat esiin

Työryhmä 3A. Mediakasvatuksen oppimateriaalit ja media

Puheenjohtaja Anu Mustonen, Jyväskylän yliopisto

Ritva Hanski-Pitkäkoski, Mainostajien liitto

Mirja Holste, YLE Lapset nuoret

Tarja Manner-Raappana, Lapin yliopisto

Minna Meriluoto

Maria Mäkelä, Ilkka-lehti

Minna Mäkelä, Valtion elokuvatarkastamo

Työryhmämme mielestä mediakasvatus kattaa kaikki elämänkulun vaiheet ja sen tärkeitä kohderyhmiä ovat lasten ja nuorten lisäksi kasvattajat, ikääntyneet (isovanhemmat) ja muut aikuiset (”kansalaiskasvatus”). Keskityimme kuitenkin käsittelemään mediakasvatusta erityisesti päiväkotien ja kouluopetuksessa, koska suurin osa meistä toimi tällä alueella. Mediakasvatuksessa oleellista on kehityksen tukeminen mediataitoja kartuttamalla. Mediatai-

toja ovat kriittisen tulkinnan taidot, median tuotantotapojen ja taustarakenteiden tuntemus ja ilmaisutaidot. Tekniset taidot ovat nekin tärkeitä, mutta ne opitaan muiden taitojen ohella, ”sivutuotteina.”

Pidimme tärkeänä, että mediakasvatuksen tekijät: tutkijat, opettajat ja oppimateriaalin tuottajat verkostoituvat ja että toimintaa koordinoidaan valtakunnan tasolla. Olisi tärkeää määritellä esimerkiksi peruskoulun opetussuunnitelmissa täsmällisemmin, mitä mediakasvatus sisältää ja millaista se voisi olla eri kehityksen vaiheissa. Mediakasvatusta emme näe järkeväksi vaatia omaksi oppiaineekseen, mutta esitämme sitä pakolliseksi osaksi opettajan koulutusta.

Työryhmä päätyi suosittelemaan:

1. Mediakasvatuksen oppimateriaali- ja tiedotuskeskus koordinoimaan alan tuotantoa, jakelua ja koulutusta
2. Opettajankoulutuslaitokseen pakollinen mediakasvatuksen jakso osana monialaisia opintoja
3. Mediakasvatusta harjoittelukoulujen lehtoreiden ja opettajien täydennyskoulutukseen

Työryhmä 3B. Mediakasvatuksen oppimateriaalit ja media

Puheenjohtaja Jorma Vainionpää, Tampereen yliopisto

Sihteerit Leena Rantala, Tampereen yliopisto

Matti Paloheimo, Valtion elokuvatarkastamo

Anitta Pankkonen, Helsingin ammattikorkeakoulu, Stadia

Pirjo-Riitta Puro, Sanomalehtien liitto

Anna-Liisa Puura-Castren, Koulukino

Marja-Riika Saaristo, Helsingin Sanomat

Matti Salakka, Turun yliopisto

Arsi Veikkolainen, Mannerheimin lastensuojeluliitto

Sinikka Virkkunen, Markkinointiviestinnän toimistojen liitto

Mediakasvatushankkeita sekä oppimateriaaleja ja niiden tuotantoa pitäisi koordinoida. Eri tahojen yhteistyötä ja tietoisuutta toisten toiminnasta tulisi lisätä. Käytännössä koordinointi ja yhteistyö voitaisiin hoitaa esimerkiksi Internet-portaalin avulla. Onnistuminen vaatii aitoa intoa tehdä yhteistyötä eli toimintakulttuurin muutosta kohti asioiden jakamista.

Portaalin lisäksi yhteistyötä voisivat tehdä esimerkiksi peruskoulut ja media-alan oppilaitokset: mediakasvatuksen toteuttamiseksi kouluille tarvitaan opettajien tueksi media-alan osaajia, joten esimerkiksi medianomit voisivat suorittaa osan harjoittelujaksostaan peruskoulussa.

Tekijänoikeuslaki rajoittaa mediakasvatuksen toteuttamista kouluissa. Lain vuoksi koulujen on hankala hankkia laillisesti käytettävää ja näytettävää oppimateriaalia. Kouluissa ei välttämättä tunneta tekijänoikeuslakia, ja materiaaleja käytetään laittomasti. Tekeillä olevaan uuteen tekijänoikeuslakiin olisikin saatava lupa mediakasvatukseen liittyvien aineistojen

opetuskäyttöön. Lupien sopimusjärjestelmän voisi luoda ja ylläpitää keskitetysti esimerkiksi Opetusministeriö. Esiin nousi myös ajatus, olisiko mahdollista saada kouluille erityisoikeudet kotimaisten elokuvien näyttämiseen.

Mediakasvatuksen toteuttamisen esteinä saattavat olla myös puute laitteista sekä opettajien osaaminen. Keskustelussa heräsikin tarve selvittää koulujen laitekantaa ja opettajien osaamista. Onko siis peruskouluissa laitteita mediakasvatukseen toteuttamiseen? Mihin tietokoneita kouluissa käytetään? Millaiset ovat opettajien taidot käyttää tekniikkaa?

Lisäksi yksittäisinä asioina puhuttiin muun muassa mediakasvatuksen ja mediataidon määrittelyistä ja kohderyhmästä. Mediakasvatus on sekä oppia mediasta (esim. kriittisyys) että oppimista median avulla. Esille nousivat myös mediaharrastamisen mahdollisuudet. Mediaharrastusmahdollisuuksien pitäisi olla alueellisesti ja ikäryhmien osalta tasapuolisia. Lisäksi kaivattiin kansainvälistä näkökulmaa mediakasvatukseen ja kansainvälisten oppimateriaalien hyödyntämistä.

Työryhmä päätyi esittämään toimenpide-ehdotuksina:

1. Koordinointia ja yhteistyötä

- Internet-portaalissa: hankkeet, toimijat ja oppimateriaali yhteen paikkaan
- oppilaitosten kesken: media-alan opiskelijat harjoittelujaksoille peruskouluun
- oppimateriaalien tuotannossa: monimediaisuus otettava huomioon, tietoisuutta materiaaleista parannettava

2. Selvitysten tekeminen

- mitä mediakasvatuksen laitteita peruskouluissa on?
- mitä opettajat osaavat?
- mikä on Suomen tilanne kansainvälisesti verrattuna?
- johtopäätöksenä selvityksestä olisi esimerkiksi: millaista oppimateriaalia tarvitaan?

3. Muutokset tekijänoikeuslakiin

- liittyen erityisesti elokuvan, televisio-ohjelmien ja mainosten opetuskäyttöön
- sopimus oikeudesta opetuskäyttöön
- keskitetty palvelu oikeuksista sopimiseen

Työryhmä 4. Mediakasvatuksen opetus ja ohjaus

Puheenjohtaja Outi Freese, Koulukino
Sihteeri Suvi Tuominen, Tampereen yliopisto

Osallistujat Irma Asikainen, Vantaan kaupunginkirjasto
Hasse Eriksson, Åbo Akademin MediaCity
Antti Haaranen, Oulun kaupungin nuoriso- ja kulttuurikeskus, Nukun elokuvakoulu
Jukka Haveri, Tampereen kaupunki
Marjatta Hemming, Vantaan kaupunginkirjasto
Tero Huttunen, Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus, Hattutehdas

Pirkko Hyvönen, Lapin yliopisto
 Liisa Kirves, Viestintäkasvatuksen yhdistys
 Outi Lepomäki, Messukylän lukio
 Marita Muukkonen, Opetusministeriö
 Pirjo Sinko, Opetushallitus
 Suvi Tanner, Turun Sanomat
 Tuija Westerholm, Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus
 Marja-Liisa Viherä, TeliaSonera, Viestintäkasvatuksen yhdistys
 Kaisa-Leena Väistö, Etelä-Pirkanmaan nuorten seutunetti

Ryhmämme vahvuutena oli, että keskustelijat edustivat hyvin erilaisia mediakasvatuksen toteuttajatahoja. Mukana oli niin nuorisotyöntekijöitä, opettajia, tutkijoita, toimittajia kuin kirjastotyöntekijöitäkin. Lähes kaikki keskusteluun osallistuneet työskentelevät pääasiassa nuorten parissa. Kokemuksia on myös aikuisten, eläkeläisten ja opettajien kouluttamisesta. Keskustelimme lähinnä lasten ja nuorten mediakasvatuksesta, mutta mielestämme myös ikäihmiset tarvitsevat mediakasvatusta.

Mediakasvatuksen opetuksen ja ohjauksen kolme suurinta ongelmakohtaa ovat mielestämme tällä hetkellä

1) Tekniikka

Ongelma

Opetusteknologiaa ei kehitetä pedagogisista lähtökohdista; esimerkiksi videokamera on lapsen käteen ergonomisesti sopimaton.

Koulujen, kirjastojen ja nuorisotilojen laiteinvestointeja ei ole harkittu opetuksen tarpeista lähtien.

Tällä hetkellä koulujen, nuorisotoimen ja kirjastojen laitteisto on lähinnä mediasisältöjen vastaanottoa varten, eikä tekniikka aktivoi lasten ja nuorten omaa sisällön tuottamista. Poikkeuksiakin kyllä löytyy, esimerkiksi Kirjasto 10 Helsingissä.

Opettajilla, nuorisotyöntekijöillä ja kirjastotyöntekijöillä ei ole tarpeeksi kokemuksia ja elämyksiä tekniikasta, joten he eivät osaa sanoa, minkälaisia laitteita he tarvitsisivat.

Ratkaisuehdotuksia

Olisi tärkeää harkita, minkälaisia laitehankintoja tehdään. Usein tekniikkainvestoinneista vastaavat sellaiset ihmiset, joilla ei ole opettamisen kanssa mitään tekemistä. Kirjastotyöntekijöiden, opettajien ja nuorisotyöntekijöiden mielipiteitä ja tarpeita tulisi kuunnella.

Yksi ratkaisu tekniikkaongelmaan on Mediabussi, jossa tekniikka ja alan ammattilaiset kiertävät koululta toiselle ympäri Suomea. Opettajat saavat pedagogisia malleja ja ideoita käytännön sovelluksiin, joita he voivat soveltaa myöhemmin omassa opetuksessaan.

Mediabussi yksin ei riitä, sillä eri puolilla maata on erilaisia tarpeita tekniselle tuelle. Mediabussin lisäksi kunnissa voisi olla vaikkapa mediasalkkujen kanssa kiertäviä mediatekniikan ammattilaisia. Mediasalkku sisältäisi tietokoneista riippumattoman kovalevyn sekä laitteistoa.

Opettajat, kirjastotyöntekijät ja nuorisotyöntekijät tarvitsevat rohkaisua tekniikan käyttämiseen. Nuorten osaamista pitäisi myös osata hyödyntää. Nuoret voivat ohjata toisiaan, eikä

opettajan tarvitse olla aina se, jolla on korkein tieto. Tärkeämpää on nuorten kohtaaminen ja vuorovaikutus heidän kanssaan.

Tavoitetila

Tekniikka palvelee pedagogisia tarkoituksia.

Tekniikka kannustaa lapsia ja nuoria myös itse tekemiseen, ei pelkästään sisältöjen vastaanottamiseen.

Tekniikka on tarpeeksi yksinkertaista, jotta kaikki voivat sitä käyttää. Sekä opettajat että oppilaat (varsinkin tytöt) säikähtävät liian monimutkaista tekniikkaa.

Tekniikka häivytetään opetuksessa taka-alalle ja opetuksen tavoitteet tuodaan selkeämmin esille. Tärkeintä on sisältö, ei tekniikka.

Opettajat, nuorisotyöntekijät ja kirjastotyöntekijät saavat teknistä tukea ulkopuolelta.

Eri tahot tekevät yhteistyötä keskenään (esim. nuorisotyö ja koulut). Esimerkiksi Oulussa ja Hämeenlinnassa paikalliset koulut voivat käyttää maksutta nuorisokeskuksen tiloja ja laitteita elokuvien editoimiseen. Kukaan ei haali mediakasvatusta omaksi jutukseksi, vaan moniammatillisuuden voima tunnustetaan.

2) Koulutus

Ongelma

Koulujen toimintakulttuuri ei tunnusta mediakasvatuksen arvoa. Poikkeuksia tosin löytyy.

Opettajankoulutuksessa ei opeteta mediakasvatusta. Ja jos opetetaan, se on välinekeskeistä.

Opettajilla ei ole valmiuksia ja uskallusta lähteä toteuttamaan mediakasvatusta.

Opettajat eivät ymmärrä, mitä mediakasvatusta on.

Ratkaisuehdotuksia

Mediakasvatusta opettajankoulutukseen pakolliseksi!

Rehtoreille omat medialeirit tai täydennyskoulutuskurssit, jotta he ymmärtäisivät mediakasvatuksen arvon. Sitä kautta myös opettajien täydennyskoulutukseen annettaisiin varoja ja mahdollisuuksia. Lisäksi mediakasvatusta saisi koulujen opetussuunnitelmissa entistä vahvemman arvon.

Opettajat tarvitsevat täydennyskoulutuksena työnohjausta, eivät tekniikkakoulutusta. Itse kokemisen ja yhdessä tekemisen kautta opettajat voisivat siirtää yhteisöllisyyden ideaa myös kouluihin.

Tavoitetila

Mediakasvatuksen asema tunnustetaan ja opettajille annetaan mahdollisuuksia täydennyskoulutukseen. Myös opettajankoulutuksessa opetetaan mediakasvatusta.

Mediakasvatuksen opetuksessa lähdetään siitä, mitä lapset ja nuoret itse tarvitsevat.

Mediakasvatusta ei sysätä vain äidinkielen ja kuvaamataidon opettajien harteille, vaan se on koko koulun yhteinen asia.

3) Tekijänoikeusasiat

Ongelma

Elokuvia ei saa näyttää.

Opettajat, nuorisotyöntekijät ja kirjastotyöntekijät eivät ole tietoisia tekijänoikeusasioista.

Ratkaisuehdotuksia

Lapsille ja nuorille tekijänoikeusasiat esille. He ovat myös itse tekijöitä, heillä on tekijänoikeudet itse tekemiinsä mediasisältöihin. Samalla he oppivat, että koska kukaan ei voi lainata hänen tuotostaan ilman lupaa, hänkään ei voi lainata kenenkään toisen tuotosta luvatta.

Tekijänoikeusjärjestöiltä tulee kouluille, nuorisotoimistoihin ja kirjastoille selkeät ohjeet siitä, minkälaisia oikeuksia oppilaille tulee, kun he tekevät esimerkiksi videon ja mitä asioita pitää ottaa huomioon videon teon yhteydessä.

Tavoitetila

Kouluille käyttölupajärjestely, joka mahdollistaa elokuvien käytön opetuksessa.

Selkeät säännöt ja ohjeet kasvattavat eettisyyteen. Tällä hetkellä esimerkiksi koululehdissä rikotaan tekijänoikeuksia, kun sääntöjä ei tiedetä.

Tekijyys tarkoittaa samalla sitä, että lapsi tai nuori on myös subjekti, ei vain objekti.

Työryhmä päätyi esittämään seuraavaa:

1. Koulujen ja muiden mediakasvatusta antavien tahojen on huomioita, että teknologia tukee ja mahdollistaa itse tekemistä ja tuottamista
2. Mediakasvatus osaksi opettajankoulutusta, koulutusta myös kouluihin käytännön toiminnan tasolle
3. Tekijänoikeudellisten seikkojen selventäminen ja tarpeellisten muutosten tekeminen

Liitteet

Liite 1: Suomalainen mediakasvatuskirjallisuus vuodesta 1990 alkaen

Niina Uusitalo

Suomessa tehdyn mediakasvatusta koskevan kirjallisuuden kartoittamiseksi tehtiin keväällä 2005 tiedonhakuja yliopistokirjastojen yhteistietokannassa LINDAssa. LINDA sisältää Suomen kansallisbibliografian lisäksi viitetiedot yliopistokirjastojen, Eduskunnan kirjaston, Varastokirjaston ja Tilastokirjaston tietokantoihin sisältyvistä kirjoista, aikakauslehdistä, sarjoista, kartoista, visuaalisesta aineistosta, arkistoista ja elektronisesta aineistosta.

Haku rajattiin koskemaan vuosien 1990 ja 2005 välillä Suomessa tehtyjä kirjoja. Tietokantaan tallentamisen viiveen vuoksi tuoreimmat julkaisut eivät välttämättä nousseet haussa esiin. Kirjallisuutta kartoitettiin mediakasvatukseen liittyvillä hakusanoilla. Mahdollisimman laajan katsauksen saamiseksi haut tehtiin vapaatekstihauilla. Vapaatekstihaussa asiasana voi olla missä kohden bibliografisia tietoja tahansa, kuten otsikossa, asiasanoissa, tiivistelmässä jne. Hakusanoina olivat mediakasvat?, medialukutai?, mediatai?, viestintäkasvat?, viestintäsivisty?, viestintätai? sekä viestintävalmiu? (?= sanan katkaisu). Lisäksi tehtiin haut sanapareilla oppimisympäristö? ja viestintä? sekä oppimisympäristö? ja media?, jolloin esiin nousi muissa hauissa pimentoon jäänyttä kirjallisuutta. Päällekkäisiä hakutuloksia estettiin rajaamalla pois edellisissä hauissa käytettyjä sanoja.

Kaikkiaan listassa on 225 nimekettä, myös samasta nimekkeestä eri kielille tehdyt käännökset ovat mukana. Listassa on tutkimuskirjallisuuden lisäksi eri organisaatioiden teettämiä selvityksiä aihepiiriin liittyen. Lisäksi mukana on viestintäkasvatuksen oppaita sekä viestintäkasvatusaineistoja. Opetusministeriön selvitykset ja muistiot on erotettu erilliseksi ryhmäseen.

Kaikkia haussa esiin tulleita viitteitä ei otettu listaan mukaan. Viitteiden sisällönkuvailut on käyty läpi ja pois on jätetty muun muassa yrityksen koulutuskulttuuria koskevia julkaisuja, vakuuttavan viestinnän oppaita sekä kielten opetukseen, puheopetukseen ja vammaisten viestintätaitoihin liittyvää kirjallisuutta. Gradut tai opinnäytetyöt eivät ole listassa mukana, ellei niitä ole erikseen julkaistu esimerkiksi yliopistojen julkaisusarjoissa. Väitöskirjat ja lissensiaatintyöt ovat mukana listauksessa.

Kartoituksen tekemisen työmäärän rajaamiseksi on pitäydytty hakusanojen esiin nostamassa kirjallisuudessa. Täten kaikki suomalainen mediakasvatuskirjallisuus ei noussut kartoituksessa esiin. Lista on lisätty Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -seminaarin osallistujien täydennyksiä ainoastaan vuonna 2005 ilmestyneen kirjallisuuden osalta.

- Aalto, Seija et al. (toim.) (1997): *Valitut sanat: media, kieli ja mielikuvat*. Kielen opissa; 1. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Aarnio, Helena (1999): *Dialogia etsimässä: opettajaopiskelijoiden dialogin kehittyminen tieto- ja viestintäteknistä ympäristöä varten*. Acta Universitatis Tamperensis; 676. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja: Tampereen yliopisto.
- Aarnos, Eila (toim.) (1995): *Opetuksen kehittämishankkeita alkuopetuksesta yläasteelle: lukemisto peruskoulun opettajalle*. Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti, Selosteita ja katsauksia ; nro 13. Kokkola: Chydenius-instituutti.
- Ahonen, Jarmo et al. (1999): *Oppimisen uudet ympäristöt: koulutusteknologian esiselvitys*. Digitaalisen median raportti; 4/99. Helsinki: Tekes.
- Ahonen, Kaarina (1990): *Median maailma*. Helsinki: Laatusana.
- Ahopelto, Tarja (1999): *Yhteistyötä viestintätaitojen opetukseen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, täydennyskoulutuskeskus.
- Airaksinen, Harri & Viluksela, Pentti (2001): *Verkko-opetus mediatekniikan insinöörikoulutuksessa*. Sisäiset raportit / EVTEK Teknillinen ammattikorkeakoulu. C; 2001:3. Espoo: Espoon-Vantaan teknillinen ammattikorkeakoulu.
- Aittola, Tapio (toim.) (1996): *Teknologiapohjaiset oppimisympäristöt: Kasvatustieteen päivät 23.-25.11.1995 Jyväskylässä: 2. osaraportti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Alasilta, Anja (2000): *Verkkoajan viestintä: tulkinta, ilmaisu, vuorovaikutus*. Helsinki: Kauppakaari.
- Allahwerdi, Helena (2001): *Kansainvälisyyskasvatuksen suosituksista maailmankansalaisen kypsyyskokeeseen : Suomen YK-liitto kansainvälisyyskasvattajana 1970-2000*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia; 230. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Arnolds-Granlund, Sol-Britt & Klockars, Camilla (2003): *Någon slags bok som man lär sig genom: tankar om dagstidningar och lärande*. Pedagogiska fakulteten, Åbo Akademi; nr 4. Vasa: Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten.
- Arstila, Anja (1994?): *Makasiini*. Helsinki: Aikakauslehtien liitto.
- Arstila-Paasilinna, Anja (1991): *Aikuistuvan nuoren tietomaailma: viestintäpedagoginen dilemma (1.osa)*. Helsinki: Helsingin yliopisto. University of Helsinki, Department of Communication. Lisensiaatintyö.
- Arstila-Paasilinna, Anja (1998): *Opetusviestintä ja viestintävirittyneisyys nuoren aikuisen oppimisympäristössä: tutkimus kolmen opetusmenetelmän eroista toisen asteen oppilaitoksissa*. Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen julkaisujäs. Sarja 1 A, 1998: 1. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Auer, Antti (2000): *Informaatioteknologia ja koulutuksen uudet strategiat: spatiaalinen näkökulma*. Acta Universitatis Tamperensis; 792. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Baer, Sonja (2002): *Hattiaisten mediakirja: viestintäkasvatuksen opas*. Helsinki: Lasten keskus.

- Behm, Niina & Ojala, Anu (2002): *Esiopetusryhmien lastentarhanopettajat medikasvatuskäsitysten viidakossa*. Savonlinna: Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.
- Blom, Leena & Laurinen, Leena (1991): *Utinen ja kekseliäs lukija*. Julkaisija: Äidinkielenopettajainliitto. Helsinki: Laatusana.
- Blom, Leena & Leminen, Mirja (toim.) (1992): *Kulttuurin tuulia ja teitä*. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Brandtberg, Marja & Kylämä, Marja & Nummi Tomi (toim.) (1999): *Opettajat tietoyhteiskuntaa kehittämässä*. Helsinki: Opetushallitus.
- Brax, Saara A. (1999): *Tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntäminen opetuksessa: Teknillisessä korkeakoulussa lukuvuonna 1998-1999*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Buchberger, Irina (toim.) (2000): *Opettaja ja aine 2000: ainedidaktiikan symposiumi 4.2.2000*, Osa 1. Sarja: Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Tutkimuksia; 224. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Buchberger; Irina (toim.) (2002): *Maailman paras: juhla kirja Maija Larmolan merkkipäivänä 1.3.2002*. Studia paedagogica; 28. Helsinki: Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Doty, Anisa (toim.) (2003): *Pallo haltuun: tietoa järjestöistä, jotka tekevät kansainvälisyyskasvatusta*. Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja; no 58. Helsinki: Kehitysyhteistyön palvelukeskus ry Kepa.
- Eisto, Ilkka & Turunen, Jarno (2004): *Mediakulttuurin keskus: projektin arviointi*. University of Joensuu, Centre for Media Cultur Series Mediakulttuurin julkaisuja; 2004; 4. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Enqvist, Jouni (1999): *Oppimisen intoa verkkotyöskentelyssä: opettajaopiskelijoiden verkkotyöskentelyn kehittyminen ammatillisessa opettajankoulutuksessa*. Acta Universitatis Tamperensis; 677. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskelinen, Markku & Koskimaa, Raine (2002): *Cybertext yearbook 2001*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja; 72. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Forsman, Liselott (2004): *Language, culture, and context : exploring knowledge and attitudes among Finland-Swedish EFL-students with particular focus on extracurricular influence*. Report from the Faculty of Education. Åbo Akademi University; 7. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.
- Fröjd, Arto & Saarenmaa, Anna-Mari: *Oikean uutisen jäljillä: medialukutaidon työkirja opettajille, opas sanomalehden maailmaan*. Tampere: Kustannus OY Aamulehti, Kirjat. 2005.
- Girsén-Mäkitalo, Maritta & Pukki, Jouko & Vainiomäki, Tuula (1992): *Tältä näyttää...: viestintäkasvatusmateriaalia ala-asteille*. Vantaa: Opetushallitus.
- Grönholm, Inari (toim.) (1995): *Kuvien maailma*. Sarja: Suuntana oppimiskeskus; 12. Helsinki: Opetushallitus.
- Hankala, Mari (1997): *Newspapers: an useful learning material in the school of 1990's*. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research. Nordisk mediaforskerkongress, 13, Jyväskylä, 1997. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Hankala, Mari (1997): *Sanomalehti koulun arjessa: yläasteen oppilaiden ja opettajien näkemyksiä sanomalehtiopetuksesta ja sanomalehdestä*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Hankala, Mari (1998): *Sanomalehden monet käyttötavat: kokemuksia yläasteella toteutetuista kokeiluista*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Hankala, Mari (2002): *Sanomalehti mediakasvatuksessa: kokeiluja perusopetuksen 7.-9.luokilla*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Hankasalmen sanomat & Joutsan seutu & Koillis-Häme(1994): *Läheltä näkee kauas: paikallislehti ala-asteen opetuksessa*. Sanomalehti opetuksessa, Keski-Suomen lääni. Hankasalmi: Hankasalmen sanomat, Joutsa: Joutsan seutu, Jämsä: Koillis-Häme.
- Hautaniemi, Minna et al. (1995): *Koulukino: läheistä yhdessä oloa ja tunteiden paloa*. Skolbio: nära varann känslor i brand. S.l.: s.n.
- Heino, Kirsi et. al. (2000): *Oppiminen ja tietoammattilaisten roolit tietoyhteiskunnassa*. Info / Teknillinen korkeakoulu, koulutuskeskus Dipoli; 2000:8. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Hellström, Martti & Toivanen, Tapio (1993): *Sanomalehti eheyttää: aineistoa viestintäkasvatukseen ala-asteella*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Hellström, Martti & Toivanen, Tapio (1994): *Dagstidningen en viktig länk: material för lågstadiets kommunikationsfostran*. Helsingfors: Tidningarnas förbund.
- Hellström, Martti & Toivanen, Tapio (2005): *Virittäydy sanomalehtitaajuudelle: sanomalehtikasvatus ja aihekokonaisuudet perusopetuksessa*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Hietala, Veijo (1990): *Teeveen merkit: television lukutaidon aakkoset*. Helsinki: Yleisradio, Opetusjulkaisut.
- Hietala, Veijo (1993): *Kuvien todellisuus: johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan*. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Hietala, Veijo (1996): *Ruudun hurma: johdatus tv-kulttuuriin*. Helsinki: YLE-opetuspalvelut.
- Hiilamo, Heikki Kuutti, Heikki (1997): *Kymmenen erää tutkivasta journalismista*. Jyväskylä: Atena.
- Huovinen, Liisa (toim.): *Sitran teknologia-arviointihanke: tieto- ja viestintäteknikka opetuksessa ja oppimisessa: osaraportti Osa: 3: Peruskoulujen, lukioiden, ammatillisten oppilaitosten ja varhaiskasvatuksen nykytilanne ja tulevaisuudennäkymät*. Sitran julkaisuja; 191. Helsinki: Sitra.
- Husu, Milja & Tarkoma, Elise & Vuorijärvi, Aino (2001): *Ammattisuomen käsikirja*. Porvoo: WSOY.
- Hyvönen, Pirkko & Lehtonen, Miika & Rajala, Raimo (toim.) (2004): *LAPSET-seminaarin artikkelijulkaisu 2004* (Elektroninen aineisto). *Proceedings of the LAPSET seminar 2004*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja; 7. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Häppölä, Sinikka & Peltonen, Tellervo (2001): *Kuutamokeikka ja muita teitä tekstien kiehtovaan maailmaan*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja; 45. Helsinki : Äidinkielen opettajain liitto.

- Härkönen, Ritva-Sini (1991): *Amerikkalaiset uutiset suomalaisessa koulussa: uutisohjelmien opetuskäyttökokeilu peruskoulussa ja lukiossa lukuvuonna 1990-91*. Helsinki: Opetushallitus.
- Härkönen, Ritva-Sini (1992): *CNN newsrooms in Finnish schools: a pilot project in 1990-91*. Helsinki: National Board of Education.
- Härkönen, Ritva-Sini (1994): *Viestintäkasvatuksen ulottuvuudet*. Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia; 125. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Härkönen, Ritva-Sini (1994) (toim.): *Viestintä ja kasvatus: mediapedagogisia vaihtoehtoja*. Opetushallituksen julkaisuja: Suuntana oppimiskeskus; 5. Helsinki: Opetushallitus.
- Inkinen, Tommi (2001): *Alueelliset erot tietoyhteiskunnassa 2001*. Elektroninen aineisto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Inovaara, Minna & Leppäjärvi, Anne (2000): *Tehdään lehti: opas opettajille ja kerho-ohjaajille*. Elektroninen aineisto. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Inovaara, Minna; Leppäjärvi, Anne (2000): *Vi gör en tidning: handledning för lärare och klubbledare*. Helsingfors: Tidningarnas förbund.
- Isotalus, Pekka (toim.) (1994): *Puheesta ja vuorovaikutuksesta*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja; 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Isomäki, Hannakaisa et al. (2001): *Human-centred technology and learning*. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Department of Teacher Education.
- Issakainen, Anna-Maija (2004): *Tietoverkot taideväylänä - lunastus vai lupaus: tietoverkkojen käyttö kuvataiteen tuntemuksen opetuksessa*. Sarja: Ilmari design publications, Taideteollisen korkeakoulun julkaisuja A; 45, Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja D; nro 1. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu, Kouvola: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.
- Joutsenlahti, Jorma et al. (2003): *Projekteja ja prosesseja: opetuksen käytäntöjä matematiikassa ja viestinnässä*. Hämeenlinnan normaalikoulun julkaisuja; nro 8. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Juntunen, Max et al. (1990): *Videofilmarens ABC*. Utgivare Oy Yleisradio ab, utbildningsredaktionerna & Skolans klubbcentral. Helsingfors: Yleisradio.
- Juntunen, Max et al. (1990): *Virikkeitä videon tekoon*. Koulun kerhokeskus, Oy Yleisradio ab, opetusjulkaisut. Helsinki: Yleisradio.
- Juuti, Anna-Maija (toim.) (1996): *Savonlinnan normaalikoulu tutkii ja kokeilee*. Savonlinnan normaalikoulun julkaisuja; nro 1. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Jäppinen, Anu (2003): *Tietoa ja vuorovaikutusta: viestinnän, tiedonhaun ja tietotekniikan koulutus Tampereen yliopistossa yhteiskuntatieteellisellä koulutuslalla*. Tampere: YHTIS-projekti, Tampereen yliopisto.
- Järvenpää, Eeva & Klippi, Yrjö (1991): *Kuva sanomalehdessä*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Jääskeläinen, Pirkko (2000): *Tiedolla ja taidolla kansalaisten tietoyhteiskuntaan: tutkimuksia tiedoista ja taidoista osallistuvan ja autonomisen kansalaisuuden resursseina*

- *esimerkkeinä eläketieto ja tietotekninen osaaminen*. Helsinki: Eläketurvakeskus.
Väitöskirja: Turun yliopisto.
- Kainulainen, Kaija & Metsistö, Maija-Leena & Tervomaa, Raija (1994): *Viestintäkasvatus peruskoulun ala-asteelle*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Kangas, Sonja & Kuure, Tapio (toim.) (2003): *Teknologisoituva nuoruus. Nuorten elinolot - vuosikirja*. Julkaisuja: Nuorisotutkimusseura; 33, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuora; 33. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, STAKES.
- Kangassalo, Marjatta (toim.) (2001): *Tietotekniikan mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Edita.
- Kangassalo, Marjatta & Suoranta, Juha (toim.) (2001): *Lasten tietoyhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press.
- Kanerva, Jyrki & Packalén, Jukka & Puttonen, Maarit (1998): *Ideasta multimediksi: sähköinen julkaiseminen ja vuorovaikutteiset järjestelmät*. Helsinki: Edita.
- Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliverronen, Esa (toim.) (1998): *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kari, Jouko & Moilanen, Pentti (1997): *Kasvatus erilaisissa viestintä- ja kasvuympäristöissä : Kasvatustieteen päivät 23.-25.11.1995 Jyväskylässä. 1. osaraportti*. Opetuksen perusteita ja käytänteitä/ Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos; 28. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karjalainen, Merja & Kesälahti, Johanna & Mantila, Harri (toim.) (1999): *Teksti ja kuva koulussa: äidinkielenopettajien koulutusyhteistyöhankkeen satoa Osa: 1*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja; n:o 14. Oulu: Oulun yliopisto.
- Karppinen, Seija (ed.) (2002): *Neothemi: cultural heritage and ICT at a glance*. Studia pedagogica; 28. Helsinki: University of Helsinki.
- Karvonen, Erkki (1999): *Elämää mielikuvayhteiskunnassa: imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kauppila, Katriina & Kuosmanen, Sinikka & Pallassalo, Marja (toim.) (1991): *Rajaton ruutu: kirjoituksia lapsista ja liikkuvasta kuvasta*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Kervola, Petri (toim.) (1995): *Kun elokuva ja elokuvakasvatus Kuopioon tulivat*. Kuopio: Kuopion elokuvapalvelut.
- Kilpeläinen, Matti et al. (1993): *Viestintäviidakkoon sisälle jo koulussa: kuvaus viestintäkasvatuksen kokeilusta peruskoulun ala-asteella 1990-1993*. Kajaani: Lohtajan koulu.
- Kiiskinen, Satu & Virkkunen, Johanna (toim.) (2005): *Tuokio kuvia. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja*; 49. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Kiuru, Sakari (2001): *Seula: valistajat ja viestijät infoviidakossa*. Helsinki: Kansanvalistus-seura.
- Kivikuru, Ullamajja & Zilliacus-Tikkanen, Henriikka (red.) (2003): *Mediefostran i finlandssvenska skolor*. Sarja: SSKH meddelanden, nr 63. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

- Kivistö, Jari (toim.) (2002): *Afrikka. Kansainvälisyyskasvatuksen erikoisjulkaisu* ; 2. Helsinki: Biologian ja maantieteen opettajien liitto. 2002.
- Koivisto, Jukka & Huovinen, Liisa & Vainio, Leena (1999): *Opettajat oppimisympäristöjen rakentajina: tieto- ja viestintätekninen näkökulma tulevaisuuteen*. Helsinki: Opetushallitus.
- Koivisto, Jukka & Veikkolainen, Marja & Karhatsu Eija (toim.) (2004): *Tieto- ja viestintäteknikka osaksi oppimisen arkea – ESR-verkot kalastavat hyviä käytäntöjä: ITK 2004 -konferenssin workshopin tuloksia 21.4.2004*. Etelä-Suomen lääninhallituksen EU-rakennerahastojulkaisut ; 7.Hämeenlinna, Kouvola: Etelä-Suomen lääninhallitus, sivistysosasto.
- Koli, Hanne & Kylämä, Marja (2000): *Tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön strategia: työvälineitä kehittämistyöhön*. Helsinki: Opetushallitus.
- Koli, Hanne & Kylämä, Marja (2001): *Strategi för informations- och kommunikationsteknik i undervisningen: verktyg för utvecklingsarbetet*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Korhonen, Vesa (toim.) (2004): *Verkko-opetus ja yliopistopedagogiikka*. Tampere: Tampere University Press. Taju.
- Kosunen, Tapio et al. (1992): *Peruskoulun viestintäkasvatus: opetussuunnitelma Joensuun kaupungin peruskoulun luokille 1-9*. Joensuu: Joensuun kaupunki.
- Kotilainen, Sirkku (2000): *Viestintäkasvatusta perusopetuksessa: tilastollinen kuvaus aihealueen toteutumisesta kouluissa keväällä 1998*. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja. A; 22/2000. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kotilainen, Sirkku (2001): *Mediakulttuurin haasteita opettajankoulutukselle*. Acta Universitatis Tamperensis; 807. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kotilainen, Sirkku (2001): *The elements for teacher's media competence*. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication. Nordisk mediaforskerkongress, 15, Reykjavík, 2001. Tampere: University of Tampere.
- Kotilainen, Sirkku (toim.) (2002): *Kohti viestintäkompetenssia: tavoitteita ja käytäntöjä eri kouluasteilla*. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus Sarja A 2/02. Tampere: Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Kotilainen, Sirkku & Hankala, Mari & Kivikuru, Ullamaija (toim.) (1999): *Mediakasvatus*. Helsinki: Edita.
- Kotilainen, Sirkku & Ruoho, Iris (2003): *Viestinnän alan valintakoe ja koulutuksen vaikuttavuus*. Tampereen yliopiston opintotoimiston tutkimuksia ja selvityksiä; 44. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kouluhallitus. (1990): *Kuntien viestintäkasvatuksen avuksi: viestintäkasvatuksen esteet, veso-koulutusmalleja, esimerkkejä ops-ratkaisuista, kouluttajaluettelo*. Helsinki: Kouluhallitus.
- Kouluhallituksen viestintäkasvatusprojekti (1990): *Viestintäkasvatuksen kurssikansio*. Helsinki: Kouluhallitus.
- Kouvolan Sanomat (1997): *Koulukansan sanomat*. Sanomalehti opetuksessa -toiminta: Etelä-Saimaa, Kouvolan sanomat, Kymen sanomat. Kouvola: Kouvolan sanomat.

- Kuittinen, Teppo (toim.) (1999): *Pikku-Kaleva: opas sanomalehti Kalevan rakenteeseen ja ulkoasuun*. Oulu: Kaleva.
- Kuivakari, Seppo & Hintikka, Kari A. (toim.) (1997): *Mediaevoluutioita*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kupari, Erkki (2002): *Odotuksen tuntua: Medo-projektin loppuraportti*. Helian julkaisusarja. A; 5. 2002. Helsinki: Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu.
- Kynäslahti, Heikki & Seppälä, Pauliina (eds.) (2003): *Mobile learning*. Sarja: Professional. Helsinki: Edita, IT Press,
- Kytömäki, Juha (1999): *Täytyy kattoo, jos saa kattoo: sosiaalipsykologisia näkökulmia varhaisnuorten televisiokokemuksiin*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia; 1. Helsinki: Helsingin yliopisto. 1999. Väitöskirja: Helsingin yliopisto.
- Lahikainen, Anja-Riitta et al. (toim.) (2005): *Lapsuus mediamaailmassa: näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Helsinki : Gaudeamus.
- Lappalainen, Hannu-Pekka (toim.) (2000): *Virikkeitä viestintävalmiuksien arviointiin*. Arviointi; 3/2000. Helsinki: Opetushallitus.
- Lastentarhanopettajaliitto (2004): *Täyttä elämää: lapset ja kulttuuri*. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto.
- Leppäjärvi, Anne (2002): *Medialukutaidon ABC*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Liukko, Seija & Sieppi, Helena & Tammi, Tuomo (1997): *Näkökuvia viestintään*. Hämeenlinnan normaalikoulun julkaisuja; nro 5. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Liukko, Seija & Kangassalo, Marjatta (1998): *Mediaa muruille*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Loukola, Tuula (1991): *The story of the communications camp: research report from the communications camps, organized by Communications Education Society*. Finnish National Commission for Unesco, Ministry of Transport and Communications. Helsinki: Communications Education Society.
- Loukola, Tuula & Viherä, Marja-Liisa (1993): *Viestintäleiri: konkreettinen utopia*. Viestintäkasvatuksen seura ry:n julkaisu. Helsinki: Painatuskeskus.
- Luomala, Marjukka (toim.) (1992): *Tietoa ja viihdettä aikakauslehdessä: viestintäkasvatus-opas opettajille*. Helsinki: Sanoma.
- Luoto, Ilkka (2004): *Langattomuus oppimisen välineenä: kokemuksia ja havaintoja kannettavien tietokoneiden käytöstä Kaustisen musiikkilukiossa*. Chydenius-instituutin tutkimuksia; n:o 1/2004. Kokkola: Jyväskylän yliopisto. Gummerus.
- Majamäki, Hannu (toim.) (1998): *Siunattu kasvatus*. Kirkon kasvatusasiain keskuksen juhla-julkaisu. Sarja: Suomen ev.-lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja; 1998, 3. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Malmelin, Nando (2003): *Mainonnan lukutaito: mainonnan viestinnällistä luonnetta ymmärtämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Martsola, Riitta & Mäkelä, Minna (2004): *Kuvaohjelmien ikäraajat ja lastensuojelu: ala-asteen oppilaiden näkemyksiä kriittisen katselun työpajassa*. Valtion elokuvatarkastamon julkaisu; nro 1. Helsinki: Valtion elokuvatarkastamo, Edita.

- Meisalo, Veijo & Sutinen, Erkki & Tarhio, Jorma (2000): *Modernit oppimisympäristöt*. Helsinki: Tietosanoma.
- Meisalo, Veijo (toim.) (2003): *Aineenopettajankoulutuksen vaihtoehdot ja tutkimus 2002: Ainedidaktiikan symposiumi 1.2.2002*. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Modinos, Tuija & Suoninen, Annikka (toim.) (2003): *Merkillinen media: tekstit nuorten arjessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mononen-Aaltonen, Marja & Lintula, Anna (toim.) (2000): *Mediakasvatuksen tietostrategian teoriaa ja käytäntöä*. Sarja: Studia paedagogica, 23. Helsinki: Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Mustonen, Anu (2001): *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.
- Mustonen, Anu & Pulkkinen, Lea (2003): *Teknologian arviointeja Osa: 14 : Sosiaalinen alkupääoma ja tietotekniikka : loppuraportti*. Sarja: Eduskunnan kanslian julkaisu; 1/2003. Helsinki: Tulevaisuusvaliokunta.
- Mäensivu, Vesa (2002): *Ikääntyvien viestintävalmiudet digitalisoituvassa palvelukulttuurissa*. Lisensiaatintyö: Turun yliopisto.
- Mäensivu, Vesa (2002): *Ikääntyvien viestintävalmiudet ja digitaalinen epätasa-arvo*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia; 71. Helsinki: Kansaneläkelaitos.
- Mäkelä, Minna (2005): *Elokuviensa taikaa koulussa: Lastensuojelullinen näkökulma mediakasvatuksessa*. Valtion elokuvatarkastamon julkaisu nro 3. Helsinki: Edita.
- Mäkinen, Mirja & Salminen, Karri & Viherä Marja-Liisa (toim.) (2002): *Tietoyhteiskuntaa ymmärtämässä*. Helsinki: Sonera, tietoyhteiskuntayksikkö.
- Mäki-Tuuri, Armi & Vilhunen, Airi (toim.) (1990): *Mediat ja merkitykset*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja; 37. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- National Board of Education (1998): *Methods and materials for the new learning environments: 16.-17.10.1998, Helsinki*. Helsinki: National Board of Education.
- Niemi, Hannele (ed.) (1999): *Moving horizons in education: international transformations and challenges of democracy*. Helsinki: University of Helsinki, Department of Education.
- Niemi, Hannele (toim.) (1999): *Opettajankoulutus modernin murroksessa*. Tampere: TAJU.
- Nieminen, Marjo (2001): *Visualisoi havainnollisia sivustoja oppimisympäristöihin*. Tampereen teknillisen korkeakoulun julkaisuja, digitaalisen median instituutti, hypermedialaboratorio; 1/2001. Tampere: Tampereen teknillinen korkeakoulu.
- Niinikuru, Leena & Pässilä, Timo (toim.) (1994): *Puhelimella oppimaan: Puhelin koulussa -projektin loppuraportti*. Järvenpää: Visionääri.
- Nordenstreng, Kaarle (2003): *Disciplines of media and communication: a survey of the field*. Nordisk mediaforskerkongres, 16, Kristiansand, 2003. Tampere: University of Tampere.
- Nordenstreng, Kaarle & Traber, Michael (Eds.) (1991): *Promotion of educational materials for communication studies: report of phase I of UNESCO/IPDC interregional project*

- by *International Association for Mass Communication Research (IAMCR/AIERI)*.
Julkaisuja/Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Sarja B; 34. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nummi, Tomi & Rönkä, Aarno & Sariola, Janne (1998): *Virtuality and digital nomadism: an introduction to the LIVE Project (1997-2000)*. Media education publication; 6. Helsinki: University of Helsinki, Department of Teacher Education, Media Education Centre.
- Nurmela, Juha et al. (2004): *Suomalaisten viestintävalmiudet 2000-luvun vuorovaikutusyh-teiskunnassa*. Tilastokeskuksen katsauksia; 2004/4. Helsinki: Tilastokeskus.
- Nurmi, Hanna & Salmio, Tiina (toim.) (2004): *Enemmän kuin tuhat sanaa?: valokuvatyö-kirja*. Helsinki: Suomen pakolaisapu: Suomen YK-liitto.
- Nyfors, Ritva (2003) (toim.): *Dynamic pedagogy – communication and creativity in educa-tion*. Helsinki.
- Okkonen, Seija (2003): *Media pedagogisissa draamaprosesseissa välineenä ja kohteena*.
Lisensiaatintyö: Tampereen yliopisto.
- Paavilainen, Ulla & Parko, Kaija (1995): *AIVO-kansio: aikakauslehti viestinnän opetukses-sa*. Helsinki: Aikakauslehtien liitto.
- Palander, Teijo (1999): *Informaatio- ja yhteydenpitoteknologian sovellus virtuaalisessa op-pimisympäristössä*. Opettajakorkeakoulun julkaisuja. D; 122. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Palviainen, Mervi (toim.) (2001): *Opiskelua uudessa viestintäympäristössä*. Rauman nor-maalikoulun julkaisuja; nro 2. Rauma: Rauman normaalikoulu.
- Pantzar, Eero (toim.) (1999): *Tiedosta tutkittua: raportti tiedon tutkimusohjelman I tutkija-seminaarista 6.5.1999*. Suomen Akatemian Tiedon tutkimusohjelman raportteja. Tam-pereen yliopisto, tietoyhteiskunnan tutkimuskeskus; 3. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Parko, Kaija (1991): *Aikakauslehti avartaa*. Helsinki: Aikakauslehtien liitto.
- Parko, Kaija (1997): *Lehti ja lukija*. Suomen kuvalehti 42/1997. Helsinki: Yhtyneet kuva-lehdet.
- Pekonen, Osmo & Pulkkinen, Lea (2002): *Teknologian arviointeja. Osa: 11 : Sosiaalinen pääoma ja tieto- ja viestintätekniikan kehitys: esiselvitys*. Helsinki: Tulevaisuusvalio-kunta. Edita.
- Pelkonen, Tommi (1999): *Uusmediatoimialan toimenkuvat ja osaamistarpeet 1999: Euroo-pan sosiaalirahasto Tavoite 4-ohjelma*. ESR-julkaisut 1999: 40. Helsinki: Työministeriö.
- Piironen, Liisa (toim.) (1993): *Power of images: INSEA 1992*. Helsinki: INSEA Finland, The Association of Art Teachers in Finland.
- Pohjonen, Juha et al. (1995): *Teknologia koulutuksessa*. Sarja: Opetus 2000. Helsinki: WSOY.
- Portimojärvi, Timo (2000): *Nuorten aktiiviset mediasuhteet ja uuteen mediakulttuuriin kas-vaminen*. Tampereen yliopisto: Lisensiaatintyö.

- Pynnönen, Marja-Liisa; Tuominen; Sirkku (toim.) (1997): *Kasvatustyö puntarissa: opettajat ja opettajankouluttajat tarkastelevat uudistavaa toimintaansa*. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen opetusmonisteita. B; 5. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Raatikainen, Riitta & Gröndahl, Jukka & Uotila; Janne (2002): *Totta kai?: sanomalehti, valokuva, koulu*. Sanomalehti opetuksessa -toiminnan julkaisu. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Rantanen, T. & Ellä, H. & Engblom, Lars-Åke. et.al. (2002): *Evaluation of media and communication studies in higher education in Finland*. Publications of the Finnish Higher Education Evaluation Council. Helsinki: Edita.
- Repo, Irma & Nuutinen, Tahvo (1990): *Aikuisten viestintätaito*. Helsinki: Otava.
- Rinta-Filppula, Riitta (toim.) (1992): *Matkalla koulun kehittämiseen tietotekniikan avulla: Tiedonhankinnan ja -käsittelyn sekä viestinnän välineitä*. Opetushallituksen julkaisusarjat, Kehittämissarja; 11. Helsinki: Opetushallitus.
- Ruokamo, Heli & Pohjolainen, Seppo (toim.) (1999): *Etäopetus multimedieverkoissa: kansallisen multimediaohjelman Etäkamu-hanke*. Digitaalisen median raportti; 1/99. Helsinki: Tekes.
- Saarinen, Jarkko (toim.) (2002): *Elämys: teollisuutta, taloutta vai jotakin muuta?* Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä tutkimuksia; 2. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Saarinen; Jorma (toim.) (2002): *Kouluttajana verkossa: menetelmät ja tekniikat*. Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja; C; 2/2002. Hämeenlinna: Hämeenlinnan ammattikorkeakoulu.
- Saarnivaara, Marjatta & Sava, Inkeri (toim.) (1998): *Me tutkimme: taidekasvatuksen jatko-opiskelijoiden menetelmällisiä puheenvuoroja*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu, taidekasvatuksen osasto.
- Salo-Lee, Liisa (toim.) (1995): *Kieli & kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa / Language & culture in teaching and learning*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja; 12. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Salonen, Essi (1993): *Novan kuva: seurantatutkimus audiovisuaalisen journalismin koulutuskokeilusta*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja; 10. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Sallila, Pekka & Kalli, Pekka (toim.) (2001): *Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena*. Aikuiskasvatuksen vuosikirja; 42. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, Kansanvalistusseura, Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.
- Sankari, Anne (2004): *Ikääntyviä tietoyhteiskunnassa: kulttuuriset ajattelutavat ja sosiaalinen tila*. Sarja: SoPhi ; 88. Jyväskylä: Minerva; Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja: Jyväskylän yliopisto.
- Sanomalehtien liitto (1998): *Lukupassi*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Sanomalehtien liitto (1998): *Lukupassi II*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Sanomalehtien liitto (2000): *Krokopassi: lukupassi lukemaan opetteleville*. (200?) .Helsinki: Sanomalehtien liitto.

- Sanomalehtien liitto(2001): *Uutisia, ihmisiä, ilmiöitä: löytöretki sanomalehden sivuille*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Savolainen, Erkki (toim.) (1993): *Merkkejä ja merkityksiä: Savonlinnan normaalikoulun taide- ja viestintäkasvatuksen opetussuunnitelma*. Kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita / Joensuun yliopisto; n:o 22. Savonlinna: Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos; Joensuu: Joensuun yliopiston ylioppilaskunta.
- Seppänen, Janne (2001): *Katseen voima: kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino.
- Sihvonen, Jukka (1996): *Aineeton syli: johdatus audiovisuaaliseen tulevaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sihvonen, Jukka (2004): *Mediatajun paluu: (pistokkeen päässä)*. Helsinki: Like.
- Sinko, Matti & Erno Lehtinen (toim.): *Bitit ja pedagogiikka: tieto- ja viestintäteknikka opetuksessa ja oppimisessa*. SITRA; 194, Opetus 2000. Jyväskylä: Atena. 1998.
- Sinko, Matti & Erno Lehtinen (1999): *The challenges of ICT in Finnish education*. SITRA, Suomen itsenäisyyden juhluvuoden 1967 rahasto; 227. Jyväskylä: Atena.
- Sintonen, Sara (2001): *Mediakasvatus ja sen musiikilliset mahdollisuudet*. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Sintonen, Sara (toim.) (2002): *Median sylissä: kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta*. Helsinki: Finn Lectura.
- Sirviö, Pertti & Hakola, Eva-Maria & Koskinen, Leena (1999): *Opetuksen uudet toteutukset Taideteollisessa korkeakoulussa*. Mediastudio-hankkeen julkaisusarja. Helsinki: Taide-teollinen korkeakoulu.
- Soila, Satu & Tervola, Tarja (toim.) (2003): *Tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön väyliä ja karikoita*. (Elektroninen aineisto) Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Suomen Akatemia (1998): *Mediakulttuurin tutkimusohjelma 1999-2002: ohjelmamuistio*. Helsinki: Suomen Akatemia.
- Suoninen, Annikka (2004): *Mediakielitaidon jäljillä: lapset ja nuoret valikoivina mediakäyttäjinä*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja; 81. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.. Väitöskirjamoniste.
- Suonperä, Matti (toim.): *Televiestintää hyödyntävä oppimisympäristö: Opettajakorkeakoulun ja Telen PEDATEL-yhteistyöprojektin väliraportti*. Hämeenlinna: Ammatillinen opettajakorkeakoulu. 1993. Ammatillisen opettajakorkeakoulun tutkimuksia; 10.
- Suoranta, Juha (2003): *Kasvatus mediakulttuurissa: mitä kasvattajien tulee tietää*. Tampere: Vastapaino.
- Suoranta, Juha & Ylä-Kotola, Mauri (2000): *Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa*. Porvoo: WSOY.
- Suoranta, Juha; Inkinen, Sam; Ylä-Kotola, Mauri (2001): *The integrated media machine Osa: II : Aspects of Internet culture, hypertechnologies and informal learning*. Helsinki: Edita, Rovaniemi: University of Lapland.
- Tani, Leena (1992): *Ilmoitus sanomalehdessä*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Tarkoma, Elise (2004): *Tehtävänä äidinkieli*. Porvoo, Helsinki: WSOY.

- Tella, Seppo (1991): *Introducing international communications networks and electronic mail into foreign language classrooms: a case study in Finnish senior secondary school*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja; 95. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tella, Seppo (1994): *Uusi tieto- ja viestintäteknikka avoimen oppimisympäristön kehittäjänä*. Osa 2. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia; 133. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Tella, Seppo (1997): *An "uneasy alliance" of media education and multiculturalism, with a view to foreign language learning methodology*. Sarja: Ole publications; 4. Helsinki: University of Helsinki, Department of Teacher Education.
- Tella, Seppo (1997): *A la recherche du temps à venir: la formation multimédia - vers une citoyenneté de la société de communication et d'information*. Helsinki: University of Helsinki. Department of Teacher Education.
- Tella, Seppo; Mononen-Aaltonen, Marja (1998): *Developing dialogic communication culture in media education: integrating dialogism and technology*. Media education publication; 7. Helsinki: University of Helsinki. Department of Teacher Education, Media Education Centre.
- Tella, Seppo (toim.) (1994): *Näytön paikka: opetuksen kulttuurin arviointi*. Osa: 1. Tutkimuksia / Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos; 129. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Tella, Seppo (toim.) (1997): *Media nykypäivän koulutuksessa: ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä perjantaina 14.2.1997* Ainedidaktiikan symposiumi, osa I. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Tella, Seppo (ed.) (1998): *Aspects of media education: strategic imperatives in the information age*. Media education publication; 8. Helsinki: University of Helsinki.
- Tella, Seppo (ed.) (2000): *Media, mediation, time and communication: emphases in network-based media education*. Media education publication; 9. Helsinki: University of Helsinki, Department of Teacher Education, Media Education Centre.
- Tella, Seppo et al. (toim.) (2001): *Verkko-opetuksen teoriaa ja käytäntöä*. Studia paedagogica; 25. Helsinki: Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Tiedotusopillinen yhdistys (1998): *Tiedotustutkimus: Mediakasvatus, Osa: 1/1998*. Tampere: Tiedotusopillinen yhdistys.
- Toivonen, Pirjo-Maija (1998): *Uusien maailmojen viestit: kirjallisuuden lukemisen semioottis-psykologinen teoria ja käytäntö*. Turku: Turun yliopisto.
- Tuohinen, Titta & Mäkeläinen, Niina (2002): *Kulttuuriteollisuus*. Helsinki: Työministeriö.
- Tuominen, Sirkku (1997): *Evaluating media culture in teacher education with educational media lifestudy*. Tampere: University of Tampere. University of Tampere, Department of teacher education in Hämeenlinna.
- Tuominen, Sirkku (1999): *Mediapedagogiikkaa opettajankoulutuksessa: Osa 1: Koulutuksen vaikuttavuuden arviointia viiden opiskelijan koulutus- ja mediaelämäkerran avulla*. Tampere: Tampereen yliopisto..

- Turja, Tuomo (1992): *Mediakasvatuksen myytit ja myyttinen mediasuhde: mediaviestinnän ja viestintäkasvatuksen tieteidenvälistä arviointia*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tähtinen, Juhani (toim.) (1994): *Opettajuuden eväät: kirjoituksia oppimisesta, opetuksesta ja opettajankoulutuksesta*. Julkaisusarja / Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. B, Selosteita; 47. Turku: Turun yliopisto.
- Uusitalo, Eira (2004): *Viestintävalmiudet perusopetuksen päättövaiheessa*. Oppimistulosten arviointi; 7/2003. Helsinki: Opetushallitus.
- Vainionpää, Jorma (2001): *Oppimateriaalit viestintäkasvatuksessa*. Lisensiaatintyö: Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinnan toimipaikka.
- Valkola, Jarmo (1999): *Kuvien havainnointi ja montaasin estetiikka: taide- ja mediakasvatuksellinen näkökulma audiovisuaalisen kerronnan teoriaan ja analyysiin*. Jyväskylän yliopiston taidekasvatuksen laitos. Jyväskylä: JULPU.
- Varis, Tapio (1995): *Tiedon ajan media: mediavalmiudet ja viestintätaidot uusiutuvassa viestintäkulttuurissa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Varis, Tapio (toim.) (2005): *Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen*. Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö - OKKA-säätiön julkaisuja. Helsinki: Okka-säätiö.
- Vepsäläinen, Sirkku (toim.) (1992): *Ruudun läpi: avoimeen oppimisympäristöön*. Helsinki: Yleisradio, opetusjulkaisut.
- Veräjänkorva, Arto (1992): *Laatua nuorten radionkuunteluun?: tapaustutkimus alueellisesta kouluradiokokeilusta*. Yleisradion tutkimusraportti; 5. Helsinki, Yleisradio, Finnish Broadcasting Company, Research and Development Department.
- Vesikansa, Siiri (toim.) (1991): *Nuorisotiedotus*. Kansalaiskasvatuksen keskuksen vuosikirja; 1991. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus.
- Viherä, Marja-Liisa (1999): *Ihminen tietoyhteiskunnassa: kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A; 1:1999. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Viherä, Marja-Liisa (2000): *Digitaalisen arjen viestintätaidot: miksi, millä ja miten*. Helsinki: Edita.
- Viteli, Jarmo (toim.) (1998): *Sitran teknologia-arviointihanke : tieto- ja viestintäteknikka opetuksessa ja oppimisessa : osaraportti 2: Esimerkkejä ja kokemuksia korkeakoulumaailmasta*. Sitran julkaisuja; 190. Helsinki: Sitra.
- Voudinmäki, Keijo (1990): *Näkijä: kirjoituksia vuosilta 1956-1990*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Vuolle, Airi & Puro, Pirjo-Riitta (toim.) (1999): *Kurkistusaukko sanomalehteen*. Sanomalehti esiopetuksessa. - Sanomalehti opetuksessa -toiminnan julkaisu. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- VSOP-työryhmä (2003): *Suositus Tietoyhteiskuntavalmiudet-opintokokonaisuudesta*. Helsinki: Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö.

- Väliharju, Timo & Modern Learning Environments (MLE), research group (1997): *Digital media as a learning environment (eds.)*. Tampereen yliopiston tietokonekeskuksen julkaisuja; no. 4. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Välimäki, Martti (toim.) (1999): *Elävästi kuvaa: kokemuksia lasten ja nuorten elokuvaopetukselta*. Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus. Helsinki : BTJ Kirjastopalvelu.
- YLE Yleisötutkimus, Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistoaineisto(2004): *Yksi päivä mediaa 2001* (Elektroninen aineisto) Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Yli-Luoma, Pertti V. J. & Pirkkalainen, Lauri (2005): *Verkko-oppimisen työvälineitä*. Naantali: International Multimedia & Distance Learning.
- Ylä-Kotola, Mauri (1999): *Mediatieteen kysymyksiä, Osa: 1: Mitä on mediatiede?* Mediatieteen julkaisuja C 2. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta, mediatieteen laitos.
- Ylä-Kotola, Mauri & Inkinen, Sam (toim.) (2001): *Mediatieteen kysymyksiä 4: mitä mediatiede ei ole?* Taiteiden tiedekunta, Mediatieteen julkaisuja, C; 2. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Østern, Anna-Lena (1994): *Sol, sol! - Jag vill va'solen!: kontextbyggande och perspektivbyten i barns berättande och drama*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi; nr 9. Vasa: Åbo Akademi.
- Østern, Anna-Lena (1997): *Att läsa medietext: en introduktion till mediepedagogiken*. Studie- och undervisningsmaterial från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi; nr 20. Vasa: Åbo Akademi.
- Østern, Anna-Lena (red.) (1990): *Kommunikationsstudier. Volym 1: Didaktiska perspektiv på uttrycksförmåga*. Dokumentation från Pedagogiska fakulteten / Åbo akademi; 41 Åbo: Åbo akademi.
- Østern, Anna-Lena (red.) (1990): *Kommunikationsstudier, Volym 2: Från barnkultur till skolkultur*. Åbo: Åbo akademi.

Opetusministeriön mediakasvatukseen liittyvät julkaisut 1990–2005

- Ammatillisen aikuiskoulutuksen ohjauksen, rahoituksen ja järjestäjäverkon kehittäminen -valmisteluryhmän väliraportti*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004: 31.
- Education and Research 2003-2008, Development Plan*. Publications of the Ministry of Education, Finland 2004:8.
- Informationssamhällsprogram för utbildning och forskning 2004–2006*. Undervisningsministeriets publikationer 2004:13.
- Information Society Programme for Education, Training and Research 2004–2006*. Publications of the Ministry of Education, Finland 2004:14.
- Information strategy for education and research 2000-2004: implementation plan*. Helsinki: Ministry of Education. Edita. 2000.

- Kansallinen elektroninen kirjasto -työryhmä: *Kansallinen elektroninen kirjasto*. Opetusministeriön työryhmien muistioita; 19:1997. Helsinki: Opetusministeriö. 1997.
- Koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategia vuoteen 2013*. Opetusministeriön julkaisuja 2003:40.
- Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000-2004: hankesuunnitelmat 2002*. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. 2002.
- Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategian 2000-2004 toimeenpanosuunnitelma*. Helsinki: Opetusministeriö. Edita. 2000.
- Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003-2008*. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6
- Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelma 2004–2006*. Opetusministeriön julkaisuja 2004:12.
- Kulttuurinen luku- ja kirjoitustaito -asiantuntijaryhmä: *Kiinnekohtia media-avaruudessa: kulttuurinen luku- ja kirjoitustaito -asiantuntijaryhmän toimenpide-ehdotukset*. Opetusministeriön työryhmien muistioita; 2:1996. Helsinki: Opetusministeriö, 1996.
- Kunskapsstrategi för utbildning och forskning 2000-2004: plan för genomförande*. Helsingfors: Undervisningsministeriet. 2000.
- Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4.
- Markkula, Markku; Suurla Riitta: *Elinikäisen oppimisen hyvät käytännöt: intohimo oppia*. Komiteanmietinnön 1997, 14 liite. Helsinki: Elinikäisen oppimisen komitea, Opetusministeriö. 1997.
- Muuttuuko mikään? Näkökulmia tieto- ja viestintätekniiikan opetuskäytön strategiaan*. Opetusministeriön julkaisuja 2003:16.
- Näkökulmia elinikäiseen oppimiseen*. Komiteanmietinnön 1997, 14 liite. Elinikäisen oppimisen komitea. Helsinki: Opetusministeriö. 1997.
- Oppimisen ilo: kansallinen elinikäisen oppimisen strategia*. Komiteanmietintö; 1997, 14. Elinikäisen oppimisen komitea. Helsinki: Opetusministeriö, 1997.
- Oppimisympäristöjen tutkimus ja alan tutkimuksen edistäminen Suomessa*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004: 38.
- Regional strategy for education and research up to 2013*. Publications of the Ministry of Education, Finland 2004:11.
- Sisältötuotantotyöryhmä: *Sisältötuotantotyöryhmän väliraportti Osa: 1*. Opetusministeriön työryhmien muistioita; 6:2001.Helsinki: Opetusministeriö. 2001.
- Telemaattisia kulttuuripalveluja selvittävä työryhmä: *Telemaattiset kulttuuripalvelut: telemaattisia kulttuuripalveluja selvittävän työryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmien muistioita; 1990, 17. Helsinki: Opetusministeriö. 1990.
- Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmä: *Suomi (o)saa lukea: tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän linjaukset*. Opetusministeriön työryhmien muistioita; 4: 2000. Helsinki: Opetusministeriö: Yliopistopaino. 2000.

Tietoyhteiskunnan rakenteet oppilaitoksissa; Vuoden 2002 kartoitusten tulokset. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:20.

Työryhmä: *Medialuku- ja kirjoitustaito osaksi uudenlaista Yleissivistystä.* NuPo-tiedote. Helsinki: Opetusministeriö. 2000: 3.

Utvecklingsplan för utbildning och forskning 2003-2008. Undervisningsministeriets publikationer: 2004:7.

Utbildnings- och forskningspolitisk regionstrategi 2013. Opetusministeriön julkaisuja 2003:42.

Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaatio: *Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaation mietintö: esitys viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen sekä taidepedagogikoulutuksen järjestelyiksi.* Komiteanmietintö; 1990, 23. Helsinki: Opetusministeriö. 1990.

Viestintäkulttuuritoimikunta: *Viestintäkulttuuritoimikunnan mietintö Osa: 3: Viestintäkasvatuksesta viestintäopetukseen.* Komiteanmietintö; 1991, 12. Helsinki: Opetusministeriö. 1991.

Viestintäkulttuuritoimikunta: *Viestintäkulttuuritoimikunnan IV mietintö: viestintäkulttuurikoulutuksen kehittäminen.* Komiteanmietintö; 1991: 16. Helsinki: Ministry of Education, Commission for Communication Culture.

Liite 2: Suomalaisia mediakasvatuksen artikkeleita vuodesta 1990 alkaen

Niina Uusitalo

Suomalaisten mediakasvatusta käsittelevien artikkeleiden selvittämiseksi tehtiin keväällä 2005 hakuja kolmessa eri tietokannassa. ARTO on uusien kotimaisten artikkeleiden viitetietokanta, joka on osa yliopistokirjastojen yhteistietokantaa. ARTOon rekisteröidään artikkelit kattavasti n. 700 jatkuvasti ilmestyvästä aikakauslehdessä. Lisäksi ARTOon tallennetaan kuhunkin aihealueeseen liittyviä artikkeliviitteitä lukemattomista muista lehdistä ja kokoomateoksista.

BTJ-kirjastopalvelun Aleksin-tietokanta on artikkeliviitetietokanta, jossa on tietoa kotimaisista lehdistä. Aleksin Internet-tietokannassa ovat mukana keskeisimmät kotimaiset aikakauslehdet yleislehdistä eri tieteenalojen pääjulkaisuihin. Aleksista haettiin mediakasvatukseen liittyviä artikkeleita ainoastaan aikakauslehtien osalta, jolloin sanomalehtien artikkelit sekä arvostelut jäivät hakujen ulkopuolelle.

Kolmas artikkelitietokanta oli Nordicomin ylläpitämä tutkimuskirjallisuuden tietokanta. Nordicom databaser sisältää tietoa pohjoismaisista tutkimusjulkaisuista vuodesta 1975 lähtien. Tästä tietokannasta haku tehtiin vain suomalaisten artikkeleiden osalta. Nordicomin tietokannassa ei ollut vapaatekstihaun mahdollisuutta, joten haut tehtiin asiasanahakuina. Nordicomin tietokannassa hakusanat olivat *media education*, *media literacy*, *media skills*, *communication skills*.

Kahdesta muusta artikkelitietokannoista haettiin artikkeleita vapaatekstihaulla. Asiasanat olivat samat kuin kirjallisuushauissa, eli *mediakasvat?*, *viestintäkasvat?*, *medialukutai?*, *viestintävalmiu?*, *viestintäsivisty?* ja *viestintätai?* (?= sanan katkaisu). Hakusanassa *mediat?* hakua rajattiin (NOT mediataide? NOT mediataite?). Edellisten lisäksi tehtiin haut sanapareilla *oppimisympäristö?* ja *viestintä?* sekä *oppimisympäristö?* ja *media?*. Päällekkäisiä hakutuloksia estettiin rajaamalla pois edellisissä hauissa käytettyjä sanoja.

Tietokantahauissa artikkeleita löytyi yhteensä 470. Artikkelilistassa on tutkijoiden ja mediakasvatustoimijoiden kirjoittamia artikkeleita, mukana on myös kolumneja ja pääkirjoituksia. Artikkelit ovat ilmestyneet suomalaisissa aikakauslehdissä, kausijulkaisuissa, eri organisaatioiden tiedotuslehdissä tai kokoomateoksissa. Kirjallisuuslistassa mainittujen kokoomateosten artikkeleita ei ole enää mainittu erikseen artikkelilistassa.

Artikkelilistassa ei ole mukana mediatoimijoiden tai tutkijoiden haastatteluja eikä kirja-arvosteluja tai referaatteja. Tällöin viitetiedoissa on mainittu, että kyseessä on haastattelu, kirja-arvostelu tai referaatti. Artikkeleissa on keskitytty suomalaisiin kirjoittajiin, joten ulkomaisten kirjoittajien kommentit suomalaisiin artikkeleihin on jätetty pois listasta.

Viitetietojen perusteella pois on jätetty yritysten viestintään liittyvät artikkelit sekä tiettyä työelämän osa-aluetta koskevat artikkelit (esim. kommunikaation merkitys kaavoittajan työssä). Lista ei myöskään ole otettu puheviestintään, vieraalla kielellä viestintään, esiintymistaitoihin, kieliopintoihin tai vammaisten kuntoutukseen keskittyviä artikkeleita.

Artikkelien julkaisutiedot vaihtelevat sen mukaan mistä tietokannasta nimeke on löytynyt. Aleksin ja Nordicom eivät ilmoita aikakauslehteä julkaisevaa tahoja toisin kuin ARTO-tietokanta.

- Aarnio, Helena & Enqvist, Jouni (2002): ”DIANA-malli: aitoa dialogia ja arjen autenttisuutta oppimiseen”. Ote: 2002: 1.
- Adamsson, Virpi (2004): ”Turun ammattikorkea lähti vihreälle polulle”. Opettaja: 2004: 51. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Ahjopalo-Nieminen, Tarja (1990): ”Kuvan lukemisesta”. Oppima: 1990: 1.
- Ahonala, Eero-J (1990): V”ideopaja muuttaa opetusta koulussa ja nuorisokeskuksessa”. Oppima: 1990: 6.
- Ahonala, Eero-J. (1991): ”Videopajan rakentaminen kouluun”. Oppima: 1991: 1.
- Ahonen, Mikko & Mäki-Komsi, Saija & Pajunen, Riikka (1998): ”Tietoverkot osana avoimia oppimisympäristöjä”. Julkaisussa: *Arkipäivän oppiminen*. Aikuiskasvatuksen vuosikirja; 39. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu. 1998.
- Ahonen, Riitta (2003): ”Kuvateema Netdays 2002:ssa: Simpsoineita, kotisivuja ja kuvia kotikaupungeista”. Ote: 2003: 1.
- Airaksinen, Pauliina (1996): ”Aikakauslehtipäivä johdatti suomalaiseen kulttuuriin”. Opettaja: 1996: 44-45. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Aksela, Maija et al. (2004): ”TVT tukena mallintamisessa fysiikan ja kemian opetuksessa”. Dimensio: 2004: 4.
- ”Aktiivisena viestien viidakossa viestintäkasvatusta Kajaanissa. Kajaanin täydennyskoulutuskeskuksen järjestämän viestintäkasvatusseminaarin puheenvuoroja”. Lastentarha: 1991: 1.
- Alasilta, Anja (1997): ”Tehokkaan viestinnän takeet: määrittele, harjoittele, arvioi”. Opettaja, 1997; 44-45. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Ansio, Tuula (1995): ”Leikisti, oikeesti, pohjoismaista yhteistyötä viestintäkasvatuksessa”. Peili: 1995: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus, 1986-.
- Ansio, Tuula (1996): ”Mediakasvatus prosessissa Pohjoismaissa”. Peili: 1996: 20. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Ansio, Tuula (1998): ”Peruskoulua viestinnän viidakossa”. Peili: 1998: 3. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Anttila, Anu Hanna (1995): ”Koulujen ja koulu-tv:n yhteiset haasteet: tietoa saatava reaaliajassa ja viestintäkasvatusta lisättävä”. Peili: 1995: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Anttila, Anu Hanna (1998): ”ETKK:lla säännöllistä lähetystoimintaa jo 40 vuoden ajan: mediakasvatuksessa tänään on huomisen eilinen”. Peili: 1998: 3. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Arvonen, Päivi (2004): ”Kuninkaantien lukio rakentaa uutta toimintamallia”. Opettaja: 2004: 7. Helsinki : Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Balanskat, Anja & Vuorikari, Riina (2002): ”Tieto- ja viestintäteknologian pedagoginen käyttö Euroopassa”. Ote: 2002: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- ”Barn media kunskap: oppimista leikin avulla”. Peili: 1998: 3. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.

- Bergman, Mertz (2001): ”Aidosti omia valintoja Orimattilan Erkkö-lukiossa”. *Spektri*: 2001: 3. Helsinki: Opetushallitus.
- Blåfield, Ville (2002): ”Luimme sanomalehden (Kohtaamiset)”. *Suomen kuvalehti*: 2002: 8.
- Cronberg, Tarja; Sipilä, Sinikka (2005): ”Suomen kirjastoseuran lausunto Lapset ja media – mediaväkivalta -luonnokseen hallituksen toimenpideohjelmaksi”. *Kirjastolehti*: 2005: 2.
- Eloaho, Liina (1998): ”Viidesluokkalaiset video-opissa”. *Peili*: 1998: 1. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Eriksson, Hasse (2002): ”Om mediefostran i det postmoderna samhället”. *Stylus*: 2002: 1.
- Eskola, Minna (2002): ”Polttopulloja ja propagandaa: uutiskuvaa analysoimassa”. *Stylus*: 2002: 1.
- Forma, Eeva-Leena (1996): ”Sukellus sanomalehteen”. *Opettaja*: 1996: 2. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Forsström, Seija (1990): ”Kuvioita, kuvaa, ääntä ja sanaa - viestintäkasvatusta tarvitaan opetusta eheyttämään”. *Virke*: 1990: 5. Helsinki: Äidinkielenopettajien liitto.
- Friström, Pamela (2003): ”En alldeles vanlig skoltidning – i universum”. *Ote*: 2003: 1.
- Granskog, Pamela (2000): ”Dags för mediasamarbete?” *Spektri*: 2000: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Grünn, Karl (2000): ”Seitsemän tuntia onnehen...? Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän muistio Suomi (o)saa lukea”. *Virke*: 2000: 2. Helsinki: Äidinkielenopettajien liitto.
- Grönholm, Bo (2002): ”Brandi: kokemusten ja mielikuvien konsepti”. *Stylus*: 2002: 1.
- Grönholm, Inari (2002): ”Ylitarkastajan terveiset”. *Stylus*: 2002: 1.
- Haavisto, Tuula (2004): ”If you have a problem – ask the library. LLE – Lifelong learning in Europe”. 2004: 3. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Haikarainen, Satu (1996): ”Miksi aina vain sanomalehtiä, kun tarjolla on paljon muutakin, kuten tv ja radio: Messukylän lukiolaisilla on varaa valita”. *Peili*: 1996: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Hallikainen, Mika (1998): ”Pioneerityötä Inkeröissä: Mediatapia rantautui Kymenlaakson kansanopistoon”. *Kansanopisto*: 1998: 4. Helsinki: Suomen kansanopistoyhdistys.
- Hallikainen, Satu (2003): ”Mitä maailmassa todella tapahtuu: kirjastojen haasteet mis- ja disinformaatioyhteiskunnassa”. *Kirjastolehti*: 2003: 1.
- Hankala, Mari (1997): ”Sanomalehtiopetuksessa vielä kehittämisen varaa”. *Suomen lehdistö*: 1997: 3. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Hanttu-Kiskonen, Pia (1999): ”Koululinkki uudistaa viestintäkasvatusta”. *Opettaja*: 1999: 38. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Haveri, Jukka (1996): ”Audiovisuaalisuuden sivuuttaminen koulussa vieraannuttaa nuoret koulun maailmasta”. *Peili*: 1996: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.

- Havu, Päivi & Valli, Raine (2003): ”Tietokoneella kavereita”. Spektri: 2003: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Heikkilä, Heikki (1997): ”Julkisen journalismin äärellä: ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä”. Tiedotustutkimus: 1997: 4. Helsinki: Tiedotusopillinen yhdistys.
- Heikkinen, Marko (2000): ”Mediataitajaksi voi kouluttautua alle vuodessa: haaveena ammatti media-alalta?” Työelämä: työpoliittinen lehti: 2000: 4. Helsinki: Työministeriö.
- Heimbürger, Anneli (2002): ”ELPUB 2002: technology interactions”. Nordinfo-nytt: 2002: 4. Helsingfors: Nordiska samarbetsorganet för vetenskaplig information.
- Heino, Tina (2003): ”Källkontoret – elevens väg till källkritik och reflektion”. Ote: 2003: 1.
- Heinänen, Liisa (1998): ”Sanomalehti päiväkodissa pohjustaa lukutaidon opettelua. Suomen lehdistö: lehdistön viestintäpoliittinen julkaisu”: 1998: 3. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Hemánus, Pertti & Tervo, Ilkka (1990): ”Missä Masterman ei ole mestari”. Tiedotustutkimus:1990: 1.
- Herkman, Juha (2001): ”Kirjoja mediakasvattajille”. Peili: 2001: 3.
- Herkman, Juha (2004): ”Visuaalinen lukutaito: lyhyt oppimäärä”. Peili: 2004: 1.
- Hietala, Veijo (2001): ”Tarvitaanko medianlukutaitoa? – ja mitä se sitten on?” Julkaisussa: *Kuutamokeikka ja muita teitä tekstien kiehtovaan maailmaan*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja: 45. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. 2001.
- Hiltunen, Anja (1992): ”Kaupungille kamera kainalossa: koululaiset tekevät uutisia”. Suomen kunnallislehti. 1992: 17.
- Hiltunen, Anja (1992): ”Ut i staden med kameran: skolelever gör nyheter för kabel-TV”. Finlands kommunaltidskrift: 1992: 9.
- Hiltunen, Anja (1995): ”KOTO:n multimediakurssi – ihan tätä päivää”. Spektri: 1995: 3. Helsinki: Opetushallitus.
- Hiltunen, Anja (1997): ”Kuopion Mediakeskus edistää välinetuntemusta”. Ote: opetus & teknologia: 1997: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Hiltunen, Anja & Kivinen, Maija (1992): ”Koululaisten uutisia kaapelitelevisiossa”. Oppi-ma:1992: 4.
- Hoikkala, Tommi (1999): ”Mediakasvatuksen tutkimus ja opetus”. Nuorisotutkimus: 1999: 2.
- Holstikko-Ojanen, Eliisa (1999): ”Satakunnan Kansa levitti sanomalehtiaatetta koulukiertueella: nukkenäytelmä sanomalehtiviikolla”. Suomen lehdistö: 1999: 2.
- Hovila, Helena (1990): ”Viestintä kasvattaa vuorovaikutukseen”. Opettaja: 1990: 27.
- Hujanen, Jaana (2002): ”Nuorten uutismedian lukemisen käytänteet mediakasvatuksen haasteina”. Nuoriso-tutkimus: 2002: 2.
- Huokkola, Tuija (2001): ”Kieltenopettaja ja media”. Tempus: 2001: 4. Helsinki: Suomen kieltenopettajien liitto.

- Hurtig, Asko (1996): ”Mediataitoja viriteltiin Vaasassa”. Sosiaalityöntekijä: 1996 : 6. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin liitto.
- Huuskonen, Päivi (2002): ”Sanomalehden parista identiteettiä”: Tidningen till klassen -projekti. Suomen lehdistö:2002: 2.
- Hynynen, Eeva-Liisa (2000): ”Outokummun oppimiskeskuksessa vastataan muutoshasteisiin kulttuurin voimalla”. Opettaja: 2000: 23. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Hyvönen, P., Juujärvi, M., Latva, S. & Ruokamo, H. (2005): ”Peliin ja leikkiin perustuvia ja tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntäviä oppimisympäristöjä kehittämässä”. Julkaisussa: J. Muttonen (toim.) *Missä pedagogiikka? Interaktiivinen tekniikka koulutuksessa*. Hämeen kesäyliopiston julkaisuja, 90. Aulanko, Hämeenlinna, 20.-22.4.2005.
- Hyötyläinen, Tahvo (1997): ”Tieto ja tiedonkäsitys digitaalisessa oppimisympäristössä”. Kasvatus: 1997: 5.
- Hämeen-Anttila, Jaakko (2004): ”Islam ja media”. Maailmanpyörä: Suomen YK-liiton lehti: 2004: 1. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Hämäläinen, Katri (2004): ”Sanomalehtien suurlähettiläät: koululinkki saa lasten ja nuorten oivalluslamput syttymään”. Suomen lehdistö: 2004: 1.
- Hämäläinen, Katri (2004): ”55 000 uutta kasvatettavaa joka vuosi: Sanomalehti opetuksessa -toiminta täyttää 40 vuotta”. Suomen lehdistö: 2004: 1.
- Hämäläinen, Katri (2005): ”Ei kaikille kaikkea, vaan herätetään tervettä kateutta: Sari Puutio loihitti slop-strategiaa Keskipohjanmaalle”. Suomen lehdistö: 2005: 2.
- Härkönen, Ritva-Sini (1990): ”Mediatekstien luku- ja kirjoitustaito”. Oppima: 1990: 1.
- Härkönen, Ritva-Sini (1994): ”On aika puhua myös kuvasivistyksestä”. Virke: 1994: 2.
- Härkönen, Ritva-Sini (1994): ”Viestintä ammatillisissa opetussuunnitelmissa”. Aikakauslehdistö: 1994: 4.
- Härkönen, Ritva-Sini (1994): ”Viestintäkasvatuksen ulottuvuudet”. Kasvatus: 1994: 4. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Härkönen, Ritva-Sini (1994): ”Viestintäkasvatus osa nykyajan yleissivistystä”. Opettaja: 1994: 1–2.
- Härkönen, Ritva-Sini (1995): ”Tietoyhteiskunnan mediavalmiudet viestintäsivistyksenä”. Arsis: 1995: 4. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Härkönen, Ritva-Sini (1995): ”Viestintäkasvatuksesta viestintäsivistykseen”. Ote: opetus & teknologia: 1995: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- Härkönen, Ritva-Sini (1999): ”Uudet sukupolvet, uudet lukupolvet”. Tiedepolitiikka: 1999: 4. Helsinki: Edistysellinen tiedeliitto.
- Härkönen, Ritva-Sini (2001): ”Suomesta merkittävä sisältöteollinen maa: Sisältötuotantohanke”. Tietopalvelu: 2001: 1. Helsinki: Tietopalveluseura.
- Ihanainen, Pekka (2001): ”Verkko-oppimista voi oppia”. Ote: 2001: 6.

- Ilomäki, Liisa (2000): ”Tietokone on myös kuvataiteen työväline”. *Arsis*: 2000: 3. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Isohookana-Asunmaa, Tytti (2000): ”Mediakasvatus osa perussivistystä”. *Kaltio*: 2000: 4.
- Isohookana-Asunmaa, Tytti; Hakala Maija (2000): ”Mediakasvatuksen asema on vakiinnutettava”. *Kanava*: 2000: 8.
- Isotalus, Pekka (1994): ”Puhutaan mediassa: puheviestinnän ja mediakasvatuksen integrointia”. Julkaisussa: Eskola, Vuokko & Lukkarinen & Tuire (toim.): *Kieli on, sopii sanoa*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja; 40. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. 1994.
- Isotalus, Pekka (1998): ”Viestintätieteet integroituvat viestintäkasvatuksessa”. *Kasvatus: Suomen kasvatus-tieteellinen aikakauskirja*: 1998: 2. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Jarva, Vuokko (1992): ”Viestintäkasvatus – uusi näkökulma kasvatuksen kanssakäymiseen”. *Kasvatus*: 1992: 3.
- Jernvall, Hanni (2003): ”Postmoderni Viimeinen ehtoollinen: Japanissa Takin yläasteella”. *Stylus* 2003: 2.
- Jokisalo, Jouko (2002): ”Poikkitieteilijät mediakasvatuksen kimpussa”. *Opettaja*: 2001: 23. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Junno, Tanja (2000): ”Opiskelua verkossa”. *Lapin ylioppilaslehti*: Lapin yliopiston ylioppilaskunnan julkaisu: 2000: 1. Rovaniemi: Lapin yliopiston ylioppilaskunta.
- Juntunen, Max (1995): ”Äiti, mitä meillä oli ennen mediaa?: addiktio mediatuotteeseen”. *Peili*: 1995: 4. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Juujärvi, M. & Hyvönen P. (2005): ”Esikouluikäisten tyttöjen ja poikien kuvauksia toiveiden leikkiympäristöistä”. Julkaisussa: Levonen J. & Järvinen T. & Kaupinmäki S. (toim.). Tampere University Press, Hypermedialaboratorion Verkkojulkaisuja. *Hypermedia Laboratory Net Series*; 8.
- Juusola, Markku (1997): ”Ala-asteen oppimisympäristö levisi maailmalle”. *Ote: opetus & teknologia*: 1997: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- Juusola, Markku (1997): ”Medialukutaito kansalaisen selviytymiskeino”. *Ote*: 1997: 2.
- Juusola, Markku (2000): ”Herukassa opitaan animaatioiden avulla”. *Spektri*: 2000: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Juusola, Markku (2000): ”Tietostrategialla kohti tasa-arvoa?” *Ote*: 2000: 1.
- Jäppinen, Kaija (2003): ”Sanomalehdistö herättelee nuorten poliittista tietoisuutta”. *Suomen lehdistö*: 2003: 1.
- Järveläinen, Leena & Suikkanen, Eija (2002): ”TieVie: intensiivinen verkkokoulutus tuo suoraa hyötyä ja kontakteja”. *Signum*: 2002: 3.
- Järvinen, Aki (1999): ”Kirjan, lukijan ja julkaisemisen digitalisoitua kulttuuri”. Julkaisussa: Kai Ekholm: *Digitalisoitua julkaisukulttuuri*. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. B; 2/99. Tampere: Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. 1999.

- Järvinen, Aki (1999): ”Tietokonepelit noidankehässä”. Kirjastolehti: 1999: 7-8 .
- Järvinen, Seppo & Luokola, Tuula (1990): ”Hukummeko viestien tulvaan?” Lapsen maailma: 1990: 3.
- Järvinen, Virve (1999): ”Kuvaus, kamera käy! Taikalyhty tarjosi elokuvaelämyksen”. Lastentarha: 1999: 1. Helsinki : Lastentarhanopettajaliitto, 1937-.
- Järvinen, Virve (2000): ”Kulttuuria Nokian malliin”. Lastentarha: 2000: 4. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto, 1937-.
- Kahila, Jouko (2004): ”Tietokonepelejä, pleikkareita, xboxeja...: lapset pelaavat mediataidot haltuunsa”. Puhelin: puhelinyhtiön tiedotuslehti liike-elämän johdolle: 2004: 5. Helsinki: Puhelinlaitosten Liitto.
- Kaikkonen, Pauli (1993): ”Kulttuurien välinen kohtaaminen ja kielenopetus: ajatuksia kulttuurien välisen viestintätaidon opettamisesta”. Kasvatus: 1993: 2.
- Kallio, Pilvi (2004): ”Lapset sisällöntuottajiksi: sanomalehti menee lastenkammariin”. Suomen lehdistö: 2004: 2.
- Kangas, Laura (1998): ”Tohinaa viestinnän parissa”. Kansanopisto: 1998: 6–7. Helsinki: Suomen kansanopistoyhdistys.
- Kangas, Sonja (2003): ”Nuoret tekijöinä ja kokijoina mediakulttuurissa: kolmatta tilaa tarvitaan”. Nuorisotyö: 2003: 3.
- Kankare, Matti (1997): ”Sanomalehtiopetus edistää lapsen oppimiskykyä”. Opettaja: 1997: 41. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Kankkunen, Tarja (2005): ”Työt, pojat ja erojen leikki”. Arttu: 2005: 1. Helsinki: Taideteollisen oppilaitoksen oppilaskunta.
- Kantele, Kalevi (1997): ”Päästä meidät lukemisen piinasta”. Kirjastolehti: 1997: 12.
- Kantele, Kalevi (2000): ”Orwell oli oikeassa”. Kanava: 2000: 4-5. Helsinki: Yhtyneet kuva-lehdet.
- Kare, Antero & Holmström, Lars & Vikman, Matti (1992): ”Taide- ja viestintäkasvatus uusiin ulottuvuuksiin”. Opettaja: 1992: 40.
- Karjalainen, Anna Liisa (1998): ”Rohkeutta vaikuttaa”. Sosiaaliturva: 1998: 10. Helsinki: Huoltaja-säätiö.
- Kaskinen, Hannu (1996): ”Tekemällä pysyy hereillä”. Spektri: 1996: 7. Helsinki: Opetushallitus.
- Kaskinen, Hannu (2002): ”Nuorten viesti: Osaamme viestiä!” Spektri: 2002: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Kaskinen, Hannu (2004): ”Peruskoulun seitsemän aihekokonaisuutta”. Ote: 2004: 3.
- Kempainen, Raili (1994): ”Viestintäkasvatuksen kautta maailmalle kasvot”. Ote: 1994: 6.
- Kempainen, Raili (1995): ”Kouluissa opetettava nettimarkkinoinnin kriittistä lukutaitoa: www-huumasta mediasivistykseen”. Kuntalehti: 1995: 2.
- Kempainen, Petri (1994): ”Hiiriä vai ihmisiä: sarjakuvakasvattajan kokemuksia kohdeyleisön vaikutuksesta kriittisen lukemisen olemukseen”. Sarjainfo: 1994: 4.

- Kervola, Petri (1990): ”Mediakasvatuksella moniarvoiseen maailmankylään”. Peili: 1990:1.
- Kesti, Maaria (1999): ”Oppimisen laatua voi parantaa opiskelijavetoisilla pienryhmillä”. Peda-Forum: 1999: 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kettunen, Sari-Leena (1993): ”Alle kouluikäiset lapset kuvan äärellä: lapsen kehityksen ja katselukokemusten tutkimuksesta mediakasvatukseen”. Peili: 1993: 2.
- Kiesi, Eila (2000): ”Tietostrategiat valmiiksi vuoteen 2002 mennessä”. Ote: 2000: 6.
- Kilpi, Harri (2004): ”Narrower Screen: brittiläisen elokuvajournalismin ja -kasvatuksen vaiheet ja Screen-aikakauslehden linjat 1969–76”. Wider Screen: 2004: 3.
- Kilpiö, Anne (2003): ”Verkko-opetus muuttaa opettajan roolia”. Kuntalehti: 2003: 13.
- Kinturi, Marja-Liisa (1999): ”Markkinointi lapsille on syvälinen kysymys”. Yritystalous: 1999: 5.
- Kirstilä, Kalle (2004): ”Tämä juttu sisältää voimakkaita kohtauksia”. Peili: 2004: 3.
- Kirves, Liisa (1996): ”Kalvolassa riittää aktiivisuutta – Pirttikoski piti viikon omaa radio-asemaa kyläkoululla”. Kuntalehti: 1996: 21-22.
- Kirves, Liisa (1998): ”Kuorevesi on kannustanut kuntalaisiaan tutustumaan tietotekniikkaan: Suinulan kylän väki osaa nykyaikaisen lehden teon”. Kuntalehti: 1998: 15.
- Kiuru, Sakari (2000): ”Kansansivistys ja mediakritiikki”. Kansanopisto: 2000: 6-7.
- Kivinen, Terhi (1997): ”Sanomalehtioppia koululaisille tiedekeskus Heurekaassa”. Suomen lehdistö: 1997: 2. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Kivivuori, Ilppo (1996): ”Elävä kuva historiantunnilla: halpa sijainen vai uusi lähde”. Peili: 1996: 1. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Koivunen, Jukka (2003): ”Kerrankin täytyy tehdä jotain niinku ihan oikeesti: mediadiplomi Juhana Herttuan malliin”. Stylus: 2003: 2.
- Koli, Marja Leena & Pynnönen, Marja-Liisa (1999): ”Millenniumin kielioppia ja mediakasvatusta”. Virke: 1999: 5.
- Komppa, Tiina (2001): ”Tietoyhteiskunta pyrkii yhteiskunnan syrjäiteille”. Ote: 2001: 3.
- Kononen, Seppo (1997): ”Kuopion nuoret tekivät juhlalehden”. Suomen lehdistö: 1997: 12. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Korhonen, Seppo (1991): ”Radio luo mielikuvia”. Oppima: 1991: 2.
- Kortelainen, Terttu (2002): ”Pullonkaulat tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytössä: Tilanne Oulun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa”. Peda-Forum: 2002: 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koskinen, Leena et al. (2001): ”Muutos kouluissa edellyttää digitaalista lukutaitoa”. Ote: 2001: 1.
- Kotanen, Ellen & Mantere, Soili & Fränti, Riitta (1994): ”Sarjakuvan suurkuluttajien metsästys: Itäkeskuksen kirjaston ja Vartiokylän koulun mediakasvatusprojekti”. Sarjainfo: 1994: 4.
- Kotilainen, Sirkku (2001): ”Mediassa on aktiivisen oppimisen mahdollisuus”. Tiedepolitiikka: 2001: 3.

- Kotilainen, Sirkku (2002): ”Koulutus selkiyttää mediakasvattajan työnkuva”. Peili: 2002: 3.
- Kotilainen, Sirkku (2004): ”Median lukiodiplomin ohjeistus valmistuu ensi syksyksi: lukiosta digitaalisia toimijoita?” Peili: 2004: 1.
- ”Koulujen aikakauslehtipäivän tavoite aktiivinen lukijapolvi”. Opettaja: 1998: 38. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Kristiansen, Irene (1999): ”Draama suullisen kielitaidon harjoittajana ja testinä”. Tempus: 1999: 3. Helsinki: Suomen kieltenopettajien liitto.
- Kuikka, Päivi (2004): ”Pohjalainen antoi oppilaiden tehdä sivuja”. Suomen lehdistö: 2004: 2.
- Kuittinen, Aino (1990): ”Viestintää pulpetin ja taulun välistä”. Virke: 1990: 5.
- Kuivakari, Seppo (1994): ”Empowerment ja hakkerismi”. Tiedepolitiikka: 1994: 4. Helsinki: Edistyksellinen tiedeliitto.
- Kunelius, Risto & Sirkkunen, Esa (2001): ”Monopolisoitu journalismi: piste lupaa kosketuksen journalismiin” Tiedotustutkimus: 2001: 1. Helsinki: Tiedotusopillinen yhdistys.
- ”Kuntalehti: tieto plus”. Kuntalehti: 1996: 17.
- Kupiainen, Reijo (1999): ”Mediakasvatusta Tasangon päiväkodissa: pohdintoja lasten mediasuhteesta”. Peili: 1999: 4. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Kupiainen, Reijo (1999): ”Nettivihjeitä mediakasvatukseen”. Peili: 1999: 3. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Kupiainen, Reijo (2003): ”Miten selvittää mediakulttuurin pyörteissä?” Kide: 2003: 1. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kupiainen, Reijo (2004): ”Mediakasvatus tienristeyksessä”. Peili: 2004:1. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Kurkikangas, Päivi (1995): ”Eväitä elämän palapeliin: opettajat yrityksissä”. Aikakauslehdistö: 1995: 4. Helsinki: Sanomalehtien liitto 1982–.
- Kurunmäki, Seija (2004): ”Median vaikutus lasten ruokavalintoihin”. Bolus: 2004: 4.
- ”Kuusi mietintöä audiovisuaalisen kulttuurin kehittämisestä”. Tiedotustutkimus: 1992: 1.
- Kynäslahti, Heikki (1999): ”Mediakasvatuksen tutkijoiden verantoja ja ylipaikallisia kenttiä”. Kasvatus: 1999: 3.
- Kytömäki, Juha (2002): ”Televisio ja perheen arki”. Julkaisussa: Kolbe, Laura; Järvinen, Katriina (toim.): *Onks ketään kotona?: kasvatuksen suuntaa etsimässä*. Helsinki: Tammi. 2002.
- Käyhkö, Salla (2000): ”Koululinkki tuuppaa ajattelemaan”. Suomen lehdistö: 2000: 5.
- Laaksola, Hannu (2001): ”Mediakasvatus korostuu”. Opettaja: 2001: 24–25. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Lahtinen, Seppo (2004): ”K18-ohjelmien lähetyssaikaa myöhäistetään: TV-yhtiöiden uudet säännöt suojelevat pienimpiä katsojia”. Kotimaa: 2004: 17.

- Laine, Rauno (1999): ”Mediataitajilla kova kysyntä”. Aikuiskoulutuksen maailma: 1999: 3. Helsinki: Painatuskeskus.
- Lappi, Timo & Lang, Markku & Virta, Vesa (2002): ”Tieto- ja viestintätekniiikan pedagogiikka: oppimisen portaat opettajille”. Dimensio: 2002: 2.
- Latva, S. (2005) ”Lasten elämyksiä pelissä”. Julkaisussa: J. Levonen & T. Järvinen & S. Kaupinmäki (toim.) Tampere University Press, Hypermedialaboratorion verkkojulkaisu: Hypermedia Laboratory Net Series; 8.
- Laurén, Pirjoliisa (1996): ”Elämänmakuisia sanoja ja kuvia”. Opettaja: 1996: 44-45. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Lavonen, Jari et al. (2002): ”Tieto- ja viestintätekniiikka fysiikan ja kemian opetuksessa: virtuaalikouluhankkeen mahdollisuudet muutosten aikaansaamisessa”. Julkaisussa: *Tutkimuksella parempaan opetukseen*. Tampere: Tampereen yliopisto. 2002.
- Lavonen, Jari et al. (2003): ”FyKe-virtuaalikouluhankkeen arviointia: lukemalla ja kirjoittamalla oppimisen työtavat”. Dimensio: 2003: 4.
- ”Lehdestä ainekset joka lähtöön”. Opettaja: 1991: 1-2.
- Lehikoinen, Päivi: ”Säpinää ennen sanomalehtiä: toimittajan päiväkirja”. Suomen lehdistö: 2002: 2.
- Lehtisalo, Kaija (1995): ”Merkantista mekonomiksi: radion avulla”. Julkaisussa: *Radio monimuoto-opetuksessa: raportti kokeilusta 1994*. Kehittyvä koulutus; 1995: 3. Helsinki: Opetushallitus. 1995.
- Lehtonen, Jaakko (1996): ”Yhteisöviestinnän opetus käynnistyy Jyväskylässä ja Tartossa”. Tiedonjyvä: 1996: 5. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lehtonen, Jaakko (1998): ”The information society and the new competence”. Julkaisussa: Lehtonen, Jaakko: *Communicata: portfoliojulkaisu*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos, yhteisöviestintä. 1998.
- Lehtonen, Jaakko (1998): ”Kulttuuritaidot ja kielenopettajan vastuu”. Tempus: 1998 : 4. Helsinki: Suomen kieltenopettajien liitto.
- Lehtonen, Mikko (2002): ”Surmaako kuva sanan?: multimodaalisuuden haasteet tekstintutkimukselle”. Julkaisussa: Anna Mauranen & Liisa Tiittula (toim.): *Kieli yhteiskunnassa – yhteiskunta kielessä*. AFinLAN vuosikirja; 60. Jyväskylä, Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. 2002.
- Lehtonen, Mikko (2002): ”Tulevaisuuden pohjapiirustuksia”. Hiidenkivi: 2002: 3.
- Lehtonen, Veli-Pekka (1995): ”Jokainen kuva on valhetta: Kaija Juurikkala ja elokuvan kielioppi”. Peili: 1995: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus, 1986-.
- Leinonen, Pekka (1995): ”Koulu 2001-projekti viestittää”. Opettaja: 1995: 4. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Leinonen, Pekka (1996): ”Koulu yhteiskunnassa – minä osaan”. Luokanopettaja: 1996: 4. Helsinki: Luokanopettajaliitto.
- Leiwo, Matti (1996): ”Viestintä koulussa ja viestintä yhteiskunnassa”. Kasvatus: 1996: 1.

- Leppänen, Airi (1996): ”Valkokankaan lumoa koulukinosta”. Lapsen maailma: 1996: 5. Helsinki: Lasten-suojelun keskusliitto.
- Levander, Kirsti (1995): ”Ekaluokkalaiset saavat viestintäkasvatusjakson elämään”. Opettaja: 1995: 4. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Liimatainen, Ari (1998): ”Terveellistä opiskelua KoNo-ympäristössä”. Ote: 1998: 4.
- Lindman, Marja-Liisa (2004): ”Äidinkielen opettaja kuvan äärellä – hämmentyneenä”. Stylus: 2004:1.
- Linkala, Minna-Kristiina (1998): ”Kansanopistojen viestintäalan koulutus puntarissa”. Kansanopisto: 1998: 8. Helsinki: Suomen kansanopistoyhdistys.
- Linna, Riikka (2005): ”Mediakerhossa toimitetaan Metsolan sanomia”. Spektri: 2005: 1. Helsinki: Opetus-hallitus.
- Linna, Tiina (2000): ”Leivotaanko Lapin yliopistossa tulevaisuuden opettajia?” Lapin ylioppilaslehti: 2000 : 1. Rovaniemi: Lapin yliopiston ylioppilaskunta.
- Lintula, Anna (1999): ”Vuorovaikutusta verkkoympäristössä”. Kasvatus: 1999: 3.
- Lipasti, Roope (2002): ”Mediakasvattajan arkea”. Peili: 2002: 1.
- Louhikallio-Fomin, Sari (2003): ”Matematiikan avoin oppimisympäristö: Siilinjärven verkkoeräjäältä matikan maailmaan”. Dimensio: 2003: 3.
- Lovio, Maisa (2001): ”Kyläläiset kirjastoautossa ja seniorit verkoilla”. Kirjastolehti: 2001: 6.
- Lovio, Maisa (2003): ”Huoli nuorisosta”. Kirjastolehti: 2003: 4.
- Luhtasaari, Sinikka (2000): ”Sisältö sanelee tulevaisuudessakin”. Opettaja: 2000: 45b. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Luoma, Pekka (2002): ”Lukion mediadiplomi viestintäsivistystä edistämään”. Stylus: 2002: 1.
- Luostarinen, Heikki (1997): ”Media, yhteiskunta ja mediayhteiskunta”. Yliopistotieto: 1997: 1. Helsinki: Opetusministeriö.
- Luoto, Ilkka (2000): ”Muukalainenko koulumaailmassa?: maantieteellinen näkökulma viestintä-tekniikan tutkimukseen”. Julkaisussa: *Maantiede, maisema ja ympäristötutkimuksen ja opetuksen haasteet, Maantieteen päivät Oulussa 18.-19.10. 2002*. Oulun yliopisto, maantieteen laitos, Nordia tiedonantoja2000; 1.
- Långbacka, Kurt-Erik (2000): ”Kultur och kultur”. Resonans: språkrör för Finlands svenska sång- och musikförbund r.f: 2000: 3. Vasa: Finlands svenska sång- och musikförbund.
- Malmelin, Nando (2000): ”Montaasikasvatuksen alkeita”. Lähikuva: 2000: 1. Turku: Turun elokuvakerho.
- Malmelin, Nando (2003): ”Kuluttaja tuntee mainosajan: Dieselin mainonta puhuttelee medialukutaitoisia nuoria”. Grafia: 2003: 3. Helsinki: Grafia.
- Malmelin, Nando (2003): ”Median yhteiskuntavastuu vai mainonnan lukutaito?” Maine: 2003: 4. Helsinki: Edita Press.
- Malmelin, Nando (2003): ”Voiko kuluttajaa tuntea?: kuluttajan lukutaito on onnistuneen viestinnän avain”. Grafia: 2003: 3. Helsinki: Grafia.

- Malmelin, Nando (2004): ”Miksi tutkia mainontaa?: yhteiskunnallinen näkökulma: luento Helsingin yliopistossa 7.11.2003”. Tiedotustutkimus: 2004: 2. Helsinki: Tiedotusopillinen yhdistys.
- Manner-Raappana, Tanja (2004): ”Mediakasvattajana median ja kasvatuksen ristiaallokoissa”. Kide: 2004: 6. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- ”Media-ajan monikulttuurinen koulu (Internautti)”. Ote: 1999: 6.
- ”Mediatutkimus 2001: esipuhe kokoomateoksessa”. Julkaisussa: *Mediatutkimus*. Turku: Turun yliopisto. 2001.
- Miettinen, Sami (1996): ”Kulttuurinen lukutaito kiinnekohdaksi rajattomaan mediamaailmaan”. Spektri: 1996: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Miettinen, Sami (1995): ”Mediatykytystä Tampereelta”. Spektri: 1995 : 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Miettinen, Sami (1995): ”Tuottajan työ kiinnostaa Sannaa”. Spektri: 1995: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- ”Mikä on medianomi?” Spektri : 1995 : 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Mladenov, Elisabeth (2002): ”Mitt synvinkel i medieföstran”. Stylus: 2002: 1.
- Mollgren, Bjarne R.(2000): ”Sibbo utvecklar sin datapedagogik”. Ote: 2000: 6.
- Mononen-Aaltonen, Marja (1993): ”Verkkopohjainen opiskeluympäristö ja dialogin tukema tutkimusopetus”. Kasvatus: 1999: 3. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Mustonen, Anu (1998): ”Viestintätaito – karismaa, tietoa ja kovaa työtä”. Tiedonjyvä: 1998: 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mustonen, Anu (2002): ”Suuria tunteita tarvitaan – mutta ei liikaa”. Peili: 2002: 2.
- Mustonen, Anu (2002): ”Uusmedia kasvattajana”. Virke: äidinkielen opettajain liiton jäsens-lehti: 2002: 1. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Mustonen, Anu (2003): ”Tietotekniikan mahdollisuudet ja riskit”. Kide: 2003: 1. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Mustonen, Anu (2005): ”Tietokonepelaamisen mahdollisuudet ja riskit”. Tyyris tyllerö: 2005: 1. Espoo: Cultura.
- Myllylä, Riitta (2000): ”Tietoyhteiskunnan lukutaidot”. Kirjastolehti: 2000: 3.
- Mäkelä, Asko (1996): ”Mediakulttuurin politiikkaa”. Arsis: 1996: 1.
- Mäkelä, Asko (2001): ”Mitä Suomi (o)saa lukea tietoyhteiskunnassa?” Arsis: 2000: 1.
- Mäkelä, Ritva (1999): ”Lukiolaiset tekevät tv-ohjelmaa Tampereella”. Opettaja: 1999: 32. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Mäkelä, Tapio (1995): ”Mediapedagogiaa yli 40-vuotiaille: medium is just the message”. Arttu: 1995 : 4. Helsinki: Taideteollisen oppilaitoksen oppilas-kunta, 1987-.
- Mäkinen, Kirsti (1992): ”Nuorten mediaympäristö muuttunut rajusti: lehdistö uudessa tilanteessa”. Suomen lehdistö: 1992: 5-6.

- Mäkinen, Päivi (2004): ”Voiko Pokémonista oppia?: tarkasteltavana lapsen ja median suhde”. Peili: 2004: 4.
- Mällinen, Sisko (2001): ”Verkkokurssit yleistyvät – osaako opettaja?” Kotitalous: 2001: 6.
- Mäntylä, Kauko & Kallio, Kirsti (1992): ”Sanomalehdestä eväät opiskeluun”. Suomen lehdistö: 1992: 10.
- Mäyrä, Frans (2001): ”Kiikarissa kulttuurinen oppijuus: Kokemuksia mediakulttuurin verkko-opinnoista”. Julkaisussa: *Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, Kansanvalistusseura, Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. 2001.
- Mäyrä, Ilkka (2000): ”Audiovisuaalista media-kulttuuria verkko-opintoina: median verkossa”. Aikuiskasvatus: 2000: 2.
- Nampajärvi, Sisko (1994): ”Radio koulussa -viikko”. Virke: 1994: 2.
- Nandelstadh, Mikael von (2000): ”Konferens i Helsingfors: Medierna är en utmaning för lärarna”. Spektri: 2000: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- ”Nelonen vastuuttaa lasten vanhempia.” Ekonomi: 2004: 9. Helsinki: Suomen ekonomiliitto.
- Nevanlinna, Tiina (1996): ”Kiinneohtia media-avaruudessa”. Stylus: 1996: 1. Helsinki: Kuvaamataidonopettajain liitto, 1983-.
- Niemi, Päivi (1995): ”Ammatillinen kasvu ja vuorovaikutus”. Korkeakoulutieto: 1995: 3. Helsinki: Opetusministeriö.
- Nieminen, Marianna (2000): ”eEurope ja eLearning – kovat tavoitteet Euroopan kouluille”. Ote: 2000: 3.
- Nissilä, Maija-Leena (1998): ”Kasvatustiedettä mediapainotteisesti Rovaniemellä”. Opettaja: 1998: 10. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Nisula, Anne (2002): ”Kuvanlukutaito auttaa kuvamaastossa liikkujaa”. Aikuiskoulutuksen maailma: 2002: 2. Helsinki: Painatuskeskus.
- Nokkala, Jari (1991): ”Kokonaisvaltainen viestintäkokeilu”. Oppima: 1991: 3.
- Nummi, Brita (2003): ”Koululaiset paikallislehden toimittajina: Miksi kaikki tärkeät ihmiset on miehiä?” Nuorisotyö: 2003: 3.
- Nurmi, Kari E.(2003): ”Semiotics of media-based learning materials: two cases of hidden narratives”. Julkaisussa: Hovi-Wasastjerna, Päivi (toim.): *Media culture research programme*. Publication series of the University of Art and Design Helsinki UIAH, A; 38. Helsinki: Academy of Finland. 2003.
- Nykvist, Ari (2001): ”Viktigt lära sig läsa medier: mediepedagogiken växer vid Pedagogiska fakulteten”. Meddelanden från Åbo Akademi: 2001: 8. Åbo: Åbo Akademi.
- Nyyssölä, Kari (2004): ”Mediakasvatuksella yhä enemmän tarvetta kouluissa”. Spektri: 2004: 1.
- Nyyssölä, Kari (2004): ”Mitä televisiosta voi oppia?” Spektri: 2004: 4.
- Näränen, Pertti (1996): ”Tietoyhteiskuntaa rakennetaan tietokoneiden varaan: kirjatietoa media-ajan hallintaan”. Peili: lasten ja nuorten kuva-kulttuurin lehti: 1996: 1. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.

- Näränen, Pertti (1997): ”TV-mörköjä hätistelemässä”. Tiedotustutkimus: 1997: 2. Helsinki: Tiedotusopillinen yhdistys.
- Näränen, Pertti (1999): ”Viestintätieteistä sisältöosaajia”. Yliopistotieto: 1999: 2. Helsinki: Opetusministeriö.
- Näränen, Pertti (2000): ”Analyysin vinkkeleitä suuntaan ja toiseen”. Tiedotustutkimus: 2000: 3. Helsinki: Tiedotusopillinen yhdistys.
- Oker-Blom, Gun (2000): ”Medierna, skolan och der förändrade klassrummet”. Spektri: 2000: 1.
- Orava, Jukka (2002): ”Ruudun takaa: digitaalisen yhteistoiminnan uudet ulottovuudet”. Stylus: 2002: 1.
- ”Organisaatiot”. Peili: lasten ja nuorten kuvakulttuurin lehti: 1998: 3. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Paatela-Nieminen, Martina (1999): ”Uudet oppimisympäristöt ja multimediaistujien vuorovaikutus ryhmäkritiikissä”. Arttu: 1999: 1.
- Paavilainen, Ulla (1995): ”8.-luokkalaisten vertailevaa mediatutkimusta: esimerkki viestintäkasvatuksen toteutuksesta”. Aikakauslehdistö: 1995: 4. Helsinki: Aikakauslehtien liitto, 1982
- Paavilainen, Ulla (1995): ”Aikakauslehti koulussa -projekti elää ja vahvistuu”. Aikakauslehdistö. Helsinki: Aikakauslehtien liitto, 1982–. 1995: 4.
- Paavilainen, Ulla (1995): ”Vihdoinkin viestintäkasvatus opettajakoulutuksen sivuaineena”. Aikakauslehdistö: 1995: 6.
- Paavilainen, Ulla (1996): ”Koulujen aikakauslehtipäivä lukutaitoa tukemaan”. Opettaja: 1996: 25–31. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Paavilainen, Ulla (1997): ”Silmät auki!” Aikakauslehti magazine: 1997: 4. Helsinki: Aikakauslehtien liitto.
- Paavilainen, Ulla (1999): ”Ajatella: koulujen aikakauslehtipäivä 15.10.99”. Luokanopettaja: 1999: 4. Helsinki : Luokanopettajaliitto.
- Paavilainen, Ulla (1999): ”Vielä ehtii mukaan koulujen aikakauslehtipäivään”. Opettaja: 1999: 35. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Paavilainen, Ulla (2001): ”Surffaa aikakauslehtien sivuille”. Opettaja: 2001: 34. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Paavonheimo, Jari (1996): ”Mediavalmiuksia tarvitaan”. Kirjastolehti: 1996: 11.
- Paavonheimo, Jari (1996): ”Tiedolla on juuret”. Kirjastolehti: 1996: 7-8.
- Pakarinen, Vesa (2004): ”Laajakaistan tuolla puolen jossakin on maa, vai onko?” Ote: opetus & teknologia: 2004: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- Palanteenaho, Hannele (1998): ”Mediataitajia Turun AAKK:n ja yritysten yhteistyönä.” Opettaja: 1998: 14. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Palokari, Sirpa (2004): ”Miten paljon, milloin ja mitä televisiosta katsotaan.” Ketju: 2000: 4. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

- Parkkonen, Timo (2005): ”Lukutaidoton kuorii tiedesipulia”. Arttu: 2005: 1. Helsinki: Taideollisen oppilaitoksen oppilaskunta.
- Parko, Kaija (1991): ”Herää koululaitos – mediatodellisuus on täällä: lehti opetuksessa”. Opettaja: 1991: 1-2.
- Parko, Kaija (2001): ”Surffaa aikakauslehden sivuille”. Luokanopettaja: 2001: 3. Helsinki: Luokanopettajaliitto.
- Patrakka, Jukka & Puro, Pirjo-Riitta (1997): ”Sanomalehti opettaa lukemaan Etelä-Amerikassa: lasten uutislehdet tulevat”. Suomen lehdistö: 1997: 10.
- Pekkala, Leo (1998): ”Jos eläisimme täydellisessä maailmassa...” Kide: 1998 : 8. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Pentti, Rauno (1996): ”Aikakauslehdet osana yleissivistystä: Pohjois-Tapiolan koulun ja lukion päivän antia”. Aikauslehti magazine: 1996: 4. Helsinki: Aikauslehtien liitto.
- Perko, Touko (1998): ”Sanomalehti on kova sana koulussa”. Suomen lehdistö: 1998: 2. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Piippo, Maarit (2003): ”Hyvä vai paha tv?” Lapsemme: 2003: 2. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Piironen, Liisa (2002): ”Uomo universale: tavoitteena mediamaailman kansalainen”. Stylus: 2002:1.
- Pikkarainen, Anne (1994): ”Sodan mediakuvista viestintäretoriikkaan”. Opettaja: 1994: 1-2.
- Pimenoff, Marina (1990): ”Intresset för mediepedagogik på frammarsch i Finland”. Nordicom-Information. 1990: 2-3.
- Pimenoff, Martina (1991): ”Musiikkivideot ja viihde-elokuvat – vain viihdettäkö?” Oppi-ma: 1991: 3.
- Pitkänen, Pertti (1997): ”Putkiajattelusta avoimeen malliin”. Kansanopisto: 1997: 8. Helsinki: Suomen kansanopistoyhdistys.
- Portimojärvi, Timo (1999): ”Nettivistä mediakasvatukseen”. Peili: 1999: 4. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Posti, Paula (2004): ”Kasvavat paino- ja ulkonäköpaineet näkyvät koulussa: Itsensä pitää löytää”. Opettaja: 2004: 42. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Puro, Pirjo-Riitta (1995): ”Sanomalehdistö aikansa peili koulussa: 30 vuotta yhteistyötä koulujen kanssa”. Opettaja: 1995: 2. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Puro, Pirjo-Riitta (1997): ”Juniorijournalistiksi Internetin avulla”. Suomen lehdistö: 1997: 11
- Puro, Pirjo-Riitta (1997): ”Lukutaito esiin helmikuun sanomalehtiviikolla”. Suomen lehdistö: 1997: 1. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Puro, Pirjo-Riitta (1999): ”Sanomalehtiviikko innosti koulut”. Suomen lehdistö: 1999: 3. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Puro, Pirjo-Riitta (2000): ”Sanomalehti yhä vahvoilla mediaopetuksessa”. Spektri: 2000: 1. Helsinki: Opetushallitus.

- Puro, Pirjo-Riitta (2001): ”Läpimurto!” Suomen lehdistö: 2001: 3.
- Puro, Pirjo-Riitta (1999): ”Ajankohtaiset teemat esille sanomalehtiviikolla”. Opettaja: 1999: 3. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Puurila, Marja-Terttu (2004): ”Animaatiopaja opetti elokuvantekoa Mukulaxin lapsille”. Lastentarha: 2004: 2.
- Pyykkönen, Helka (1998): ”Hyvä avaus verkkotyöskentelyyn”. Luokanopettaja: 1998 : 1. Helsinki: Luokanopettaja-liitto.
- Päivärinta, Marja-Riitta (1991): ”Lehdistön ja koululaitoksen vuorovaikutusta lisättävä”. Opettaja: 1991: 1-2.
- Pöytälaakso-Koistinen, Suvipäivi (2003): ”Informaatiolukutaitoa, tieto-osaamista vai tietotaitoa?” Signum: 2003: 7.
- ”Radio Kallavesi-viestintäkasvatusprojekti”. Kokeiluposti: nuorisoasteen koulutuskokeilut ja ammattikorkeakoulukokeilut: 1995: 2. Helsinki: Opetusministeriö.
- Raento, Pauliina (2002); ”Viestintätaitojen kehittäjä voittaa aina”. (Elektroninen aineisto) Terra. 2002: 4. Helsinki: Suomen Maantieteellinen Seura.
- Rasila, Seija (1997): ”Opiskelijoilta eivät ideat loppu: sanomalehdet mukaan opettajakoulutukseen”. Suomen lehdistö: 1997: 1. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Rastas, Perttu (1996): ”Sensuuri, varastaminen ja vapaus”. Julkaisussa: *Elokuvan ennakkotarkastuksen tulevaisuus?: seminaarin 10 puheenvuoroa*. Helsinki: Dark Fantasy. 1996.
- Rautio, Tuija (1992): ”Tavoitteena omaksi itsekseen tuleminen: viestintä osana ammatillista opettajakoulutusta”. Virke: 1992: 6. Helsinki: Äidinkielenopettajien liitto.
- Repo, Tarja (1998): ”Tellan yksikkö opettaa virvelöimään verkoissa”. Ote: opetus & teknologia: 1998: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Repo, Tarja (2000): ”Koululehti siirtyy verkkoon”. Spektri: 2000: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Repo, Tarja (2001): ”Sanomalehti rantautui päiväkotiin”. Spektri: 2000: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Repo, Tarja (2003): ”Verkot heitettiin saaristoon”. Ote: 2003: 3.
- Rikama, Juha (1998): ”ÄOL ja viestintäkasvatus”. Julkaisussa: Risto Kaipainen: *Siiitäpä nyt tie menevi: Äidinkielen opettajain liiton viisi vuosikymmentä 1948-1998*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja; 43. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. 1998.
- Rinne, Raila (2003): ”Sanomalehdet tarvitsevat nuoria”. Opettaja: 2003: 39. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Rinne, Raila (2001): ”Sarjakuva kouluissa kuin orpopoika ovensuussa”. Opettaja: 2001: 19. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Rokka, Pekka (1995): ”Sähköisesti maailmalla”. Opettaja: 1995: 2. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.

- Romanoff, Karoliina (2002): ”Diplomiperheen uusi jäsen etsii paikkaansa”. *Spektri*: 2002: 3. Helsinki: Opetushallitus.
- Romanoff, Karoliina (2003): ”Fanista frendiksi: nuorisomedian muutos”. *Spektri*: 2003: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- Romanoff, Karoliina (2003): ”Filmihillo – purkit rivissä!” *Spektri*: 2003: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- Roos-Cabrera, Inkeri (2000): ”Tällä puheella... – myös digitaaliajan viestinnässä”. *Spektri*: 2000: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Rosenqvist, Juha (2003): ”Sallittua lapsille: lasten- ja nuortenelokuvien uusi aika”. Julkaisussa: Kimmo Ahonen & Janne Rosenqvist & Juha Rosenqvist et.al (toim.): *Taju kankaalle: uutta suomalaista elokuvaa paikantamassa*. Turku: Kirja-Aurora. 2003.
- Ruohomäki, Harri (1992): ”Jäähyväiset Novalle”. *Image*. 1992 : 2.
- Ruokamo, Heli (2004): ”Mistä mediataito syntyy?” *Peili*: 2004: 4.
- Ruotsalainen, Leena (2000): ”Nuorisotyö ja media”. *Nuorisotyö*: 2000: 7. Helsinki: Nuorisotyönin liitto.
- Ruuska, Helena (2000): ”Mistä syntyy monimedian lukutaito?: enää ei puhuta pelkästä sisälukutaidosta vaan viestintäsivistyksestä”. *Suomen kuvalehti* : 2000: 11.
- Saaristo, Marja-Riika (2000): ”Aapisen rinnalle sanomalehti: Kalifornian lehdet etsivät yhä nuorempia lukijoita”. *Suomen lehdistö*: 2001: 1.
- Saarniaho, Rami (2004): ”Mediakasvatus ja historian ja yhteiskuntatiedon opetus : tietoa lisää tuskaa?” *Peili*: 2004: 1.
- Sahlman, Heikki (1990): ”Opettajat ottivat videoluokan omakseen”. *Opettaja*: 1990: 40.
- Sairo, Laila (1996): ”Tähteen koulussa sanomalehti kuuluu jokaiseen päivään”. *Suomen lehdistö*: 1996: 8–9. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Salmio, Tiina (2003): ”Kuva enemmän kuin tuhat sanaa (Maailmankansalaisen kypsyyskoe)”. *Maailmanpyörä*: 2003: 3.
- Salomaa, Jari (2004): ”Yleisön ääni kuuluville!” *Seurakuntaviesti*: 2004: 18. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunkiseurakunta.
- Sankari, Anne (2004): ”Ikääntyminen ja yhteiskunnan sosiaalinen tila”. *Gerontologia*: 2004: 2.
- ”Sanomalehdellä tärkeä asema opetuksessa”. *Suomen lehdistö*: 1994: 1.
- Santavuori, Jukka (2001): ”Verkkolehti: world wide web-sivustoilla julkaistava verkkolehti opetuksen ja oppimisen tukena?” *Luokanopettaja*: 2001: 3. Helsinki: Luokanopettajaliitto.
- Sassi, Sinikka (2003): ”Synnyttääkö verkko eriarvoisuutta?” *Tiedotustutkimus*: 2003: 3. Helsinki: Tiedotusopillinen yhdistys.
- Segercrantz, Maria (1998): ”En skola för livet”. *Kansanopisto*: 1998: 6-7. Helsinki: Suomen kansanopistoyhdistys.

- Seppälä, Raimo (1991): ”Gorbatshev, Saksa ja aamun sanomalehti: lehti opetuksessa”.
Opettaja. 1991: 1-2.
- Seppänen, Anne & Hakala, Olli (2004): ”Kriittisiä media-analyysitaitoja tarvitaan kasvatus-
työn tueksi: pintaliitelyä syvemmälle”. Ote: opetus & teknologia: 2004: 5. Helsinki :
Opetushallitus.
- Seppänen, Janne (2001): ”Mitä on visuaalinen lukutaito?” Opettaja: 2001: 44-45. Helsinki:
Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Sihvonen, Jukka: (1992) ”Fugiendo vincimus!: isä, poika ja pyhä valta”. Lähikuva: 1992: 2.
- Sihvonen, Jukka (1992): ”Media, pelko ja politiikka”. Lähikuva: 1992: 2.
- Sihvonen, Jukka (1995): ”Muuttuvan media-kasvatuksen käyttöohjeet: moraalisesta roko-
tuksesta mediatajujen terapiaan”. Peili: 1995: 2.
- Sihvonen, Jukka (2004): ”Silta maailmojen välissä?: elokuvasta kasvatuksen mediumina”.
Wider Screen: 2004: 3.
- Sihvonen, Jukka (1999): ”Tappaja vastoin tahtoaan: mediakasvatus ja väkivalta (taas ker-
ran)” Peili: 1999: 1. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Sihvonen, Lauri (2004): ”Tekstilajit ja medialukutaito: kouluaineista Suomen Kuvalehden
Hän-henkilöjuttuihin”. Virke: 2004: 4. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Sihvonen, Jussi (1998): ”Mediaopetuksen ongelmien lyhyt historia peruskoulussa: käytän-
nön mietteitä ruudun edestä ja kameran takaa”. Peili: 1998: 3.
- Sinkko, Risto (1992): ”Tanskan sanomalehdet tarttuvat nuoriin lukijoihin”. Suomen lehdis-
tö: 1992: 5–6.
- Sinko, Pirjo (1995): ”Äidinkielen viestinnän opetusta”. Aikakauslehdistö: 1995: 4. Helsin-
ki: Aikakauslehtien liitto 1982-.
- Sintonen, Sara (2003): ”Exploring the sound world within media education”. LLinE – Life-
long learning in Europe: 2003: 2. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Sintonen, Sara (2003): ”Mediakasvatus moraalikasvatuksena – paluu vanhaan?” Tiedotus-
tutkimus: 2003: 4-5.
- Sipilä, Sinikka (2005): ”Nettikeskustelusta”. Kirjastolehti: 2005: 2.
- Sjöberg-Heino, Leena (1999): ”Koulu ja kirjasto luotsaavat yhdessä oikeat veneet laituriiin”.
Opettaja: 1999: 26-31. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Sjöberg, Jenny (2000): ”Medianomen – ett mångsidigt proffs”. Spektri: 2000: 1. Helsinki:
Opetushallitus.
- Snickars-von Wright, Birgitta (1999): ”Tidningen öppnar klassrummets dörr”. Meddelan-
den från Åbo Akademi: 1999 : 9. Åbo: Åbo Akademi.
- Sonvillla-Weiss, Stefan (2003): ”MA in ePedagogy Design to be launched: new expertise
for the knowledge society”. Arttu: 2003 : 4. Helsinki: Taideteollisen oppilaitoksen
oppilaskunta.
- Stenberg, Tuula (2001): ”Tulevaisuuden tekijät teho-opissa”. Opettaja: 2001: 48. Helsinki:
Opettajien am-mattijärjestö OAJ.

- Stennabb, Harry (1995): ”Mediakasvatusta fysioterapiakoulutukseen”. Fysioterapia: 1995: 2. Helsinki: Suomen lääkintävoimistelijaliitto.
- Storlund, Greta (1994): ”Köpenhamn: mediaprojekt för unga arbetslösa”. Finlands kom-
muntidning: 1994: 5.
- Suihko, Marja-Stiina (2002): ”Kielessä kiinni – vaikka riippumatossa”. Aikuiskoulutuksen
maailma: 2002: 5. Helsinki: Painatuskeskus.
- Suomala, Jyrki & Aalto Seija (1997): ”Uusmediat ja ajattelun kehittäminen varhaiskasva-
tuksessa”. Julkaisussa: *Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi; nr
22. Kasvatus tulevaisuuteen*. Vasa: Åbo Akademi, 2000. Helsinki: Helsingin yliopis-
ton suomen kielen laitos 1997.
- Suoniemi-Särkijärvi, Leena (2002): ”Ovimies voi estää tunkeilijat: suodatinohjelmat seulo-
vat verkkoliikennettä”. Ote: 2002: 1.
- Suoniemi-Särkijärvi, Leena & Juusola, Markku (2001): ”E-asiaa ja e-myyttejä e-oppimises-
ta”. Ote: 2001: 3.
- Suoniemi-Särkijärvi, Leena (2001): ”Turvaviestintää verkossa”. Ote: 2001: 5.
- Suoranta, Juha (1997): ”Mediakulttuurin ja oppimisteknologioiden paradokseja”. Aikuis-
kasvatus: 1997: 4.
- Suoranta, Juha (1998): ”Mediakasvatus lisäämässä kasvatustieteiden markkinavetoa”. Ka-
nava: 1998: 9.
- Suoranta, Juha (1998): ”Tervetuloa funnyfarmille, pähkinäkakut”. Kide: 1998 : 8. Rovanie-
mi: Lapin yliopisto, 1991-.
- Suoranta, Juha (1999): ”Kriittisestä taide- ja mediapedagogiikasta aistimuksellisuuden
auktorisoimattomaan pedagogiikkaan.” Kide: 1999 : 7. Rovaniemi: Lapin yliopisto,
1991-.
- Suoranta, Juha (1999): ”Opettaja medioituvassa maailmassa”. Kide: 1999: 1. Rovaniemi:
Lapin yliopisto, 1991-.
- Suoranta, Juha (2000): ”Mediakulttuurista, -kasvatuksesta ja -kriitistä”. Tiedepolitiikka:
2000: 4.
- Suoranta, Juha (2000): ”Mediavaikutus mediakasvatuksen suurena kertomuksena”. Peili:
2000: 3.
- Suoranta, Juha (2003): ”Digimedia ja mediakasvatus: haasteita myös tutkimukselle”. Tiedo-
tustutkimus: 2003: 4–5.
- Suoranta, Juha (2003): ”Helppoa elämää”. Tiedotustutkimus: 2003: 4-5.
- Suoranta, Juha (2003): ”Kohti kriittisen aistimellisuuden mediapedagogiikkaa”. Nuorisotut-
kimus: 2000: 3. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus.
- Suoranta, Juha (2003): ”Mediakasvatuksen opinkylvö”. Kide: 2003: 1. Rovaniemi: Lapin
yliopisto.
- Suoranta, Juha (2004): ”Runoja, mediaa ja märkiä unia”. Kirjastolehti: 2004: 1. Helsinki:
Suomen kirjasto-seura.

- Tahkokallio, Sirpa (2002): ”Suomen suurin lukio Tikkurilaan: viestintäkasvatus vaatii huippuvarusteet”. Opettaja: 2002: 7. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Taipale, Taru (2004): ”Mediakasvatuksessa vähempi on parempi”. Ote: opetus & teknologia: 2004: 5. Helsinki : Opetushallitus.
- Taipale, Taru (2004): ”Riviopettajan haaste”. Ote: opetus & teknologia: 2004: 5. Helsinki: Opetushallitus.
- Tammelin, Maija (2004): ”Kohti monimediaisia opetusympäristöjä”. Tempus: 2004: 8. Helsinki: Suomen kieltenopettajien liitto.
- Tapaninen, Reino (2000): ”Mediakeskuksessa uuden koulun sydän”. Ote: 2000: 4.
- Tarkka, Minna (1990): ”Videon taide: häiriöitä katselutottumuksiin”. Oppima: 1990: 1.
- Tella, Seppo (1994): ”Aspekteja viestintäkasvatuksen, vieraiden kielten opetuksen ja opetustekniikan risteämästä”. Julkaisussa: Seppo Tella (toim.): *Ainedidaktiikan symposiumi (1994): Näytön paikka: opetuksen kulttuurin arviointi*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia; 129. Helsinki: Helsingin yliopisto. 1994.
- Tella, Seppo (1994): ”Telematiikka ja verkostuva oppimisympäristö: haasteita aikuiskasvatukselle”. Aikuiskasvatus: 1994: 4. Helsinki : Kansanvalistusseura.
- Tella, Seppo (1995): ”Components of media communication education”. Julkaisussa: *Ainedidaktiikan symposiumi (1995): Juuret ja arvot: etnisyys ja eettisyys – aineen opettaminen monikulttuurisessa oppimisympäristössä*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia; 150. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. 1995.
- Tella, Seppo (1995): ”Virtuaalikoulu verkostuvassa oppimisympäristössä”. Julkaisussa: *Tutki, vertaile, arvioi: näkökulmia opetuksen suunnitteluun ja tutkimukseen*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 1995.
- Tella, Seppo (1996): ”Mediakasvatus – kasvatusta tietoyhteiskunnan kansalaiseksi”. Oppituoli: 1996 Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tella, Seppo (1997): ”Creating an empowered learning environment through the synergy of media education, multiculturalism, and foreign language learning methodology”. Julkaisussa: *Multicultural education: towards social empowerment and cultural maintenance*. Turku: University of Turku. 1997.
- Tella, Seppo (1997): ”Tietokoneperustaisesta opetuksesta verkostopohjaiseen oppimiseen”. Aikuiskasvatus: 1997: 4.
- Tella, Seppo (1998): ”Mediakasvatuskeskuksen opetuksen ja opintojen kehittämisestä”. Educator: 1998: 1. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tella, Seppo (1998): ”Tavoitteellisen postfordistisen opiskeluympäristön piirteitä – mediakasvatuksen ja modernin tieto- ja viestintätekniikan painotuksia”. Julkaisussa: *Tuulta purjeisiin: matemaattisten aineiden opetus 2000-luvulle*. Jyväskylä: Atena. 1998.
- Tella, Seppo (1999): ”Mediakasvatus – aikamme arvoinen”. Kasvatus: 1999: 3.
- Tella, Seppo (1999): ”Mediakasvatus, kasvatus ja mediat”. Kasvatus: 1999: 3. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

- Tella, Seppo (2000): ”Ajan ajattomuus, viipeettömyyden vaade ja akronos”. Julkaisussa: *Opettaja ja aine 2000. Osa 1*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- ”Tietoyhteiskunnan lukutaidot – OPM asetti asiantuntijatyöryhmän”. Kirjastolehti: 1998: 11. Helsinki: Suomen kirjastoseura.
- ”Tietoyhteiskunta vaatii mediakielitaitoa: saako kuvalta suunvuoron?” Tiedonjyvä: 1999: 5. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tikkanen, Tiina (2001): ”Lehdet houkuttavat lukemaan”. *Opettaja*: 2001: 44-45. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Tikkanen, Tiina (2002): ”Onnen erämaa – medialukutaidon opiskelun keidas”. *Opettaja*: 2002: 24-25.. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Tikkanen, Tiina (2003): ”Tiedonsirpaleista kokonaiskuvaan”. *Opettaja*: 2003: 1–2. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Tiuraniemi, Olli (1998): ”Harjoittelukoulua kehitetään mediakasvatuksen suuntaan”. *Kide*: 1998: 3. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 1991-.
- Tiuraniemi, Olli (1998): ”Silmämakeeta tuutin täydeltä”. *Kide*: 1998: 3. Lapin yliopiston tiedotuslehti. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 1991-.
- Touru, Heli (1995): ”Massaviestimien haasteita”. Julkaisussa: Auli Keskinen (toim.): *Tele-demokratia: tietoverkot ja yhteiskunta*. Helsinki: Painatuskeskus. 1995.
- Tulkki, Kaija (1994): ”Käytännön vihjeitä mediakasvatukseen”. *Ote*: 1994: 4.
- Turunen, Seppo (1995): ”Sanomalehti viikko on Kajaanin normaalikoulussa jo perinne”. *Opettaja*: 1995: 2. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Tuohinen, Petteri (1997): ”Pasilan taika puri päiväkotilaisiin”. *Peili*: 1997: 4. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Tuominen, Sirkku (1998): ”Tutkijat kyselivät, mediakasvattajat vastasivat”. *Peili*: 1998: 3. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Tuovinen, Liisa (2004): ”Kuuleminen – kuulluksi tuleminen”. *Ryhmätyö*: 2004: 4.
- Turja, Tuomo (1991): ”Viestintäopetus elämyksellisyyden valossa”. *Tiedotustutkimus*: 1991: 4.
- Turja, Tuomo (1992): ”Myytit ja rituaalit mediakasvatuksessa”. *Lähikuva*: 1992 ; 2.
- Turja, Tuomo (1994): ”Kadonneen mielen etsijät: nuoret mediasuhteiden seikkailuretkellä”. *Peili*: 1994; 1.
- Turja, Tuomo (1995): ”Haaste mediaopettajille: itsensä saa pistää peliin”. *Peili*: 1995: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus, 1986-.
- Tuusa, Helena (1995): ”Äidinkieli ja viestintä – mitä, missä ja milloin?” *Virke*: 1995: 3.
- ”Työryhmä selvittämään elokuva- ja televisioalan koulutustarjontaa”. *Yliopistotieto*: 1999: 4. Helsinki: Opetusministeriö.
- Työryhmä (2000): ”Medialuku- ja kirjoitustaito osaksi uudenlaista yleissivistystä”. *NuPo-tiedote*: 2000: 3. Helsinki: Opetusministeriö.
- Töyssy, Seppo (1994): ”Näet lukemasi – lue siis näkemäsi?” *Ote*: 1994: 2.

- Töyssy, Seppo (1995): ”Viestintäluokka mainostoimistona”. Stylus: Kuvaamataidonopettajain liiton jäsenlehti: 1995: 3. Helsinki: Kuvaamataidonopettajain liitto, 1983-.
- Ukkonen, Jaakko (1990): ”Mainonta ei ole taidetta – onneksi”. Oppima: 1990: 1.
- Uskali, Turo (2003): ”Mediakasvatuksesta mediumkasvatukseen”. Tiedotustutkimus: 2003: 2.
- Uusiniitty, Liisa (1996): ”Ruoveden lukiolaiset menestyvät puhumisessa”. Opettaja: 1996: 7. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Uusiniitty, Liisa (1996): ”Tampereen taiteen ja viestinnän oppilaitos tuottaa monitaitureita”. Opettaja: 1996: 7. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Uusitalo, Eira (2004): ”Työt viestivät paremmin kuin pojat”. Spektri: 2004: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- ”Uusmedian tutkimustietoa verkossa”. Ote: 2000: 2.
- Vahala, Leena (1999): ”Taide-elokuva vastaan Hollywood-leffa”. Peili: 1999: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Vahtivuori, Sanna (2001): ”Apua verkko-opetuksen suunnitteluun ja arviointiin: mediakasvatuksen monitasomalli”. Ote: 2001: 1.
- Vahtivuori, Sanna (1999): ”Opettaja, opettaja, telettiimi ‘Tellus’ kutsuu... : Kohti yhteisöllistä opiskelua virtuaalikoulussa”. Kasvatus: : 1999: 3. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Vahtivuori, Sanna & Wager, Petra & Vuorento, Anu (2002): ”Katse verkko-opetuksen horisonttiin”. Ote: 2002: 6.
- Vainikainen, Tiina (2004): ”Kello 21 vedenjakaja: kielletty alle 15-vuotiailta: viestintävirasto tarkensi säädöksiään”. Pelastakaa lapset: 2004: 2.
- Vainio, Niklas (2004): ”Starting points for communal publishing”. Julkaisussa: Esa Sirkunen & Sirkku Kotilainen (toim.): *Towards active citizenship on the net*. Sarja: University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication, C, 2004: 37. Tampere: University of Tampere. 2004.
- Vainionpää, Jorma (2004): ”Tieto- ja viestintäteknikka luokanopettajakoulutuksessa: Hämeenlinnan opettajankoulutusta”. Dimensio: 2004: 3.
- Valkola, Jarmo (1997): ”Mediakasvatuksen ulottuvuuksia muuntuvassa mediatodellisuudessa”. Kide:1997: 2. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 1991-.
- Valtonen, Susanna & Tella, Seppo (1997): ”Uuden tekniikan käyttö muuttaa opettajan roolia ja työnkuvaa”. Opettaja: 1997: 41. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Vanas, Antti (2004): ”Mikä Ransu on oikeasti?” Lapsen maailma. Helsinki: 2004: 9.
- Vanttaja, Markku (2005): ”Mediakasvatus, koulu ja moraalinen säätely”. Kasvatus: 2005: 1. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Varis, Tapio (1993): ”Kuvataide ja mediatiede”. Tiedepolitiikka: 1993: 3.
- Varis, Tapio (1994): ”Mediakasvatus multimediatekniikalla”. Tiedepolitiikka: 1994: 3.

- Varis, Tapio (1998): ”Viestintäkasvatuksen haasteet ajan kuvana: johdatusta mediakompetenssin merkitykseen”. Julkaisussa: Kivikuru, Ullamaija; Kunelius, Risto (toim.): *Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY. 1998.
- Varis, Tapio (1998): ”Viestintäkasvatus ja mediakulttuurin ominaisuudet”. Tiedepolitiikka: 1998: 2. Helsinki: Edistyksellinen tiedeliitto.
- Varis, Tapio (1999): ”Konvergenssi ja tuottaja-jakelu -rakenne”. Julkaisussa: Koivunen, Hannele; Kotro, Tanja (toim.): *Kulttuuriteollisuus*. Sitran julkaisuja: 214. Helsinki: Edita. 1999.
- Varis, Tapio (2000): ”Tietotekniikan ihanuus ja kurjuus”. Kanava: 2000: 28. Helsinki: Yhtyneet kuvalehdet
- Varis, Tapio (2001): ”Johdatusta verkottuvan oppimisen maailmaan eWorld”. Synteesi: 2001: 1.
- Varis, Tapio (2001): ”Lapin yliopisto globaalien yhteyksien edelläkävijänä”. Kide: 2001 : 3: Rovaniemi : Lapin yliopisto, 1991-.
- Varis, Tapio (2002): ”Mitä digitaalinen lukutaito on?” Kanava: 2002: 7.
- Varis, Tapio (2002): ”Tietoverkot ja paikallisuus”. Hiidenkivi: 2002: 5.
- Varis, Tapio (2003): ”Informaatiolukutaidon aika”. Kanava: 2003: 8.
- Varis, Tapio (2004): ”Globaali yliopisto ja rauha (Rauhaa tutkien: Unto Vesa 60 vuotta: juhlanumero Unto Vesan täyttäessä 60 vuotta 4.12.2004)”. Kosmopolis 2004: UV60.
- Varis, Tapio (2004): ”Kulttuurienvälisen medialukutaidon haasteista”. Maailmanpyörä: Suomen YK-liiton lehti: 2004: 1. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Varis, Tapio (2004): ”Miten käy kirjan median murroksessa?” Kotimaa: 2004: 40.
- Varis, Tapio & Liukko, Seija (1998): ”Tietointensiiviseen yhteiskuntaan kasvattaminen”. Julkaisussa: *Tulevaisuuden tekijät: uuden opettajuuden mahdollisuudet*. Jyväskylä: Atena. 1998.
- Varis, Tapio (1995): ”Suomen reitti informaatiovaltatiellä”. Kirjastotiede ja informatiikka: 1995: 1. Tampere: Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistys.
- Vasanen, Antti & Salo-Saarinen, Kirsti (1998): ”Animaation tekoa päiväkodissa: Hei kato, elävää paperia!” Peili: 1998: 2. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Vennervirta, Seija (1991): ”Kuka pelkää hirmuista Rölliä?: tallenteet osaksi päiväkotien viestintäkasvatusta”. Oppima: 1991: 3.
- Verho, Seppo (2004): ”Kirjastojen viihdekäyttö, mörkö vai ystävä?” Kirjastolehti: 2004: 3.
- Vierula, Mika (1995): ”Älä vain katsele mainontaa: lue sitä!” Luokanopettaja: Luokanopettajaliiton tiedotuslehti: 1995: 1. Helsinki: Luokanopettajaliitto.
- ”Viestintäkasvatuksen opetussuunnitelmien perusteet”. Virke: 1993: 3. Helsinki: Äidinkielenopettajien liitto.
- Viherä, Marja-Liisa (1990) : ”Tietokonelukutaito”. Oppima: 1990: 1.
- Viherä, Marja-Liisa (1999): ”Kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnassa”. Futura: 1999: 1. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 1986–.

- Viherä, Marja-Liisa (1999): ”Kokemuksia suomalaisesta tietoyhteiskunnasta”. Tiedepoliitikka: 1999: 3.
- Viherä, Marja-Liisa (2002): ”Communication capability”. Futura: 2002: 2.
- Viherä, Marja-Liisa (2002): ”Viestintävalmiudet nyt ja tulevaisuudessa”. Julkaisussa: *Tulevaisuudentutkimus*. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2002.
- Virtanen, Reijo (2000): ”Valtiovalta kehittää tietoyhteiskuntaa: mediahautomoista sanataidekorkeakouluun”. Kritiikin uutiset: 2000: 2.
- Vitikainen, Salla (2003): ”Lukiolainen kuvan äärellä”. Stylus: 2003: 2.
- Vitikainen, Salla (2004): ”Kuva-analyysia yhteisvoimin”. Stylus: 2004: 1.
- Voudinmäki, Keijo (1992): ”Viestintäkasvatus vauhdissa”. Aikakauslehdistö: 1992 : 4.
- Vuorela, Kirsti (2001): ”Lukutaito heijastaa koko koulutuksen taso”a. Ote: 2001: 3.
- Vuorela, Kirsti (2002): ”Ratkaisuja kaikkeen?” Ote: 2002: 6.
- Väkeväinen, Riitta (1996): ”Mikä ihmeen media?” Suomen lehdistö: 1996: 4. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Välimäki, Matti (1997): ”Vampyyri, videokamera, vau: Barn media kunskap -kouluttajat kiersivät päiväkoteja”. Peili: 1997: 4. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Välimäki, Matti (1999): ”Netti ei ole koulussa itsetarkoitus, vaan apuväline”. Peili: 1999: 3. Helsinki: Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus.
- Vänskä, Eeva (2004): ”Lapset syntyvät hiiri suussa”. Lapsen maailma: 2004: 9.
- Väänänen, Olli (1994): ”Tv:n kuva-arvoituksen ratkomista mediakasvatuksen avulla”. Virke: 1994: 5–6.
- Westersund, Johanna (1997): ”Raja-aitoja rikkomassa”. Aikuiskoulutuksen maailma: 1997: 4. Helsinki: Painatuskeskus.
- Wilhelmsson, Putte (2003): ”Kuinka uutisia luetaan”. Nuori voima: 2003: 3.
- Willberg, Ulla (2000): ”Etsimessä elävä kuva”. Spektri: 2000: 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Ylilehto, Hannu (2000): ”Medialuku- ja kirjoitustaito kansalaistaidoksi”. Spektri: 2000: 1.
- Ylilehto, Hannu (2000): ”Uusmedian käsittelyssä kieli taipuu vaan ei taitu”. Spektri: 2000: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Ylilehto, Hannu (2002): ”Digitaalisen lukutaidon uudisversiot”. Spektri: 2002: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Ylilehto, Katariina (2000): ”Activeworlds ja sadun lumo”. Ote: 2000: 2
- Ylilehto, Katariina (2000): ”Meistä tuli toimittajia”. Ote: 2000: 5.
- Yli-Olli, Kirsi (1999): ”Kohti uutta vuosisataa: elokuva 100 vuotta”. Luokanopettaja: Luokanopettajaliiton tiedotuslehti: 1996: 2. Helsinki: Luokanopettajaliitto.
- Ylä-Kotola, Mauri (1998): ”Virtuaalitodellisuus: mediataide aistikokemuksien laajentajana”. Julkaisussa: Tapio Varis (toim.): *Avautuminen tietoyhteiskuntaan: yliopistojen välinen Studia Generalia -luentosarja 6.11.1997-2.4.1998*. Tampereen yliopiston

- täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu-sarja; 1998: 1. Tampere: Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. 1998.
- Ylä-Kotola, Mauri (1999): ”Viestintätieteiden rooli sisältöosaamisessa”. Yliopistotieto: 1999: 4. Helsinki: Opetusministeriö.
- Ålander, Seija (2004): ”Mediakasvatuskirjoja”. Kirjastolehti: 2004: 1.
- Ängeslevä, Minna (1999): ”Mediasukupolven opinahjo”. Opettaja: 1999: 4. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Ängeslevä, Minna (1999): ”Pistetään purkkiin”. Opettaja: 2004: 7. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Ängeslevä, Minna (2001): ”Televisio tarttuu verkkoon: Uutisjutun lavea maailma”. Opettaja: 2001: 42. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Ängeslevä, Minna (2003): ”Polkuja tekstien virtaan”. Opettaja: 2003: 43-44. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Ängeslevä, Minna (2001): ”Yötä päivää elävää kuvaa”. Opettaja: 2001: 32. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.
- Ängeslevä, Minna (2004): ”Media haastaa keskusteluun: millaista aika-aihistietoisuutta tämä aikakausi tuottaa”. Opettaja: 2004: 48. Helsinki: Opettajien ammattijärjestö OAJ.

Liite 3: Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -verkkokysely

A. Mediakasvatustoiminta

1. Edustamasi mediakasvatustoiminta on ensisijaisesti (voit valita usean vaihtoehdon)

- koulutusta
- tutkimusta tai kehitystä
- oppimateriaalin tuotantoa
- tapahtumien organisointia
- muuta, mitä

2. Mediakasvatustoiminnan aloitusvuosi

3. Mediakasvatustoiminta on

- määräaikaista
- projektiluonteista
- vakituista

4. Edustamasi mediakasvatustoiminnan kohderyhmä ja tavoite lyhyesti määriteltynä

5. Lyhyt kuvaus mediakasvatustoiminnastasi

6. Oma ammattinimikkeesi ja koulutustaustasi sekä muiden mediakasvatusta toteuttavien henkilöiden ammattinimikkeet ja koulutustausta organisaatiossasi

7. Edustamasi tahon mediakasvatusta toteuttavien henkilöiden tärkeimmät tehtävät keväällä 2005 (max 3)

8. Nimeä tämän hetken tärkein suunnitteilla tai meneillä oleva projekti omaan mediakasvatukseesi liittyen

B. Yhteistyö

Mediakasvatuksessa toteutuu usein yhteistyötä oman yhteisön sisällä ja eri organisaatioiden kesken, esimerkiksi koulun ja paikallisen median yhteistyötä. Kyse voi olla myös kansalliset rajat ylittävästä yhteistyöstä oman sektorin sisällä tai mediakasvatuksen toimijoiden välisestä yhteistyöstä.

9. Toteutan itse / organisaatiossani toteutetaan mediakasvatuksen yhteistyötä seuraavissa toiminnoissa (valitse kaikki sopivat vaihtoehdot)

- koulutus
- tutkimus tai kehitys
- oppimateriaalin tuotanto
- tapahtumien järjestäminen
- muu, mikä
- ei yhteistyötä

10. Nimeä tärkeimmät yhteistyösektorit mediakasvatuksessa. Halutessasi voit mainita myös yhteistyöorganisaatiot nimeltä (max 3 tärkeintä)

11. Millaisten alan toimijoiden kesken kaipaisit eniten yhteistyötä? (voit valita usean vaihtoehdon)

- mediakasvatuksen käytännön toimijoiden keskinäistä yhteistyötä
- mediakasvatuksen tutkijoiden keskinäistä yhteistyötä
- mediakasvatuksen tutkijoiden ja käytännön toimijoiden välistä yhteistyötä
- muuta, mitä

12. Millaista yhteistyön muotoa ja välinettä itse kaipaisit mediakasvatuksen toimijoiden kesken? (valitse yksi)

- alan ammatillinen ja/ tai tieteellinen aikakauslehti
- mediakasvatuksen toimijoiden portaali
- sähköpostilista
- erilaiset yhteistapahtumat
- muu, mikä

C. Mediakasvatustoiminnan arviointi ja tulevaisuus

13. Mitkä ovat mielestäsi suurimmat pulmat edustamassasi mediakasvatustoiminnassa tällä hetkellä? (voit valita usean vaihtoehdon)

- raha ja muut resurssit
- toiminnan jatkuvuus (rakenteelliset ja poliittiset pulmat)
- osaamiseen liittyvät ongelmat
- yhteistyön toteuttamisen pulmat, mikä
- muu, mikä

14. Mikä on mediakasvatustoimintaan liityvä suurin odotuksesi tulevaisuudelta?

15. Mitä muuta haluat viestittää Mediakasvatuksen kehittämistarpeet -projektille?

16. Edustamasi mediakasvatustoiminnan (tai organisaation) verkko-osoite lisätietoja varten

Sarjan aiemmat julkaisut vuonna 2005

1. Nordiska initiativ för aktivt medborgarskap utgående från principen om livslångt lärande
2. Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi
3. Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002
4. Think tankit ja poliittiset säätiöt Euroopassa. Esityksiä suomalaisista toteuttamismalleista